

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**1934 BALKAN ANTANTI VE TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL GÜÇ OLMA
ÇABALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sefa SELÇUK

Tarih Ana Bilim Dalı

Tarih Bilim Dalı

KASIM, 2021

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**1934 BALKAN ANTANTI VE TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL GÜÇ OLMA
ÇABALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sefa SELÇUK

(Y1812.370002)

Tarih Ana Bilim Dalı

Tarih Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Hakan ÖZÇELİK

KASIM, 2021

ONAYFORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “1934 Balkan Antantı ve Türkiye’nin Bölgesel Güç Olma Çabaları” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça ’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (25/07/2021)

Sefa SELÇUK

ÖNSÖZ

Bu çalışmada “1934 Balkan Antantı ve Türkiye’nin Bölgesel Güç Olma Çabaları” başlığı ile 9 Şubat 1934 tarihinde Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında imzalanan Balkan Antantı’na yönelik çalışmalar ve antantın geçersiz hale gelmesine kadar olan süreç ayrıntıları ile ele alınmaktadır. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, oluşturulmasında emeği geçen, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım danışmanım Dr. Öğr. Üyesi M. Hakan Özçelik’e ayrıca İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Öğretim Üyelerine teşekkür ederim.

Kasım 2021

Sefa SELÇUK

1934 BALKAN ANTANTI VE TÜRKİYE’NİN BÖLGESEL GÜÇ OLMA ÇABALARI

ÖZET

Türkiye, 1919-1922 tarihlerinde Mustafa Kemal Paşa’nın, önderliğinde işgal kuvvetlerine karşı mücadeleyi zafer ile tamamlayarak 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalamış olduğu Lozan Antlaşması ile diplomaside de taçlandırmıştır. Türkiye, Lozan Antlaşması’nı imzaladıktan sonra dış politikada Lozan’da çözülemeyen hususlar hakkında çalışmalara başlamış ve Balkan devletleri ile de dostluk ilişkilerini geliştirmiştir. Türkiye, Balkan devletleri ile ikili dostluk antlaşmaları parafe etmek suretiyle dış politikada barış yanlısı bir tutum sergilemiştir. Bu dostluk antlaşmaları içerisinde en önemlisi ise 1930 yılında Yunanistan ile imzalamış olduğu Dostluk antlaşması olmuştur. Bu antlaşma Balkan Antantının oluşturulmasında çok önemli bir faktör olacaktır. Eski Yunan Başbakanlarından Papanastasiu, Milletlerarası Barış Bürosunun 6-10 Ekim 1929 tarihli toplantısında Balkan Birliği Enstitüsünün kurulmasını teklif etmiştir. Bu teklifin kabul edilmesiyle beraber Birinci Balkan Konferansı’nın 5-10 Ekim 1930 tarihinde Atina’da toplanması kararlaştırılmıştır. Birinci Balkan Konferansına, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya ve Arnavutluk olmak üzere bütün Balkan devletlerinin katılım sağlaması çok önemlidir. Çünkü tarih boyunca Balkan devletleri sorunlarını hep savaş meydanlarında çözmeye çalışmıştır. Bu konferans Balkan devletlerinin sorunlarının diplomasi yolu ile büyük devletlerin müdahalesi olmaksızın çözülebileceğini de kanıtlamıştır. Birinci Balkan Konferansı, 5-10 Ekim 1930 tarihinde Atina’da, İkinci Balkan Konferansı, 20 Ekim 1931 tarihinde İstanbul’da, Üçüncü Balkan Konferansı, 23-26 Ekim 1932 tarihlerinde Bükreş’te ve Dördüncü Balkan Konferansı da 4-10 Kasım 1933 tarihlerinde Selanik’te toplanmıştır. Yapılan bu konferanslar sonucunda Balkan devletleri siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri konularda görüşmeler yaparak kararlar almıştır. Dördüncü ve son Balkan Konferansı’nın da toplanmasından sonra 9 Şubat 1934 tarihinde Türkiye, Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan arasında Balkan Antantı parafe edilmiştir. Türkiye, 9 Şubat 1934 tarihli Balkan Antantı ile batı

sınırlarını 8 Temmuz 1937 tarihli Sadabat Paktı ile de doğu sınırlarını güvence altına almıştır. Türkiye imzalamış olduğu bu ittifaklar ile bölgesel bir güç unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmamızda; arşiv vesikalarına ve dönemin süreli yayınlarına dayanarak Balkan Antantının oluşum süreci, Antantın parafe edilmesi, İkinci Dünya Savaşı sırasındaki çalışmaları ve yıkılışı ele alınarak Türkiye'nin bölgesel güç olma çabaları bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balkan Yarımadası, Balkan Devletleri, Balkan Konferansları, Komisyonlar, Balkan Antantı.

1934 BALKAN ENTENTE AND TURKEY'S ATTEMPTS TO BE A REGIONAL POWER

ABSTRACT

Under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, Turkey ended its struggle against the occupation forces with victory between 1919-1922. This success was also realized in diplomacy with the Treaty of Lausanne which was signed on July 24, 1923. After ratifying the Treaty of Lausanne Turkey started to work on issues that could not be resolved at the conference in foreign policy and also developed friendly relations with the Balkan states. By initialing bilateral friendship agreements with the Balkan states, Turkey exhibited a pro-peace stance in foreign policy. The most important among these agreements was the Friendship Agreement signed with Greece in 1930. This agreement has a very important place in the creation of the Balkan Entente. Former Greek Prime Minister Papanastasiu proposed the establishment of the Balkan Union Institute at the meeting of the International Peace Bureau on 6-10 October 1929. With the acceptance of this proposal, it was decided to convene the First Balkan Conference in Athens on 5-10 October 1930. The participation of all Balkan states, including Turkey, Greece, Yugoslavia, Bulgaria, Romania and Albania to the First Balkan Conference was important as those always have tried to solve their problems on the battlefields throughout history. This conference also proved that the problems of the Balkan states can be solved through diplomacy without the intervention of the great powers. The First Balkan Conference was held on 5-10 October 1930 in Athens, the second one on 20 October 1931 in İstanbul, the Third one on 23-26 October 1932 in Bucharest, and the Fourth Balkan Conference was held on 4-10 November 1933 in Thessaloniki. In these conferences, the Balkan states held meetings and took decisions on political, economic, cultural and military issues. After the last Balkan Conference which was the fourth, the Balkan Entente was initialed between Turkey, Yugoslavia, Romania and Greece on February 9, 1934. After securing its western borders with the Balkan Entente, Turkey secured its eastern borders with the Sadabat Pact of 1937. Turkey has emerged as a regional power with the alliances which were signed. In this study, which was based

on archive documents and periodicals, the formation process of the Balkan Entente, its initialization, its activities during the World War II and its collapse, and in this context, Turkey's efforts to become a regional power were examined.

Keywords: Balkan Peninsula, Balkan States, Balkan Conferences, Commissions, Balkan Entente.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
I. GİRİŞ	1
A. Balkanlar.....	1
1. Balkan Yarımadasının Coğrafi Sınırları ve Fiziki yapısı.....	1
2. Balkan Yarımadasının Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi.....	3
3. Balkan Yarımadasının Birinci Dünya Savaşına (1914) Kadar Kısa Tarihçesi	5
II. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SONRASINDA AVRUPA İLE BALKANLAR'DAKİ SİYASİ DURUM (1914-1934).....	11
A. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918).....	11
1. Savaş Sonrasında Avrupa Devletlerinde Siyasi Durum	13
B. Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Balkan Devletlerinde Siyasi Durum	16
1. Türkiye	16
2. Yunanistan	20
3. Yugoslavya	23
4. Arnavutluk	24
5. Romanya	27
6. Bulgaristan	28

7. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine (Cemiyeti Akvam) Katılması	29
C. Balkan Antantının Ortaya Çıkmasındaki Etkenler	31
1. 1929 Dünya Ekonomik Krizi	31
2. Mussolini İtalya'sının Saldırgan Dış Politikası	32
3. Neuilly Antlaşması'nın Bulgaristan'da Oluşturduğu Memnuniyetsizlik	34
4. Olası Bir Bulgar-Yugoslav İttifakına Mâni Olabilmek	34
5. Türkiye ve Yunanistan arasındaki Yakınlaşma.....	34
III. BALKAN KONFERANSLARI VE BALKAN ANTANTINA GİDEN	
SÜREÇ	37
A. Birinci Balkan Konferansı	37
1. Konferansın Toplanma Süreci.....	37
2. Birinci Balkan Konferansı'nın Açılışı.....	40
3. Konferansın Gündemi	42
4. Konferansta Alınan Kararlar	44
5. Konferansın Değerlendirilmesi	48
6. İkinci Balkan Konferansına Kadar Devam Eden Süreçte Yapılan Hazırlıklar ve Gelişmeler.....	48
B. İkinci Balkan Konferansı	51
1. Konferansın Toplanma Süreci.....	51
2. Balkan Konferansı Meclisi'nin Gerçekleştirdiği Hazırlık Toplantısı ve Alınan Kararlar	56
3. Konferans Gündeminin Tespit Edilmesi	58
4. Konferansın Açılışı.....	59
5. Açılış Oturumunda Gerçekleşen Konuşmalar	60
6. Komisyonların Çalışmaları ve Aldıkları Kararlar	63
a. Siyasi yakınlaşma komisyonu.....	63
b. Kültürel yakınlaşma komisyonu	66

c. Haberleşme ve ulaşım komisyonu	67
d. İktisat komisyonu	68
e. Fikri yakınlaşma komisyonu	69
f. Sağlık ve sosyal siyaset komisyonu	70
7. İkinci Balkan Konferansı'nın Ankara'da Gerçekleşen Son Toplantısı ve Dağılması	70
8. Konferansın Dağılmasından Sonra Yapılan Açıklamalar ve Konferans'ın Basındaki Yansımaları.....	73
C. Üçüncü Balkan Konferansı	77
1. Konferansın Toplanma Süreci.....	77
2. Konferans İçin Yapılan Son Hazırlıklar	79
3. Konferansın Açılması	80
4. Konferansın Gündemi ve Alınan Kararlar	82
5. Konferansın Dağılması ve Sonuçları	85
6. Konferansın Dış Basındaki Yansımaları ve Konferans Sonrasında Yapılan Açıklamalar	86
D. Dördüncü Balkan Konferansı	88
1. Konferans İçin Yapılan Hazırlık Çalışmaları	88
2. Konferansın Toplanma Süreci.....	89
3. Konferansa Katılım Sağlayacak Heyet ve Üyeleri	91
4. Konferansın Açılması	91
5. Konferansın Gündemi ve Alınan Kararlar	93
6. Kapanış Toplantısı.....	95
7. Konferans Sonucunda Yayınlanan Bildiri.....	96
8. Konferansın Sonuçları.....	97
IV. BALKAN ANTANTININ İMZALANMA SÜRECİ, ÖZELLİKLERİ VE BASINDAKİ YANSIMALARI	99
A. Balkan Antantının İmzalanması	99

B. Balkan Antantının İmzalanma Süreci	99
1. Balkan Antantı Öncesinde Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye arasında İmzalanan Antlaşmalar	99
2. Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos'un Yurt Dışı Ziyaretleri.....	101
3. Bulgaristan'ı Antanta Katılmaya İkna Etme Çabaları	102
4. Antantın Parafe Edilmesinden Önceki Gelişmeler	103
5. Balkan Antantının Parafe Edilmesi	105
6. Balkan Antantının İmzalanması	106
7. Antantın İmzalanmasından Sonra Yapılan Açıklamalar ve Gönderilen Telgraflar.....	109
C. Bulgaristan'ın Balkan Antantına Katılmama Sebepleri.....	111
1. Ege Denizine Çıkma İsteği	111
2. Bulgar Azınlıklar Sorunu.....	111
3. Dış Politikada Revizyonist Bir Tutum Sergilemesi	112
D. Balkan Antantının Özellikleri	112
1. Antantın İçeriği	112
2. Antant ve Ekleri.....	116
E. Balkan Antantının Türkiye ve Dış Basındaki Yansımaları	116
1. Balkan Antantının Türkiye'deki Yansımaları	116
2. Balkan Antantının İtalya'daki Yansımaları	118
3. Balkan Antantının Bulgaristan'daki Yansımaları	120
4. Balkan Antantının İngiltere'deki Yansımaları	122
5. Balkan Antantının Romanya'daki Yansımaları	123
6. Balkan Antantının Yunanistan'daki Yansımaları	124
7. Balkan Antantının Macaristan'daki Yansımaları.....	125
8. Balkan Antantının Yugoslavya'daki Yansımaları	126
9. Balkan Antantının Arnavutluk'taki Yansımaları	127

10.Balkan Antantının Fransa'daki Yansımaları	128
--	-----

V. BALKAN ANTANTININ İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINA KADAR

ÇALIŞMALARI..... 131

A. Balkan Antantının 1934 Yılı Çalışmaları 131

1. Balkan Antantı Daimi Konseyi'nin 30 Ekim 1934 Tarihli Ankara Toplantısı 131

2. Yugoslavya Kralı Alexandar'ın Suikast Sonucunda Öldürülmesi ve Balkan Antantı Konseyinin Belgrad Toplantısı..... 133

B. Balkan Antantının 1935 Yılı Çalışmaları 134

1. Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin 3-9 Ocak 1935 Tarihli Atina Toplantısı . 134

2. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 10-13 Mayıs Tarihli Bükreş Toplantısı 135

C. Balkan Antantının 1936 Yılı Çalışmaları 137

1. Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin 10-17 Ocak 1936 Tarihli Bükreş Toplantısı 137

2. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 4-6 Mayıs 1936 Tarihli Belgrad Toplantısı... 138

3. Balkan Antantı Basın Birliği Konferansı'nın 11-13 Haziran 1936 Tarihli Bükreş Toplantısı 139

4. Balkan Antantı Genelkurmay Başkanlarının 5-11 Kasım 1936 Tarihli Bükreş Toplantısı 140

5. Balkan Antantı Üyesi Devletlerin Merkez Bankalarının 17-19 Aralık 1936 Tarihli Atina Toplantısı..... 141

D. Balkan Antantının 1937 Yılı Çalışmaları 142

1. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 15-17 Şubat 1937 Tarihli Atina Toplantısı ... 142

2. Balkan Antantı Basın Birliğinin 15-17 Şubat 1937 Tarihli Atina Toplantısı..... 143

3. Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin 18-26 Mart 1937 Tarihli Atina Toplantısı 144

4. Balkan Antantı Genelkurmay Başkanlarının 28 Ekim 1937 Tarihli Ankara Toplantısı 146

5. Balkan Antantı Merkez Bankalarının 22-24 Kasım 1937 Tarihli Ankara Toplantısı 146

E. Balkan Antantının 1938 Yılı Çalışmaları 147

1. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 25-27 Şubat 1938 Tarihli Ankara Toplantısı 147

2. Balkan Antantı Basın Birliğinin 7-14 Nisan 1938 Tarihli İstanbul Toplantısı.....	148
3. Balkan Antantı Ekonomik Meclisinin 7-15 Nisan 1938 Tarihli İstanbul Toplantısı	150
4. Bulgaristan ile Balkan Antantı Devletleri Arasında İmzalanan Selanik Antlaşması (31 Temmuz 1938).....	150
5. Balkan Antantı Genelkurmay Başkanlarının 2-6 Aralık 1938 Tarihli Atina Toplantısı	151
F. Balkan Antantının 1939 Yılı Çalışmaları	152
1. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 20-22 Şubat 1939 Tarihli Bükreş Toplantısı.	152
2. Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin 17-27 Mayıs 1939 Tarihli Bükreş Toplantısı	153
VI. BALKAN ANTANTININ DAĞILMA SÜRECİ	155
A. İtalya'nın, Arnavutluk'u İşgal Etmesi	155
B. Balkan Antantı Daimi Konseyi'nin 2-4 Şubat 1940 Tarihli Belgrad Toplantısı 155	
C. Belgrad Toplantısından Sonra Türk Dış Politikasında Yaşanan Değişim	156
D. Balkan Antantının Zayıflama Sebepleri	157
E. Almanya'nın, Balkanları İşgali ve Balkan Antantının Yıkılması	158
F. Balkan Antantının, Türkiye'nin Bölgesel Güç Olma Çabaları Bağlamında Değerlendirilmesi	159
VII.SONUÇ.....	161
VIII. KAYNAKÇA	165
EKLER.....	181
ÖZGEÇMİŞ	211

I. GİRİŞ

A. Balkanlar

1. Balkan Yarımadasının Coğrafi Sınırları ve Fiziki yapısı

Balkan terimi Türkçe bir kelimedir. Sarp ve ormanlık sıradağlar manasına gelmektedir.¹ Osmanlı Devleti'nin, Balkanlar'a ulaşmasıyla beraber bölgenin sıradağlarla çevrili oluşu nedeniyle buraya Balkan ismini verdikleri kabul edilmiştir. Halil İnalcık, Balkan ismi savları arasından çamur anlamına gelen balk'a kelimesine Türkçe an (küçültme eki) eklenerek oluşturulduğunu kabul etmiştir.² Balkan terimi hakkındaki bir diğer görüş ise; Osmanlı Devleti'nin daha önce buraya gelmiş olan Peçenek, Kıpçak ve diğer Türkmen Boylarının Türkmen Steplerinin bir bölümünü oluşturan Balkhan dağları sebebiyle bölgeye Balkan adını vermiş oldukları varsayımdır. Maria Todovora Balkan isminin öyküsünü şu şekilde ifade etmektedir;

"1794 yılında İngiliz Gezgin John Morrit, Cambridge üniversitesini bitirince Akdeniz ülkelerine bir yolculuğa çıkar. Antik çağdan kalma görkemli harabelere duyduğu ateşli merak onu Londra'dan Avrupa yoluyla İstanbul'a oradan da Troya, Aynaroz Dağı ve Atina'ya sürükler. Bükreş'ten İstanbul'a giderken Bulgaristan'daki Şıpka Geçidi'nde'n Balkan Dağları'nı aşar ve kız kardeşine yazdığı mektupta şunları anlatır: 'Klasik dönemin yaşandığı topraklara yaklaşıyorduk. Bir dağın eteğinde uyuduk. Bulgaristan'ı Romanya'dan (antik Trakya) ayıran bu dağı ertesi gün aştık. Bir zamanlar adını taşıdığı Haimos'un heybetini yansıtan bu dağlara bugün Balkan adı verilmesi ne yazık".³

Bu mektupla beraber bölgedeki sıradağlarda İngiliz edebiyatına ilk defa Balkanlar ismiyle geçmiştir. Balkan kelimesinden önce ise Antik çağlarda bu sıradağların Haimos⁴ adıyla adlandırıldığını bilmekteyiz. Tarih boyunca farklı isimlerle bölgenin anıldığını biliyoruz. İsim konusu kadar bölgenin fiziki sınırları

¹ **Balkanlar'ın Dünü-Bugünü-Yarını**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul,1993, s. 1; Bilgehan Gökdağ ve Osman Karatay, **Balkanlar El Kitabı Tarih**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2017, C. 1, s. 25.

² Maria Todovora, **Balkanlar'ı Tahayyül Etmek**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 64.

³ Todovora, **a. g. e.**, s. 54.

⁴ Trakya'nın efsanevi kralıdır. Karısı Rodope'ye Hera kendisine ise Zeus adıyla tapınılmasını istemesi sonucunda her ikisi de dağa dönüştürülmüştür.

da tartışmalı bir konudur. Coğrafyacılar genel geçer bir sınırdan birleşmiş olsalar da siyaset bilimciler kendi aralarında fikir birliğine varamamıştır. Balkan bölgesinin kuzey sınırları haricinde mevcut bir fikir birliği bulunmaktadır. Balkan bölgesinin güney tarafı Yunanistan'ı içerisine alacak şekilde Karadeniz ve Ege ile sınırlıdır.⁵ Coğrafyacılar arasında Balkan bölgesinin kuzey sınırlarını Drava ve Tuna nehirleri olarak kabul edenler mevcuttur. Ancak bazı coğrafyacılar bu sınırı Karpat dağlarından geçirmişlerdir.⁶ Karpat Dağlarını kabul eden bu ikinci görüşe göre şu ülkeler Balkan bölgesine dâhildir; Yunanistan, Yugoslavya, Türkiye (Trakya), Arnavutluk, Bulgaristan ve Romanya'dır. Balkan bölgesinin en önemli özelliklerinden birisi dağlık oluşudur. Bu dağlık geçitler bazı bölgeleri etkileyerek kültür, gelenek ve dil gibi faktörlerin farklı gelişmesine sebebiyet vermiştir. Balkan yarımadasında bulunan dağlar; dört ana grupta toplanır. Bunlar; Dinar dağları, Karpatlar, Balkanlar ve Rodop dağlarıdır.⁷ Bunlardan birincisini Dinar Sıradağları oluşturmaktadır. Dinar Sıradağları, Alp Dağları'nın devamı niteliğindedir ve Adriyatik Denizi boyunca güneye doğru inmektedir. Bu dağların genel itibarıyla yükseklikleri 1200 ilâ 2500 m civarındadır. Bu dağlar bölgede ulaşımı tamamıyla engelleyecek bir durum arz etmese de kolay ulaşım imkânını da sağlamayacaktır. Bu sebepten dolayı bu geçitler tarih boyunca bölgenin işgal edilmesi esnasında önemli stratejik noktalar olarak göz önünde bulundurulmuştur.⁸ İkinci dağ silsilesi ise Karpat'lardır. Bu dağlar Romanya'nın kuzeyinden güney istikametine doğru ilerledikten sonra, Tuna Nehrine 150 km yaklaştıktan sonra batı istikametine doğru dönerek 600 km'de bu yönde ilerler. Demirkapı bölgesine ulaştıktan sonra ise güneydoğu istikametine doğru yönelmektedir. Karpat Sıradağlarının en yüksek noktası 1544 metre ile Negoiu zirvesidir. Üçüncü dağ silsilesi ise Bulgaristan'ı batıdan doğu istikametine doğru ortadan bölen Balkan Dağları'dır.⁹ Dördüncü dağ silsilesi ise Rodoplar'dır. Bu dağ silsilesi Balkan Dağları'nın batısından güney istikametine doğru indikten sonra doğuya doğru kıvrılarak Trakya bölgesinin kuzeyinden geçerek

⁵ Oral Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye 1945-1965**, İmge Kitapevi, Ankara, 2018, s. 13.

⁶ Kemal Karpat, "*Balkanlar*" **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi**, İstanbul, 1992, C. 5 s. 25.

⁷ Gökdağ ve Karatay, C. 1, a. g. e., s. 26.

⁸ Ali Yiğit, "*Balkan Yarımadası'nın Beşeri Coğrafya Özellikleri ve Türk ve veya Müslüman Nüfus Varlığı*", **Yeni Türkiye Yayınları**, 66, 2015, s. 943.

⁹ Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar 1**, (Çev. İhsan Durdu, Gülçin Tunalı, Haşım Koç) Küre Yayınları, İstanbul, 2018, s. 1.

Karadeniz'e kadar uzanırlar. Balkan bölgesinin en yüksek zirveleri olan Rila, Eltepe ve Belmeken bu hat üzerinde bulunmaktadır.¹⁰ Balkan yarımadasının temel akarsularını Tuna nehri ve Tuna'ya dökülen Prut, İsker, Sava, Seret, Drava, Morova ve Tisa nehirleri oluşturmaktadır.¹¹ Tuna Nehri Balkanlar'ın en büyük akarsuyudur ve uzunluğu 2888 km'dir. Bunun 2415 km'sinde ulaşım yapılmaktadır.¹² Tuna Nehri Almanya'nın Kara Ormanlar bölgesinde bulunan kaynaklardan doğar ve Karadeniz'e döküldüğü Sulina Limanına kadar ulaşır. Tuna Nehri kaynağından başlayarak denize döküldüğü yere kadar Slovakya, Hırvatistan, Avusturya, Macaristan, Bulgaristan, Ukrayna, Moldovya, Almanya, Yugoslavya ve Romanya gibi ülkelerin topraklarını sulamaktadır. Güney bölgesinde Ege denizine dökülen nehirler ise şunlardır; Meriç, Vardar, Mesta-Karasu, Struma-Karasu'dur. Balkan yarımadasının iklim özellikleri Güneyden, Kuzeye doğru değişiklik göstermektedir. Balkan bölgesinin güney kısmı sıcak ve kurak bir yapıya sahiptir. Kuzey istikametine doğru çıkıldığında ise yağışların arttığı ve kışın sert geçtiği bir iklim yapısı mevcuttur.¹³ Balkan yarımadasının kuzey kısımlarında bitki örtüsü olarak 1500 metre yükseklikte yaprak döken ağaçlar, 1500-1800 metre arasında ise iğne yapraklı ormanlar görülmektedir. 1800 metrenin üzerinde ise maki ve çalı örtüleri görülmektedir. Balkan bölgesinin batı ve güney kısımlarında ise bitki örtüsü maki ve Akdeniz ağaçlarından oluşmaktadır.¹⁴

2. Balkan Yarımadasının Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi

Balkan yarımadası genellikle strateji uzmanları tarafından Avrasya bölgesinin batı geçişini oluşturması sebebiyle dünyanın temeli olarak nitelendirilmiştir. Balkan yarımadası Avrupa için jeopolitik konumu bakımından çok önemli bir yer teşkil etmiştir. Genellikle Balkan yarımadası her yandan esen rüzgârlara açık yarımada ve Avrupa'nın "Barut Fıçısı" olarak da ifade edilmiştir. Balkan yarımadası Afrika, Avrupa ve Asya arasında geçiş yolları üzerinde bulunduğu için tarihte sayısız istilalara uğramıştır. Balkan yarımadasında

¹⁰ Karpat, a. g. m., s. 25.

¹¹ Gökdağ ve Karatay, C. 1, a. g. e., s. 35; Jelavich, a. g. e., s. 1.

¹² Muhammet Kaçmaz, "Balkan Coğrafyası" Türk Tarihinde Balkanlar, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, C. 1, s. 23.

¹³ Ali, a. g. m., s. 944.

¹⁴ Balkanlar'ın Dünü Bugünü Yarını, s. 5.

tarihte çıkmış olan karışıkları incelediğimiz zaman Avrupa devletlerinin kendi güvenliklerini sağlayabilmek için Asya, Afrika ve Doğu Akdeniz üzerindeki emellerine ulaşabilmek maksadıyla Balkan yarımadasında birbirleriyle yarış içerisine girmişlerdir. Balkan yarımadası jeopolitik konumu itibariyle Doğu ve Batıyı birbirine bağlayan bir köprü görevi gördüğünden dolayı tarih boyunca istilaların odak noktasında olmuştur. Balkan yarımadasında hâkimiyeti elinde tutan devlet batıda Avrupa'yı doğu 'da ise Rusya'ya karşı bir güç unsuru teşkil etmiştir. Konumu itibariyle güçlü olmak isteyen devletlerin elinde tutmak istediği yarımada güç dengelerini değiştirebilecek önemli bir rolü de üstlenmiştir. Balkan yarımadasının bir diğer özelliği ise ticaret yolları üzerinde bulunan Hint Okyanusu, Akdeniz, Karadeniz ve Kızıldeniz'in güvenliğini sağlıyor olmasıdır. Balkan yarımadası 19.yy.ilk yarısından itibaren büyük devletlerin bir çatışma bölgesi haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin, Balkan yarımadasındaki hâkimiyeti haricinde bölgede birlik kurulamamış ve büyük devletlerin çıkar noktası haline dönüşmüştür.¹⁵ Büyük devletlerin egemenlik kurma çabası üzerine bölgedeki çatışma ortamı hem artmış hem de Balkan devletleri giderek parçalanmıştır. Balkan devletleri, büyük devletlerin yanında iki dünya savaşına girmiş ve bu savaşlar neticesinde giderek daha fazla parçalanmıştır. Jezernik balkan yarımadasını şu şekilde ifade etmiştir; *“Balkanlarda coğrafya küçük, siyasi tutkular da büyüktü.”*¹⁶ Jezernik'in ifade ettiği bu durum coğrafya kadar siyasi tutkuların ve çıkar çatışmasının da önemini vurgulaması açısından önemlidir.

Balkan yarımadası aynı zamanda İslamiyet ve Hristiyanlığın yayılması noktasında bir geçiş noktası olmuştur. Anadolu'dan yayılan İslamiyet Boğazlar aracılığıyla Balkanlar'a buradan da Avrupa'ya yayılmış ve Hristiyanlık 'ta yine boğazlar aracılığıyla Balkanlara ve Avrupa'ya yayılmıştır.

Balkan yarımadasının jeopolitik konumu Türk Boğazları ve Trakya bölgesi ile değerlendirildiğinde Türkiye açısından kritik bir savunma noktasını da teşkil etmiştir. Balkan yarımadasının bir diğer önemli özelliği 2888 km. uzunluğu ile Balkanların en büyük nehri olan Tuna üzerinde kurulmuş hidroelektrik

¹⁵ Sander, a. g. e., s. 16-17.

¹⁶ Bozidar Jezernik, **Vahşi Avrupa Batı'da Balkan İmajı**, (Çev. Haşim Koç), Küre Yayınları, İstanbul, 2006, s. 171.

santralleridir. Bu santraller Balkan yarımadasının stratejik ve ekonomik boyutta değerini de arttıran coğrafi bir özellik durumundadır.

3. Balkan Yarımadasının Birinci Dünya Savaşına (1914) Kadar Kısa Tarihçesi

Balkan yarımadasının en eski sakinleri İlliryalılar olmakla beraber Avusturya’da bulunan Hallstatt¹⁷ kültürüne bağlıdırlar.¹⁸ Arnavutların genel itibariyle İlliryalılar’ın soyundan gelmiş oldukları kabul edilmiştir.¹⁹ II. Filip’in kurmuş olduğu Makedonya Krallığı, MÖ IV. yüzyılda Balkan yarımadasının bugünkü Arnavutluk ve Yugoslavya hariç olmak üzere büyük bir bölümünü egemenliği altına almıştır. Makedonya Krallığı’nın güç kaybetmesi üzerine bölge MÖ III. Yüzyılda Roma imparatorluğunun egemenliği altına girmiştir.²⁰ Gotların MS III. Yüzyılda başlattıkları akınlar Roma İmparatorluğunun Balkan bölgesindeki idaresini zayıflatmış ve 395 yılında Roma imparatorluğunun Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmasını da sebebiyet vermiştir.²¹ Siyasi olarak zaten ikiye ayrılmış olan Roma, 1054 yılında Katolik ve Ortodoks mezhepleri olarak da ikiye ayrılmıştır. Bunun sonucunda Balkan bölgesinde mezhep çatışmaları ortaya çıkmış ve her mezhep kendi hâkimiyetini kurabilmek maksadıyla çatışmaya başlamışlardır.²² Batı Roma İmparatorluğu, 475 yılında Ostragotlar’ın işgali sonucunda yıkılmış ve Balkan bölgesinin hâkimiyeti Doğu Roma İmparatorluğuna geçmiştir. Gotlar’ın Balkan bölgesine akınları V. yüzyıla kadar sürmüştür. Bu sırada Balkan bölgesine Arap, Hun ve Bulgar akınları da başlamış durumdaydı. V. ve VI. yüzyıllarda Slavlar, gruplar halinde Balkan yarımadasının kuzey istikametinden bölgeye girmişler ve zamanla Balkanlar’ın büyük bir bölümünde hâkimiyet kurmayı başarmışlardır²³. VII. yüzyılda Bulgar kabileleri hükümdarları Asparuh’un önderliğinde Tuna nehrini aşarak Batı Karadeniz ve Tuna arasında bulunan Slav topluluklarını egemenlikleri altına almışlardır. Ancak Bulgarlar, bölgede kazanmış oldukları hâkimiyeti ve maddi çıkarları koruyabilmek için kendi öz benliklerini terk ederek Slavlaşmayı tercih

¹⁷ Bu kültür adını Salzburg’un güneydoğusunda yer alan Hallstatt köyünden almaktadır.

¹⁸ Jelavich, a. g. e., s. 4.

¹⁹ Geoerges Castellan, **Balkanların Tarihi 14-20.Yüzyıl**, (Çev. Ayşegül Yaraman Başbuğu), Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995, s. 19; Jelavich, a. g. e., s. 4.

²⁰ Jelavich, a. g. e., s. 7-9.

²¹ Castellan, a. g. e., s. 32; Jelavich, a. g. e., s. 11.

²² Castellan, a. g. e., s. 35.

²³ Castellan, a. g. e., s. 33; Jelavich, a. g. e., s. 14.

etmişlerdir.²⁴ Daha sonradan Slavlaştıkları için Slav kökünden gelen Rus, Sırp ve diğer Slav kökenliler Bulgarları daha aşağı bir konumda görmüşlerdir. Misyonerlerin faaliyetler sonucunda Slavlar IX. yüzyılda Hristiyanlığı kabul etmişler ve Bizans İmparatorluğu tarafından Dalmaçya kıyılarına yerleştirilmişlerdir. Balkan yarımadasına XI. ve XII. yüzyıllarda Kuman (Kıpçak), Peçenek ve Uz Türkleri yerleşmiştir. Bu boylardan bir kısmı XV. Yüzyıla kadar varlıklarını toplu bir şekilde sürdürmeyi başarmışlardır. Bu akınlara rağmen Balkan yarımadasındaki Bizans hâkimiyeti 1204 yılında gerçekleşen IV. Haçlı Seferi esnasında* İstanbul'un, Latinler tarafından işgaline kadar devam edecektir.²⁵ 1261'de Bizans İmparatoru VIII. Paleologos, İstanbul'da tekrar hâkimiyeti sağlamayı başarmasına rağmen Haçlı komutanları tarafından oluşturulan feodal devletlere karşı herhangi bir başarı sağlayamamıştır.²⁶ Böylelikle Germen, Katalan ve Frank unsurlar bölgede yerleşmeyi başarmıştır. Balkan yarımadasının çoğunluğunu oluşturan Yunan ve Slav menşeli halk feodal devletler tarafından paylaşılmış ve Osmanlı Devleti'nin Balkan yarımadasındaki hâkimiyetine kadar feodal beylerin egemenliği altında yaşamışlardır. 1354 yılında Türkler, Balkan yarımadasına Gelibolu üzerinden geçmiştir.²⁷ 1361 yılında Edirne zapt edildikten sonra Bulgar Krallığı dâhil olmak üzere feodal devletleri yıkarak bölgedeki hâkimiyetlerini hızla arttırmıştır. Sultan Murad'ın 1365 yılında başkenti Bursa'dan, Edirne'ye nakletmesi Balkan yarımadası açısından yeni bir tarihte başlangıcını oluşturacaktı.²⁸ Kosova Meydan Muharebesi (1389)²⁹ ile Sırbistan Türk hâkimiyetine geçmiş, 1396 yılında ise Niğbolu zaferi³⁰ ile Haçlı Ordusunun yenilmesi sonucunda Balkan yarımadasındaki Türk hâkimiyeti giderek artmaya başlamıştır. Sultan Mehmet'in 29 Mayıs 1453'te İstanbul'u, Arapların deyimiyle Konstantinîye ya da Konstatinopolis'i fethetmesiyle beraber Balkanlardaki Osmanlı Devleti hâkimiyeti daha da kuvvetlenmiştir. Aynı zamanda İstanbul'un fethiyle beraber

²⁴ Jelavich, a. g. e., s. 16.

* Bizanslı bir yazar bu işgali şu şekilde açıklıyor; "omuzlarında haç taşıyan bu kişilerle karşılaştırıldığında, Müslümanların" daha iyi kaldıklarını belirtmiştir.

²⁵ Jelavich, a. g. e., s. 19.

²⁶ Castellan, a. g. e., s. 41.

²⁷ William Sloane, **Bir Tarih Laboratuvarı Balkanlar**, Süreç Yayınları, İstanbul, 1987, s. 14.

²⁸ Castellan, a. g. e., s. 45; Gökdağ ve Karatay, a. g. e., s. 297.

²⁹ Castellan, a. g. e., s. 66.

³⁰ Sloane, a. g. e., s. 14.

Balkanlardaki Ortodoks halk Osmanlı Devleti tebaası konumuna gelmiştir.³¹ 1463 yılında Bosna'nın zapt edilmesiyle Osmanlı Devleti hâkimiyeti Dalmaçya kıyılarına kadar ulaşmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in vefatıyla birlikte bir süre Balkan fetihleri duraklamıştır. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1521'de Macar tehlikesini bertaraf edebilmek maksadıyla Belgrad Kalesi'ni zapt etmesiyle³² Balkan fetihleri yön değiştirerek Slovenya, Kuzeybatı Hırvatistan, Kuzey Dalmaçya gibi bölgeler Osmanlı Devleti'nin idaresinin dışında kalmıştır.³³ Daha sonra bu bölgeler Macaristan ve Habsurg hâkimiyetine girmiş ve II. Cihan Harbine kadar durumlarını muhafaza etmiştir. Balkan yarımadasının hızlı bir şekilde Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmesinin sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik boyutları mevcuttur. Bizans ve Haçlıların uygulamış olduğu feodal toprak rejimi yerine Osmanlı Devleti miri toprak sistemini uygulayarak halktan sadece İспенç ve Haraç gibi vergiler almıştır. Feodal toprak rejiminde ise köylü altı aya yakın bir süre sahibinin torağını ücretsiz olarak sürdürdüğünden dolayı bu ağır yük altında eziliyordu. Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu miri sistem ile halkın ekonomik durumu hem iyileşmiş hem de refah düzeyleri artmıştır. Osmanlı Devleti'nin, Balkan yarımadasında gücünü arttırmasıyla beraber Pax Ottomantica³⁴ adı verilen 200 yıllık bir barış bölgeye gelmiştir.³⁵

Balkan yarımadası XV-XVIII. yüzyıllarda ekonomik olarak çok fazla gelişmiş ve birçok yeni yerleşim birimleri de kurulmuştur. Bu gelişmenin en önemli etkenlerinden bir tanesi XV-XVI. yy. Balkan yarımadasına yerleştirilen Türkler'in Balkanlar'daki gayretleriyle olmuştur. Balkanlar'a yerleştirilen Türkler genel itibariyle ormanlık alanlara ya da buna benzer arazilere yerleştirilmiştir. Ormanları keserek tarım yapılması olanaksız arazileri tarım yapılabilir arazilere dönüştürmüşlerdir. Bu sayede kısa zaman içerisinde maddi olarak zenginleşerek Balkanlar'da yeni bir medeniyet yaratmışlardır.³⁶ Osmanlı Devleti'nin, Balkan yarımadasındaki hâkimiyeti aynı zamanda bölgede ticari ve siyasi birliği de meydana getirmiştir. 1789'da meydana gelen Fransız İhtilalinin

³¹ Gökdağ ve Karatay, C. 1, **a. g. e.**, s. 286-298.

³² Gökdağ ve Karatay, C. 1, **a. g. e.**, s. 306.

³³ Castellán, **a. g. e.**, s. 101; Sloane, **a. g. e.**, s. 15.

³⁴ Gökdağ ve Karatay, C. 1, **a. g. e.**, s. 410-414.

³⁵ Karpat, **a. g. m.**, s. 29.

³⁶ Karpat, **a. g. m.**, s. 29.

sonucunda ortaya çıkan Ulusçuluk akımları Balkan yarımadasında etkisini arttırmış ve bölgedeki farklı etnik grupları etkilemiştir.³⁷ Balkan yarımadasında hâkimiyet kurmak isteyen Rus Çarlığı ve Avusturya Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı Devleti'ne karşı isyan çıkaran devletleri desteklemeye başlamıştır. Balkanlarda gelişen bu olaylar sonucunda bölgedeki uluslar zamanla ayrıcalık kazanarak bağımsızlıklarını elde etmeyi başarmıştır. Balkan yarımadasında Osmanlı Devleti'ne, karşı ilk isyan eden devlet Avusturya'nın desteğini alan Sırbistan olmuştur. 1804'de cereyan eden Sırp İsyanı Kara Yorgi'nin liderliğinde milli bir direniş hareketine dönüşmüştür.³⁸ Sırpların bu isyanları 1812'ye kadar devam etmiştir. 1815'te başlayan ikinci Sırp ayaklanmasına Miloş Obronoviç liderlik etmiştir.³⁹ Osmanlı Devleti, Rusya'nın bu isyana karışmasını engelleyebilmek maksadıyla Miloş Obronoviç'i "başknez" olarak tanımış ve Sırbistan'a kısmi özerklik vermiştir. Rusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Akkerman (1826) ve Edirne (1829) Antlaşmalarıyla Sırlara verilen özerklik onaylanmıştır.⁴⁰ 1821'de İngiltere, Fransa ve Rusya'nın desteğini alan Yunanistan, Osmanlı Devletinden bağımsızlık talebinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin, bu durumu kabul etmemesi üzerine Navarin Limanında demirlemiş olan Mısır-Osmanlı donanması bir baskınla ateşe verilmiştir. Osmanlı Devleti, bu hadiseyi protesto etmiştir. Bunun üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ederek Edirne'ye kadar ilerlemiştir. Rus ordusunun Edirne'ye ilerlemesi üzerine Rusya ve Osmanlı Devleti arasında 14 Eylül 1829'da Edirne Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma gereğince Osmanlı Devleti Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımıştır.⁴¹ Balkanlarda Osmanlı Devleti'ne karşı isyan eden ilk ulusun Sırlar olmasına rağmen bağımsızlığını ilk kazanan devlet Yunanistan olmuştur. Sırpların özerklik kazanmaları ve Yunanistan'ın bağımsızlığını elde etmesine rağmen Osmanlı Devleti'nin Balkan yarımadasındaki hâkimiyeti 1878 Berlin Antlaşmasına kadar büyük ölçüde devam etmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi neticesinde Balkan yarımadasının büyük bölümü Trakya ve Makedonya hariç olmak üzere Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden çıkmıştır. Bu harp

³⁷ Gökdağ ve Karatay, C. 1, a. g. e., s. 418-424.

³⁸ Castellan, a. g. e., s. 251-253.

³⁹ Castellan, a. g. e., s. 261.

⁴⁰ Gökdağ ve Karatay, C. 1, a. g. e., s. 465.

⁴¹ Gökdağ ve Karatay, C. 1, a. g. e., s. 485.

neticesinde İngiliz konsoloslugu raporlarına göre ölü sayısı 300-400.000 civarında göçe zorlananların sayısı ise yaklaşık olarak 1.000.000 olarak belirtilmektedir.⁴² 1878'de imzalanan Berlin Antlaşmasıyla Romanya, Karadağ ve Sırbistan bağımsızlıklarını kazanmıştır. Bulgaristan'a ise özerklik verilmiştir. Bu sırada Bosna ve Hersek ise Avusturya tarafından işgal edilmiştir. Balkan Devletleri, Berlin Antlaşması ile ortaya çıkan yeni durumdan memnun kalmamışlardır. Rusların, Balkanlar'da uygulamış oldukları Panslavist politikanın da etkisiyle 8 Ekim 1912'de Balkan harbi patlak vermiştir. İtalya'nın 1911'de Trablusgarp'a asker çıkartması ve aynı zamana denk gelen Arnavutluk isyanı Osmanlı Devleti'nin, Balkanlardaki durumu olumsuz yönde etkilemiştir. Trablusgarp muharebesi aynı zamanda Balkan savaşlarının başlangıcını teşkil etmiştir. Çünkü bu savaş Osmanlı Devletinden toprak alabilmenin kolay olacağı kanaati uyandırdığı gibi Osmanlı Devleti'ne ait mülklerinin parçalanma sürecini de hızlandırmıştır.⁴³ Harbin çıkmasındaki bir diğer sebebi ise; Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda kalan son toprak parçalarını (Arnavutluk ve Makedonya) paylaşabilmektir. Balkan Harbi 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne karşı saldırmasıyla başlamıştır.⁴⁴ Diğer Balkan Devletleri de Osmanlı Devleti'ne karşı ortak bir nota vererek savaşa dâhil olmuşlardır. Balkan savaşı doğu (Trakya) ve batı (Makedonya, Arnavutluk) olmak üzere iki cephede cereyan etmiştir. Kısa süre içerisinde Balkan Devletleri, Osmanlı Devleti karşısında üstünlüğü ele geçirmeyi başarmıştır. 30 Mayıs 1913'te Londra Konferansında imzalanan bir antlaşmayla savaş bitmiştir.⁴⁵ Bu antlaşma neticesinde Edirne, Dedeoğlu ve Trakya bölgeleri Bulgaristan'a, Girit, Güney Makedonya ve Selanik ise Yunanistan'a, Orta ve Kuzey Makedonya, Sırbistan'a, Silistre ise Romanya'ya bırakılmıştır.⁴⁶ Osmanlı Devleti ile Bulgaristan sınırı ise Enez-Midye hattı olarak tayin edilmiştir. Balkan Devletlerinin üstünlüğü ile biten savaşta Osmanlı Devleti'ne İstanbul çevresinde dar bir hat kalmış ve neredeyse Balkan yarımadasındaki topraklarının tümünü kaybetmiştir. Birinci Balkan harbinin

⁴² Karpat, a. g. m., s. 30.

⁴³ Gökdağ ve Karatay, C. 1, a. g. e., s. 596-597.

⁴⁴ Mehmet Çelik ve Alev Duran, **Türkiye'nin Bölgesel Sorunları Osmanlı'dan Günümüze Balkanlar**, Hiper yayın, İstanbul, 2020, s. 73-75.

⁴⁵ Gökdağ ve Karatay, C. 1, a. g. e., s. 598.

⁴⁶ Castellan, a. g. e., s. 388; Sina Akşin, **Kısa 20.Yüzyıl Tarihi**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 52.

bitmesinden kısa bir süre sonra Balkan Devletleri ele geçirdikleri Osmanlı Devleti toprakları üzerinde ihtilafa düşmüşlerdir. Birinci Balkan harbinden en büyük payı alan Bulgaristan'a karşı Karadağ, Sırbistan ve Yunanistan itiraz etmişlerdir. Bu itirazlar karşısında Bulgaristan 23 Haziran 1913'te müttefiklere karşı savaş açmıştır.⁴⁷ Romanya'da 10 Temmuz 1913'te Bulgaristan'a savaş ilan ederek harbe katılmıştır. Müttefiklerin Sofya'ya doğru hareket ettikleri bir sırada İttihat ve Terakki yönetimi durumdan istifade ederek birinci Balkan Harbinde Bulgaristan'a verilen Edirne'yi 21 Temmuz 1913'te geri tekrar almıştır.⁴⁸ Hatta Edirne'nin alınması sonucunda Enver Paşa, "Edirne Fatihi" olarak anılmaya başlanacaktır.⁴⁹ Bulgaristan'ın yenilgisi ile sonuçlanan 2. Balkan Harbi 10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşmasıyla nihayete ermiştir. Bükreş Antlaşmasına göre; Makedonya toprakları Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan arasında paylaşılmıştır. Bükreş Antlaşması, Bulgaristan tarafından büyük bir hezimetle sona ermiştir. Makedonya topraklarının çok ufak bir kısmı Bulgaristan'ın elinde kalmıştır. Birinci ve İkinci Balkan Harpleri neticesinde Osmanlı Devleti'nin elinde sadece İstanbul, Keşan ve Istranca (Doğu Trakya) hattı kalmıştır.⁵⁰ Balkan savaşları Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Çünkü Osmanlı Devleti'nin, bu hezimet sonucunda İngiltere, Fransa ve Rusya gibi büyük devletler Osmanlı Devleti'nin, artık yıkılışın eşiğine geldiği anlamış ve ilerleyen safhalarda kendi aralarında gizli anlaşmalar yaparak Osmanlı Devleti'ni paylaşmaya başlamışlardır.⁵¹ Balkan savaşları, yarımada bulunan devletler için yıkımla sona ermiştir ve aralarındaki sorunlar II. Cihan harbine kadar sürüp gitmiştir.

⁴⁷ Castellan, **a. g. e.**, s. 389.

⁴⁸ Gökdağ ve Karatay, C. 1, **a. g. e.**, s. 600.

⁴⁹ Mustafa Kemal, Enver Paşa'nın, Edirne Fatihi olarak anılmasını yersiz bir niteleme olarak ifade etmektedir. (Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, Cilt: 1. Remzi Kitapevi, İstanbul, 2017, s. 165-171.)

⁵⁰ **Balkanlar'ın Dünü Bugünü Yarını**, s. 21.

⁵¹ Haluk Ülman, **I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş**, İmge Kitapevi, Ankara, 2002, s. 291.

II. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE SONRASINDA AVRUPA İLE BALKANLAR'DAKİ SİYASİ DURUM (1914-1934)

A. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahdı Arşidük⁵² Ferdinand'ın eşiyle beraber Sırbistan ziyareti esnasında Sırp Milliyetçisi Gavrilo Princip tarafından 28 Haziran 1914'te suikasta uğraması sonucunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan'a 23 Temmuz'da 48 saatlik bir ültimatom vermiştir ve 28 Temmuzda ise Sırbistan'a savaş ilan ettiğini açıklamıştır.⁵³ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 28 Temmuzda Sırbistan'ın başkenti Belgrad'ı bombalaması ile beraber Birinci Dünya Savaşı da fiili olarak başlamıştır.⁵⁴

Kısa süre içerisinde İttifak (İngiltere, İtalya, Fransa, Rusya) ve İtilaf (Avusturya-Macaristan, Osmanlı, Almanya, Bulgaristan) blokları oluşmaya başlayarak bir dünya savaşına doğru olaylar seyredecektir. Almanya 1 Ağustos'ta Rusya'ya, 3 Ağustos'ta ise Fransa'ya savaş ilan etmiştir. İngiltere bunun üzerine 4 Ağustos'ta Almanya'ya savaş ilan ettiğini bildirmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise 6 Ağustos'ta Rusya'ya savaş ilan edecektir.⁵⁵

28 Temmuz 1914'te başlayan Birinci Dünya Savaşı 1917 yılında Amerika'nın İtilaf Devletleri safında savaşa katılmasına kadar İttifak devletlerinin lehinde geçmiştir.⁵⁶ 1915 Çanakkale muharebelerinin İtilaf Devletleri açısından başarısızlıkla sonuçlanması Almanya'nın ise Rusları Doğu cephesinde bir hayli yorması ve Fransa'ya ait zengin kömür yataklarını ele

⁵² Avusturya hükümdarlarına verilen unvandır. Arşidük eşlerine ise Arşidüşes unvanı verilirdi.

⁵³ Haluk, a. g. e., s. 294-296.

⁵⁴ Sina Akşin, a. g. e., s. 57-60; Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 95-99; Doğan Hacipoğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nun 1.Dünya Harbine Girişi**, Deniz İkmal Grup Komutanlığı Matbaa Müdürlüğü, İstanbul, 2003, s. 7-8.

⁵⁵ Sina Akşin a. g. e., s. 57-60; Hamza Eroğlu, **Türk İnkılâp Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982, s. 74.

⁵⁶ Eroğlu, a. g. e., s. 75.

geçirmesi 1917'ye kadar İttifak Devletlerinin kısmen de olsa üstünlüğü ile ilerlemiştir. Bulgaristan'ın İttifak Devletlerinin yanında savaşa dâhil olmasıyla beraber Batı cephesindeki üstünlük İttifak Devletlerinin lehine gelişecektir. Rusya'da Bolşevik ihtilalinin gerçekleşmesiyle beraber Rusya fiili olarak savaş dışı kalacaktır. Bunun üzerine bu boşluğu giderebilmek maksadıyla İtilaf Devletlerinin Amerika'yı yanlarına çekmesi gerekiyordu. Almanya'nın, İngiltere'ye açmış olduğu denizaltı savaşlarında devlet gözetmeksizin İngiltere'ye malzeme taşıyan bütün gemileri batırması üzerine birçok Amerikan vatandaşı ölmüş durumdaydı. Gergin olan Almanya, Amerika ilişkileri 2 Nisan 1917'de Amerika'nın, Almanya'ya savaş ilan etmesine neden olacaktır. Böylelikle Amerika'nın İtilaf Devletleri safında yer almasıyla beraber Rusya'nın boşluğu doldurulduğu gibi İtilaf Devletleri Amerika'nın endüstriyel ve ekonomik imkânlarının yanı sıra silah ve nüfus desteği de almış oluyordu.⁵⁷

Yunanistan'ın 26 Haziran 1917'de İtilaf Devletleri safında savaşa katılmasıyla beraber Fransızlar, Yunanistan üzerinden 1918 Eylül'ünde Bulgar kuvvetlerine saldırarak 29 Eylül 1918'de Sofya Ateşkes Antlaşmasını imzalatmak suretiyle Bulgaristan'ın savaş dışı kalmasına muvaffak olmuştur. Böylelikle Amerika'nın harbe girmesinden sonra İtilaf Devletleri saldırıları sonucunda yenilen ilk İttifak Devleti Bulgaristan olmuştur. Bulgaristan'dan sonra İtilaf Devletleri; Osmanlı Devleti ile 30 Ekim 1918'de Mondros⁵⁸, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile 3 Kasım 1918'de Villa Giusti ve 11 Kasım 1918'de Almanya ile Rethondes ateşkes Antlaşmalarını parafe ederek dört yıl süren Birinci Dünya Savaşıda fiilen bitirmiş oluyordu.⁵⁹

Birinci Dünya Savaşının bitmesi üzerine İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri 18 Ocak 1919'da barış antlaşmalarını yapmak üzere Paris Barış Konferansında toplanmışlardır. Paris Barış Konferansına 32 devletin temsilcileri katılmasına rağmen konseyde asıl söz sahibi olan devletler; Amerika, İngiltere, Fransa, Japonya ve İtalya idi. Yapılan görüşmeler neticesinde ilk barış antlaşması Almanya ile 28 Haziran 1919'da Versailles sarayında imzalandı. Sırasıyla;

⁵⁷ Ülman, a. g. e., s. 340-346.

⁵⁸ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları 1920-1945**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, C. 1, s. 12-14.

⁵⁹ Kamuran Gürün, **Savaşın Dünya ve Türkiye**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 93-96.

Avusturya ile 10 Eylül 1919'da Saint Germain, Bulgaristan ile 27 Kasım 1919'da Neuilly, Macaristan ile 4 Haziran 1920'de Trianon ve Osmanlı Devleti ile 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşmaları parafe edilmiştir.⁶⁰

1. Savaş Sonrasında Avrupa Devletlerinde Siyasi Durum

Birinci Dünya Savaşı sonucunda Avrupa'da ve Balkanlarda yeni bir dünya düzeni kurulmuş oluyordu. Savaşı kazanan İtilaf Devletleri barış antlaşmalarını oluştururken devletlerin egemenlik haklarına saygı duymak yerine İttifak Devletlerini parçalamak ve toprak kazanmak maksadıyla hem egemenlik haklarını sınırlandırmışlar hem de toprak bütünlüklerini de saygı duymamışlardır. Savaş sonrasında oluşan düzende revizyonist⁶¹ ve anti-revizyonist olarak ayırabileceğimiz iki blok meydana gelmiştir. Revizyonist grupta Almanya, Macaristan, Avusturya ve Bulgaristan gibi Birinci Dünya Savaşı sonucunda imzalanan ve ağır şartları içeren barış antlaşmalarından memnun olmayan devletler bulunmaktadır. Anti-revizyonist grubu ise Polonya, Romanya, Çekoslovakya, Yunanistan ve Sırp-Hırvat Devletleri oluşturmuştur. Anti-revizyonist grubun hamiliğini ise Fransa ile İngiltere üstlenmiştir. Görüldüğü üzere Birinci Dünya Savaşının galip devletleri mevcut düzenden kârlı çıktıklarından dolayı anti-revizyonist grubun koruyuculuğunu da üstlenmişlerdir.

İttifak grubunun lideri konumundaki Almanya, savaş tazminatını ödemeyi de kabul ettiği Versailles Antlaşması sonucunda maddi olarak büyük sıkıntı çekmiştir. Aynı zamanda 1929 dünya ekonomik buhranının da savaş tazminatının üzerine eklenmesi sonucunda ülke yönetiminde sosyal ve siyasi manada büyük bir buhran baş gösterecektir. Ekonomik buhran sonucunda 1932'de Almanya'da yapılan seçimlerde Adolf Hitler 14 milyona yakın oy alarak ülke yönetiminde söz sahibi olacaktır. 1933'te Hitler'in iktidara gelmesiyle beraber Versailles Antlaşması'nın Almanya'ya yüklemiş olduğu ağır şartları kaldırarak adaletsizliğe bir son vermek için çalışmaya başlamıştır. Hitler 14 Eylül 1933'te Silahsızlanma Konferansından ve Milletler Cemiyetinden çekildiğini açıklamıştır. Hitler

⁶⁰ Pierre Renouvin, **1.Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 726-736; Eroğlu, **a. g. e.**, s. 86-87; Gürün, **a. g. e.**, s. 93.

⁶¹ Revizyon genel manasıyla yenileyerek düzeltmektir. Uluslararası politikada ise mevcut düzeni değiştirmektir. En dar anlamıyla ise Birinci Dünya Savaşını bitiren antlaşmaların kurduğu düzeni reddetmek ve değiştirmek olarak ifade edilebilir. (Baskın Oran **Türk Dış Politikası 1919-1980**, C. 1, İletişim yayınları, İstanbul, 2019, s. 46.)

Versailles düzenini kaldırabilmek maksadıyla hızlı bir silahlanma yarışına girmiş ve 1935'ten itibaren zorunlu askerlik uygulamasına geçmiştir.⁶²

Müttefik kuvvetlerin yanında yer alan İtalya savaştan galip ayrılan en kârlı devlet konumundaydı. Çünkü Müttefik kuvvetlere Avusturya cephesi haricinde başka bir yardımı dokunmadığı gibi en büyük düşmanı olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da dağılmış konumdaydı. Ancak buna rağmen İtalya savaş sonunda kıyılarını alamadığı gibi Fiume üzerindeki görüşleri de kabul edilmemişti. Savaş sonrasında İtalya'da gözle görülür bir fakirlik vardı ve siyasi çalkantılar içerisindeydi. 30 Ekim 1932 yılında Mussoli'nin iktidara gelmesi sonucunda ülkede faşizm egemen hale gelmiştir. Faşizm ilan edildikten sonra muhalif partilere ait gazeteler kapatıldığı gibi muhalefet liderleri de adada mecburi ikamete tabi tutulmuşlardır. Muhalif mebusların da görevlerine son verilmesiyle beraber ülkede tam manasıyla mutlak bir diktatörlük rejimi de başlamış oluyordu.⁶³

Birinci Dünya Savaşı devam ederken Sovyetler Birliği 1917 yılında gerçekleşen ihtilal sonucunda harpten çekilmiş ve 1930'lu yıllara kadar kendi iç işleriyle uğraşmak durumunda kalmıştır. Ancak dış politikada mümkün olduğunca ılımlı bir politika izleyerek anti-Sovyet bir blok oluşturulmasını engellemeye çalışmıştır. Bu politika doğrultusunda Silahsızlanma Konferansı'nın çalışmalarına katılmış ve savaşın yasaklanmasını öngören 1928 yılında oluşturulan Briand-Kellog Paktını imzalamıştır. Ancak Japonya'nın Mançurya'ya saldırması Almanya'da ise Nazilerin iktidarı ele geçirmesi üzerine Sovyetler Birliği de silahlanma yarışına diğer devletler gibi dâhil olmuştur.⁶⁴

Birinci Dünya Savaşı sonucunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun parçalanması sonucunda ise; Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya gibi devletler ortaya çıkmıştır.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşı neticesinde dağılmasıyla beraber Avusturya ekonomisi de çökmüş durumdaydı. Avusturya ekonomik olarak endüstriye bağlıydı ve Macaristan ise tarımsal olarak

⁶² Gürün, a. g. e., s. 131-150; Armaoğlu, a. g. e., s. 143-148; Sina Akşin, a. g. e., s. 140-146.

⁶³ Gürün, a. g. e., s. 127-131; Armaoğlu, a. g. e., s. 157-161.

⁶⁴ Gürün, a. g. e., s. 150-166; Sina Akşin, a. g. e., s. 115-125.

Avusturya'yı tamamlayıcı bir unsur durumundaydı. Ancak St. Germain düzeni sonucunda bu tamamlayıcı unsurdan mahrum kalan Avusturya ekonomik olarak zor durumda kalmıştır. Milletler Cemiyeti Avusturya'ya yüklenen savaş tazminatından vazgeçilmesini ve ekonomik olarak Avusturya'ya yardım yapılmasına karar vermiştir. Ancak bunun karşılığında Avusturya kendi bağımsızlığını tehlikeye düşürecek herhangi bir antlaşma imzalayamayacaktı. 1925'e kadar Avusturya ekonomisi bir miktar düzelmiş olsa da 1929 ekonomik buhranı sonucunda Avusturya ekonomisi iflasla karşı karşıya kalınca Almanya ile yakınlaşmış ve 1938'de Avusturya, Almanya'ya ilhak edilmiştir.⁶⁵

Macaristan'da mütarekeden sonraki vaziyet karışık bir durumdaydı. Michael Karolyi Macaristan Cumhuriyeti'nin başbakanıydı. Ancak Transilvanya'yı Romenlerin işgaline bırakmak durumunda kaldığından dolayı 1919'da istifa etmiştir. Bolşeviklerin de kışkırtmasıyla beraber Macar Komünistlerinden Bela Kum Macaristan'ı Sovyet Cumhuriyeti olarak ilan etmiştir. Ancak Amiral Horthy 1919 Kasım'ında ordusuyla beraber Budapeşte'ye girerek komünist rejimi kaldıracaktır. Macaristan, Trianon barışı ile Presburg'u, Çekoslovakya'ya Burgenland'ı, Avusturya'ya Hırvatistan ve Bosna-Hersek'i Yugoslavya'ya Transilvanya'yı da Romanya'ya bırakması Macaristan'da büyük bir tepki yaratmıştır. Bu toprak kayıplarında dolayısıdır ki Macaristan Revizyonist grubun en hararetli devleti olacaktır ve 1933'te Hitlerin iktidara gelmesiyle beraberde Almanya'ya yakınlaşacaktır.⁶⁶

Çekoslovakya, 1918 Ekim'in de ortaya çıkan yeni bir devlettir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun içerisinde bulunan azınlıkların ayaklanması sonucunda Stefanik, Beneş, Thomas Masaryk gibi liderlerin 18 Ekim 1918'de Çekoslovak Milli Konseyini kurlmaları ve 28 Ekim'de Prag'da yapmış oldukları başarılı ihtilal neticesinde Çekoslovakya Devleti de kurulmuş oluyordu. Masaryk, Yeni Çekoslovakya Devletinin Cumhurbaşkanı Kramer, Başbakan Beneş ise dışişleri bakanı olmuştur. 1935'te ise Masaryk'in ölmesi sonucunda Beneş Cumhurbaşkanı olacaktır. Her yeni kurulan devlette olduğu gibi Çekoslovakya'da da ekonomik sorunlar ortaya çıkacaktır. Çekoslovakya'nın endüstrisi iyi ancak

⁶⁵ Armaoğlu, a. g. e., s. 161-163; Nurgül Bozkurt ve Zübeyde Yağcı, **Prof. Dr. Ali Ünal'a Armağan**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2018, s. 550.

⁶⁶ Armaoğlu, a. g. e., s. 163-164.

tarım ürünlerinin eksikliği ekonomiye olumsuz yansiyacaktır. Aynı zamanda hammadde arayışını karşılayabilmek amacıyla yeni pazar arayışına da yönelecektir. Kuruluşundan itibaren ülke içerisinde bulunan azınlıklar ile sürekli sorunlar yaşayan Çekoslovakya azınlıklarla alakalı sıkı tedbirler almak durumunda da kalmıştır. Çekoslovakya içerisinde bulunan Slovakların Macaristan'a katılma isteklerinden dolayı Slovaplara sıkı tedbirler uygulanmış ve bu sorun neticesinde Çekoslovakya için en büyük tehlike Revizyonist Macaristan'dan gelmekteydi. Revizyonist Macaristan'dan gelebilecek tehlikelere karşı Küçük Antanta bağlı kalan Çekoslovakya buna rağmen 1938 yılında parçalanmaktan kurtulamayacaktır.⁶⁷

B. Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye ve Balkan Devletlerinde Siyasi Durum

1. Türkiye

Birinci Dünya Savaşı çıktığı sırada İstanbul'da Sait Halim Paşa başkanlığındaki İttihat ve Terakki hükümeti bulunmaktaydı. Giderek toprak kaybeden ve küçülen imparatorluk sınırlarını İttihat yönetimi bloklaşan dünya karşısında ve aynı zamanda Rusya karşısında yalnız kalmaya bağlıyordu. İttihat ve Terakki yönetimi aynı zamanda Enver Paşa'nın da büyük etkisiyle 1914'ün ortalarında Almanya'ya bir antlaşma önerisinde bulunmuştur. Ancak Alman kralı II. Wilhelm bu teklifin Almanya için olumlu bir teklif olmadığını ve Osmanlı Devleti'nin, kendilerine yük olacağı düşüncesiyle reddetmiştir.⁶⁸

Almanya Genelkurmay Başkanı Moltke 1914 Mart ayında Avusturyalı meslektaşları General Conrad von Hötzendorf'a yazmış olduğu mektupta şu ifadelerle yer vermiştir;

*“Türkiye askeri bakımdan bir sıfırdır. Askeri heyetimizin verdiği haberler ümitsizdir. Şayet eskiden Türkiye'den hasta adam olarak söz ediliyorsa, bugün ölüden söz ediliyor demektir. Türkiye'deki askeri heyetimiz tıpkı ölüm döşeginde kurtuluşu olmadan yatan bir hastanın doktorlar heyeti gibidir.”*⁶⁹

⁶⁷ Armaoğlu, a. g. e., s. 164-166; Davut Dursun, “Çekoslovakya II. Tarih”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, C. 8, s. 254-255.

⁶⁸ Sina Akşin, a. g. e., s. 61.

⁶⁹ Hacıpoğlu, a. g. e., s. 49.

İttihat ve Terakki yönetiminin Almanya ile yakınlaşması Enver Paşa'nın Pantürkizm⁷⁰ politikası ile doğrudan bağlantılıdır. Bu politika bağlamında Rusya'ya karşı Almanya'nın yanında yer alarak küçülen imparatorluk sınırlarını tekrar genişletebilecekleri düşüncesi hâkimdir.

Saraybosna'da yaşanan gelişmelerin savaşa doğru ilerlemesi ve Avusturya'nın da Balkanlarda Rusya'ya karşı destek arayışı sebepleriyle Temmuz 1914'te başlayan görüşmeler 2 Ağustos 1914'te nihayete ermiş ve Osmanlı Devleti ile Almanya arasında bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre; Osmanlı Devleti ve Almanya, Avusturya ile Sırbistan arasında gerçekleşen çatışmaya tarafsız kalacaktır. Ancak bu çatışma Almanya ile Rusya arasında bir savaşa dönüşür ise Osmanlı Devleti, Almanya'nın yanında savaşa dâhil olacaktır. Osmanlı Devleti'nin vermiş olduğu bu yardım sözüne karşı ise Almanya herhangi bir Rus saldırısına karşı Osmanlı Devleti'ne yardım etme sözü vermiştir. Antlaşmanın diğer bir maddesinde ise; Almanya savaş halinde Limon Van Sanders başkanlığında bulunan askeri bir heyeti Osmanlı Devleti'ne, yardım maksadıyla bırakacağını ve bu heyete Osmanlı Devleti'nde etkin bir rol verileceğini belirtiyordu.⁷¹

1918'e kadar devam etmesi planlanan bu gizli antlaşmaya 5 Ağustos 1915'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da dahil olacaktır.

Osmanlı Devleti, Almanya ile yapmış olduğu antlaşmadan bir gün sonra 3 Ağustos 1915'te Birinci Dünya Savaşında tarafsız kalacağını ilan etmiştir. Ancak 6 Ağustos'ta Almanya'ya bağlı ve Amiral Souchon yönetiminde bulunan Breslau ve Goeben isimli iki savaş gemisinin Akdeniz'de İngilizler'in takibine uğraması sonucunda gemiler Çanakkale Boğazını geçerek 10 Ağustos 1914'te Osmanlı Devleti'ne sığınmışlardır. Birinci Dünya Savaşında tarafsızlığını ilan eden Osmanlı Devleti'nin savaş halindeki gemileri sınırları içine alması deniz hukukuna ve tarafsızlık ilanına aykırı bir durumdur. Deniz hukukuna göre Osmanlı Devleti'ne sığınan gemilerin bir gün içerisinde sınır dışı edilmesi ya da silahlarının sökülmesi ve personelinin ise gözaltına alınması gerekiyordu. Ancak gözaltı kararına karşı Almanya'nın muhalif bir tutum sergilemesi üzerine iki

⁷⁰ Şükrü Hanioglu, "Pantürkizm", **TDV**, İstanbul, 2012, C. 41, s. 551-554.

⁷¹ Hacıpoğlu, **a. g. e.**, s. 50-57; Armaoğlu, **a. g. e.**, s. 103.

Alman gemisi sözde Osmanlı Devleti tarafından satın alınmış ve 16 Ağustos'ta Breslau'ya Midilli, Goeben'e ise Yavuz isimleri verilmiştir. Gemi mürettebatı ve Amiral Souchon'a fes giydirilmiş ve gemilere Osmanlı Devleti bayrağı çekilmiştir. Osmanlı Devleti sözde satın aldığı bu savaş gemilerine tek kuruş dâhi ödememiştir. Bu durum İtilaf Devletlerinin dikkatinden kaçmamış olsa da Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşıda tarafsız kalması için göz yummak durumunda kalmışlardır.⁷²

Birinci Dünya Savaşı başladıktan kısa süre sonra harp çıkmaza girmiş durumdaydı. Çünkü Almanya Marne muharebelerinde Fransa karşısında üstünlük sağlayamadığı gibi Avusturya-Macaristan imparatorluğu ise Ruslar ile yapılan muharebeler sonucunda Galiçya'yı Ruslara bırakmak durumunda kalmıştır. Bu vaziyet karşısında Almanya, Osmanlı Devleti'nin bir an önce harbe girmesi için baskıları arttırmaya başlamıştır. Böylelikle Almanya üzerindeki yük hafifleyeceği gibi yeni cepheler açılmak suretiyle Rus ordusu bölünmüş olacaktı ve Alman Genelkurmayı Padişahın cihat ilan etmesiyle beraber İngiltere, Fransa ve Rusya'daki sömürgelerde bulunan Müslümanların isyan ederek İtilaf Devletlerini zor durumda bırakacağını ve harbi kazanacaklarını düşünüyordu.⁷³

Almanya'nın baskısı ve İstanbul'da bulunan Alman askeri yardım heyetinin de etkisiyle beraber Amiral Souchon idaresinde bulunan Osmanlı Devleti Donanması 29-30 Ekim tarihlerinde Sivastopol ve Odessa'daki Rus limanlarını bombalamıştır. Bunun üzerine 2 Kasım'da Rusya, 5 Kasım'da ise İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'ne karşı harp ilan etmiştir. Osmanlı Devleti ise 11 Kasım 1914'te İtilaf Devletlerine harp ilan ettiğini açıklayarak resmi olarak Birinci Dünya Savaşına katılmış oluyordu.⁷⁴

Dört yıl sürecek olan Birinci Dünya Savaşından Osmanlı Devleti ağır bir yenilgiyle ayrılmak durumunda kalacak ve 30 Ekim 1918'te Mondros Mütarekesini imzalayacaktır. Mondros Mütarekesi, Limni Adası'nın Mondros limanında İngiliz gemisi olan Agememnon zırhlısında imzalanmıştır. İtilaf Devletleri adına İngiliz Akdeniz Donanması komutanı Amiral Calthorpe, Osmanlı

⁷² Hacıpoğlu, a. g. e., s. 86-92.

⁷³ Hacıpoğlu, a. g. e., s. 153-158.

⁷⁴ Ercüment Kuran, "Birinci Dünya Savaşı", TDV, İstanbul, 1992, C. 6, s. 196.

Devleti, adına ise heyet başkanı Rauf Orbay olmak üzere Dışışleri Bakan danışmanı Reşit Hikmet Bey ile Kurmay Albay Sadullah mütareke metnini imzalamıştır.⁷⁵

Mütareke ile başlayan Osmanlı Devleti'nin, işgal edilme süreci; Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'da karaya 19 Mayıs 1919'da ayak basmasıyla beraber işgallere direnen dağınık birliklerin tek bir merkezden idare ve sevk edilmesini sağlamıştır. Böylelikle tek bir merkezden idare edilen Türk Ordusu, İzmir'de 9 Eylül 1922'de Yunan Ordusu karşısında kesin bir zafer kazanmış ve Türk İstiklal Savaşı nihayete ermiştir.

Mondros Mütarekesinden sonra Mustafa Kemal Paşa önderliğinde gerçekleştirilen Türk İstiklal Savaşı'nın kazanılmasıyla beraber Türkiye, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile cephede kazanmış olduğu savaşı aynı zamanda uluslararası alanda da kabul ettirmeyi başarmıştır.

Türkiye, Lozan'da İsmet Paşa önderliğindeki heyetin çalışmaları ile beraber toprak bütünlüğü ve bağımsızlığı gibi Misak-ı Milli'de belirtilen hedeflerin çoğunu uluslararası alanda kabul ettirmeyi başarmıştır. Ancak boğazlar meselesi istenilen şekliyle çözüme kavuşturulamamıştır. Boğazların yönetimi Lozan Antlaşması gereğince kurulacak olan uluslararası komisyona bırakılmıştır. Ancak boğazlar meselesi de 1936'da imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile beraber çözüme kavuşturulacaktır.⁷⁶

Türkiye, Lozan Antlaşması'ndan sonra komşu ülkelerin toprak bütünlüğüne saygı duymuş ve Lozan'da çözülemeyen sorunlar üzerine yoğunlaşarak barışçıl ve ılımlı bir dış politika takip etmiştir. Dış politikadaki bu barışçıl yaklaşımı bağlamında Türkiye özellikle Balkan Devletlerine yönelmiştir ve Arnavutluk ile 15 Aralık 1923'te bir dostluk antlaşması imzalamıştır. Daha sonra Türkiye; SSCB ile 7 Aralık 1925'te, Bulgaristan ile 18 Ekim 1925'te, Yugoslavya ile 28 Ekim 1925'te, Yunanistan ve Fransa ile 1926'da dostluk antlaşmaları imzalamıştır. Yunanistan ile 1930'da tekrar bir dostluk antlaşması imzalanmıştır.⁷⁷

⁷⁵ Armaoğlu, a. g. e., s. 133-135; Sina Akşin, a. g. e., s. 106-109; Yaşar Yazıcıoğlu, **Her Yönüyle Lozan Antlaşması**, Kripto Yayınları, Ankara, 2018, s. 38-40.

⁷⁶ İsmail Soysal, "Montrö Boğazlar Sözleşmesi", **TDV**, İstanbul, 2005, C. 30, s. 274-276.

⁷⁷ Soysal, a. g. e., s. 253, 258.

Türkiye'nin, 1923-1938 yılları arasındaki Balkan politikalarını iki döneme ayırmak gerekir. Birinci dönemde (1923-1929) Balkanlara yönelik politikanın temel gayesi Balkan Devletleri ile ikili münasebetler kurarak ilişkilerin geliştirilmesi yönünde olmuştur. İkinci dönemde (1929-1938) ise dünya ekonomik buhranı ile başlayan ve Mustafa Kemal Paşa'nın, 10 Kasım 1938'de vefat etmesiyle biten süreçte ise barış ve güvenliğin sağlanabilmesi maksadıyla Türkiye dış politikada bölgesel iş birliğine yönelmiştir.

2. Yunanistan

Birinci Dünya Savaşının sona ermesiyle beraber Yunanistan'da yapılan 1920 seçimlerinde Venizelos iktidardan düşmüş ve Kral Konstantin yönetimi ele almıştır. Yunanistan'ın Anadolu topraklarındaki işgal hareketleri Türk Millî Mücadelesi karşısında hezimete uğramasıyla beraber bu hezimetin sorumluluğu Kral Konstantin'e yüklenmiş ve Venizelos tekrar iktidarı ele almıştır. Ancak 1924 Mayıs'ında Yunan Parlamentosu'nun Cumhuriyet ilan etmesiyle monarşi taraftarı olan Venizelos iktidardan çekilmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile beraber Yunanistan siyasi düzensizlik içerisinde kalacaktır. General Pangalos 1925'te darbe yapmak suretiyle iktidarı ele geçirmeyi başarmıştır. Ancak 1926 Ağustos'unda General Kondisilis tarafından karşı bir darbe yapılarak görevden uzaklaştırılmıştır.⁷⁸

Dr. Tevfik Rüştü (Aras), Yunanistan'da gerçekleşen bu darbeleri şu şekilde ifade etmiştir; *“O vakitler Yunanistan, askeri diktatörler tarafından idare olunuyordu. Her iki üç ayda bir, bir general başkaldırıyor, Atina'ya hâkim bir tepeye toplanıp çıkarınca iktidarı eline alıyordu.”*⁷⁹

1926 Eylül'ünde Yunanistan'da Cumhuriyet anayasası ilan edilmiş ve 1928 yılında ise Venizelos'un tekrar başbakanlığa getirilmesiyle beraber 1932'ye kadar Yunanistan siyasi istikrara da kavuşmuş olacaktır.⁸⁰

Yunanistan'ın, komşu devletler arasında ilişkilerinin en kötü olduğu ülke 1930 yılına kadar Türkiye olmuştur. 1929'da Türkiye ile imzalanan dostluk antlaşmasına rağmen ilişkiler ancak 1930 yılında ahali mübadelesinin kesin çözümüyle düzelecektir. Ahali mübadelesinin kesin çözümü iki ülke arasında bir

⁷⁸ Armaoğlu, a. g. e., s. 170-171.

⁷⁹ Tevfik Rüştü Aras, *Atatürk'ün Dış Politikası*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 138.

⁸⁰ Armaoğlu, a. g. e., s. 170-171.

hayli zorlu geçmiştir. Ancak Venizelos'un 10 Şubat 1930'da yapmış olduğu bir konuşmada Yunanistan'ın savaş sonrası barış anlaşmalarına uygun hareket edeceği ve Türkiye'nin sulhtan yana olduğunu belirtmesi üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler yumuşayacaktır.⁸¹

İsmet Paşa, mübadele anlaşmasının imzalandığı gün Yunan Başbakanı Venizelos'a bir mektup göndererek anlaşmadan ve düzelen ilişkilerden memnun kaldığını belirterek Venizelos'u Ankara'ya davet etmiştir. Venizelos bu daveti kabul ederek 27 Ekim 1930'da Ankara'ya gelmiş ve gösterişli bir törenle karşılanmıştır.⁸²

İsmet Paşa, Venizelos'un Ankara'ya gelmesiyle alakalı kendilerine şu şekilde hitap ediyordu; *“Zatı devletlerinin bu gece halisane tespit etmekte olduğumuz ziyaretleri bizim yabancı olduğumuz birtakım olayların neticesi değildir. Bilakis bu ziyaret karşılıklı ve şuurlu bir gayretin iman ve ikdam ile takip olunan bir müsalemet ve anlaşma siyasetinin gayeye eriştiğini işaret etmektedir.”*⁸³

Venizelos'un Türkiye ziyareti iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkilediği gibi aynı zamanda 30 Ekim 1930 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında “Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması” parafe edilmiştir. Bu antlaşmaya ayrıca deniz kuvvetlerinin sınırlandırılmasıyla alakalı bir protokol ve “İkamet, Ticaret, Denizcilik Sözleşmesi de” eklenmiştir.⁸⁴

Türkiye ile Yunanistan arasında parafe edilen dostluk antlaşmasının 1. ve 2. maddelerinde iki ülkenin birbirlerine karşı herhangi bir ekonomik ya da siyasal antlaşmaya katılmaması ve taraflardan birisi saldırıya uğrar ise tarafsızlığını muhafaza etmesine karar verilmiştir. Diğer maddelerde ise iki ülke arasında çıkabilecek sorunlarda öncelikle diplomasi yolu denenecek eğer çözüm sağlanamaz ise yargısal süreç ya da hakem tayin edilerek sorunların çözümüne

⁸¹ Sevim Ünal, *“Atatürk'ün Balkanlar'daki Barışçıl Politikası”*, IX. Türk Tarih Kongresinden Ayır Basım, Ankara, 1989, s. 1986.

⁸² Ünal, a. g. m., s. 1986-1987; Damla Demiröz, *Savaştan Barışa Giden Yol Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 99-107; Hakimiyeti Milliye Gazetesi, 28 Teşrinievvel 1930, s. 1.

⁸³ Aptülahat Akşin, *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2019, s. 254-255.

⁸⁴ Soysal, a. g. e., s. 399-404; *Atatürk'ün Milli Dış Politikası 1923-1938*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s. 491-511; Hakimiyeti Milliye Gazetesi, 31 Teşrinievvel, 1930, s. 1.

karar verilecektir. Dostluk antlaşmasının denizcilikle alakalı ek protokolünde ise iki devletin denizlerde silahlanma yarışına girmeyeceğine ve birbirlerine altı ay önceden haber vermeden yeni savaş gemisi yapmayacağına ve satın alamayacağına dair hükümlerine yer verilmiştir. Türk-Yunan dostluk antlaşması ve ek protokollerin süresi ise imza edildiği tarihten itibaren beş yıl sürecek ve bu süre sona ermeden altı ay önce antlaşmanın son verilmesine dair talep olmadığı durumda ise antlaşmanın beş yıl süre ile uzatılmasına karar verilmiştir.⁸⁵

10 Haziran 1930 tarihinde imzalanan ve mübadele sorununu kesin olarak çözüme kavuşturan Türk-Yunan anlaşması hakkında Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü şu demeci verecektir; *“Bugün açılacak olan bu devir Doğu Akdeniz ve Balkanlar, dolayısıyla da Avrupa barışının mühim bir amili olarak saydığım Türk-Yunan münasebetlerinin geleceğini gerçek bir güvenle derpiş etmemizi mümkün kılmaktadır.”*⁸⁶

Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, Türk-Yunan dostluk antlaşmasına binaen Büyük Millet Meclisi önünde şu açıklamalarda bulunmuştur; *“Her nerede barış adına bir toplantı olsa, çağrıldıysa derhal oraya koşmak ve her ne vakit barış adına bir tertip düşünülüp de bize bildirildiyse hemen ona katılmak için yalnız iki esaslı şarta dikkat ettik: 1-) Eşit muamele 2-) Hiçbir devlet aleyhine yöneltilmiş olmamak şartları.”*⁸⁷

Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, bu açıklamasıyla beraber aslında Türk dış politikasındaki temel unsurlar hakkında bilgi vermiştir. Dış politikada eşitlik esasına bağlı olarak Türkiye’nin barış konusunda ne kadar hassas olduğunu açık bir şekilde belirtmiştir.

Türk-Yunan dostluk antlaşmasının imzalanması emekli büyükelçi Aptülahat Akşin’e göre Balkan birliğinin temelini oluşturacaktır.⁸⁸

⁸⁵Soysal, a. g. e., s. 399-404; Mehmet Gönlübol ve Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2014, s. 63-69.

⁸⁶ Akşin Aptülahat, a. g. e., s. 253.

⁸⁷ Akşin Aptülahat, a. g. e., s. 254.

⁸⁸ Akşin Aptülahat, a. g. e., s. 259.

3. Yugoslavya

Avusturya-Macaristan İmparatoru veliahttı Ferdinand'ın, 28 Haziran 1914 tarihinde Saraybosna gezisi sırasında Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip tarafından öldürülmesi sonucunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun, Sırbistan'a harp ilan etmesiyle Birinci Dünya Savaşı başlamış oluyordu. Yaşanan bu gelişmeler karşısında Sırbistan 7 Aralık 1914'te Sloven, Sırp ve Hırvat halkların bağımsızlığı için Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna harp ilan etmiştir. Savaş devam ederken Sırp önderler savaş sonrasında bir Yugoslav devletinin kurulmasını kararlaştırdılar.⁸⁹

1915'te Londra'da, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda yaşayan Hırvat, Sırp ve Sloven kökenli siyasal sürgünlerden oluşan Yugoslav Komitesi kurulmuştur. Sırbistan Başbakanı Nikola ve Yugoslav Komitesi başkanı 20 Temmuz 1917 tarihinde Hırvat, Sloven ve Sırp'ların kendi geleceklerini belirleme hakkı çerçevesinde Yugoslavya devletinde birleşme kararı aldıkları Korfu deklarasyonunu açıklamışlardır. Deklarasyona göre; Karcgeorgevich hanedanının yönetiminde demokratik, parlamenter ve anayasal bir monarşi ile idare olunacaktır. Zagreb'de 1918 Ekim ayında Yugoslav Milli konseyi oluşturuldu ve Karadağ Meclisi, Karadağ Kralı Nikola'yı tahtan indirerek Sırbistan'a katıldıklarını açıklamıştır. 1921 Anayasasıyla beraber Hırvat-Sırp-Sloven Krallığı kuruldu ve krallığın başına ise Aleksander getirilmiştir.⁹⁰

Krallık kuruluşundan sonra iki önemli mesele ile uğraşmak zorunda kalacaktır. Bunlardan birincisi; krallığın doğal bir limana sahip olmayışıdır. Fiume limanını ele geçirmeyi başarmışlardı. Ancak İtalya'nın baskısı sonucunda 1926'da bu limandan çekilmek durumunda kalacaktır. Liman sorununu çözümleyebilmek maksadıyla önce Arnavutluk ve daha sonra da Selanik'ten yararlanabilmek maksadıyla girişimlerde bulunmuş olsa da kalıcı bir çözüm sağlayamamıştır.⁹¹

Krallığın karşılaştığı ikinci sorun ise; Sırp ve Hırvat çatışması olacaktır. Krallığın sınırları Bosna-Hersek, Dalmaçya, Slovenya, Sırbistan, Hırvatistan ve

⁸⁹ Hacipoğlu, **a. g. e.**, s. 159-160.

⁹⁰ Muhammed Aruçi, "Yugoslavya", **TDV**, İstanbul, 2013, C. 43, s. 574.

⁹¹ Armaoğlu, **a. g. e.**, s. 166-167.

Karadağ'dan meydana gelmiştir. Ancak nüfusun yarısını oluşturan Sırlar, Ortodoks diğer çoğunluğunu ise Katolik Hırvatlar meydana getiriyordu. Hırvatlar tam bir muhtariyet isterken Sırlar ise Slav birliğini kendi etrafında toplamak istiyordu. Hırvatlar istedikleri muhtariyeti alamadıkları için krallığın politik işlerine karışmadılar. 1928 tarihinde Yugoslav parlamentosunda çıkan bir tartışmada Hırvat lider Radiç, Karadağlılar tarafından vurularak öldürülmüştür. Bunun üzerine Hırvatlar, Yugoslav parlamentosundan çekilerek Zagreb'de kendi parlamentosunu kurdular. Hırvatların federal bir sistem kurulmasını istemeleri sonucunda Kral Aleksandr bunu kabul etmeyerek 1929 tarihinde parlamentoyu feshederek diktatörlük rejimine geçmiştir. 1931 Anayasasıyla tek parti sistemi kabul edilmiş ve ülkenin adı Yugoslavya olmuştur. Kral Aleksandr Karacorceviç, 9 Ekim 1934 tarihinde Fransa'nın Marsilya şehrinde Vlada Crnozemski'nin düzenlediği suikast sonucu ölmüştür. Aleksandr'ın oğlu II. Petar küçük olduğundan dolayı bir süre Prens Pol tarafından yönetilen ülke 1935-1939 tarihleri arasında Yugoslav Radikal Birliği Partisi altında diktatörlük hayatı yaşamıştır. Muhalefet partisi olarak görev yapan Hırvat Köylü Partisi 1939 tarihinde gücünü arttıracak ve bu durum karşısında Yugoslav Radikal Birliği Partisi lideri Stoyadinoviç istifa edecek ve Hırvatlar 1939 Ağustos'unda istemiş oldukları geniş muhtariyet yetkilerini almayı başaracaktır.⁹²

Yugoslavya, Kral Aleksandr zamanında revizyonist Macaristan karşısında Fransa'ya yakınlaşmış ve Küçük Antanta dâhil olmuştur. Ancak Stoyadinoviç döneminde Yugoslavya, Faşist İtalya ve Nazi Almayası ile yakınlaşacak ve Bulgaristan ile 1937 tarihinde bir dostluk antlaşması imzalayacaktır.⁹³

4. Arnavutluk

Arnavutluk, 465 yıl Osmanlı Devleti'nin yönetimi altında yaşamıştır. Zengin bir Osmanlı ailesinde yetişen İsmail Kemal, Osmanlı Devleti'nde önemli görevlerde bulunmuş bir Arnavut soylusudur.⁹⁴ İsmail Kemal, Arnavutluk'un Osmanlı Devleti içerisinde ancak güçlü olabileceği düşüncesindeydi. Bu sebeplerden ötürü Jön Türkler hareketine katıldı ve 1908 devriminden sonra

⁹² Aruçi, a. g. m., s. 575; Hacipoğlu, a. g. e., s. 160-162; Bilgehan Gökdağ ve Osman Karatay, **Balkanlar El Kitabı Çağdaş Balkanlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2017, C. 2, s. 15-17.

⁹³ Armaoğlu, a. g. e., s. 167.

⁹⁴ Bilgehan Gökdağ ve Osman Karatay, C. 2, a. g. e., s. 355.

mebus seçilerek Arnavutların temsilcisi olmuştur. Jön Türk hareketinin milliyetlere karşı sert bir tutum sergilemesi üzerine İsmail Bey'in Osmanlı Devleti dahilindeki güçlü Arnavutluk projesi gerçekleşmeyecektir. İsmail Bey, Jön Türklerin milliyetlere karşı takındığı sert tutum karşısında yolunu ayırmak durumunda kalmıştır.⁹⁵ Yaşanan gelişmeler Osmanlı Devleti'nin, dağılacağını yönündeydi. Osmanlı Devleti'nin dağılması demek Arnavut şehirlerinin İtalyan, Sırp ve Yunanlılar tarafından işgal edilmesi manasına geliyordu. İsmail Kemal bu durumu önleyebilmek maksadıyla Vlore' ye gelerek etrafına topladığı 83 Arnavut ileri geleniyle Arnavut Ulusal Meclisini kurmayı başarmıştır. 28 Kasım 1912'de ise İsmail Bey önderliğinde bağımsız Arnavutluk Devleti ilan edilmiştir.⁹⁶ Arnavutluk'un bağımsızlığının ilan edilmesinden bir yıl sonra Temmuz 1913'te gerçekleştirilen Büyükelçiler konferansında büyük devletler de Arnavutların bağımsızlığını tanımışlardır. Ancak büyük devletlerin korumasına giren Arnavutluk özellikle Rusya'nın baskısıyla topraklarının bir bölümünü Yunanistan'a bıraktığı gibi ülke yönetimi de İtalyan kontrolüne girmiştir. Bağımsızlık ilanından hemen sonra Arnavutluk'ta iç karışıklıklar meydana gelmiştir ve 1914 tarihinde Avrupa menşeli Wilhem Wied Arnavut Kralı olarak ülke yönetimine geçmiştir. Wilhem, iç karışıklıklara ve baskılara dayanamayarak 6 ay kadar yönettiği Arnavutluk Krallığını bırakarak Avrupa'ya kaçmak durumunda kalacaktır. Arnavutluk Birinci Dünya Savaşı esnasında Sırp, İtalyan ve Yunan kuvvetlerinin işgaline uğrarken; İtalyan kuvvetleri ancak 1920 tarihinde Arnavutluk'tan ayrılmışlardır.

Arnavutluk'un düşman işgalinden kurtulmasının akabinde ülke yönetimine 1922 tarihinde Ahmet Zogo getirilmiştir. Ancak Zogo, demokratlar tarafından devrilmiş ise de 1924 tarihinde Demokrat Partiyi devirmeyi başararak ülke yönetiminde kendi diktatörlüğünü kurmayı da başarmıştır.

Ahmet Zogo'nun baskıcı ve otoriter rejimi sonucunda Demokratlar Devrimi olarak da bilinen silahlı bir isyanla Zogo'nun otoriter rejimi yıkılmıştır. Bunun üzerine Zogo, Yugoslavya'ya sığınmak durumunda kalmıştır. Yugoslavya ve Beyaz Rusya ordusundan emekli olan askerlerinde desteğiyle 14 Aralık 1924

⁹⁵ Bilgehan Gökdağ ve Osman Karatay, C. 2, a. g. e., s. 355-356.

⁹⁶ **Balkanlar'ın Dünü Bugünü Yarını**, s. 199; İhsan Biricikli, "Avlonyalı İsmail Kemal Bey'in Bağımsızlık Mücadelesi 1912-1914", **Tarih Okulu Dergisi**, sayı 41, 2019, s. 600.

tarihinde başkent Tiran'ı ele geçirerek tekrar iktidarı ele almayı başarmış ve Arnavutluk meclisi 1924 tarihinde Cumhuriyeti ilan ederek Ahmet Zogoyu'da Cumhurbaşkanı olarak seçmiştir.⁹⁷

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber Zogo ülkesindeki ekonomik sorunları çözebilmek maksadıyla Milletler Cemiyetine başvurmuştur. Ancak Milletler Cemiyetinin vermiş olduğu ödenek yetersiz durumdaydı. Bu durumda Zogo için iki seçenek bulunmaktaydı. Yugoslavya ya da İtalya ile yakınlaşarak ekonomik sorunlar çözmesi gerekiyordu. Zogo, tercihini İtalya'dan yana kullanmıştır. İtalyan sermayesi ile 1925 Eylül'ünde uluslararası bir banka kurmuştur. Bu bankanın idari bürosu Tiran'da ancak yönetim merkezi Roma'da bulunmaktaydı. İtalya buna karşılık olarak kendilerine özel haklar tanınmasını istemiştir. Bununla da yetinmeyen İtalya, Arnavutluk'a vermiş olduğu kredileri kendi çıkarları için kullanmaya başlayacaktır. Arnavutluk'ta hegemonyasını kuran Mussolini İtalya'sı öncelikli olarak Balkanlara açılmak maksadıyla yatırımlarını stratejik değeri olan liman, demiryolu ve tünellerden yana kullanacaktır. Bütün bu gelişmeler sonucunda İtalya ile Arnavutluk arasında başkent Tiran'da 1926 tarihinde bir dostluk ve güvenlik antlaşması parafe edilmiştir. Bu antlaşma sözde dostluk antlaşması olarak kayıtlarda yer almış olsa da işin gerçeği Arnavutluk, siyasi olarak İtalyan hamiliğini kabul etmiş oluyor ve ülke yönetimi tam manasıyla İtalyan hegemonyasına girmiş oluyordu.⁹⁸

Zogo'nun, Türkiye'de cumhuriyetin ilan edilmesi sebebiyle İsmet Paşa'ya bir kutlama mektubu göndermesi sonucunda Türkiye ile Arnavutluk arasındaki ilişkiler hızlı bir şekilde ilerleme kaydetmiştir. 1925 tarihinde Arnavutluk ve Türkiye arasında bir "Dostluk Antlaşması ve Oturma Sözleşmesi" parafe edilerek 1926 tarihinde ise iki ülke arasında karşılıklı olarak elçiler tayin edilmiştir.⁹⁹

Türkiye ile olan dostane ilişkilerin bozulması ise Zogo'nun 1928 tarihinde cumhuriyeti feshetmesi ve kendi krallığını kurması sonucunda bozulmaya başlayacaktır. Zogo yönetimindeki Arnavutluk'un, zamanla İtalya'nın kontrolüne

⁹⁷ **Balkanların Dünü Bugünü Yarını**, s. 199-200.

⁹⁸ Gökdağ ve Karatay, C. 2, s. 367-368.

⁹⁹ Gökdağ ve Karatay, C. 2, a. g. e., s. 368.

geçmesi sonucunda ise bu durumdan giderek rahatsız olan Mustafa Kemal Paşa, Tiran'da bulunan büyükelçisi Tahir Lütfi'yi, Ankara'ya geri çağırmak suretiyle tepkisini ortaya koymuştur.

5. Romanya

Birinci Dünya Savaşı'nda, Romanya İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girmiş olmasına rağmen İtilaf Devletlerinin toprak vaatleri karşısında yer değiştirmiştir. Birinci Dünya Savaşının İtilaf Devletlerinin lehine sonuçlanması üzerine Romanya; Macaristan'dan Banat'ı, Bulgaristan'dan Dobruca'nın bir bölümünü, Avusturya'dan Bukovina'yı, Rusya'dan Besarabya'yı almayı başarmıştır¹⁰⁰. Böylelikle Romanya, Birinci Dünya Savaş'ından en fazla toprak kazanarak çıkan devletlerin arasına girmiş ve anti-revizyonist grubunda savunucusu devletlerinden birisi olmuştur.

Birinci Dünya Savaşının ertesi yıllarında Julius Maniu'nun başında bulunduğu Köylü Partisi iktidarda bulunmaktaydı. Köylü Partisi ilk olarak toprak reformu gerçekleştirmek suretiyle köylülere toprak dağıtacaktır. Daha sonra iktidara Gratianu kardeşlerin başında bulunduğu ve özel teşebbüsü destekleyen Liberal Parti 1922 tarihinde gelecektir. Liberal Parti 1928 tarihine kadar iktidarda kalmayı başaracaktır. Maniu'nun, başında bulunduğu Köylü Partisi 1928 tarihinde tekrar idareyi ele almayı başarmış ve 1930'a kadar ülkeyi yönetmiştir. Kral Ferdinand'ın vefat etmesi üzerine oğlu II. Carol hükümdar olmuştur. Romanya 1930-1933 tarihleri arasında siyasi istikrarsızlık ve ekonomik sıkıntılar içerisinde uğraşmak durumunda kalmıştır.¹⁰¹

Liberal Parti ve Köylü Partisi Batı taraftarı olduğundan dolayı Romanya 1920'lerden itibaren Fransa ile ilişkilerini geliştirmiş ve Küçük Antant'ın sadık bir üyesi konumunda olmuştur.

Romanya, revizyonist Macaristan karşısında ve Besarabya bölgesindeki Rus rahatsızlığından korunabilmek maksadıyla Polonya ile 26 Mart 1926 tarihinde bir ittifak antlaşması ve Fransa ile de 10 Haziran 1926'da bir ittifak antlaşması imzalayacaktır. Parafe edilen bu ittifak antlaşmalarıyla Romanya, Birinci Dünya

¹⁰⁰ Armaoğlu, a. g. e., s. 167.

¹⁰¹ Gökdağ ve Karatay, C. 2, a. g. e., s. 650-654.

Savaşı'nın kazanımlarını ve mevcut düzeni koruyabilmek maksadıyla imzalamıştır. Romanya son olarak da Bulgaristan tehlikesine karşın Yugoslavya ile 1912 tarihinde bir ittifak antlaşması imzalamıştır. Daha sonra ise Bulgar tehlikesine karşı 1934 Balkan Antantına dâhil olarak Yunanistan ve Türkiye'yi de yanına almıştır.¹⁰²

6. Bulgaristan

1878 tarihinde Osmanlı Devleti ve Bulgarlar ile imzalanan Ayastefanos Antlaşması'yla kurulan Büyük Bulgaristan, Berlin kongresinde Makedonya'nın ilhak edilmesi sonucunda; Balkan Savaşları ve Berlin Kongresindeki toprak kayıplarını tekrar kazanabilmek maksadıyla Birinci Dünya Savaşına İttifak Devletlerinin yanında katılmış ve ağır bir yenilgi ile ayrılmıştır. Bulgaristan, 27 Kasım 1919 tarihinde imzalanan Neuilly Antlaşması'yla Birinci Dünya Savaşından mağlubiyet alarak çıkmış ve Ege kıyısındaki topraklarını Yunanistan'a, Güney Dobruca'yı Romanya'ya, küçük bir sınır bölgesini ise Sırp'lara bırakmak zorunda kalmıştır. Ayrıca Neuilly Antlaşması ile; otuz yedi yıl içerisinde 2,25 milyar altın frank, 70.825 hayvan ve 250 bin ton taş kömürünü savaş tazminatı olarak ödemeye mahkûm edilmiştir.¹⁰³

Birinci Dünya Savaşındaki toprak kayıpları sonucunda Bulgaristan'daki muhalefet giderek güçlenmeye başlayacaktır. 1919 tarihinde Stambulyski liderliğindeki Köylü Partisi iktidara gelmiştir. Stambulyski, toprak reformu yaparak krallık topraklarını dâhi köylülere dağıtmasına rağmen Yugoslavya'ya terk edilen Makedonya topraklarından gelen 300.000 bin göçmen bu meseleyi gündemde tutarak muhalefeti kışkırtmaya başladılar. Stambulyski, tahıl satın alımı için devlete bağlı köy kooperatifleri kurmuş ve 300 dekardan fazla toprak köylülere dağıtarak köylülerin refah düzeyini arttırabilmek için çalışmıştır. Ancak Stambulyski'nin, Yugoslavya'ya karşı ılımlı bir politika takip etmesi üzerine rahatsızlık duyan bazı asker ve politikacılarında muhalefete katılmasıyla beraber 1923 tarihinde yapılan bir hükümet darbesiyle Stambulyski indirilmiş ve birkaç gün sonra ise öldürülmüştür. Stambulyski'nin ardından Başbakan olarak başa gelen Çankov 1926 tarihine kadar görevini sürdürecektir. Çankov'dan sonra ise

¹⁰² Armaoğlu, a. g. e., s. 168.

¹⁰³ Nazif Kuyucuklu, "Bulgaristan", TDV, İstanbul, 1992, C. 6, s. 399-401.

Makedonya Komitesi Lideri Andrei Liapacev başbakanlığa getirilmiş ve beş yıldan fazla görevde kalmıştır.¹⁰⁴

Bulgaristan ile Türkiye arasındaki resmi diplomatik ilişkilerin 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile başladığını söyleyebiliriz. Lozan Antlaşması'nı imzalayan devletler arasında olan Bulgaristan, 31 Ağustos 1923 tarihinde Todor Markov'u resmi elçi sıfatıyla Türkiye'ye göndermiştir.¹⁰⁵

Bulgar hükümetinin Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesi için görevlendirdiği Todor Markov, raporunda Mustafa Kemal Paşa'nın sözlerini Stambulyski'ye iletliyordu; *“Bulgar halkının Trakyalı göçmenlerimize gösterdiği içten hüsnü kabulü biliyoruz. Bize Balkanlar'da dost bir halk gerek, Bulgar halkı ise hem coğrafi hem politik hem ekonomik açıdan bizim gereksinimimize tamamen uygundur. İki halk arasındaki dostluk bizi de sizi de daha güçlü ve daha bağımsız yapacak”*¹⁰⁶

Markov'dan sonra ise 3 Aralık 1923 tarihinde Simeon Radev Bulgar elçisi olarak tayin edilmiş ve Türk-Bulgar ilişkilerinin dostane bir şekilde gelişebilmesi için çalışmalarda bulunmuştur.

7. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine (Cemiyeti Akvam) Katılması

Milletler Cemiyeti; Birinci Dünya Savaşından galip olarak ayrılan devletlerin savaş sonra düzeni yani Versailles Antlaşması ile belirlenmiş düzeni korumaya yönelik oluşturdıkları bir kuruluştur. Türkiye Birinci Dünya Savaşından yenik olarak ayrıldığından dolayı Milletler Cemiyeti'nin üyesi durumunda değildi. Ancak Türkiye Milletler Cemiyetine henüz katılmamış iken Lozan Antlaşması'ndan sonra çözülemeyen sorunların halledilmesi için Milletler Cemiyetinin Musul, Boğazlar ve azınlık meseleleri için otorite ve yetkisini tanımış durumdaydı.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Armaoğlu, a. g. e., s. 169-171; Gökdağ ve Karatay, C. 2, a. g. e., s. 549-551.

¹⁰⁵ Mustafa Göleç, *“Hâkimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Bulgaristan İlişkileri 1923-1930”*, *Türkiyat Mecmuası*, C. 26, sayı 1, 2016, s. 154.

¹⁰⁶ Göleç, a. g. m., s. 154.

¹⁰⁷ Akşin, Aptülâhat, a. g. e., s. 169.

Türkiye ve İngiltere arasındaki Musul sorununda, Milletler Cemiyeti'nin İngiltere güdümünde hareket etmesi Türkiye'nin MC'ye şüphe ile yaklaşmasına sebebiyet vermiştir.¹⁰⁸

Türkiye'nin Milletler Cemiyetine girmesini geciktiren bir diğer unsur ise 1925 tarihinde Sovyetler Birliği ile yapmış olduğu Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasını 17 Aralık 1929 tarihinde yenilemiş olmasıydı. Bu protokole göre; *“Taraflardan her biri, öteki tarafa bildirmeksizin, onun kara ya da denizden doğrudan doğruya komşusu olan Devletlerle siyasal bağitlar yapmağı amaçlayan görüşmelere girişmediğı ve bu gibi anlaşmaları ancak sözkonusu tarafın onaması ile yapmayı yükümlenir.”*¹⁰⁹

Türkiye, MC'ne katılmak için Ankara'da bulunan Sovyet maslahatgüzarına şu notayı verecektir; *“Binaenaleyh Sovyetler Birliği'ne karşı diğer devletler tarafından tevcih edilip de Türkiye'nin muhik göremeyeceğı bu kabil bir itham mezkûr memleketi 16'ncı madde mucibince ittihaz edilecek herhangi tedabire iştirake mecbur kılamaz”*¹¹⁰

Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden onay alması ve mevcut durumu destekleyen devletlerle sorunlarını çözmesi üzerine MC'ne katılmak için herhangi bir sorun kalmayacaktır.

Mustafa Kemal Paşa, MC'ne davet üzerine katılmak istediğinden dolayı başvuru yapılmamış durumdaydı. MC'nin 6 Temmuz 1932 tarihinde Çin ve Japonya arasındaki uyuşmazlığı çözmek için toplanan genel kurulunda İspanya temsilcisi De Madariaga Türkiye'nin cemiyete katılması fikrini şu sözleriyle ifade etmiştir; *“Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girişi, cemiyetin, buhran içinde olduğu hakkındaki kötümserliğin ebediyyen fikirlerden silinmesine yardım etmesi”* dileğinde bulunmuştur.¹¹¹

Bunun üzerine MC, İspanyol delegesinin önerisi ve Yunanistan'ın desteğıyle 18 Temmuz 1932 tarihinde yapılan toplantıda Türkiye'nin Cemiyete katılması için davet gönderilmesine karar vermiştir. Toplantıda Yunan delegesi

¹⁰⁸ Gönlübol ve Sar, a. g. e., s. 95.

¹⁰⁹ Soysal, a. g. e., s. 276-280.

¹¹⁰ Gönlübol ve Sar, a. g. e., s. 97.

¹¹¹ Akşin Aptülaha, a. g. e., s. 172.

Türkiye için şu sözleri ifade edecektir; “Yeni Türkiye, ne silâhsızlanmaya hazırlık konferansına ne de genel silâhsızlanmaya katılmayı reddetmedi, Avrupa birliği çalışmalarında faal bir rol oynadı ve böylece bugün kendisine tanınan, barış için ortaklaşa çalışan milletlerin saflarına kabul edilme şerefini hak etti”¹¹²

İngiliz delegesi Lord Londonderry, Türkiye hakkında; “İngiltere Hükûmeti’nin Türkiye’nin bir barış ve istikrar unsuru olduğuna inandığı ve onun cemiyete katılmasının coğrafya durumunun öneminden olduğu kadar Atatürk’ün yönetimi altında izlemekte olduğu akıllıca politikadan dolayı da önemli olduğunu” ifade etmiştir.¹¹³

MC’nin, bu daveti üzerine 18 Temmuz 1932 tarihinde Türkiye daveti kabul ederek MC’nin bir üyesi olmuştur.¹¹⁴ Sovyetler Birliği’nin de 1934 tarihinde MC’ne üye olması hakkında Tevfik Rüştü şu beyanatı verecektir;

“Milletler Cemiyeti’nin bu seneki toplantısında bir mühim hadise de büyük komşumuz ve dost devlet Sovyetlerin cemiyete girmeleridir. Avrupa ve Asya’daki muazzam mevkii aşikâr ve sulh vadisindeki gayret ve serleri cihana malûm olan Sovyet Rusya’nın Milletler Cemiyetine girmesi orada kuvvet hareketle söylendiği gibi Cenevre müessesine ancak yeni bir nüfuz ve kudret getirecek amildir”¹¹⁵

Böylelikle Türkiye’den sonra Sovyetler Birliği de MC’nin bir üyesi konumuna gelmiştir.

Türkiye Milletler Cemiyetine katıldıktan sonra alınan kararlara uymuş ve barış ortamının devamı maksadıyla MC ile beraber çalışmalarını sürdürmüştür.

C. Balkan Antantının Ortaya Çıkmasındaki Etkenler

1. 1929 Dünya Ekonomik Krizi

1929 tarihinde gerçekleşen ve Kara Perşembe olarak tabir edilen dünya ekonomik buhranı Avrupa ve Kuzey Amerika merkezli olmak üzere zamanla bütün dünyayı etkisi altına almıştır.

¹¹² Akşin Aptülahat, a. g. e., s. 173.

¹¹³ Akşin Aptülahat, a. g. e., s. 173.

¹¹⁴ Şayan Ulusan, “Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne (Cemiyet-i Akvam) Girişi”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C. 7, sayı 16-17, 2008, s. 246; Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi IV. Dönem 1931- 1935**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara, 1996, s. 473-487.

¹¹⁵ Gönlübol ve Sar, a. g. e., s. 99.

Birinci Dünya Savaşından sonra Almanya, İngiltere ve Amerika gibi devletler dünya ekonomisini belirleyen ve yönlendiren güç odakları durumundaydı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Amerika, dünya pazarlarını ele geçirmekle meşgul oluyordu. Ancak Amerika savaş ekonomisini baz alarak yatırımlarını gerçekleştirdiğinden dolayı savaşın bitmesiyle fiyatlar olağan duruma gerilemiş durumdaydı. Artan üretim değerini satın alabilecek herhangi bir satın alma gücü olmadığından dolayı 24 Ekim 1929 tarihinde New York borsasının çökmesi sonucunda dünya genelinde 50 milyon insan işsiz kalmış ve dünya genelindeki üretim de %42 oranında düşmüştür.¹¹⁶Bu kriz Balkan ülkeleri ve Türkiye’de dâhil olmak üzere en çok tarımla uğraşan ülkelerin ekonomisini etkilemiştir. 1929 dünya ekonomik krizinin bir neticesi olarak Balkan ülkeleri krizden kurtulabilmek maksadıyla iş birliği içerisine yönelmiş ve Balkan Antantına giden süreçte etkili olmuştur.¹¹⁷

Dünya ekonomik buhranı aynı zamanda ülkelerin yönetiminde de etkili olmuş ve aşırı milliyetçiliğe kayan ırkçılığın kuvvetlenmesi de sebebiyet vermiştir. Böylelikle demokratik yönetimler zayıflamış ve bu durum Balkan antantının ortaya çıkmasında da etkili olmuştur.

2. Mussolini İtalya’sının Saldırgan Dış Politikası

Birinci Dünya Savaşı sonucunda umduğunu alamayan İtalya maddi olarak büyük bir kayıpla savaştan ayrılmıştır. 1922 tarihinde yapılan faşist devrim sonucunda Mussolini iktidara gelmiş ve dış politikada ise saldırgan bir tutum izlemiştir. Mussolini, Akdeniz için Bizim Deniz (Mare Nostrum) tabirini kullanmıştır. Mussolini dış politika da açıkça yayılmacı bir tutum sergilemiş ve Akdeniz’de sömürge kurabilmek amacıyla çalışmıştır.¹¹⁸ On iki Adanın İtalya’nın elinde olması ve Mussolini’nin yayılmacı bir dış politika takip etmesi Türkiye açısından tehdit unsuru olarak algılanmıştır.

İtalya’nın yayılmacı politikasından rahatsız olan ilk devlet Yugoslavya olmuştur. 1920 tarihinde Yugoslavya ve İtalya arasında yapılan antlaşma

¹¹⁶ Mehmet Bulut, “1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye’de Devletçiliğe Geçiş”, Ahmet Yesevi Üniversitesi, **Bilig Dergisi**, 2003, sayı 26, s. 79-81.

¹¹⁷ Akşin, Sina, **a. g. e.**, s. 146-149.

¹¹⁸ Akşin, Sina, **a. g. e.**, s. 151-157.

sonucunda Fiume Limanı serbest bölge olarak kabul edilmiştir. Ancak İtalya'nın 1926 tarihinde Fiume Limanını ele geçirmesi Yugoslavya tarafından endişe ile karşılanacaktır. İtalya'nın, Yunanistan'a ait Korfu adasını işgal etmesi ve Balkanlarda olumsuz bir hava yaratmıştır. İtalya, 1926 tarihinde Arnavutluk ile Dostluk Antlaşması imzalamıştır. İtalya bu antlaşma ile Arnavutluk üzerinde hegemonya kuracak ve 1927 tarihinde Arnavutluk topraklarını korumaya almak suretiyle Balkan bölgesindeki emellerini Arnavutluk aracılığıyla gerçekleştirmeye çalışacaktır. Mussolini İtalya'sının Arnavutluk üzerinden Balkanlara yönelmesi Yugoslavya tarafından tehdit unsuru olarak algılanmış ve Yugoslavya 1927 yılında Fransa ile Dostluk Antlaşması imzalamak suretiyle İtalya'ya karşılık vermiştir. İtalya'nın revizyonizm taraftarı olması anti-revizyonist Fransa ile aralarının bozulmasına sebep olacaktır. Mussolini İtalya'sı ile Fransa arasındaki çekişme İtalya'nın Almanya'ya yakınlaşmasına sebep olmuştur. İtalya aynı zamanda revizyonizme karşı olan Küçük Antant üyelerine de (Romanya, Yugoslavya, Çekoslovakya) cephe alacaktır.¹¹⁹

Mussolini İtalya'sının Türkiye'yi yayılma sahası içerisine alması Türk-İtalyan ilişkilerinde olumsuz karşılanmış ve Musul meselesinde İtalya'nın İngiltere'yi destekleyen tutumu Türkiye ile olan ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır. Küçük Antantın Fransa tarafından desteklenmesi ve Türkiye'nin de Musul meselesini çözüme kavuşturmasıyla beraber İtalya, Türkiye ve Yunanistan'ı yanına alarak Küçük Antanta karşı bir blok oluşturma düşüncesiyle hareket etmeye başladı. 30 Mayıs ve 23 Eylül 1928 tarihlerinde imzalanan Türk-İtalyan Dostluk Antlaşmaları iki ülke arasındaki yumuşama döneminin bir sonucu olacaktır.¹²⁰ Ancak 1930 yılında İtalya'nın dış politikada ki saldırgan tutumunun şiddetlenmesi sonucunda Türk-İtalyan münasebetlerinde istenilen dostluk sağlanamadığı gibi Türkiye anti-revizyonist bir tutum izleyerek İtalyan yayılmacılığına karşı kolektif güvenlik sistemine bağlanmıştır.¹²¹ 1934 yılında parafe edilecek Balkan Antantının oluşum sürecinde etkili bir unsur olacaktır.

¹¹⁹ Akşin, **Aptülahat**, a. g. e., s. 217-224; Oran, a. g. e., s. 292-297.

¹²⁰ Soysal, a. g. e., s. 341-347.

¹²¹ Armaoğlu, a. g. e., s. 294-296.

3. Neuilly Antlaşması'nın Bulgaristan'da Oluşturduğu Memnuniyetsizlik

Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşına Almanya'nın kendilerine Arnavutluk ve Makedonya'yı verme sözü üzerine savaşa dâhil olacaktır. Ancak Alman cephesinin 15 Eylül 1918 tarihinde düşmesi sonucunda Bulgaristan, Neuilly Antlaşmasıyla harpten ayrılmış ve Güney Dobruca ile Batı Trakya'yı ise kaybetmiştir.

Birinci Dünya Savaşından ağır bir yenilgiyle çıkan Bulgaristan savaş sonrasında imzalanan barış antlaşmalarından ve dünya düzeninden de memnuniyetsizlik duymuştur. Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşında kaybetmiş olduğu toprakları geri alabilmek ve Ege Denizine çıkabilmek maksadıyla 1927 tarihinden sonra dış politikada revizyonist ve yayılmacı bir politika takip etmeye başlayacaktır. Bulgaristan'ın dış politikadaki bu revizyonist yaklaşımı Balkan ülkelerinin Bulgaristan'ı bir tehlike olarak görmesine ve kendi aralarında iş birliği yapmalarına neden olacaktır.¹²²

4. Olası Bir Bulgar-Yugoslav İttifakına Mâni Olabilmek

Bulgaristan'ın dış politika da revizyonist bir yaklaşım içerisine girmiş olması Türkiye, Yunanistan ve Romanya gibi ülkeleri endişelendirmiş ve olası bir Bulgar-Yugoslav iş birliğini engellemeye çalışmışlardır. Balkan Konferansları esnasından Türkiye ve Romanya Balkanlarda Slav birliğinin kurulmaması amacıyla Bulgar-Yugoslav ittifakına mâni olmuşlardır.¹²³

5. Türkiye ve Yunanistan arasındaki Yakınlaşma

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler 1929 tarihinde gergin bir durumdaydı ve iki ülke de deniz kuvvetlerini arttırmaya başlamıştır. Ancak Mustafa Kemal Paşa ve Yunanistan Başbakanı Venizelos arasındaki dostluk sonucunda iki ülkenin birbirlerine düşmanca olan tutumlarında iyileşme görülmeye başlanmıştır. 1930 tarihinde ise iki ülke arasında Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasının parafe edilmesi bu dostluğun bir sonucu olacaktır. Türkiye ile Yunanistan arasında parafe edilen bu Dostluk Antlaşması hem iki

¹²² Armaoğlu, a. g. e., s. 169-170.

¹²³ Sander, a. g. e., s. 24-25.

ülke arasındaki siyasi ilişkileri düzeltecek hem de Balkan Antantına giden süreçte çok önemli bir merhale olacaktır.¹²⁴

¹²⁴ Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 399-400.

III. BALKAN KONFERANSLARI VE BALKAN ANTANTINA GİDEN SÜREÇ

A. Birinci Balkan Konferansı

1. Konferansın Toplanma Süreci

Birinci Dünya Savaşından sonra mevcut barışın korunabilmesi beynelmilel güvenlik sistemlerinin kurulabilmesi ile mümkün görünüyordu. Milletler Cemiyeti her ne kadar bu barışın korunması için çalışmalarda bulunmuş olsa da özellikle Balkan yarımadasındaki revizyonizm tehlikesine karşı Türkiye ve Yunanistan'ın yakınlaşmasıyla başlayan süreç diğer Balkan memleketlerinin de katılımıyla bölgesel bir iş birliği kurulmasına yol açacaktır.¹²⁵

Romanya'da bulunan Türk Diplomatı Hüseyin Ragıp Bey, Romanya Dışişleri Bakanı Duca'ya Balkan Birliği fikrinden bahsetmiştir. Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey ise Balkan birliğinin kurulmasının faydalı olacağını belirtmiştir. Yunanistan'da iktidara 1928'de Venizelos'un gelmesiyle beraber Venizelos'ta Balkan birliği fikrini desteklemiştir.

Atina'da 6-10 Ekim'de toplanan 27. Evrensel Barış Kongresinde, eski Yunan Başbakanı ve aynı zamanda kongre başkanı olan Aleksander Papanastasiu, Balkan devletleri arasındaki sorunları çözümlmek maksadıyla Balkan Birliği Enstitüsü'nün oluşturulmasını teklif etmiştir. Teklife olumlu bakan Balkan ülkelerinin dışişleri bakanları konferans yapma kararı almışlardır.¹²⁶ Bu fikrin kabul edilmesiyle beraber Evrensel Barış Kongresinin belirlemiş olduğu yürütücü komite Balkanlarda yapılacak ilk konferansın taslak metnini Bulgaristan, Arnavutluk, Yunanistan, Yugoslavya, Türkiye ve Romanya dışişleri

¹²⁵ Oran, a. g. e., s. 350.

¹²⁶ Semih Yalçın, *Atatürk'ün Millî Dış Siyaseti*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010, s. 305; Armaoğlu, a. g. e., s. 303; Akşin Aptülahat, a. g. e., s. 259; *Ayın Tarihi*, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun 1930, s. 6761; Oran, a. g. e., s. 350; Esra Değerli, "Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları Balkan Paktı", *Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, sayı 2, Eskişehir, 2018, s. 122.

bakanlıklarına göndermiştir. Balkan memleketlerinin hükümetleri konferansın resmi olmaması ve hükümetlere herhangi bir yasal yükümlülük getirmemesi şartıyla konferansın toplanmasını kabul etmiştir. Ancak konferans kararlarına uyacaklarını belirtmişlerdir.¹²⁷ Balkan devletlerinin toplanacak konferansa dâhi bu kadar çekimser bir tavır sergilemesi Balkan yarımadasındaki ülkelerin birbirleriyle olan düşmanca tutumunu göstermesi açısından önemlidir.

Birinci Balkan Konferansı toplanana kadar yürütücü komite Balkan ülkelerini birbirlerine yakınlaştırmak maksadıyla birtakım kararlar almıştır. Konferansa akademisyenler, belediye temsilcileri, siyasi örgütler, tarım örgütleri, kadın toplulukları ve entelektüel çevreler davet edilmiştir. Aynı zamanda Uluslararası Ticaret Örgütü, Parlamentolar Birliği, Uluslararası İşçiler Birliği ve Milletler Cemiyetinden temsilciler de davet edilmiştir.¹²⁸

Balkan Konferansı henüz açılmamış iken yürütücü komitenin açılış konuşmasında konferans başkanı sıfatıyla Papanastasiu şu açıklamalarda bulunmuştur;

“Konferans’ın başlıca gayesi buna iştirak edecek olan devletlerarasında harbi sureti katiyle ortadan kaldırmaktır. Birliğin faaliyeti Milletler Cemiyeti’nin kadrosu dâhilinde ve onun zihniyetiyle denk olacaktır. Birlik, birliğe dâhil olan devletlerarasındaki beynelmilel itilaflara riayet edecek ve müşterek bir iktisadi teşkilat vücuda getirmeye çalışacaktır. Birliğin bir hedefi de fikriyat sahasında bir yakınlaşma vücuda getirilmesini sağlamaktır.”¹²⁹

Papanastasiu’nun yapmış olduğu konuşmadan anlaşılacağı üzere toplanacak olan Konferansın öncelikli amacı Balkan ülkelerini birbirlerine yakınlaştırmak ve fikri açıdan yakınlaşma sağlandıktan sonra da ekonomik iş birliğini arttırmaya yönelik girişimlerde bulunmaktır.

Evrensel Barış Kongresi’nin, Balkan Konferanslarının yapılabilmesi için belirlemiş olduğu komite 1930 Ekim’inde Selanik’te toplanmış ve Atina’da yapılacak olan Birinci Balkan Konferansı’nın hazırlığını gerçekleştirmiştir. Hazırlık konferansında bir program belirlenmiştir. Bu programda Yunanistan ve

¹²⁷ Tufan Turan ve Tüylü Turan, “The Rise of the Concept of a Balkan Pact and the First Balkan Conference”, *History Studies International Journal of History*, C. 4, Sayı 4, Kasım, 2012, s. 438.

¹²⁸ Turan ve Tüylü, *a. g. m.*, s. 438-439.

¹²⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 2 Teşrinievvel 1930, s. 3. (Bkz. EK 1)

Türkiye arasındaki bütün sorunu ile Yugoslavya, Romanya ve Bulgaristan arasında sorun teşkil eden buğday üretimi konuları ele alınmıştır.¹³⁰

Balkan memleketleri arasında fikri yakınlaşmanın sağlanabilmesi için taslaklar oluşturulmuş ve bu taslaklar kanun olarak toplanmıştır. Önergeler arasında en dikkati çeken husus ise hiç şüphesiz Balkan Misakı taslağının oluşturulması için kurulan komisyon olmuştur. Bu komisyon ilk toplantısını Selanik'te gerçekleştirdi ve İkinci Balkan Konferansına sunulmak üzere bir Balkan Misakı hazırladı. Bu misak daha sonra İstanbul'da toplanan İkinci Balkan Konferansında onaylanmıştır.¹³¹

Balkan Misakının amacı misaka katılan devletler arasında fikriyat alanında ortak bir zemin oluşturmaktır. Konferansın temel prensibi gerçek dışı programlardan ziyade uygulaması basit olan konular üzerine yoğunlaşarak hızlı bir ilerleme sağlayabilmektir.¹³² Bu maksatla belirlenen kararlar şunlardır:

- Balkan Birliği hakkında genel karar: Balkan Birliği egemen devletlerden kuruludur, buna katılan devletlerin egemenlik haklarına hâlel getirmez. Doğrudan doğruya görüşme ve anlaşma, sistematik bir iş birliği yolu ile ve müşterek uygarlık unsurlarını bir araya getirmek suretiyle aralarındaki barış bağlarını kuvvetlendirmek ister. Birlik Milletler Cemiyeti çerçevesi içinde kurulmalıdır.
- Siyasî yakınlaşma hakkındaki karar: Balkan milletleri arasında en seri yoldan bir barış devri açılmasını isteyen, bu maksatla bu milletler arasındaki yakınlığı engelleyen çetinlikleri ve anlaşmazlıkları gidererek moral bir gevşeme ortamı yaratmak kanısında olan, bu hedeflere ulaşmak için Balkan Milletlerine, mevcut antlaşmaların çerçevesi içinde tamamlayıcı teminatlar vermeyi arzulayan, konferans şu dileklerde bulunur:

a-Balkan devletleri Dışişleri Bakanları her yıl muntazaman Balkan şehirlerinin birinde toplanıp fikir teati etmelidirler.

¹³⁰ Akşin Aptülâhat, a. g. e., s. 263.

¹³¹ M. A. Caloyanni, *"The Balkan Union, the Balkan Conferences, and the Balkan Pact"*, *Transactions of The Grotius Society*, C. 18, Viyana, 1932, s. 103.

¹³² Akşin Aptülâhat, a. g. e., s. 261-262.

- b-Balkan milletleri arasında şu ilkelere dayanan bir pakt yapılmalıdır:
- Harbin kanun dışı ilan edilmesi,
 - Anlaşmazlıkların barış yolu ile çözümlenmesi,
 - Birbirlerine karşı harbe başvurmayacakları hakkındaki taahhüdün bozulması halinde aralarında yardımlaşma olması,
 - Özel bir komite kurularak bu hususta bir ön tasarı yapması.
- 3- Birtakım kanunların birleştirilmesi: Birtakım meselelerde, hele suçluların iadesi işlerinde, Balkan memleketleri kanunlarının birleştirilmesi lâzımdır.
- 4- Kültürel yakınlaşma.
- 5- İktisadî yakınlaşma.
- 6- Her türlü ulaştırma ilişkilerinin geliştirilmesi.
- 7- Sosyal Politika alanında iş birliği edilmesi.
- 8- Balkan Birliğinin statüsü: Balkan Birliği Konferansı adı ile süreli bir kurul yaratmaktadır. Bunun statüsü bu bölümde sıralanmaktadır.
- 9- Konferans yönetmeliği.
- 10- Gelecek konferansın İstanbul’da toplanacağı.
- 11- Balkan milletlerine, hükümetlerine, basınlarına konferansın mesajı.¹³³

2. Birinci Balkan Konferansı’nın Açılışı

Birinci Balkan Konferansı 5 Ekim 1930’da Yunanistan’ın başkenti Atina’da Türkiye, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan’ın katılımıyla gerçekleşmiştir.¹³⁴ Bu altı Balkan memleketi uzun süreden beri birbirlerine karşı düşmanca bir tutum sergilemiştir. İlk konferansa aralarındaki problemlere rağmen bütün Balkan memleketlerinin katılması son derece mühim bir olaydır.

¹³³ Akşin Aptülahat, a. g. e., s. 261-262; Balkan Misakının ayrıntılı prensipleri için ayrıca bkz. (Aydın Tarihi, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun 1930, s. 6762-6763.)

¹³⁴ Armaoğlu, a. g. e., s. 303; Oran, a. g. e., s. 350; Yalçın, a. g. e., s. 306; Akşin, Aptülahat, a. g. e., s. 261; İbrahim Erdal, “Bulgaristan Kamuoyunun Bakış Açısından Balkan Antantı”, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, C. 3. sayı 2, Ankara, 2010, s. 196; Perihan Ünlü Soylu, “Kaostan Barışa Köprü: Balkan Antantı’nın İnşası 1928-1934”, *Tarih Okulu Dergisi*, sayı 29, 2017, s. 245; B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 523. 13. Lef: 2.

Birinci Balkan Konferansı, Yunan Parlamentosuna ait genel kurul salonunda Papanastasiu başkanlığında başlamıştır. Aynı zamanda Papanastasiu Yunanistan delegasyonunun da başkanı sıfatıyla toplantıya katılmıştır. Konferansın açılmasıyla beraber Milletler Cemiyeti'ni temsil edecek M. Fanten'in fahri reisliğe seçilmesi oy birliği ile kararlaştırılmıştır.¹³⁵

Türkiye konferansa 10 kişilik bir heyetle katılmıştır. Balkan Konferansına katılanlar arasında Türkiye ve Yunanistan'ın delegeleri nitelik bakımından daha iyi durumdaydı. Türk delegeleri 2 Ekim 1930'da Otella Ditalia isimli vapurla Atina'ya hareket etmiştir. Büyük Millet Meclisi ikinci başkanı Hasan Bey¹³⁶ başkanlığındaki heyette Hamdullah Suphi, Yakup Kadri, Vasfı Raşit,¹³⁷ Ruşen Eşref, Reşit Saffet ve Zeki Mesut gibi isimler bulunmaktadır.¹³⁸ Ayrıca Uluslararası Barış Bürosu'nun, temsilci gönderilmesi talebi üzerine İstanbul Üniversitesinden Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Tahir (Taner) heyete dahil olacaktır.¹³⁹

Balkan Konferansı'nın açılış konuşmasında Venizelos şu sözleri sarf etmiştir;

*“Balkan Konferansı fahrî riyasetine tayin etmenizden dolayı size kalbî teşekkürlerimi arz etmek ve aranızda bulunmak şerefini veren asil davetten dolayı Konferansı tertip eden Heyete teşekkür ederim. Memleketlerinin mukarenetini teshil edecek çareleri araştırmak için balkan milletlerinin mümessilleri olan sizi bugün burada toplanmış olduğunuzu görmekten mütevellit sevincimi aynı zamanda arz etmeme müsaade etmenizi rica ederim. Böyle bir ittifadın tahakkuku önüne çıkan maniaları kimse bilmez değildir. Hepimiz iyi biliyoruz ki onun tahakkuk edebilmesi için itilâfin kolay olan noktalarından başlayarak yalnız samimî teşriki mesai kabildir.”*¹⁴⁰

Venizelos bu konuşmasında Balkan memleketleri arasındaki sorunların samimi ilişkiler neticesinde çözülebileceğini ve Balkan Konferansı münasebetiyle duyduğu memnuniyeti belirtmiştir.

Yugoslavya konferansa çok ufak bir heyet ile katılmış ve bu heyette Yugoslavya'nın kültürel meselelerini görüşecek kimse bulunmuyordu.¹⁴¹ Zeki

¹³⁵ Hakimiyeti Milliye, 7 Ekim 1930, s. 1-4.

¹³⁶ Hasan Saka aynı zamanda Lozan'a giden heyette 2.delege olarak da bulunmuştur.

¹³⁷ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer bilgisi: 14. 69. 20.

¹³⁸ Hakimiyeti Milliye Gazetesi, 3 Teşrinievvel, 1930, s. 5. (Bkz. EK 2)

¹³⁹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. Yer Bilgisi: 14. 62. 12.

¹⁴⁰ **Ayın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun 1930, s. 6767.

¹⁴¹ Turan ve T. Tüylü, **a. g. m.**, s. 440.

Mesut, Hakimiyeti Milliye gazetesinde yazmış olduğu yazıda Yugoslavya'nın bu durumu şu şekilde hulasa etmektedir;

“Konferans muhitinde uzlaşma ve yaklaşma havasını az çok bulandıran delegasyonlardan biri de Yugoslavya heyeti murahhasasıdır. Maziden biraz fazla bahseden ve tarihi kendi noktai nazarlarına göre tefsir etmek isteyen bazı Yugoslavyalı delegeler, buraya niçin geldiklerinin farkında değilmiş gibi görünüyorlar.”¹⁴²

Yunanistan ve Türkiye'nin iş birliğı sonucunda başlayan konferansta Venizelos'un iktisat komitesinde bir konuşma yapacağı kararlaştırılmıştır. Yunan heyetinin bu konferanstan beklentileri arasında gümrük birliğı ve özellikle de serbest dolaşım isteklerinin öne çıktığını görmekteyiz.

3. Konferansın Gündemi

Birinci Balkan Konferansı'nın, temel gayesi Balkan memleketleri arasındaki sorunları herhangi bir dış ülkenin müdahalesi olmadan çözümleyebilmektir. Bu konferans, Balkan memleketleri arasındaki ekonomik yakınlaşma, kültürel ve siyasi konuların yanında gelecekteki her türlü meseleyi müzakere etmeyi amaçlıyordu. Konferansın en önemli amaçlarından birisi de hiç şüphesiz Balkan Misakının oluşturulmasıydı.

Birinci Balkan Konferansı, Konferans başkanı, beş başkan yardımcısı ve altı sekreterlikten meydana geliyordu. Ayrıca Balkan memleketleri arasındaki sorunların çözümlenebilmesi maksadıyla altı komisyon oluşturuldu. Bu komisyonlar: sosyal politika komitesi, politik uyum kurulu, ekonomi komitesi, inşaat komitesi, uyum komitesi ve Kültürel komiteden meydana geliyordu.¹⁴³

Konferansta Arnavut ve Bulgar delegelerin ekalliyetler konusu müzakere edilmiştir. Bulgaristan'ın ekalliyetler hususunu sürekli görüşmek istemesi Yugoslavya ile aralarında tartışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Bu tartışmasının sebebi ise Bulgaristan'ın, Yugoslavya'nın Makedon nüfusunun Bulgar olduğunu ve Yugoslav nüfusunun önce Sırp daha sonra Yugoslav olduğunu belirtmesinden kaynaklanmıştır.

Bulgaristan ve Yugoslavya arasındaki ekalliyetler meselesini Zeki Mesut şu sözlerle hulasa etmektedir;

¹⁴² **Ayın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun 1930, s. 6769.

¹⁴³ Turan ve T. Tüylü, **a. g. m.**, s. 441.

“Sırp-Bulgar mücadelesi bu Balkan Konferansında da kendini göstermiştir. Bunun sebebi zaten ekalliyetler mes’alesi hakikatte ise Makedonya mes’alesidir. Bulgarların söylediğine göre Sırlar kendi hudutları dahilindeki Bulgar’ların Sırp olduğunu iddia ediyorlarmış. Binaenaleyh Yugoslavya için Bulgaristan muvacehesinde bir ekalliyetler mes’alesi mevcut değilmiş. Biri var, öbürü yok diyor. İddialar arasında bu kadar büyük bir fark olunca mes’ele kolay kolay hallolunabilir mi?”¹⁴⁴

Ayrıca Yugoslavya, Balkanlar Balkanlılarıdır sözleriyle harici bir ülkenin Balkanlardaki nüfuzunu kabul etmediğini belirtmiştir. Bu sözlerle aslında Yugoslav delegeler, Arnavutluk üzerindeki İtalyan hegemonyasını eleştirmiştir. Arnavutluk ise Yugoslavya’nın bu eleştirisi üzerine ekalliyetler meselesinde Bulgaristan’ı desteklemiştir.¹⁴⁵ Arnavutluk’un, Bulgaristan’ı desteklemesindeki ana sebep ise Yugoslavya ile arasında ekalliyetler meselesinin olmasından kaynaklanıyordu. Arnavutluk’a göre Yugoslavya topraklarında dokuz yüz bine varan vatandaşının olduğunu iddia ediyordu.¹⁴⁶

Yugoslav delegelerin Balkan konferansına yaklaşımı sorunların kendi lehlerine çözümünü sağlayarak konferans üzerinde hegemonya kurma çabaları olarak tanımlanabilir.

Bulgaristan ise Ege denizinden bir mahreç istiyordu. Venizelos vermiş olduğu bir demeçte Yunanistan’da bulunan Bulgar azınlıkların istedikleri takdirde kendi okullarını açabileceklerini ve Bulgar azınlığın sorunlarının çözüme kavuşturulabileceğini belirtmiştir. Aynı zamanda bu konuşmada Bulgaristan’a Ege denizinden bir mahreç verebileceklerini ancak Bulgaristan buraya liman yapamaz ise Selanik Limanının ’da serbest ticaret bölgesi vermeyi teklif etmiştir.¹⁴⁷

Yunanistan bu teklifle Balkanlardaki İtalyan tehlikesine karşı Balkan Birliğinin kurulmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu teklif üzerine Yunanistan ve Bulgaristan arasında olumlu gelişmeler olsa bile Bulgaristan’ın, Yugoslavya’ya karşı tutumu değişmeyecektir.

Yunanistan’ın, Balkan Konferansındaki genel siyaseti Venizelos’un şu sözleri ile özetlenebilir;

¹⁴⁴ **Ayın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin- Birinci Kanun 1930, s. 6769.

¹⁴⁵ Esra Değerli, “Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri”, Dumlupınar Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 15, Ağustos, 2006, s. 251.

¹⁴⁶ **Ayın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun, 1930, s. 6770.

¹⁴⁷ Değerli, “Atatürk Dönemi Türk- Yunan Siyasi İlişkileri”, s. 251; Turan ve T. Tüylü, **a. g. m.**, s. 441; Cumhuriyet Gazetesi, 19, Ekim, 1930, s. 2.

“Yunanistan şimdiki vaziyetinde, diğer hiçbir Balkan devletine karşı bir emel beslememektedir. O, daha ziyade elindekini muhafazakâr bir siyaset takip etmektedir. Bu siyaseti bir Balkan uzlaşması veya birleşmesi gibi vasıtalarla diğer Balkan devletlerinin teminatına da bağlamak Yunan menafinin başlıca gayelerinden sayılmaktadır.”¹⁴⁸

Venizelos’un sözlerinden de anlaşılacağı üzere Yunanistan, Balkanlardaki mevcut durumu korumaktan yana bir siyaset izlemiştir.

Romanya ise konferansta bulunan delegelerin söylemlerine göre kendilerini bir Balkan devleti olarak değil Balkanlarda çıkarları bulunan bir devlet olarak tanımlıyordu. Ancak Romanya konferansa olumlu yaklaşmış ve Balkanlarda kurulacak birliğin faydalı olacağını belirtmiştir. Romanya, Balkan politikasında pasif bir siyaset izlemeyi tercih etmiştir. Çünkü Romanya için dış politikadaki ilk mesele Avrupa olmuştur.¹⁴⁹

Türkiye ise Balkan Konferansında Yurtta Sulh, Cihanda Sulh ilkesi gereğince yaklaşmıştır. Atatürk Türkiye’sinin Balkan memleketleri arasında prestiji çok yüksek bir konumdaydı.¹⁵⁰ Türkiye’nin, Balkanlarda barışın sağlanması yönündeki samimi dış politikası hem Balkan birliğinin oluşmasına hem de diğer Balkan memleketleri arasındaki sorunların barışçıl yollarla çözülmesi hususunda yol gösterici olmuştur.

4. Konferansta Alınan Kararlar

Birinci Balkan Konferansındaki en önemli husus hiç şüphesiz Balkan memleketlerinin harici bir devletin müdahalesi olmadan sorunlarını kendi aralarında istedikleri yer ve zamanda müzakere etmeleri kararı olmuştur. Alınan bu karar Balkan memleketleri için tarihi bir dönüm noktası teşkil etmiştir.

Zeki Mesut’un belirttiği üzere; *“Balkanların kanlı tarihinin son sayfaları daha kurumamıştır bile”¹⁵¹*

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere vaziyet bu durumda iken alınan bu karar tarihi bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir.

¹⁴⁸ **Aydın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun, 1930, s. 6771.

¹⁴⁹ **Aydın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun, 1930, s. 6773.

¹⁵⁰ **Aydın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun, 1930, s. 6762-6773.

¹⁵¹ **Aydın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun, 1930, s. 6775; Milliyet Gazetesi, 24 Teşrinievvel, 1930, s. 1. (Bkz EK 3)

Konferans sonucunda Balkan memleketlerine bir bildiri yayınlanmıştır. Yayınlanan bildiriye göre; Balkan memleketleri arasında savaşı yasaklayan, sınırlara saygı duyan ve sorunların barışçıl bir yöntemle çözümlenebilmesi için bir Balkan Misakı programı hazırlanmasına, savaşın yasaklanmasına ve Balkan memleketlerine herhangi bir saldırı olur ise karşılıklı yardımlaşmanın yapılmasına, Türkiye ve Yunanistan'ın yoğun çabaları üzerine Balkan memleketleri arasında her sene dışişleri düzeyinde toplantı yapılmasına, bir sonraki toplantının ise İstanbul'da toplanmasına, Balkanlardaki iş birliğini sürekli hale getirmek maksadıyla bir örgütün kurulması ve bu örgüt aracılığıyla Balkan memleketleri arasında kültürel, siyasi, ekonomik, ve sosyal alanlarda yakınlaşma sağlanmasına karar verilmiştir. Böylelikle Balkan Birliğinin kurulması da kolaylaşmış olacaktır.¹⁵²

Ayrıca konferans sonucunda kurulması planlanan Balkan Misakı programı için Romanya Delegasyon Başkanı Stefan Cicio ve Selanik Hukuk Fakültesi Dekanı Jean Spiropoulos başkanlığında kurulacak bir komite görevlendirilmiştir. Konferans sonucunda 1929 Dünya Ekonomik buhranının etkilerini en aza indirebilmek maksadıyla Balkan memleketleri ekonomik iş birliğine yönelme kararı almıştır.¹⁵³ Konferansta Balkan Devletleri arasında öğrenci değişimi yapılmasına,¹⁵⁴ Balkan Enstitüsü kurulmasına¹⁵⁵ ve Balkan Matbuat servisi kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁵⁶

Birinci Balkan Konferansından sonra Aralık 1930'da Gazeteciler Birliği, Nisan 1931'de ise İstanbul'da toplanan turizm temsilcilerinin aldığı karar ile Balkan Turizm Federasyonu kurulmuştur.¹⁵⁷

¹⁵² Osman Akandere, "20-26 Ekim 1931 Tarihlerinde İstanbul'da Toplanan İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları" **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 14, Konya, 2003, s. 254; Sina Akşin ve Melek Fırat, "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar", **Balkanlar**, Obiv Yayınları, İstanbul, 1993, s. 122; Dilan, B. Hasan, **Türkiye'nin Dış Politikası 1923-1939**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 88.

¹⁵³ Dilek Barlas, "İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Türkiye'nin Balkanlar ve Avrupa'daki İş Birliği Arayışları", **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1996, s. 263-264.

¹⁵⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ekim 1930, s. 3.

¹⁵⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 9 Ekim 1930, s. 3.

¹⁵⁶ Değerli, "Atatürk Dönemi Türk- Yunan Siyasi İlişkileri", s. 252.

¹⁵⁷ Figen Feriha Akman, "İki Dünya Savaşı Arasında Balkan Konferansları", Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2014, s. 65.

Balkan Konferansın 6-7-8 Ekim 1930 tarihli toplantılarında; Siyasi yakınlaşma ve Ekonomi Komisyonu, Entelektüel Komisyon, Toplumlar ve Siyaset komisyonları birtakım kararlar almışlardır. Bulgar delege, Halk Üniversiteleri kurulmasını ve bu üniversitelerin konferanslar düzenlemesini teklif etmiştir. Yunan delege ise bir Balkan Enstitüsü oluşturulmasını ve Balkanlarda kullanılan bir dilin öğrenilmesinin zorunlu olmasını teklif etmiştir. Türk delege Reşit Saffet Bey ise Balkanlarda üretilen ürünlerin yasadışı yollarla harici ülkelere satılarak ekonomik zararın önlenebilmesi için uluslararası bir komisyon kurulmasını teklif etmiştir. Türk temsilci Vasfi Reşit Bey ise Türkiye’de fabrikatörler ile işçiler arasındaki çalışma kurallarını belirlediklerini beyan etmiştir.¹⁵⁸

Konferansın 9 Ekim 1930 tarihindeki dördüncü toplantısında ise Balkan Basın Servisinin kurulmasına karar verilmiş ve bu hususla alakalı ilk toplantının Sofya’da, ikinci toplantının ise İstanbul’da yapılmasına karar verilmiştir.¹⁵⁹

Konferansın 10 Ekim 1930 tarihli beşinci toplantısında ise Maliye ve Ulaştırma komisyonlarının yapmış oldukları çalışmalar neticesinde Balkanlarda seyahatlerin basitleştirilmesine ve Balkan demiryolları tarafından tek bir tren şebekesi oluşturulmasına karar verilmiştir.¹⁶⁰

Konferans sonucunda Balkan Birliği ile alakalı prensipler belirlenmiştir. Bunlar;

1- Misakın amacı hususi milli örgütlerinde dahil olduğu bir düzen kurmak ve bu örgütlerin medeniyet seviyelerini arttırmak suretiyle sorunların barışçıl bir yöntemle çözülmesini sağlamaktır.

2- Balkan Misakına katılan devletlerin bağımsızlıkları sınırlanmayacak ve bir devletin başka bir devlete saldırması da onaylanmayacaktır. Balkan Devletleri aynı oy hakkını sahip olacağından dolayı tam bir eşitlik sağlanacak ve misak dışında kalan herhangi bir milletin bağımsızlığıyla alakalı karar alınacağı zaman bütün üyeler ya da ilgili devletlerin meclisleri toplanacaktır.

3- Milli ekalliyetler (azınlıklar) korunacaktır.

¹⁵⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 9 Ekim 1930, s. 3.

¹⁵⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 10 Ekim 1930, s. 3.

¹⁶⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ekim 1930, s. 3.

4- Balkan Misakı, Amerika ya da İsviçre modeli olmayacaktır. Milletler Cemiyeti gibi bir yapı veya Alman konfederasyonu model olarak alınabilir.

5- Balkan Misakının ilk görevi birliğe katılacak devletler arasında kesin suretle savaşı yasaklamak olacaktır.

6- Balkan Birliği, Milletler Cemiyetine paralel bir çizgide çalışmalarda bulunacaktır.

7- Balkan Birliğine dahil olan devletlerin uluslararası ya da bölgesel birliklere katılması engellenmeyecektir.

8- Misakın başlıca gayelerinden birisi de Balkan memleketlerini arasında ekonomik iş birliğini oluşturmak ve arttırmaktır.

9- Misak, Balkan memleketlerinin uygarlık seviyesi dahilinde gelişmesini sağlayacaktır.

10- Balkan Birliği, devletlerin bağımsızlığına gölge düşürmeyecek ve eşitlik ilkesini göz önünde bulunduracaktır. Aynı zamanda fikir birliği içerisinde olan devletlerin yakınlaşması sağlanacaktır.¹⁶¹

Birinci Balkan Konferansı 12 Ekim 1930 tarihinde Delfi’de alınan ortak kararlar son bulmuştur ve şu açıklama yapılmıştır:

“Balkan Konferansı’nın devamı müddetince teşriki mesaimiz ve doğrudan doğruya temasımız, kardeş milletler olduğumuzu ve bizi ayırmakta olan ihtilafları mütalea ederek sulh vasıtaları ile halletmek kabiliyetinde bulunduğumuzu vazih bir surette ispat etmiş olduğunu ilân etmeği vazife biliriz. Birbirimizle halisane konuşarak herkes kendi kalbinde sakladığı derdi döktü. Bu ise, bize daha ziyade yaklaşmamıza ve hürmet etmemize müsaade etti. Taliimizi birlik vasıtasile iyileştirebileceğimize kani olduğumuzdan el ele vererek birbirimize müteakiben yardım vadettik. Bu sulh fikri ile mülhem olarak birçok mes’eleler için faydalı sureti haller teklif ettik. Ey Arnavutlar, Bulgarlar, Romanyalılar, Türkler ve Yugoslavyalılar, sizi bizim misalimizi takip etmeğe davet ediyoruz. Hakikaten müstakil olmak, cihanda büyük bir şöhret kazanmak ve vaziyetimizi iyileştirmek elimizdedir”¹⁶²

Konferansta bittikten bir gün sonra 13 Ekim 1930 tarihinde, Papanastasiu, Vasfi Raşit Bey’e şu demeci vermiştir; *“Türk heyeti temsilcileri tanımaktan ve onlarla çalışmaktan gayet memnunum. Türk heyeti konferansta ele alınan konularda büyük bir gayret ve iyi niyet göstermiştir.”¹⁶³*

¹⁶¹ **Aydın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin- Birinci Kanun, 1930, s. 6761-6763

¹⁶² **Aydın Tarihi**, Sayı 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin- Birinci Kanun, 1930, s. 6768.

¹⁶³ Hakimiyeti Milliye, 18 Ekim 1930, s. 1. (Bkz. EK 4)

Bu demeci ile Türkiye'nin konferansa katılımından son derece memnun olduğunu ve duyduğu sevinçli belirtmiştir.

Konferansın son celsesinde Türk delege Hasan Bey, ikinci konferansın İstanbul'da toplanmasını teklif etmiştir. Alınan ortak karar ile İkinci Balkan Konferansı'nın İstanbul'da toplanması kararlaştırılmıştır.¹⁶⁴

5. Konferansın Değerlendirilmesi

Birinci Balkan Konferansı, Balkan memleketlerinin aynı masa etrafında bulunarak sorunlarını barışçıl yolla çözebileceğini kanıtlamıştır.¹⁶⁵ Konferans halk nezdinde büyük bir coşkuyla karşılanmış ve konferansa katılan Balkan memleketleri sorunlarını açık bir şekilde ifade etmiştir. Konferansın bir diğer başarısı ise Balkan Misakı hususunun somut bir şekilde ifade edilmesi olmuştur. Balkan konferansı'nın sonucunda Balkan memleketleri herhangi bir harici devletin müdahalesi olmadan sorunlarını kendi aralarında çözebileceklerini anlamıştır.

Konferansta alınan kararların mevcut durumu korumaya yönelik olması da İngiltere ve Fransa tarafından olumlu karşılanmıştır. Ancak Balkanlarda revizyonist (yayılmacı) bir politika izleyen İtalya ve bölgede emelleri olan Rusya nezdinde olumsuz karşılanacaktır.¹⁶⁶

Konferans sonuçlarını değerlendiren Papanastasiou: *“Birlik içinde her devletin özgürlüğünün İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri veya Almanya'dakilerden daha geniş olması, ancak böyle bir antantın Milletler Cemiyeti gibi bir topluluktan daha sıkı bir niteliğe sahip bulunması”* gerektiğini belirtmiştir.¹⁶⁷

6. İkinci Balkan Konferansına Kadar Devam Eden Süreçte Yapılan Hazırlıklar ve Gelişmeler

İstanbul'da toplanacak İkinci Balkan Konferansı'nın hazırlıklarının Selanik'te yapılması kararlaştırılmıştır. Türkiye adına temsil heyetinin başkanı

¹⁶⁴ Hakimiyeti Milliye Gazetesi, 14 Ekim 1930, s. 2.

¹⁶⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030.10. Yer Bilgisi: 226. 523. 13. Lef: 5.

¹⁶⁶ Değerli, *“Atatürk Dönemi Türk- Yunan Siyasi İlişkileri”*, s. 252.

¹⁶⁷ Mehmet Savcı, *“Balkan Konferansları Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkileri”*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, A. İ. İ. T. E, 2007, s. 38.

sıfatıyla Trabzon Mebusu Hasan Rıza Bey ve Ruşen Eşref 27 Ocak 1931 tarihinde İstanbul'dan ayrılarak Selanik'e doğru yola çıkmıştır.

Hasan Rıza, İstanbul'dan ayrılmadan önce gazetecilere hazırlık konferansı ile alakalı şu beyanatı vermiştir: *“Konferans meclisi heyeti murahhasların üçer azasından mürekkeptir. Cuma günü başlayarak üç gün sürecek olan Selanik içtimai teşrinievvelde İstanbul'da toplanacak olan ikinci Balkan ittihadı konferansı'nın ruzname ve mesai programını tayin edecektir.”*¹⁶⁸

Balkan Cemiyetlerinin katılımıyla gerçekleşen hazırlık konferansında Balkan memleketleri ikinci Balkan Konferansı'nın muhteviyatıyla alakalı çalışmalarda bulunmuştur. Türkiye'de Ocak 1931'de kurulan Balkan Birliği Cemiyetinin başkanlığına Hasan Saka genel sekreterlik görevine ise Ruşen Eşref tayin edilmiştir. Hazırlık konferansı sonucunda tavsiye niteliğinde kararlar almıştır. Bu karar şunlardır:

- 1- Balkan hükümetlerinin Selanik Panayırına katılması,
- 2- Meclisin, Balkan Birliği hakkında verilecek soru önergesinin gelecek Eylül ayına kadar yani İstanbul Konferansı toplanmadan önce cevapların gönderilmesine,
- 3- Balkan birliği fikrinin yayılması için özel toplantılar yapılmasına karar vermiştir.¹⁶⁹

Selanik'te gerçekleşen hazırlık toplantısında ikinci Balkan Konferansı gündemine alınması kararlaştırılan hususlar şunlardır:

- 1- Balkan memleketleri arasında telefon şebekesinin kurulması.
- 2- Balkan memleketleri arasında posta teşkilatı kurulması.
- 3- Ekalliyetler (Azınlık) Meselesi.
- 4- Tuna nehri üzerinde kurulacak bir köprü ile demiryolu hatlarının birleştirilmesi.
- 5- Tütün ve Hububat (tahıl) ile alakalı ortak tedbirler almak.

¹⁶⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 28 Ocak 1931, s. 1. (Bkz. EK 5)

¹⁶⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 3 Şubat 1931, s. 3.

6- Balkan memleketleri arasında medeni hukukun birleştirilmesi.¹⁷⁰

İstanbul'da toplanacak olan ikinci Balkan konferansına kadar Balkan memleketlerinin yapacakları çalışmalar ve gündemle alakalı şu kararlar alınmıştır:

- 1- Balkan Memleketleri arasında yakınlaşmanın sağlanabilmesi maksadıyla her yıl nisan ayında Balkan Haftası düzenlenmesine.
- 2- Balkan Haftası süresince Balkan ülkelerinin çeşitli konularda toplantılar düzenlemesine.
- 3- Balkan Haftası süresince Balkan ülkelerinden gelecek temsilcilerin Yunanistan'da banka ve ticaret konularında toplantılar yapmasına.
- 4- Balkan Haftası süresince Türkiye'nin Turing kulüpleri ve sporcuların yaşantısına dair propaganda çalışmaları yapılmasına.
- 5- Belgrad'da kadınlık ve Feminizm hususları hakkında toplantı yapılmasına ve altı Balkan memleketinde etkinliklerin yapılmasına.
- 6- Konferansta siyasi ve ekonomik yakınlaşma hususlarının görüşülmesine.
- 7- İkişer temsilciden oluşan birer heyetin kurularak yakınlaşmaya mâni olan durumların incelenmesi ve hususi bir komitenin ekalliyetler meselesini görüşmesine.
- 8- Ulaşımla alakalı sorunların çözümüne yönelik bir komite kurulmasına.
- 9- Balkan ülkeleri kurulacak komitelerde görev alacak delegeleri başkanlığa beyan etmelerine ve konferans gündemine son şeklini vermelerine.
- 10- Balkan memleketleri arasında ekonomik ilişkiler üzerine bir yarışma etkinliği düzenlenmesine ve yarışma sonunda ödül verilmesine.
- 11- Konferans başlamadan önce dışişleri bakanlarının toplanarak konferansta görüşülecek konular hakkında son bir toplantı yapılmasına karar verilmiştir.¹⁷¹

¹⁷⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 3 Şubat 1931, s. 3.

¹⁷¹ Cumhuriyet, 7 Şubat, 1931, s. 1-3.

B. İkinci Balkan Konferansı

1. Konferansın Toplanma Süreci

Selanik'te 1931 tarihinde, İkinci Balkan Konferansı'nın toplanmasından sorumlu hazırlık komitesi konferansın gündemiyle alakalı 10 maddelik bir karar almıştı. İkinci Balkan Konferansı'nın gündeminin belirlenmesinin akabinde Trabzon Milletvekili ve TBMM Başkan Vekili Hasan (Saka) Bey'in konferans başkanı olarak görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁷² Ayrıca 11 Ekim tarihinde toplanması kararlaştırılan konferansın 20 Ekim tarihine ertelenmesine karar verilmiştir. Türkiye Balkan Birliği Genel Sekreteri Ruşen Eşref konferansın 20 Ekim tarihinde toplanacağını ifade etmiştir.¹⁷³

Türkiye konferansın toplanmasıyla alakalı çalışmalara 1931 yılında başlamış durumdaydı. Konferansın hazırlık çalışmalarının tamamlanabilmesi maksadıyla iki ayrı heyet oluşturuldu. İlk heyet, Konferansın programını, komisyon çalışmalarını, çalışma şeklini ve oluşturulacak raporların tespiti hususlarını belirleyecektir. İkinci heyet ise konferansın şekli hazırlığını belirlemekle görevlendirilmiştir. İlk heyet, Trabzon Milletvekili ve Meclis Başkan Vekili Hasan Bey başkanlığında oluşturulmuştur. Heyette Türkiye Balkan Birliği Genel Sekreteri ve Afyonkarahisar Milletvekili Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey'de bulunmaktaydı. Diğer heyet üyeleri arasında ise Türkiye'nin konferansta görüşeceği iktisadi, siyasi, sağlık ve diğer konularda çalışma yapacak kişilerden oluşmaktaydı. Heyette ayrıca üye olarak Darülfünun öğretmenleri de bulunmaktaydı.¹⁷⁴

Konferansın şekli hazırlığını belirlemekle görevlendirilen ikinci heyet ise İstanbul Belediye Başkan Yardımcısı Hamit Bey'in başkanlığında kurulmuştur. Heyette ayrıca Seyyahlar Şubesi Başkanı Ekrem Bey ve İktisat Müdürü Kemal Ömer Bey bulunmaktaydı.¹⁷⁵

Konferansta Türkiye'yi temsil edecek heyetin başkanlığını üstlenen Trabzon Milletvekili Hasan Bey, heyet üyeleri ile beraber 14 Eylül tarihinde Darülfünun'

¹⁷² Cumhuriyet, 15 Eylül 1931, s. 2.

¹⁷³ Hakimiyet-i Milliye, 24 Eylül 1931, s. 1.

¹⁷⁴ Akandere, **a. g. m.**, s. 255.

¹⁷⁵ Cumhuriyet, 17 Eylül 1931, s. 2.

da bir toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantıda konferansta görüşülecek konular hakkında görüşme yapılmış ve komisyonlarda bulunacak heyetlerin raporlarını otuz gün içerisinde bitirmeleri kararlaştırılmıştır. Ayrıca heyetin her gün Darülfünunda toplanarak çalışmalarına devam etmesi de kararlaştırılmıştır. Heyet toplantılarına zaman zaman Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşti Bey de katılım sağlamıştır.¹⁷⁶

İlk heyetin gerçekleştirmiş olduğu toplantılar neticesinde birtakım komisyonlar oluşturulmuş ve komisyonlarda görev alacak kişiler tespit edilmiştir. Oluşturulan komisyonlar ve üyeleri şunlardır:

1-İktisat Komisyonu: İbrahim Fadıl, Muvaffak, Mithat, Süreyya, Reşit Saffet Beyler,

2-Ulaşım ve Haberleşme Komisyonu: Cevdet, Sabri, Ali Rana Beyler,

3-Fikri Yakınlaşma Komisyonu: Fadıl Ahmet, Yakup Kadri, İbrahim Alâettin Beyler,

4-Siyasi Yakınlaşma Komisyonu: Necmettin Sadık, Muzaffer, Mahmut, Ruşen Eşref, Zeki Mesut Beyler,

5-Kanunları Birleştirme Komisyonu: Vasfi Raşit, Nazım, Mithat Beyler,

6-Sağlık ve Sosyal Siyaset Komisyonu: Vehbi, Tahir, Akil Muhtar Beylerden teşekkül etmiştir.¹⁷⁷

Yunan Heyet Başkanı Papanastasiou, İkinci Balkan Konferansı açılmadan önce basına şu demeci vermiştir: *“Türkiye için üç vatan vardır. Birisi ana Türkiye, ikincisi Yunanistan ve üçüncüsü Balkan’lardır. Yunanistan için de aynen biri Yunanistan, diğeri Türkiye, üçüncüsü Balkanlar olarak üç vatan vardır.”*¹⁷⁸

Papanastasio’nun bu ifadesinden de anlaşılacağı üzere Yunanistan, İkinci Balkan Konferansında Türkiye ile paralel bir dış politika takip edeceği izlenimi yaratmıştır.

¹⁷⁶ Akandere, **a. g. m.**, s. 257-258.

¹⁷⁷ Cumhuriyet, 6 Eylül 1931, s. 1-2.

¹⁷⁸ Cumhuriyet, 17 Ekim 1931, s. 4.

Yunanistan, İkinci Balkan Konferansında öncelikle iktisadi yakınlaşmanın sağlanarak ekalliyet (Azınlık) meselesinin Balkan Misakı imzalandıktan sonra zamanla çözüme kavuşacağını belirtmiştir.¹⁷⁹

Bulgaristan ise konferans için üç delege belirlemiştir. Bu delegeler: Prof. Ghenoff. Sakazoff, M.A. Tocheff ve Sosyalist lider M.Y. Sakazoff'tan oluşmaktaydı.¹⁸⁰ Bulgar Heyeti, Türk Heyet Başkanı Hasan Bey'e yazmış oldukları bir mektupta Bulgar azınlıkları meselesinin gündemde görüşülmesi ve azınlıkların korunmasını ifade etmişlerdir. Bu isteklerin olumsuz karşılanması durumunda ise Bulgar heyetinin görüşmelere katılmayacağı belirtilmiştir.¹⁸¹

İkinci Balkan Konferansına katılacak olan Yugoslavya Temsilcisi Jivko Topaloviç, İstanbul'a hareket etmeden önce Türkiye'nin Bükreş büyükelçisi Ali Haydar Bey ile Yugoslavya-Bulgaristan ilişkileri hakkında bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşme esnasında Topaloviç şunları söylemiştir;

*“Burada maalesef bazı mahafilde hükümferma olan şoven bir zihniyet komşularımızı kuşkulandırmıştır ve bize karşı bazı tedbirler almağa sevk etmiştir. Bunun da büyük Yugoslavya mefkûresinden ileri geldiği pekâlâ malumdur. Biz bu fikrin bir hayal olduğunu ve Yugoslavya'nın bugünkü hudutları dahilinde bütün komşuları ile samimi bir dostluk havası içinde yaşamak azminde bulunduğunu alenen izah etmeliyiz.”*¹⁸²

Ayrıca Topaloviç, Bulgaristan'ın milli bir sınıra kavuştuğunu ve gerekirse Bulgaristan ve Makedonya'da bulunan halklara bazı imtiyazlar verilebileceğini ifade etmiştir. Ancak Ali Haydar Bey'in bu görüşmeyle alakalı ayrıntıları bildirdiği raporunda Topaloviç'in bu düşüncesinin Yugoslav Kralı ve Hükümeti tarafından desteklenmediği ve Yugoslavya'nın büyük Yugoslavya mefkuresi kapsamında hareket ettiğini ifade etmiştir.¹⁸³

Türkiye'nin, Yunanistan ve Yugoslavya ile iyi ilişkiler kurması Bulgaristan'ı rahatsız etmiş durumdaydı. Bundan dolayı Bulgaristan konferansa katılmak istememiştir. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın, özel daveti ve yakın ilgisi sayesinde Bulgaristan heyeti konferansa iştirak etmiştir.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Cumhuriyet, 17 Ekim 1931, s. 4.

¹⁸⁰ Akandere, a. g. m., s. 261.

¹⁸¹ Dilek Barlas, “Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası”, **Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 362-363.

¹⁸² B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. 0. Yer Bilgisi: 251. 693. 11. Lef: 3-4.

¹⁸³ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. 0. Yer Bilgisi: 251. 693. 11. Lef: 4-5.

¹⁸⁴ Değerli, “Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları Balkan Pakı”, s. 124.

İkinci Balkan Konferansı toplanmadan önce Arnavutluk Heyet Başkanı Mehmet Konica, basına şu demeci vermiştir:

“Arnavutluk küçük bir devlet olmasına rağmen Balkan Birliğinin en har taraftarlarından. Hükümet iktisâdi ve siyasi noktai nazarlardan böyle bir birliğin lüzumuna kanidir. Buna bütün Arnavutluk halkı da candan arzukeştir. Biz sadece bütün mesailinin samimiyet ve adalet dairesinde hallolmasını istiyoruz. Konferansta bizim itiraz edeceğimiz yalnız ekalliyetler mes'elesi olacaktır. Çünkü 2,5 milyon Arnavud'un bir buçuk milyonu bugün hariç memleketlerde bulunmaktadır. Yalnız Yugoslavya'da bir milyon Arnavut vardır. Bu bir milyon Arnavut her türlü haktan mahrum, Yugoslavya hükümetinin esiri gibi yaşamak mecburiyetinde kalan zavallı insanlardır. Bu mes'ele hallolduğu takdirde biz bütün kararları gözümüz kapalı olarak imzalamakta tereddüt etmeyeceğiz.”¹⁸⁵

Bu demeç ile Arnavutluk ekalliyet(azınlık) meselesinde hassas olduklarını ve çözüme kavuşmadığı takdirde ise Balkan Birliği içerisinde olmayacağını ifade etmiştir.

Bulgar Heyet Başkanı M. Sakızof ise basına şu demeci vermiştir: *“Konferansta en ziyade ehemmiyetle müzakere edilecek mes'ele ekalliyetler mes'elesidir. Bu mes'ele halledilirse diğer mes'elelerin müzakeresi kolaylaşacak ve takip edilen gaye de tahakkuk edecektir. Bazılarının teklif ettikleri gibi evvelâ Balkan Birliği, sonra ekalliyet mes'elelerini ve yahut evvelâ ekalliyet ve sonra Balkan Birliği mes'elelerinin halledilmesi lazım geldiği hakkındaki mütalealar bence doğru değildir.”¹⁸⁶*

Bu demeç ile Bulgaristan da tıpkı Arnavutluk gibi öncelikli mesele olarak ekalliyetler meselesinin çözülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Romanya Heyet Başkanı, M. İstefan Çiçopop ise basına şu demeci vermiştir: *“Balkan Birliğine tamamen taraftarız. Bu ittihat Balkan devletlerinin inkişaf ve terakkisinde mühim bir amil olacaktır. Bazı Balkan devletleri arasında ihtilâfı mucip olan ekalliyetler mes'elesi hallolduğu takdirde Balkan ittihadı mümkün olabilecektir.”¹⁸⁷*

Romanyada, Balkan Birliğinin gerçekleşebilmesi için öncelikli sorunun azınlıklar sorunu olduğunu belirtmiştir.

Yunanistan, Yugoslavya ve Bulgaristan arasında Makedonya meselesi sorun teşkil ederken Arnavutluk ve Yugoslavya arasında ise Güney Dobruca meselesi çözüm bekleyen sorunlar arasındaydı. Aslında bu sorunların ortak noktası azınlıklar meselesiydi. Azınlıklar sorunu konferansın önünde en büyük sorun olarak karşımıza çıkacaktır. Bu sorunlarında asıl kaynağı ise Birinci Dünya

¹⁸⁵ Cumhuriyet, 18 Ekim 1931, s. 3.

¹⁸⁶ Cumhuriyet, 19 Ekim 1931, s. 5.

¹⁸⁷ Cumhuriyet, 19 Ekim 1931, s. 5.

Savaş'ından sonra yapılan antlaşmalar neticesinde kaybedilen toprakların geri alınmak istemesi olmuştur.

Konferansın şekli hazırlığını yapmakla görevlendirilen ikinci heyet ise yapmış olduğu toplantı neticesinde İkinci Balkan Konferansı'nın açılış toplantısının Dolmabahçe Sarayı'nda diğer toplantıların Yıldız Sarayı'nda son toplantının ise TBMM Genel Kurul Salonu'nda yapılmasını kararlaştırmıştır.¹⁸⁸ Ağırıklı olarak konferans toplantıları Yıldız Sarayı'nda yapılacağından dolayı sarayın tören salonu tahsis edilmiştir. Tören salonuna yeterli miktarda masa ve sandalye getirilerek toplantıya hazır hale getirilmiştir. Ayrıca gazeteciler ve ajanslara da birer oda tahsis edilmiştir. Konferansa katılacak heyetlere ise ikişer oda ayrılmıştır. Konferans herkese açık olacağından izleyicilere de salonda yer ayrılmıştır. Yıldız Sarayı'na elektrik bağlanması ve telefon konulması için hazırlıklara başlanılmıştır. Posta ve Telgraf Dairesinin konferans süresince Yıldız Sarayı'na bir şube açması ve heyet üyelerinin gerçekleştireceği telefon konuşmaları ile gönderilen mektup ve telgrafların ücretsiz olması kararlaştırılmıştır. Sarayın önüne konferansa katılacak devletlerin bayraklarının dikilebilmesi amacıyla bayrak direkleri yerleştirilmiştir. Ayrıca Yıldız Sarayı'na çıkan caddelerin tamirat işlerine başlanmıştır.¹⁸⁹

İkinci Balkan Konferansı esnasında Türk Postanesinin hatıra pulları satması kararlaştırılmıştır. Baskısı ve kabartması Londra'da yapılmıştır. Pulların üzerinde barışı simgeleyen ve Balkan Birliğini teşkil eden devletlerin başkentlerine doğru kökleri uzayan zeytin ağacı figürü bulanacaktır.¹⁹⁰ Hatıra pulları İkinci Balkan Konferansı'nın açılış günü satışa çıkarılacaktır.¹⁹¹ Konferansa katılan heyetlere verilmek üzere sigara tabakaları ve Balkan Birliği Bayrağı hazırlanmıştır.¹⁹²

¹⁸⁸ Cumhuriyet, 15 Eylül 1931, s. 2.

¹⁸⁹ Cumhuriyet, 17 Eylül 1931, s. 2; Akandere, **a. g. m.**, s. 256.

¹⁹⁰ Posta Telgraf ve Telefon Müdürü Fahri Bey basılacak bu pullarla ilgili şu demeci vermiştir: *"Londra'da basılan pullar, önümüzdeki ay zarfında toplanacak İkinci Balkan Konferansı hatırası olarak tabedilmektedir. Bu pullar nefis bir resimle müzeyyendir. Bu resim Balkan İttihadını teşkil eden devletlerin makarri idarelerine doğru kökleri uzamış bir zeytin ağacını göstermektedir ki alâmeti sulhu idare etmesi itibari ile tercih olunmuştur. Pulların adedi beş milyondur. Konferansın başlangıç günü mevkii tedavüle konacaktır."* Cumhuriyet, 22 Eylül 1931, s. 2. (Bkz. EK 6)

¹⁹¹ Hakimiyeti Milliye' de yer verilen bir haberde *"Balkan Konferansı esnasında tedavüle çıkarılacak olan yeni posta pulları kamilen gelmiştir. Muhtelif kıtalarda ve dokuz renkte olan pullar 5 milyon tanedir."* denilmekteydi. Bkz. Hakimiyeti Milliye, 1 Ekim 1931, s. 4.

¹⁹² Akandere, **a. g. m.**, s. 257-265

2. Balkan Konferansı Meclisi'nin Gerçekleştirdiği Hazırlık Toplantısı ve Alınan Kararlar

Türk Heyet Başkanı Hasan Bey'in başkanlığında her ülkeden üçer üyenin katılımıyla 19 Ekim Pazartesi tarihinde İkinci Balkan Konferansı Meclisi Yıldız Sarayı'nda toplanmıştır. Bu toplantıda İkinci Balkan Konferansı'nın açılış programı tespit edilmiştir. Bu programa göre, konferans Hasan Bey'in açılış konuşması ile başlayacak ve devamında İsmet Paşa ve Balkan heyetlerinin başkanlarının birer konuşma yapması kararlaştırılmıştır.¹⁹³ Açılış konuşmalarının ardından başkanlık divanı ve komisyonlarda görev alacak üyelerin seçimleri yapılacaktır. Konferans meclisi, İkinci Balkan Konferansında görüşülecek konuları altı komisyon halinde tespit etmiştir.¹⁹⁴ Bu komisyonlar; Kültürel, İktisadi, Siyasi, Ulaştırma, Sağlık ve Sosyal Siyaset komisyonlarıdır. Yapılan seçimler sonucunda komisyonlara başkanlık edecek isimler şunlardır;

- 1-Teşkilat Komisyonu: Başkanı Hasan Bey (Türkiye)
- 2-Siyasi Mukarenet Komisyonu: Başkanı M. Stefan Cocio Pop (Romanya)
- 3-Kültürel Yakınlaşma Komisyonu: Başkanı B. Koniszta (Arnavutluk)
- 4-İktisat Komisyonu: Başkanı M. Papanastasiu (Yunanistan). Ayrıca Balkan Misakı Komisyonuna da başkanlık edecektir.
- 5-Sıhhat ve İçtimai Riyaset Komisyonu: Başkanı M. Yonitch (Yugoslavya)
- 6-Münakalat Komisyonu: Başkanı M. Sakazoff (Bulgaristan)¹⁹⁵

Hazırlık meclisi teşkilat komisyonunda görev yapacak karma komisyon üyelerini de tespit etmiştir. Bu üyeler şunlardır;

- 1-Arnavutluk: Mehmet Bey Konitza, M. Leonida Natchi, M. Bedri Pejani.
- 2-Bulgaristan: M. Yanko Sakazoff, M. Andre Tochew, M. Le Professeur P. Ghenov.
- 3-Yunanistan: M. Papanastasiu, M. Mylonas, M. Bakalbassis.
- 4-Romanya: M. Cocio Pop, M. V. V. Pella, M. Vladescu Rocoasa.

¹⁹³ Hakimiyeti Milliye, 20 Ekim 1931, s. 1.

¹⁹⁴ Cumhuriyet, 20 Ekim 1931, s. 1.

¹⁹⁵ Cumhuriyet, 20 Ekim 1931, s. 6; Hakimiyeti Milliye, 20 Ekim 1931, s. 1.

5-Türkiye: Hasan Bey, Ruşen Bey, Rana Bey.

6-Yugoslavya: M. Velibor Yonitch, M.Givko Topalovitch, M.V.Djordjevitch.

Hazırlık meclisi, Kültürel Yakınlaşma komisyonu ile Hukuk Birliği komisyonunun birleştirilmesine ve ihtiyaç duyulduğu takdirde yeni komisyonların kurulmasını kararlaştırmıştır. Ayrıca Balkan memleketlerinin birbirlerine yakınlaşmasını engelleyen sorunların tespiti ve Balkan Misakının tetkik edilmesi amacıyla ülkelerin heyetlerinden üçer kişiden oluşan bir komisyon kurulmasına karar vermiştir. Komisyon üyeleri şunlardı;

1-Arnavutluk: Mehmet Bey Konitza, İhsan Bey Libahova, Suat Bey Alani.

2-Bulgaristan: Sakazoff, Guenoff, Tocheff.

3-Yunanistan: Papanastasiu, Profesör Spirapoulos, Bakalbassis.

4-Romanya: Pella, Mirro, Craciun.

5-Türkiye: Ahmet Reşat Bey, Tahir Bey, Muzaffer Bey.

6-Yugoslavya: Zivko Topolovitch, Stephane Povitch, Yonitch.

Hazırlık meclisi, Sıhhat ve İçtimai Siyaset Komisyonu hakkında bir karar almıştır. Balkan halkları kendi ülkeleri dışındaki başka Balkan ülkelerinde tabi olacakları rejimin belirlenmesine yönelik bir sözleşme projesi oluşturulması hazırlık meclisi tarafından kararlaştırılmıştır. Proje çalışmaları için alt bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonda şu üyeler bulunacaktı;

1-Arnavutluk: Kemal Bey Yusufati, Bedri Bey Pejani, Ziya Bey Bejleri.

2-Bulgaristan: Angel Nicokoff, Pandoff, G. Stanoff.

3-Yunanistan: Lambiriş, Spripulos, Zivolv.

4-Türkiye: Vasfi Raşit Bey, Vehbi Bey, Nizamettin Ali Bey.

5-Yugoslavya: Popovitch Steva, Tomitchich, M.M. Topalovitch.

6-Romanya: Trancu Jaşi, Raducanu, V. Racosa.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Cumhuriyet, 20 Ekim 1931, s. 6; Hakimiyeti Milliye, 20 Ekim 1931, s. 4.

Hazırlık Meclisi bunun dışında kurulacak bütün komisyonlara birer başkan yardımcısı seçilmesini kararlaştırmıştır. Ayrıca komisyonların yapacakları toplantılar ise özel ve gizli olacaktır.¹⁹⁷

3. Konferans Gündeminin Tespit Edilmesi

İstanbul'da 20 Ekim Salı tarihinde toplanacak olan İkinci Balkan Konferansı'nda görüşülecek konular Hazırlık Meclisi'nin 19 Ekim Pazartesi tarihinde gerçekleşen toplantısında belirlenmiştir. Hazırlık Meclisi gündemde görüşülecek konuları tespit ederken bir yıl önce Selanik'te alınan kararları dikkate almıştır. Hazırlık Meclisi'nin, İkinci Balkan Konferansında tespit ettiği gündem konuları şunlardır:

"I-Siyasi

a-Balkan misakı ve halihazırda mer'i bulunan muahadeler ahkâmının dürüst bir tarzda tatbikına ait, ekaliyetler de dahil olmak üzere işbu muahedelerden mütevellit taahhüdâtın icrasına müteallik ve Balkan milletlerinin siyasi mukarenetine mâni teşkil eden bilcümle müşkülâta dair hususi komisyon raporunun münakaşası.

b-Terki Teslihat Konferansı.

2-İktisadi

a-Zahire ve Tütünün müşterek himayesi.

b-Balkan memleketleri arasında bir ticaret odasının tesisi.

c-Balkan memleketleri kredi müesseselerinin iştiraki mesaisi.

3-Harsi (Kültürel) Yakınlaşma

a-Balkan milletlerinin tarihlerine ait vesikaların vücuda getirilmesi için bir enstitü tesisi.

b-Balkan memleketleri hukukunun peyderpey tevhid.

4-Münakalât Komisyonu

a-Balkan memleketleri merkezi hükümetleri arasında bilvasıta münakalat icrası için demiryollarının birbirine bağlanması ve köprülerin yaptırılması.

b-Postaların ve telgraf ve telefon muhaberelelerinin tevhid.

c-Hava münakaleleri

5-Sıhhat ve İctimai Siyaset Komisyonu

a-Balkan devleti tebaalarının Balkan devletleri arazileri dahilinde serbestçe gezmeleri ve çalışmaları hakkında komite raporunun münakaşası ve bu bapta bir karar verilmesi.

b-Balkan memleketleri sıhhat işleri mesaisinin teşriki.

c-Müteehhil kadınların tabiiyetleri hakkında münakaşa. ”¹⁹⁸

¹⁹⁷ Akandere, **a. g. m.**, s. 267; Hakimiyeti Milliye, 20 Ekim 1931, s. 4.

¹⁹⁸ Hakimiyeti Milliye, 20 Ekim 1931, s. 4; Cumhuriyet, 20 Ekim 1931, s. 6.

4. Konferansın Açılışı

İkinci Balkan Konferansı 20 Ekim 1931 tarihinde saat 10.00'da Dolmabahçe Sarayı'nın tören salonunda açılacaktı. Açılış töreninden önce salonda birtakım düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Salonun ortasına heyet üyelerinin oturması için maroken sandalyeler konulmuştur. Sağ tarafta bulunan sandalyeler konsolos ve büyükelçiler için sol taraftaki sandalyeler ise diğer davetliler¹⁹⁹ için ayrılmıştır. Başkanlık kürsüsünün arkasına ise gazeteciler için bir yer tahsis edilmiştir. Orta kısım ise başkanlık kürsüsüne ve katipler için tahsis edilmiştir.²⁰⁰

Konferansın saat 10.00'da toplanması kararlaştırıldığından dolayı davetliler saat 09.00 gibi salona gelmeye başlamışlardı.²⁰¹ Delegeler salonda kendileri için ayrılan yerlere alfabetik sırayla yerleştiler. Ön tarafta bulunan sandalyelere ise yine alfabetik sıra ile heyetlere başkanlık eden üyeler oturdular. Heyet üyelerinin yerlerini almasından sonra salona İsmet Paşa ve Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey ile Genel Sekreter Ruşen Eşref Bey geldiler.²⁰² Son olarak Kâtip Abdülhak Şinasi ve Reşat Nuri Beylerde salonda kendilerine ayrılan yerlere oturdular. Tören salonunda bulunan bahriye mızıkası İhsan Bey'in yönetiminde konferansa katılan devletlerin milli marşlarını çalmasıyla başlamıştır. Sırası ile Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye ve Yugoslavya milli marşları çalındıktan sonra Balkan Marşı çalınmıştır. Marşlarında bitmesiyle beraber Türk Heyetine Başkanlık eden Hasan Bey ayağa kalkarak İkinci Balkan Konferansı'nın açıldığını belirten konuşmasını gerçekleştirmiştir. Hasan Bey'in açılış konuşmasını tamamlamasının ardından alfabetik sıra ile Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya heyet başkanları açılış konuşmalarını gerçekleştirmiştir. Açılış konuşmalarından sonra Hasan Bey, kürsüye Başbakan

¹⁹⁹ Konferansa, Amerika, Fransa, Japonya, İngiltere, İran, Macaristan ve Rusya elçileri de katılmıştır. Bkz. Hakimiyeti Milliye, 20 Ekim 1931, s. 1.

²⁰⁰ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 1. (Bkz. EK 7)

²⁰¹ "Saat dokuz buçuk. Büyük salon binlerce ampulle pırıl pırıl aydınlık. Daha henüz delegelerden, murahhaslardan kimse gelmemiş. Yalnız gazeteciler. Büyük Millet Meclisi daire müdürü Cemil Bey mütemadiyen dolaşüyor. Salonda eksik gedik arıyor. Sorduk: salonda 10100 ampul varmış." Bkz. Akşam Gazetesi, 20 Ekim 1931, s. 1.

²⁰² Cumhuriyet Gazetesinde yer alan bir haberde "Bu konferansa Balkan devletleri hariciye nazırlarının iştirak etmelerine geçen sene Atina'da karar verildiği için dört devletin hariciye nazırları da şehrimize geleceklerdir" denilmekteydi. Ancak Konferansa Dışişleri Bakanı düzeyinde katılım sağlayan tek ülke Türkiye olacaktır. Bkz. Cumhuriyet 31 Ağustos 1931, s. 2.

İsmet Paşa'yı davet etmiştir. İsmet Paşa, çoğu zaman alkışlarla kesilen konuşmasını tamamlayarak tekrar yerine dönmüştür. İsmet Paşa'nın konuşmasından sonra Hasan Bey, Fransa'daki çalışmalarından dolayı konferansa katılım sağlayamayan Uluslararası Barış Bürosu'nun temsilcisi La Fontaine'nin göndermiş olduğu telgrafi okumuştur. Telgrafta La Fontaine, " *barışın sağlanmasına yönelik her çabanın başkanı olduğu Beynelmilel Sulh Bürosu'nca destekleneceğini*" ifade ediyor ve konferans çalışmaları için başarılar diliyordu. Telgrafın okunmasının ardından Yunan Heyet Başkanı Papanastasiu söz alarak "2 inci konferans işlerinin tanzimi için çok emek sarf etmiş olan Hasan Bey'in oybirliği ile konferans başkanlığına seçilmesini" teklif etmiştir. Bu teklif yapılan oylama neticesinde kabul edilmiştir. Daha sonra Genel Sekreter Ruşen Eşref Bey kürsüye gelerek konferansa katılan komisyon üyelerinin yazılı olduğu listeyi okumuştur. Ayrıca Bulgar Kadınları Barış Cemiyeti ve Balkanlı öğrencilerin İkinci Balkan Konferansı için başarı temennilerinde bulunan telgrafları da okunmuştur. Son olarak Yunanistan Heyet Başkanı Papanastasiu, İsmet Paşa'nın İkinci Balkan Konferansı fahri başkanlığına getirilmesini önerdi. Bu öneri alkışlar eşliğinde kabul edilmiştir. Böylelikle İkinci Balkan Konferansı'nın açılış toplantısında başka konuşma yapan olmamış ve Balkan Marşı'nın çalınmasıyla beraber saat 12.00' da toplantı sona ermiştir.²⁰³

5. Açılış Oturumunda Gerçekleşen Konuşmalar

İkinci Balkan Konferansı'nın ilk konuşmasını Türk Heyet Başkanı Hasan Bey yapmıştır. Hasan Bey konuşmasında konferansa katılan heyetlere, Başbakan İsmet Paşa'ya, Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Bey'e ve konferans için Dolmabahçe Sarayı'nı tahsis eden Mustafa Kemal Paşa'ya teşekkürlerini sunduktan sonra konuşmasına şu sözlere devam etmiştir: " *altı millet esasları bir sene evvel Atina'da atılmış olan itilaf ve samimiyet eserlerini güzel neticeye vardirmek için çalışmalarındaki ulvi ve heyecanlı manzaradan duyduğu derin minnetlerini.*"²⁰⁴ Konuşmasının devamında ise " *Geçen ilkbaharın müşterek idealimiz olan yeni doğmuş bu gül fidanının daha fazla gelişmesine yardım etmiş*

²⁰³ Cumhuriyet 21 Ekim 1931, s. 5; Hakimiyeti Milliye, 20 Ekim 1931, s. 1; Akşam Gazetesi, 20 Ekim 1931, s. 1-2; Akandere, a. g. m., s. 269-270.

²⁰⁴ Hakimiyeti Milliye, 21 Ekim 1931, s. 4.

olduğu” söylenebilir demiş ve konferansın başarıya ulaşmasını temenni ederek sözlerini bitirmiştir.²⁰⁵

İkinci Balkan Konferansı’nın açılış oturumunda İsmet Paşa, konferansa katılan heyetleri İstanbul’da ağırlamaktan duyduğu memnuniyeti dile getirdikten sonra bir sene önce Atina’da barışın sağlanabilmesi maksadıyla gerçekleştirilen toplantıyı değinmiştir. Daha sonra sözlerine şöyle devam etmiştir;

*“salâhiyetlerinizi almış olduğunuz milli teşekküller, milletler arasında irtibat prensibinin gün geçtikçe daha kât’i bir zaruret şeklinde kendisini hissettirdiği dünyanın bugünkü vaziyetinde Balkan memleketlerinin birbirine yaklaşmakta birbiriyle mütesanit olarak hareket etmekte büyük menfaatleri bulunduğunu tamamilе müdrik görünüyorlar”*²⁰⁶

İsmet Paşa, konuşmasının devamında her ülkenin sadece kendi milli menfaatlerini düşünmesi ve komşularının zararına bir siyaset izleme devrinin çoktan geçtiğini ifade ederek dar bir milliyetçiliğin günümüz şartlarında sonuçsuz kalacağına dikkat çekmiştir. İsmet Paşa, Türkiye’nin dış politikada Avrupa ve harici ülkelerle yaptığı gibi Balkan devletleriyle de dostluk antlaşmaları imzalamak suretiyle ilişkilerini yeniden düzenlediğini ifade etmiş ve konuşmasını şu sözler ile bitirmiştir:

*“Balkanlılar arasında tesanüt ve iyi geçinme benim nazarımda iki esaslı prensibe istinat etmelidir; Devletler arasında mutlak müsavat prensibi. Balkan yarımadasında yaşayan milletlerin menfaatleri arasında uzlaşma prensibi. Müsavat tâbirinden kastettiğim mana yalnız daha ziyade nazari bir mefhumdan ibaret olan hukuki müsavat değil, fakat bütün devletlerin aynı derecede müstefit olmaları lazım gelen fiili müsavattır. Efendiler tahakkuk ettirmek istediğiniz mukarenet eserinin, hususi konferansların tam bir istiklal dairesinde sarf ettikleri mesai sayesinde faydalı surette hazırlanacağına ve kolaylaşacağına eminim. İşte bu kanaatledir ki, faaliyetlerinizi alkışlıyor ve vazifenizin muvaffakiyetle neticelenmesini çok samimi surette temenni ediyorum.”*²⁰⁷

İsmet Paşa’nın konuşmasını bitirmesinden sonra Hasan Bey, Birinci Balkan Konferansı’ndan itibaren yapılan çalışmalara değinmiş ve İkinci Balkan Konferansı’nın başarılı geçmesini temenni ederek sözlerini bitirmiştir. Hasan Bey’den sonra sırasıyla Arnavutluk, Bulgaristan, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya heyet başkanları söz alarak birer konuşma yapmışlardır.

Arnavutluk Heyet Başkanı Mehmet Koniçe, Arnavutluk’un eşitlik ve adalet esasına göre bir Balkan Birliği Federasyonu kurulmasının hararetli bir savunucusu olduğunu ifade ettikten sonra sözleri şöyle devam etmiştir;

²⁰⁵ Hakimiyeti Milliye, 21 Ekim 1931, s. 4.

²⁰⁶ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 5.

²⁰⁷ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 5.

*“Atina’da bir şekil vermeğe ve İstanbul’da tespit etmeğe çalıştığımız bu anlaşma ve onun neticesi olacak olan Balkan federasyonu, ağabeylerimiz ecnebilerin muzır ve meş’um tesirlerine kapılmayacak kadar basiret sahibi olsalardı çoktan tahakkuk etmiş olurdu. Acaba şimdiki nesiller onlardan daha mı iyi hareket edecekler? Bu suale cevap vermek cesaretini nefsimde bulamıyorum”.*²⁰⁸

Mehmet Bey, azınlıklar meselesinin çözülemediği takdirde konferansın herhangi bir ilerleme kaydedemeyeceğini belirterek sözlerini bitirmiştir.

Bulgaristan Heyet Başkanı Yenko Sakazoff ise son sekiz aylık süreçte Bulgar milli grubunun Balkan Birliği için yapmış olduğu çalışmalardan bahsettikten sonra Türkiye’ye ve diğer Balkan ülkelerine teşekkür etmiştir. Daha sonra Sakazoff şu sözlerle konuşmasını bitirmiştir: *“Kardeşlik ruhu ile müteharrik olmamızı, elde tutunmamızı, yolumuzu açık düzlememizi, şimdiye kadar bizi birbirimizden ayırmış olan mânileri ortadan kaldırarak bu şerefli atıye doğru yol almamızı hepimiz için temenni ederim.”*²⁰⁹

Yugoslavya Heyet Başkanı Velibor Yoniç ise Balkan Birliği hususunda Yugoslav milli grubunun yapmış olduğu çalışmalardan bahsettikten sonra Balkan Birliğinin kurulabilmesi için iktisadi konulardan ziyade siyasi konuların çözüme kavuşturulması gerektiğini belirtmiştir. Velibor konuşmasını şu sözlerle bitirmiştir:

*“bizlerin hususi teşebbüslerin mümessilleri olduğumuzu ve bütün meselelerde mesul siyasi amillerin kat’i kararı vermesi elzem bulunduğunu her zaman hatırlamak icap eder. İptidai emirde vazifemizin Balkan hükümetleri arasında teması mümkün kılmak ve daha müsait bir dostluk havası vücuda getirmek olduğunu unutmamalıdır.”*²¹⁰

Yunanistan Heyet Başkanı Papanastasiu ise Balkan milletlerini birleştirmek için toplanan bu konferanstan duyduğu sevinci belirtmiş ve konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir:

*“Burada, bu Balkan milletleri postasının içindedir ki eski kin ve ihtilâflarımızı daha derin bir surette gömmüş olacağız. Aramızda henüz bazı ihtilaflar vardır. Fakat bunlar halledilebilecektir. Bizim konferansta hazır bulunmamız bile hiçbir şeyin imkânsız olmadığını ispat edecek en kuvvetli bir delil mahiyetindedir.”*²¹¹

Papanastasiu, Balkan memleketleri arasındaki sorunların ancak birlik kurularak aşılabileceğini belirttikten sonra konuşmasını bitirmiştir.

²⁰⁸ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 6.

²⁰⁹ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 6.

²¹⁰ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 6.

²¹¹ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 6.

Romanya Heyet Başkanı Stefan Cocio Pop ise geçmişte düşman olan Balkan milletlerinin bu konferansta beraber hareket ederek sorunların çözülebileceğine olan inancını dile getirmiş ve şu sözlerle konuşmasını bitirmiştir.” *Türkiye Cumhuriyeti ile Türk milletinin bu asil maksat uğrunda muazzam mesaisinden dolayı aleni teşekkürlerimizi sunuyoruz. Türk milletinin heyeti murahhasımıza gösterdiği muhteşem istikbal tezahüratından dolayı da Romen milleti namına resmen beyanı teşekkür ediyorum.*”²¹²

Heyet Başkanlarının konuşmalarından sonra açılış oturumu saat 12.00’de son bulmuş ve diğer oturumun saat üçte başlaması kararlaştırılmıştır.²¹³ Hazırlık heyetinin almış olduğu karar gereğince sadece açılış oturumu Dolmabahçe Sarayı’nda yapılmış ve diğer oturumlar için Yıldız Sarayı tahsis edilmiştir. Bu sebep ile İkinci Balkan Konferansı’nın çalışma merkezi artık Yıldız Sarayı olacaktır.

6. Komisyonların Çalışmaları ve Aldıkları Kararlar

İkinci Balkan Konferansı’nın çalışma merkezi olarak tespit edilen Yıldız Saray’ında komisyonlar oluşturulmuştur. Bu komisyonlar; Siyasi yaklaşma, kültürel yaklaşma, haberleşme ve ulaşım, İktisat, Fikri yaklaşma, sağlık ve sosyal siyaset komisyonlarıdır.

a. Siyasi yaklaşma komisyonu

Siyasi Yakınlaşma Komisyonu’nun gerçekleştirdiği ilk toplantıda daha önceden hazırlanan Balkan Misakı projesinin müzakere edilebilmesi için bir komite kurulmasına karar verilmiştir. İkinci Balkan Konferansı, İstanbul’da çalışmalarını yürüttüğü sırada MC ise Silahsızlanma Komitesi kurmak için çalışmalarda bulunuyordu. Bu çalışmalar neticesinde 1932’de Cenevre’de Dünya Silahsızlanma Konferansı toplanmıştır. Balkan Konferansı’nın, Romanya heyet üyesi Prenses Kantagöze’nin isteği üzerine Cenevre’de toplanacak olan Dünya Silahsızlanma Konferansı’nda Balkan ülkelerinin de propaganda yapması kararlaştırılmıştır.²¹⁴

²¹² Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 6.

²¹³ Hakimiyeti Milliye, 21 Ekim 1931, s. 1.

²¹⁴ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 5.

Konferans esnasında İtalya güdümünde hareket eden Arnavutluk, Balkan Birliği'nin kurulması yönündeki çalışmalardan kaçınmış ve Bulgaristan'ın ısrarla üzerinde durduğu azınlıklar hususunun çözümlenmesini isteyerek konferansın karar almasını engellemeye çalışmıştır. Bulgaristan ise komisyon görüşmeleri esnasında azınlıklar meselesinin üzerinde durmuştur. Böylelikle Bulgaristan'ın, Birinci Dünya Savaşı sonrasında tespit edilen sınırların güvence altına alınmasını istemediği açıkça görülmüştür. Çünkü Bulgaristan, Neuilly Barış Anlaşmasının hükümlerinden memnun değildi ve Balkan Misakı Projesinin ertelenerek öncelikli olarak sorunların ikili görüşmeler neticesinde çözüme kavuşturulması gerektiğini belirtmiştir. Bulgaristan'ın bu teklifine Yunanistan karşı çıkmıştır. Ancak Bulgaristan ve Yugoslavya aralarındaki sorunların bir an önce çözülmesi yönünde ısrar ettikleri için komisyon sorunun ikili görüşmeler neticesinde çözülmesine karar vermiştir. Konferans sonrasında Bulgaristan ve Yugoslavya arasında yapılması kararlaştırılan ikili görüşmeler gerçekleşmemiştir.²¹⁵

Siyasi Yakınlaşma Komisyonu'nun, 22 Ekim Perşembe tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda azınlıklar konusu görüşülmüştür. Görüşmeler sırasında Arnavut temsilci söz alarak Yugoslavya'da bulunan Arnavut halkın kötü şartlar altında yaşadığını ve mevcut antlaşmalara uyulmadığını ifade etmiştir. Arnavutluk temsilcinin bu eleştirisi üzerine Yugoslav temsilci söz alarak bu eleştirilere cevap vermiş ve ülkelerinde herhangi bir azınlık olmadığını bu görüşe katılmadıklarını ifade etmiştir. Azınlık meselesinde tartışmalar giderek şiddetlenmiş ve Arnavut üyeler azınlık konusunun çözüme kavuşmadığı takdirde konferansın başarıya ulaşamayacağını ifade etmiştir.²¹⁶

Azınlıklar konusu sadece Arnavutluk ve Yugoslavya arasında değil aynı zamanda Yunanistan-Bulgaristan ve Yugoslavya-Bulgaristan temsilcileri arasında da tartışmalara neden olmuştur. Bulgaristan, azınlıklar konusunda Arnavutluk'u haklı buluyordu. Yugoslavya ise azınlıklar konusunun ikinci plana atılması gerektiğini öncelikli olarak iktisadi yakınlaşmanın sağlanmasını istiyordu.

²¹⁵ Savcı, a. g. t., s. 41.

²¹⁶ Cumhuriyet gazetesinde atılan başlıkta "Sırp ve Arnavut Baş murahhasları birbirlerini itham ediyorlar" denilmekte ve haberin devamında Arnavut temsilcisi şu beyanatta bulunmuştur: "Bu mesele komisyonda hallolamadığı takdirde, tezimizi son içtimain son dakikasına kadar müdafaa edeceğiz ve Yugoslavya'da ıstırap içinde yaşayan millettaşlarımızın hakkından hiçbir fedakârlık ve müsamahada bulunmayacağız. Yugoslav'lar isterlerse müzakereyi terk edebilirler." Cumhuriyet Gazetesi, 23 Ekim 1931, s. 5.

Böylelikle azınlıklar konusunun da zamanla çözüme kavuşacağı görüşündeydi. Arnavutluk temsilcileri ise bir komite oluşturulmasını ve bu komitenin azınlıklıkların yaşadığı yerlere giderek incelemelerde bulunmasını teklif etmiştir. Bu teklifin ise Balkan Misakı konusu ile beraber incelenmesine karar verilmiştir.²¹⁷ Türkiye ise azınlıklar meselesinde Balkan devletlerini birleştirici ve uzlaştırmacı bir siyaset takip etmiştir. Türkiye'nin, bu yöndeki çabaları da diğer devletler tarafından dile getirilmiştir.²¹⁸

Siyasi Yakınlaşma Komisyonu'nun, 24 Ekim tarihinde gerçekleşen toplantısında da azınlık meselesi görüşülmüş ve tartışmalar devam etmiştir. Heyet temsilcileri, siyasi anlaşmayla alakalı sorunların çözüm önerileri için Romanya temsilcisi ve aynı zamanda Bükreş Üniversitesi profesörü Pella'yı görevlendirmiştir. Pella, toplantının başında görüşülecek konuları açıklamış ve şu konuşmayı yapmıştır:

*"İkinci Balkan Konferansı, Balkan milletleri arasında müşterek menfaatlere uygun bir vadiye siyasi bir anlaşma esasını hazırlamak vazifesi ile mükellefti. Konferans aynı zamanda Balkan milletlerinin fikirlerinde, zihinlerinde mevcut olan anlaşmazlık hatlarını da silip izale edecekti. Bundan başka sulh ve selamet esaslarının tatbikatını kolaylaştıracak mevzular üzerinde anlaşmalar yapacak ve çok şamil mutabakatlar bulmak çarelerini arayacak, maziye tamamıyla unutturmak için elinden geleni yapacaktı. Binaenaleyh, konferansın bu mühim şubesi şu mukarreratı nazari dikkatinize vazeder."*²¹⁹

Pella, azınlıklar meselesiyle alakalı tartışmaların şiddetlenmesi üzerine bu meselenin şimdilik bir kenara bırakılması gerektiğini ifade ederek öncelikle siyasi yaklaşmanın gerçekleşmesi gerektiğini ifade ederek anlaşma sağlanabilecek hususların görüşülmesini talep etmiştir. Bunun üzerine siyasi anlaşma projesi görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Bu projeye göre:

"Siyasi anlaşma esasları,

1-Yunan heyeti tarafından tefhim edilen Balkan misakı projesi hususi bir komite tarafından tetkik olunması ve bu misak ile beraber sulh muahedesinin ahkâmını sadıkane bir surette temin etmek ve ekalliyetler mes'elesile Balkan milletlerinde harpçi fikirlerin membalarını kaldırmak için lazım gelen tedbirlere tevessül etmek hususlarına meclisi idare memur edilmiştir. Aynı zamanda tetkik encümeni üçüncü Balkan konferansına kadar balâda zikrolunan hususat hakkında bir rapor hazırlayacaktır. Bu rapor konferansın içtimaından üç ay evvel milli gruplara tebliğ edilecektir.

2-Balkan milletleri arasında ve altı devlete şamil olmak üzere bir hakem muhadenet misakının akti hususunda acil ihtiyaç mevcut olduğu artık tebeyyün etmiştir.

²¹⁷ Akandere, **a. g. m.**, s. 275-276.

²¹⁸ Değerli, "Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları Balkan Paktı", s. 125.

²¹⁹ Cumhuriyet, 25 Ekim 1931, s. 4.

3-Bu Balkan'lar misakı tanzim oluncaya kadar konferans meclis tarafından milli gruplar arasında doğrudan doğruya münasebatın tesisi hususunda konferans meclisinin dermeyan ettiği teklife muttali olunmuştur. Âkitler arasındaki münasebatı haseneyi tehlikeye koyan mesail hakkında mutakabati efkâr hasıl olmak ve mevkiî mer'iyette bulunan muahedelerden mütevallit mükellefiyetlerin ve ekalliyetlere taallük eden mesail de dahil olmak üzere kemahi hakkıha tatbikına serfî cehdû gayret edilecektir.

4-Milletler Cemiyeti tarafından 1932 senesi şubatının ikinci günü Cenevre'de içtima davet edilen beynelmilel terki teslihat konferansı için bütün Balkan milletlerinin mütekabil mesai ile hazırlanmaları esası kabul edilmiştir.

5-Birinci Balkan konferansındaki mukarrerat cümlesinden olmak üzere Balkan'lara mensup Hariciye Nazırlarının bir an evvel içtima etmeleri ve bu hususta da ibzal edilmesi hususunun kendilerinden rica edilmesi mukarrerdir.”²²⁰

Bu konular Siyasi Yakınlaşma Komisyonu tarafından oy birliği ile kabul edilmiş ve komisyon toplantısı sona ermiştir. Toplantının sona ermesiyle Balkan Konferansı heyetleri 25 Ekim 1931 tarihinde Ankara'da toplanacak olan son genel oturuma katılmak için yola çıkmışlardır. Sonuç itibariyle Siyasi Yakınlaşma Komisyonu yapmış olduğu çalışmalar neticesinde hakemlik ve saldırmazlık anlaşmasının taslak metnini oluşturabilmek için özel bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Ayrıca komisyonun, Üçüncü Balkan Konferansı toplanmadan üç ay önce taslak metni hazırlayacağı da ifade edilmiştir. Komisyon toplanacak diğer Balkan Konferanslarına ülkelerin dışişleri bakanlarının da katılmasına ve Balkan misakı konusunun Üçüncü Balkan Konferansında görüşülüp karara bağlanacağını da belirtmiştir. Balkan Birliği hususuyla alakalı görüşmelerde ise İstanbul merkez olarak seçilmiştir.²²¹

b. Kültürel yakınlaşma komisyonu

Kültürel Yakınlaşma Komisyonu, 22 Ekim 1931 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda Balkan Enstitüsü kurulmasına ve bu enstitünün oluşturulabilmesi için İstanbul kütüphanelerinde mevcut olan eserlerden faydalanılmasına karar vermiştir.²²²

Kurulması kararlaştırılan Balkan Enstitüsü hakkında Yugoslavya Heyetinden M. Elezoviç şu sözleri söylemiştir:

“Tarihin Balkan'lara taalluk eden eski kısımlarını tetkik edecek olursak görürüz ki Balkan'larda iki mühim parti vardı. Bunlardan birisi Müslümanlık, diğeri de Hristiyanlık idi. Bu din farkı evvelce Balkan devletleri arasında birçok ihtilafları mucip olmuştu. Buna mukabil bazı ahvalde de beraber çalışmışlardı. Bu enstitü Balkan'larda Hristiyan ve

²²⁰ Cumhuriyet, 25 Ekim 1931, s. 4.

²²¹ Cumhuriyet, 23 Ekim 1931, s. 5.

²²² Akandere, a. g. m., s. 276.

*Müslüman halkın hangi zamanlarda dost olduklarını tetkik edecektir. Bu tetkikatın bu yeni anlaşmada büyük yardımları görülecektir”.*²²³

Kurulacak enstitü Balkan tarihini araştırarak ve din farklılığından kaynaklanan sorunları da göz önünde bulundurarak Balkan memleketlerinin geçmişteki dostluklarını araştıracaktır. Böylelikle enstitü aracılığıyla Balkan memleketleri arasında ilerleyen zamanlarda gerçekleşecek yakınlaşmanın gerçekleşmesi için zemin hazırlanacaktır. Kültürel Yakınlaşma Komisyonu, birtakım kanunların birleştirilmesi projesi ve Hukukçular Daimî Komitesinin kurulmasına dair karar almıştır.²²⁴

c. Haberleşme ve ulaşım komisyonu

Haberleşme ve Ulaşım Komisyonu’nun gerçekleştirdiği toplantı neticesinde Balkan memleketleri arasında posta ve telgrafın kolaylaştırılması maksadıyla alt bir komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir. Balkan memleketleri arasında ulaşım sorununun çözümüne yönelik formüller konuşulmuş ve turizm ile alakalı raporlar okunarak onaylanmıştır. Raporun okunmasından sonra çalışmalara bir sonraki oturumda devam edilmesi kararlaştırılmıştır.²²⁵

Ertesi günü toplanan oturumda, Yunan Heyeti Balkan memleketleri arasında serbest seyahat, oturma ve serbest hareket imkânı tanıyan bir teklif sunmuştur. Yaşanan tartışmalar sonucunda bu teklifin sadece seyahat serbestliği yani pasaportsuz seyahat hakkı kabul edilmiştir. Projenin diğer maddeleri ise heyet üyelerinin itirazı sonucunda kabul edilmemiştir.²²⁶

Komisyon görüşmeleri Yunanistan’ın hazırlamış olduğu teklif doğrultusunda çalışmalarına devam etmiştir. Yunanistan’ın teklif etmiş olduğu posta düzenlenmesi kabul edilmiştir.²²⁷ Bu teklife göre; Balkan memleketleri arasındaki posta fiyatları %25 oranında indirim yapılmasına ve Balkan memleketleri arasında tek bir pulun geçerli olması kabul edilmiştir. Ulaşım ve Haberleşme Komisyonu’nun almış olduğu kararlar konferansın son toplantısında Reşit Saffet Bey tarafından okunmuştur. Bu kararlar şunlardır;

²²³ Cumhuriyet, 23 Ekim 1931, s. 5.

²²⁴ Akandere, **a. g. m.**, s. 277.

²²⁵ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 5; Akandere, **a. g. m.**, s. 273-274.

²²⁶ Cumhuriyet, 22 Ekim 1931, s. 1.

²²⁷ Caloyanni, **a. g. m.** s. 105.

"1- Şimendifer münakalatının tezyidi ve Balkan devletleri arasında doğrudan doğruya irtibat tesis etmek üzere köprüler inşası için 1932 senesinde bütün şimendifer idareleri sâlahiyettar mümessillerinin iştirakile hususi bir komisyonun içtimaa daveti.

2-Posta, telgraf ve telefon ittihadı için altı Balkan hükümetinin kabulüne muallak olarak bir mukavele projesi ve yüzde 20-30 tenzilatlı yeknasak bir tarife tanzimi ve Balkan posta ittihadı işaretini havi bir posta pulu ihdası mes'elelerini tetkik etmek üzere bir tâli komisyon teşkili.

*3-Balkan'larda havai münakalatın inkişafı için, Mart 1932 de Atina'da toplanacak tayyare sergisi münasebetile, muhtelif teşkilat mümessillerinin içtimal."*²²⁸

Reşit Saffet Bey, alınan kararların uygulanmasının kolay olmayacağını ifade ettikten sonra komisyon raporları genel meclis tarafından kabul edilmiştir.²²⁹

d. İktisat komisyonu

İktisat Komisyonu'nun 21 Ekim 1931 tarihinde gerçekleşen oturumunda Türk temsilci Muvaffak Bey tütün üretimi yapan Balkan ülkeleriyle alakalı olarak hazırladığı raporu okumuştur. Bu raporda asıl tütün ihracatçısı olan Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan arasında bir teşkilat kurulmasından bahsedilmiştir. Yugoslav temsilcinin isteği üzerine bu teşkilata Yugoslavya'nın da alınması kararlaştırılmıştır. Muvaffak Bey, Yunanistan, Yugoslavya, Türkiye ve Bulgaristan'ın dahil olacağı bir tütün teşkilatının oluşturulmasını teklif etmiştir. Bu teklif komisyon tarafından görüşülmüş ve bu teşkilatın kurulabilmesi amacıyla Yunan temsilci Bakkalbassis ve Türk temsilci Muvaffak Bey görevlendirilmiştir. Ayrıca komisyon Balkan ülkeleri arasında gümrük birliği, para birliği, banka birliği, Balkan ticaret odasının kurulması ve kredi koşullarının düzenlenmesiyle alakalı hususları da görüşmüştür. Ancak bu hususların bir sonraki toplantıda görüşülmesine karar verilmiştir.²³⁰

İktisat Komisyonu'nun 22 Ekim tarihinde gerçekleşen toplantısında gümrük birliği hususu görüşülmüş ve Balkan memleketleri arasında ihracat ve ithalatta karşılık olarak gümrük vergisinin kaldırılması kararlaştırılmıştır.²³¹

Konferans meclisinin, 23 Ekim Cuma günü gerçekleştirdiği toplantıda İktisat Komisyonu'nun raporları görüşülmüştür. İktisat Komisyonu'nun raporlarındaki ana husus bir Balkan Ticaret Odası'nın kurulması ve tütün

²²⁸ Cumhuriyet, 24 Ekim 1931, s. 4.

²²⁹ Akandere, **a. g. m.**, s. 279-280.

²³⁰ Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 5.

²³¹ Akandere, **a. g. m.**, s. 274.

meselesinden oluşmaktaydı. Balkan Ticaret Odasının kurulmasından beklenen faydayı belirtmek üzere kürsüye Türk heyet üyesi Mithat Bey gelerek şu sözleri sarf etti:

“Balkan ticaret odası, Balkanlarda münasebatı ticariyeyi tezhit ve mevcut maniaları izale edecektir. Balkan tüccarı arasında bir hakem mahkemesi teşkili için bu ticaret odasının tesisini derpiş ettik. Oda idare meclisi Balkan memleketlerini temsil edecek olan ikişer azadan mürekkep olacaktır. Bu suretle meclisi idare 12 azadan ibaret olacaktır. Odada muhtelif şubeler teşkil edileceğinden iktisadi bir federasyon teşekkül etmiş olacaktır. Balkan ticaret odasına merkez olmak üzere İstanbul’un intihabını teklif ediyoruz. Konferansı sinesinde toplamış olan İstanbul, Balkan ticaret odasını da sinesine almakla pek memnun olacaktır.”²³²

İktisat Komisyonu’nun raporları konferans meclisinde oy birliği ile kabul edilmiştir. Tütün ve tahıl hususlarıyla alakalı raporların ise diğer oturumda görüşülmesine karar verilmiştir.²³³

İktisat Komisyonu’nun, 24 Ekim Cuma günü gerçekleşen toplantısında ise tahıl konusu ağırlıklı olarak görüşülmüştür. Komisyon tahıl ticareti için milli ofisler kurulması gerektiğini ve bu milli ofislerin Balkan birliği içerisinde yer almasını ifade etmiştir. Kurulacak milli ofisler için hususi bir tahıl borsası kurulması kararlaştırılmıştır.²³⁴

e. Fikri yakınlaşma komisyonu

Fikri Yakınlaşma Komisyonu gerçekleştirmiş olduğu toplantıda Balkan memleketleri arasında kanunların birleştirilmesi yönündeki raporu münazara etmiştir. Yunan heyet üyesi M. Kozimaki, kürsüye gelerek alınan kararları açıklamıştır:

“1-Balkan memleketleri arasında hukuku hususiyenin tedrici surette tevhidi, Balkan’larda yalnız fikri ve siyasi mukareneti değil, aynı surette münasebatı ticariyeyi de inkişaf ettirecektir.

2-Balkan kanunlarının yekdiğerine müşabih ve Balkan hukuku müsbetesinin menşelerinin müşterek olması hasebile, Balkan’lar hukukunun tevhidi kabildir.

3-Kavaninin tevhidi mütemadi mesaiye ve Balkan memleketi kanunlarının bitmesine mütevakkıftır.

4-Bu mes’ele hususi bir konferansta müzakere edilmeli ve Balkan hükümetleri arasında müteşekkil hukukşinaslardan mürekkep bir komisyonda tetkik edilmelidir.

²³² Cumhuriyet 24 Ekim 1931, s. 4.

²³³ Akandere, **a. g. m.**, s. 282.

²³⁴ Hakimiyeti Milliye, 25 Ekim 1931, s. 3.

5-Bu maksatla muhtelif Balkan memleketleri arasında hukukşinas ve profesör mübadelesi yapılmalı ve hukuk fakültelerinde mukayeseli Balkan hukuku kürsüleri ihdas edilmelidir.”²³⁵

Romanya heyet üyesi Pella, raporda belirtilen hukuku hususiye açıklamasına itiraz etmiş ve hukuku umumiye olarak düzeltilmesini istemiştir. Komisyonun hazırlamış olduğu rapor Konferans Meclisi tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.²³⁶

f. Sağlık ve sosyal siyaset komisyonu

Sağlık ve Sosyal Siyaset Komisyonu’nun gerçekleştirdiği toplantılar sonucunda Balkan memleketleri arasında Balkan halklarının pasaport olmadan seyahat etmeleri maksadıyla Balkan hükümetleri arasında gerekli girişimlerin yapılmasına ve Balkan halklarının ikametleri hususunun karara bağlanması için bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır.²³⁷

Komisyon çalışmaları neticesinde bir Balkan Tıp Birliği’nin kurulması kararlaştırmış ve Balkan Tıp Birliği 1932 tarihinde Atina’da kurulmuştur. Sağlık ve Sosyal Siyaset Komisyonu’nun almış olduğu kararlar Konferans Meclisinde görüşülmüştür. Komisyon kararları Türk heyet üyelerinden Dr. Akil Muhtar tarafından okunmuştur. Balkan halkları arasında sağlık hususunda ortak bir zemin hazırlamak maksadıyla propaganda yapılmasına, Balkan Sağlık İstihbarat Bürosu²³⁸ kurulmasına ve bu büronun Fransızca bir bülten yayımlamasıyla alakalı kararlar Konferans Meclisi tarafından kabul edilmiştir.²³⁹

7. İkinci Balkan Konferansı’nın Ankara’da Gerçekleşen Son Toplantısı ve Dağılması

İstanbul’da gerçekleşen son toplantının ardından 25 Ekim 1931’de heyet üyeleri Tophane rıhtımına geldiler ve oradan da vapur ile Haydarpaşa’ya gelmişlerdir. Daha sonra heyet üyeleri için ayrılan iki tane özel tren ile Ankara’ya doğru yola çıkmışlardır. Trenlerin birisinde 126 diğesinde ise 80 yolcu

²³⁵ Cumhuriyet, 24 Ekim 1931, s. 4.

²³⁶ Cumhuriyet, 24 Ekim 1931, s. 4.

²³⁷ Akandere, **a. g. m.** s. 277.

²³⁸ “İstihbarat bürosu, her devletin bir veya iki murahhasından tereküp edecektir. Büronun merkezi İstanbul olacaktır.” Bkz. Cumhuriyet, 24 Ekim 1931, s. 4.

²³⁹ Akandere, **a. g. m.**, s. 280.

bulunuyordu.²⁴⁰ Trenler, 26 Ekim 1931 tarihinde biri saat 10.50 ve diğeri de 11.55 olmak üzere Ankara'ya varmıştır.²⁴¹ Ankara tren garına ulaşan heyetleri Ankara Valisi Nevzat Bey, Vali Yardımcısı Abdülhak Bey, Belediye Başkan Yardımcısı Hazım Bey ve kalabalık bir halk kitlesi karşılamıştır. Heyet üyeleri kendileri için ayrılan Ankara Palas otele gelerek dinlenmişlerdir. Daha sonra Çankaya ve Ankara Kalesini gezdikten sonra saat 13.30'da Türk Dışışleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in Ankara Palas'ta kendileri için verdiği 250 kişilik yemekte buluşmuşlardır. Yemek ziyafetinden sonra heyet üyeleri saat 15.30'da Meclise gelmiş ve Mustafa Kemal Paşa tarafından karşılanmışlardır.²⁴²

İkinci Balkan Konferansı'nın son toplantısı TBMM Genel Kurul Salonu'nda yapılmıştır. Toplantı başlamadan önce Balkan heyetlerinin başkanları, heyet üyelerini Mustafa Kemal Paşa'ya tanıtmıştır. Daha sonra konferans başkanı Hasan Bey kürsüye gelerek son toplantıyı açtığını ifade etmiş ve Mustafa Kemal Paşa'yı kürsüye davet etmiştir. Yoğun alkışlar eşliğinde kürsüye gelen Mustafa Kemal Paşa, Fransızca olarak konuşmasını yapmıştır. Konuşmasında şu sözleri sarf etmiştir:

*“Hanımlar, efendiler, Balkan milletlerinin birliğine çalışan kıymetli murahhasların huzurunda bulunmaktan ve onları muhabbetle selamlamaktan duyduğum bahtiyarlık çok büyüktür. Balkan milletleri bugün Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye gibi müstakil siyasi mevcudiyetler halinde bulunuyorlar. Bütün bu devletlerin sahipleri olan milletler asırlarca beraber yaşamışlardır.”*²⁴³

Konuşmasının devamında Balkan memleketlerinin Osmanlı Devleti zamanında bir arada kardeşçe yaşadığı yıllara değinmiştir. Balkan Birliğinin oluşabilmesi için siyasi, iktisadi, ekonomik ve kültürel alanlarda yakınlaşmanın gerektiğini ifade etmiştir. Konuşmasının sonunda Balkan Birliği'nin başarılı olmasını temenni ederek bitirmiş ve mecliste bulunan hususi locasına geçerek müzakereleri buradan takip etmiştir.²⁴⁴

²⁴⁰ Ayrıca konferans heyetiyle beraber 30 kişiden oluşan gazeteciler gurubu da Ankara'ya gelmiştir. Bkz. Cumhuriyet, 26 Ekim 1931, s. 4.

²⁴¹ Cumhuriyet, 27 Ekim, 1931, s. 1.

²⁴² Cumhuriyet, 26 Ekim 1931, s. 3; Akandere, a. g. m., s. 287.

²⁴³ Cumhuriyet, 27 Ekim 1931, s. 5; Afet İnan, “Balkan Antantı 1934”, **Belleten**, Cilt: 32, Sayı 126 (Nisan 1968), Ankara 1968, s. 286-291; **Atatürk'ün Milli Dış Politikası 1923-1938**, s. 75-77. (Bkz. EK 8)

²⁴⁴ Cumhuriyet, 27 Ekim 1931, s. 5.

Mustafa Kemal Paşa'nın, konuşmasını tamamlamasından sonra ilk olarak Romanya heyet üyesi Pella söz alarak Siyasi Yakınlaşma Komisyonu'nun oluşturduğu Siyasi Barış Projesini kürsüye gelerek okumuştur. Bu projeye göre:

“İkinci Balkan Konferansı Balkan Milletleri arasındaki mesai iştiraki zeminini daha sıkı bir şekle ifrağ ve bu milletler arasında velev devamlı bir sulh havası temin etmek için manevi bir anlaşmaya mani teşkil eden sebepleri ortadan kaldırmak lazım geldiğini takdir ederek bunların tahakkuku maksadıyla, bu milletler arasında müsavat ve hakkaniyet prensiplerine müstenit mer'iyet halindeki muahedeler çerçevesine dahil bulunacak mütemmim emniyet zamanlarını muhtevi olmak üzere bir Balkan misakının akdi lüzumuna kail olmuştur. Şöyle ki:

1-Konferans, birinci Balkan konferansında izhar edilen temenni dairesinde müteakbil muavenet, hakem ve harbin kanun harici bırakılması esasını ihtiva eden bir misak projesine Yunan heyeti murahhasası tarafından tevdi edilmiş bulunan Balkan misakı ilk projesini, ekalliyetler meselesi de dahil olmak üzere sulh muahedeleri ahkâmının hakkaniyetle tatbikini temin edecek tedbirleri muhtevi olan teklifleri bir tetkik komitesine tevdi etmek ve Balkan milletlerinin manevi terki teslihatına mani olacak vaziyetlerden içtinaba matuf tedbirleri derpiş eylemek üzere konferans meclisini memur eder. Tetkik komitesi yukarıda münderiç bütün meseleler hakkında kati bir rapor tanzim edecek ve gelecek 3 ay evvel bu raporu milli grupların nazari ittilasına vazedecektir.

2-A) Konferans, bütün Balkan hükümetlerinin bir an evvel birçok taraflı bir hakem, muhadenet misakı akteylemeleri hususundaki mübrem lüzumu müşahade eder.

B) Konferans Konsey tarafından alakadar milletlere mensup milli gruplar arasındaki hüsnü itilafi tehlikeye düşürebilecek meseleler hakkında doğrudan doğruya münasebetler tesis ve ekalliyetler meselesi de dahil olmak üzere muahedelerden mütevellit taahhütlere harfiyen riayet hususunda gayret sarf edilmesi için izhar edilen temenniye kabul eder.

3-Konferans, ilk Balkan konferansı esnasında Balkan memleketleri Hariciye Vekillerinin senede bir defa içtimaları hakkında izhar edilen temenniye tekrar ve Türk hükümetinden böyle bir içtimanın kıymetini takdir ederek bu teşebbüse lehtarane taraftar olmasını rica eyler.

4-Konferans, Milletler Cemiyeti himayesi altında olarak 2 Şubat 1932 tarihinde Cenevre'de toplanacak olan umumi terki teslihat konferansı'nın hali hazırdaki teslihatın tenziline matuf beynelmilel bir mukaveleye müncer olması ve milli grupların kendi memleketlerinde böyle bir tenzili teslihat için muvafık cereyanların ihdasına gayret eylemeye davet edilmeleri hakkında izharı temenni eyler.”²⁴⁵

Proje yapılan görüşmeler neticesinde oy birliği ile kabul edilmiştir. Romanya temsilcisi Pella tekrar kürsüye gelerek İkinci Balkan Konferansı'nda alınan kararları özetlemiştir. Daha sonra Genel Sekreter Ruşen Bey söz alarak konferans hususunda genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Son olarak da konferans başkanı Hasan Bey, gündemde görüşülecek başka bir husus bulunmadığını belirterek İkinci Balkan Konferansı'nın sona erdiğini belirtmiştir. Böylelikle İkinci Balkan Konferansı saat üçü çeyrek geçe dağılacaktır. Konferansın dağılması üzerine heyet üyeleri TBMM'nden ayrılarak Gazi Çiftliğine gelmişler ve saat 21.30'da Türk Ocağı Salonundaki Senfoni

²⁴⁵ Cumhuriyet, 27 Ekim 1931, s. 5.

Orkestrası'nın konserine katılmışlardır. Konser programının bitmesiyle heyetler 26 Ekim gece yarısından sonra iki hususi tren ile İstanbul'a gitmişlerdir.²⁴⁶

8. Konferansın Dağılmasından Sonra Yapılan Açıklamalar ve Konferans'ın Basındaki Yansımaları

İkinci Balkan Konferansı'nın dağılmasından sonra Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, konferansa katılan heyetlerin devlet başkanlarına teşekkür telgrafi çekmiştir. Telgrafta şu sözler yer almaktaydı:

“Tiran’da Arnavut Kralı Haşmetlü Zogo Hazretlerine: İkinci Balkan Konferansı azasını bugün Ankara’da kabul etmekle hakiki bir memnuniyet hissettim. Arnavut milli teşekküllerinin müçtemi mümessilleri tarafından hakkımda ve Türk milleti hakkında izhar olunan temenniyattan pek mütehassis oldum. Bu vesile ile zatı haşmetpenahilerinin saadeti hali ve asil Arnavutluk milletinin refahı için en samimi temeniyatta bulunurken yalnız kendi hissiyatımı değil, bütün Türk milletinin hissiyatını da ifade eylemekte olduğumu zannediyorum.”²⁴⁷

Arnavutluk devlet başkanına çekilen bu telgrafın metni Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan’a da gönderilmiştir. Bu telgraflara, Balkan devletlerinin başkanları Mustafa Kemal Paşa’ya teşekkür mahiyetinde birer telgraf çekmişlerdir. Romanya Devlet Başkanı Karol’un telgrafi: *“İkinci Balkan konferansındaki Romen heyetinin kabulü vesilesile şahsım ve memleketim hakkında ifade buyurulan sözlerden fevkalade mütehassis olarak en samimi teşekküratımın kabulünü rica ederim.”²⁴⁸*

Arnavutluk Devlet başkanı Ahmet Zogo’nun göndermiş olduğu telgraf: *“İkinci Balkan Konferansı’nın içtimai vesilesile zatı devletlerinin Arnavut milletele şahsım hakkında izhar buyurdıkları temenniyattan pek mütehassis oldum. Kendi namıma ve Arnavut milleti namına zatı devletlerinin saadeti hali ve asil Türk milletinin refahı için en samimi temenniyatta bulunmaktayım.”²⁴⁹*

İkinci Balkan Konferansı'nın dağılmasından sonra konferansa katılan heyet üyeleri ve heyet başkanları basına bazı demeçler vererek Mustafa Kemal Paşa'nın misafirperverliği ve konferans hakkındaki düşüncelerini ifade etmişlerdir.

²⁴⁶ Akandere, a. g. m., s. 291; Konserle alakalı cumhuriyet gazetesinde çıkan haberde şu satırlara yer verilmiştir: *“Dün akşam eski Türk Ocağı binasında Riyaseti cumhur orkestrası tarafından verilen konserde Gazi Hz. İle İsmet ve Kazım Paşalar, bütün Balkan murahhasları ve birçok meb’uslar hazır bulunmuşlardır.”* Bkz. Cumhuriyet, 28 Ekim 1931, s. 3.

²⁴⁷ Cumhuriyet, 31 Ekim 1931, s. 3.

²⁴⁸ Cumhuriyet, 31 Ekim 1931, s. 3.

²⁴⁹ Cumhuriyet, 31 Ekim 1931, s. 3.

Bunlardan bir tanesi Yugoslavya heyet üyesi Jivko Topaloviç'in demecidir. Topaloviç, Pravda gazetesinin 1 Kasım 1931 tarihli sayısında azınlıklar hususunda bir makale yayınlamıştır. Bu makalesinde Balkan Birliği hususunda herhangi bir olumsuzluk yaşanmadığını mazide Balkan halklarının yüzyıllarca Bizans ve Türk egemenliğinde beraber yaşadıklarını ifade etmiştir. Ancak büyük devletlerin Balkanlarda emelleri olduğunu ve Balkanlar'ın sadece Balkanlılara ait olduğunu kanıtlayabilmek için Balkan Birliği'nin mutlaka sağlanması gerektiğini söylemiştir. Makalesinin devamında ise Türk egemenliği altında yaşayan Balkan halklarının birbirlerine karıştıklarını ve bundan dolayı da sınırda yapılacak herhangi bir düzenlemenin ülke dışında kalan azınlıkların hepsini kapsayamayacağını belirtmiştir. Azınlıklar sorununun çözüme kavuşturulması gerektiğini ve bu sebeple gerekirse MC'ne başvuru yapılabileceğini ya da Balkan memleketlerinin oluşturacağı bir komisyonda görüşmeler yapılabileceğini ifade etmiştir.²⁵⁰

İstanbul'da toplanmış olan İkinci Balkan Konferansı hakkında Vossische Zeitung gazetesinde Hellmut Von Gerbach tarafından kaleme alınmış makalenin Türkçe çevirisi Dışişleri Bakanlığı tarafından Başbakanlığa 15 Kasım 1931'de gönderilmiştir. Makalede, İkinci Balkan Konferansı'nın 20 Ekim tarihinde İstanbul'da toplanacağını ve 29 Ekim tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın kabulü ile sona ereceği yazıyordu. Ayrıca konferansın Avrupa'daki mevcut durumunda korunması yönünde etkili olacağını belirtmiştir. Bu makaleden anlaşılabileceği üzere İkinci Balkan Konferansı'nın yabancı basın tarafından yakından takip edildiği de anlaşılmaktadır.²⁵¹

Yugoslavya heyet üyesi ve Belgrad Tıp Fakültesi Profesörü M. Jika Markoviç, Pravda gazetesinin 2 Ekim 1931 tarihinde yayınlanan sayısında “*Gazi Mustafa Kemal-Yeni Türkiye*” adlı bir makale yayınlamıştır. Bu makalesinde Markoviç, İstanbul'un tarihsel gelişimini edebi bir üslupla betimledikten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın, gerçekleştirdiği inkılaplardan ve kurulan yeni Türk devletinden övgüyle bahsetmiştir. Makalesinin devamında Mustafa Kemal Paşa'nın, İkinci Balkan Konferansını İstanbul'da topladığını belirtmiştir. Ayrıca

²⁵⁰ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 523. 18. Lef: 1-5.

²⁵¹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 523. 13. Lef: 1-2.

konferansın amacını ise Balkan memleketlerinin siyasi, kültürel, toplumsal ve sağlık gibi alanlarda yakınlaştırmayı amaçladığını ifade etmiştir. Konferansın son toplantısını Ankara’da gerçekleştirdiğini ve Mustafa Kemal Paşa’nın 200 kişiye yakın bir grubu itina ile karşıladığını belirtmiştir. Makalesinin sonunda ise Mustafa Kemal Paşa’nın fiziki özelliklerden ve giyiminden övgüyle bahsederek kendisinin her daim barıştan yana olduğunu söyleyerek sözlerini bitirmiştir.²⁵²

İtalya’nın, Bari şehrinde yayınlanan “*Gazeta Shqipture*” gazetesindeki haberde İkinci Balkan Konferansında görüşülmesi gereken en önemli hususun azınlıklar meselesi olması gerektiğini belirtiyordu. Ancak İkinci Balkan Konferansı Başkanı Hasan Bey’in azınlıklar hususunun diğer sorunlar çözüldükten sonra halledilmesi gerektiği düşüncesini eleştirmiş ve önce azınlıklar hususunun çözülmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁵³

İkinci Balkan Konferansı esnasında Türkiye’de bulunan Amerika Meclis üyesi Mr. Wheeler 14 Kasım 1931 tarihinde radyoda bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın Balkan Konferansıyla alakalı kısmı Dışişleri Bakanlığı tarafından tercüme edilerek Başbakanlığa gönderilmiştir. Bu konuşmada Wheeler, Türkiye’nin mazide kendi hakimiyetlerinde olan devletlerle iş birliği yapmasını olumlu değerlendirmiştir. Ayrıca Türkiye’de gerçekleşen devrimlerden övgüyle bahsetmiştir. Türkiye’nin tamamıyla Osmanlı Devleti’nden farklı bir yapıya sahip olduğunu belirtmiştir. Konuşmasının sonunda ise Türkiye’nin, SSCB ile sadece komşuluk ilişkisi sonucunda bir yakınlık kurduğunu ifade etmiştir.²⁵⁴

İkinci Balkan Konferansına katılan Yugoslavya heyet üyesi Dr. Jivko Topaloviç, Belgrad’da yayınlanan Politika gazetesinin, 22 Şubat 1932 tarihindeki sayısında “*İstanbul’da Bir Türk Ziyafeti*” isimli bir makale yayınlamıştır. Topaloviç bu makalesinde İkinci Balkan Konferansı’nın bitmesiyle beraber Üçüncü Balkan Konferansı’nın Bükreş’te toplanması kararlaştırıldığı için konferans başkanlığının Romanya’ya verildiğini belirtmiştir. Makalesinin devamında Balkan Konferansı’nın kapanması nedeniyle Türkiye’nin Dolmabahçe Sarayı’nda bir ziyafet düzenleyeceğini ifade etmiştir. Makalesinin sonunda ise

²⁵² B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 523. 16. Lef: 1-6.

²⁵³ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 233. 570. 15. Lef: 2. (Bkz. EK 9)

²⁵⁴ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 267. 801. 20. Lef: 1-3.

Dolmabahçe Sarayı'nın eşsiz güzelliğinden edebi bir üslupla bahsetmiş ve Mustafa Kemal Paşa'nın misafirperverliğine değinerek sözlerini bitirmiştir.²⁵⁵

Yunanistan Heyet Başkanı M. Papanastasiu İkinci Balkan Konferansı hakkında şu demeci vermiştir: *“Ankara’dan çok güzel intibalarla ayrıldık. Gördüklerimiz bizi hayran bıraktı. Azim ve irade karşısında derin takdir hisleri ile mütehassıs olmamak imkansızdır. Ankara’daki mesai ve faaliyet yeni Türkiye’nin daima ilerlemek ve inkişaf etmek yolundaki azim ve gayretini ispat ediyor.”*²⁵⁶

Arnavutluk heyet başkanı Mehmet Koniçe ise konferans hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur:

*“İkinci Balkan Konferansı halli belki senelere muhtaç olan bazı meseleler hakkında kat’i bir karar vermiş olmakla beraber müşterek gayemize doğru biraz daha yaklaşmamızı mümkün kılacak mesaide bulunmuştur. Bunun için bütün murahhasların ve hüsnü niyet sahibi herkesin çok memnun olması icap eder... Gazi Hazretlerinin konferansın son celselerinde söyledikleri nutuk tamamen kalpten geliyor ve duyulan hissiyatı ifade ediyordu. Büyük reisiniz kendilerine mahsus belegatlerle bizim ifade edemediklerimizi ifade ettiler ve çok kıymetli irşatlarda bulundular. Türkiye’yi ziyaretimiz biz de hiç unutamayacağımız silinmez hatıralar bırakmıştır.”*²⁵⁷

İkinci Balkan Konferansına katılan Romanya heyet üyesi Prenses Kantagöze, konferans ve Mustafa Kemal Paşa hakkında şu demeci vermiştir:

*“Ankara’yı hiç görmemişim. İstanbul’un fevkalade tabi güzellikleri karşısında duyduğum hayranlık, terakki arzı ve azmin yarattığı Ankara için duyduğum hayranlık yanında, itiraf ederim pek sönük kaldı... Türk milletinin asil mümessili Gazi Hazretlerinin yüksek şahsiyetlerine karşı duyduğum hayranlık ve takdir hisleri konferansın son celsesinde Balkan milletleri için kıymetli irşatlarla dolu nutuklarını dinledikten sonra bir kat daha arttı. Son söz olarak bir kere daha teşekkür etmek, hükümet erkanına, Türk murahhaslarına, Türk milletine bize gösterilen hüsnü kabul karşısında duyduğumuz minnettarlıkları bir kere daha söylemek isterim.”*²⁵⁸

Bulgaristan Heyet Başkanı M. Sakazof konferans hakkındaki düşüncelerini şu sözler ile ifade etmiştir: *“Size ne söylesem, duyduklarımı ve tesiri altında bulunduğum hissiyatı hakkile ifade etmiş olamam. Ankara bizi teshir etti. Yeni Türkiye her hususta mükemmel bir örnektir. Bilhassa büyük reisinizin yüksek*

²⁵⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 251. 693. 14. Lef: 1-10.

²⁵⁶ **Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri 1913-1938**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002, s. 537.

²⁵⁷ **Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri 1913-1938**, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002, s. 537-538.

²⁵⁸ **Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri 1913-1938**, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002, s. 539-540.

şahsiyetleri karşısında duyduğum hayranlığı ifade için kelime bulmakta acizim."²⁵⁹

İkinci Balkan Konferansına katılan heyetler Ankara'daki son oturuma katıldıktan sonra ülkelerine dönmek için tren ile İstanbul'a doğru hareket etmişlerdi. Bu esnada trende bir toplantı gerçekleştirmişler ve Üçüncü Balkan Konferansı'nın hangi ülkede toplanacağı konusunu görüşmüşlerdir. Görüşmeler neticesinde gelecek konferansın Bükreş'te yapılması kabul edilmiştir. Romanya'nın ise alınan bu kararı bir ay içerisinde İkinci Balkan Konferansı Başkanı Hasan Bey'e kesin olarak bildirmeleri kararlaştırılmıştır.²⁶⁰

C. Üçüncü Balkan Konferansı

1. Konferansın Toplanma Süreci

İkinci Balkan Konferansı'nın dağılmasından sonra ülkelere dönen heyet üyelerinin gerçekleştirdiği toplantı neticesinde Üçüncü Balkan Konferansı'nın Bükreş'te toplanması kararlaştırılmıştır.²⁶¹ Alınan bu karar neticesinde Üçüncü Balkan Konferansı 23-26 Ekim 1932 tarihlerinde toplanacaktır.

Bulgaristan, İkinci Balkan Konferansında olduğu gibi Üçüncü Balkan Konferansına da katılmak istemiyordu. Türk Dışişleri Bakanlığı Bulgaristan'ın konferansa katılımını sağlamak amacıyla Atina Elçisi Mehmet Enis Bey'e talimat vermiştir. Bu talimat gereğince Bulgaristan'ın konferansa katılımını sağlamak için Enis Bey, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı ile görüşme sağlamıştır. Enis Bey görüşmeyle alakalı raporunu 16 Ekim 1932 tarihinde Türkiye Dışişleri Bakanlığına göndermiştir. Enis Bey, raporunda aldığı talimat gereğince Bulgaristan'ın, konferansa katılımının sağlanması için Yunanistan'ın girişimde bulunması talebini iletmıştır. Ancak Yunanistan Başbakanı ve Dışişleri Bakanının Atina'da bulunmayışı sebebiyle bu talebi müsteşara iletebilmiştir. Müsteşar ise bu talebin değerlendirileceğini lakin Yunanistan'da yeni bir hükümetin kurulacağından dolayı bu talebin yerine getirilmesinin zor olduğunu belirtmiştir.

²⁵⁹ **Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Bulgar İlişkileri 1913-1938**, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002, s. 540.

²⁶⁰ Akandere, a. g. m, s, 294-295; **Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk-Bulgar İlişkileri 1913-1938**, Ankara, 2002, s. 540.

²⁶¹ Akandere, a. g. m., s. 294-295.

Ayrıca Müsteşar, Bulgaristan'ın sadece azınlıklar hususunda bir başarı sağlamak istediğini söylemiş ve Balkan Birliği hususunda iyimser bir tavır takınmadığını ifade etmiştir.²⁶²Bu rapordan anlaşılacağı üzere Yunanistan, Üçüncü Balkan Konferansına Bulgaristan olmadan devam edilmesini istiyordu. Ancak Türkiye'nin teşebbüsleri sonucunda Bulgaristan Üçüncü Balkan Konferansına katılmayı kabul edecektir. 23-26 Ekim 1932 tarihlerinde yapılacak olan Üçüncü Balkan Konferansı'nın hazırlık çalışmaları İstanbul'da yapılmıştır.²⁶³Türkiye, Üçüncü Balkan Konferansı'nın hazırlık çalışmaları için İstanbul'a gelecek heyet üyelerinin demiryollarını ücretsiz kullanabilmeleri maksadıyla TBMM'de 23 Ocak 1932 tarihinde 12170 sayılı kararı almıştır.²⁶⁴

Üçüncü Balkan Konferansı'nın hazırlık toplantısı 28 Ocak saat 13.30'da Yıldız Saray'ında açılmıştır. Hasan Bey saat 15.30'da konferansı açtığını belirtmiş ve ilk sözü Vali Muhittin Bey'e vermiştir. Muhittin Bey konuşmasında şunları söylemiştir:

*"Güzel ve tatlı hatırlarını hâlâ zevk ve heyecanla yadettiğimiz büyük konferansınızın geçen sonbahara ait içtimalarına dahi şeref veren muhterem ve asil şahsiyetlerinizi aynı büyük insani gayeyi elde etmeye matuf bugünkü mütemmim ve kıymetli mesailinize başlarken İstanbul'un aynı mümessili sıfatıyla ve bir kere daha selamlamak imkanını ve fırsatını bulmuş olmakla hakikaten bahtıyarım..."*²⁶⁵

Muhittin Bey'in konuşmasından sonra Hasan Bey bir konuşma gerçekleştirmiştir. Hasan Bey konuşmasında daha önce yapılan konferanslarda alınan kararları özetlemiş ve ekonomik krizin daha çok ziraatla uğraşan devletleri etkilediğini ifade etmiştir. Konuşmasının devamında M. Papanastasiu'nun teşebbüsleri sonucunda iki senedir görüşmelerin yapıldığını ve İkinci Balkan Konferansında, Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı barışı korumaya yönelik konuşmanın hem Türkiye'de hem de Balkan memleketleri arasında kalıcı bir etki yaptığını inandığını ifade etmiştir. Birinci ve İkinci Balkan Konferanslarında çözülemeyen azınlıklar sorunu Üçüncü Balkan Konferansı'nın hazırlık görüşmelerinde Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk temsilcileri arasında tartışma konusu olmuş ve görüşmeler 29 Ocak gününe ertelenmiştir.²⁶⁶Hazırlık toplantısının bitmesiyle beraber Yunanistan Heyet Başkanı Papanastasiu basına

²⁶² B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 255. 715. 11. Lef: 1-2.

²⁶³ Cumhuriyet, 18 Ocak 1932, s. 2.

²⁶⁴ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 01. 02. Yer Bilgisi: 25. 5. 7.

²⁶⁵ Cumhuriyet, 29 Ocak 1932, s. 4.

²⁶⁶ Cumhuriyet, 29 Ocak 1932, s. 4.

bir demeç vermiştir. Bu demecinde azınlıklar meselesine rağmen Balkan Misakı fikrinin olgunlaştığını ve Balkan Misakı projesinin kabul edildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Balkan Misakı projesine itirazı olan temsilcilerin Bükreş'te toplanacak olan Üçüncü Balkan Konferansında itirazlarını bir rapor hazırlayarak sunabileceklerini belirtmiştir. Hazırlık toplantısının sona ermesinden sonra Balkan Misakı Projesini hazırlayan ve Selanik Üniversitesi Profesörlerinden M. Spiropulos Bükreş'te toplanacak olan Üçüncü Balkan Konferansına sunulacak Misakın esaslarını açıklamıştır. Bu esaslar şunlardır:

1-Balkan memleketleri arasında saldırıyı önleyecek hakem ve uzlaşma anlaşmalarının imzalanması,

2-Dâimi bir uzlaşma komisyonu kurulmasına ve bu komisyonun Balkan memleketleri arasında çıkacak sorunların incelenmesinden sorumlu olmasına,

3-Azınlıklar meselesiyle alakalı bir Azınlık Komisyonu kurulmasına ve bu komisyonun sırayla farklı bir ülkede toplanarak azınlıkların korunması hususuyla ilgilenmesine,

4-Bir Balkan memleketinin diğer Balkan memleketine saldırması halinde bütün Balkan memleketleri saldırıya uğramış sayılacak ve yardım edecektir. Ancak herhangi bir dış ülkenin saldırısında bu geçerli olmayacaktır.²⁶⁷

Üçüncü Balkan Konferansı'nın İstanbul'da gerçekleşen hazırlık toplantısı alınan bu karar neticesinde bitmiş ve heyet üyeleri memleketlerine dönmeye başlamışlardır.

2. Konferans İçin Yapılan Son Hazırlıklar

Türk Heyeti Genel Sekreteri Ruşen Eşref Bey, basına vermiş olduğu bir demeçte Üçüncü Balkan Konferansına katılacak heyet üyelerinden ve konferansın programından bahsetmiştir. Ayrıca Türk heyet üyelerinin Bükreş'e, Romanya'nın tahsis ettiği hususi Prenses Maria Vapuru ile 20 Ekim sabah saat 10.00'da hareket edeceğini belirtmiştir.²⁶⁸

Üçüncü Balkan Konferansı'nın programı ise şu maddelerden oluşmaktaydı:

²⁶⁷ Cumhuriyet, 3 Şubat 1932, s. 3.

²⁶⁸ Cumhuriyet, 17 Ekim 1932, s. 1-6.

1-21 Ekim 1932: Komisyonlar, Konferans Meclisi ve Komitelerin toplanmasından sonra Romanya tarafından heyetlerin kabul töreninin yapılması,

2-22 Ekim 1932: Konferansın açılması, konferansa katılan heyet üyeleri için öğle yemeği ve Dışişleri Bakanlığı tarafından kabul töreni yapılması,

3-23 Ekim 1932: Şehir gezisi ve Bükreş Belediye Başkanı tarafından çay ziyafeti verilmesi,

4-24-25 Ekim 1932: Komisyon çalışmaları, Bükreş Operasının müzik dinletisi ve Balkan Ticaret Odası tarafından akşam yemeği verilmesi,

5-26 Ekim 1932: Konferansın son toplantısı ve dağılması.²⁶⁹

Üçüncü Balkan Konferansına katılacak üyelerin Bükreş'e gelmesiyle beraber 21 Ekim günü Balkan Konseyi toplanarak daha önce tespit edilen konferans programına göre görüşmelere başlamıştır. Bu toplantıda Bulgaristan yine azınlıklar meselesini gündeme getirmiş ve şiddetli tartışmalar yaşanmıştır. Türkiye ve Romanya'nın devreye girmesiyle azınlıklar meselesinde anlaşmazlık olmadığını bu hususun ilerleyen zamanda çözüleceğini belirtmesiyle tartışma son bulmuştur ve Bulgaristan'ın Bükreş konferansına katılması da sağlanmıştır. Bulgaristan'ın gündeme getirdiği azınlıklar sorununun çözülmesinden sonra komisyon seçimlerine geçilmiştir. İktisat komisyonu başkanlığına Türkiye, Siyasi komisyon başkanlığına Romanya, Adliye komisyon başkanlığına Yugoslavya, Ulaştırma araçları komisyon başkanlığına Bulgaristan, Teşkilat komisyon başkanlığına Yunanistan, Fikri Yakınlaşma komisyonu başkanlığına ise Arnavutluk seçilmiştir.²⁷⁰

3. Konferansın Açılması

22 Ekim 1932 tarihinde Romanya'nın başkenti Bükreş'te bulunan Temsilciler Sarayı'nda toplanacak Üçüncü Balkan Konferansına Balkan ülkelerinin davet edilmesinden Romanya Başbakanı Nicolae Jorga sorumluydu.

²⁶⁹ Cumhuriyet, 17 Ekim 1932, s. 6.

²⁷⁰ Cumhuriyet, 22 Ekim 1932, s. 3.

Jorga, 18 Nisan 1931- 19 Haziran 1932 tarihleri arasında Balkan devletlerine birer davetiye göndermiştir.²⁷¹

Üçüncü Balkan Konferansına Romanya, Türkiye, Yunanistan, Arnavutluk Yugoslavya ve Bulgaristan devletlerinin temsilcilerini katılmıştır. Romanya heyeti ve Üçüncü Balkan Konferansı başkanı Stefan Cicio Pop, 21 Ekim 1932 tarihli açılış konuşmasında Balkan memleketleri arasındaki yakınlaşmanın hızlanması sonucunda Balkanlardaki iş birliğinin ilerleyeceğini ve umutsuzluğa kapılan insanların gözlerinin bu konferanstan alınacak kararlarda olduğunu belirtmiştir. Cicio Pop konuşmasının devamında ise Üçüncü Balkan Konferansı'nın Balkan devletlerini oldukça ağır etkileyen ekonomik kriz hususunun görüşülmesiyle başlayacağını ifade etmiştir.²⁷² Amerika'da ortaya çıkan 1929 dünya ekonomik buhranı özellikle tarımla uğraşan devletlerin ekonomisine ağır bir darbe vurmuştur. Üçüncü Balkan Konferansı'nın ekonomik kriz hususu ile açılmasından anlaşılabileceği üzere Balkan devletleri bu krizin etkisini ağır bir şekilde hissetmiştir.

Üçüncü Balkan Konferansı resmi olarak 22 Ekim 1932 tarihinde Romanya Parlamentosunda Dışişleri Bakanı Titulescu'nun açılış konuşması ile başlamıştır. Titulescu konuşmasında “*barış ilan edilmez, istihsal edilir*” demiş ve Balkan memleketleri arasındaki imzalanacak bir antlaşmanın önemini vurgulamıştır. Romanya'nın barışın samimi bir taraftarı olduğunu belirterek konuşmasını bitirmiştir. Titulescu'nun konuşmasını bitirmesiyle kürsüye konferans ve Romanya Meclis Başkanı M. Cicio Pop gelerek bir konuşma yapmıştır. Cicio konuşmasında İkinci Balkan Konferansında Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı konuşmasını övmüş ve Mustafa Kemal Paşa'nın barışla alakalı söylediği sözleri hatırlatarak mutlaka barışın tesis edileceğini ifade etmiştir. Daha sonra

²⁷¹ Sbarnea Gheorghe, “*Les Conférences des Balkans-une nouvelle manière de penser et d'agir en matière de politique, pour une fédération régionale européenne 1930-1931*”, **Valahian Journal of Historical Studies**, Sayı 3-4, 2005, s. 43.

²⁷² Eliza, Campus, **The Little Entente and the Balkan Alliance**, (İngilizceye Çev. Delia Razdolescu), Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bükreş, 1978, s. 42; Sbarnea, **a. g. m.**, s. 42.

Yugoslavya heyet üyesi M. Yovanoviç söz alarak Mustafa Kemal Paşa'nın bir önceki konferanstaki konuşmasına değinerek aynı temennilerde bulunmuştur.²⁷³

Bulgaristan azınlıklar meselesini gündeme getirmiştir. Yaşanan tartışmalar neticesinde Türkiye ve Yunanistan'ın araya girmesiyle bu konunun ilgili devletler arasında bir sene içerisinde çözümlenmesi kararlaştırılmıştır. Bulgaristan bu teklife olumsuz yaklaşıp bile konferans görüşmelerinin devam etmesi için kabul etmek durumunda kalmıştır. Azınlıklarla alakalı tartışmalar sürerken 23 Ekim günü siyasi komisyon Balkan Misakının son halini tespit etmek için görüşmelerde bulunmuştur.²⁷⁴

4. Konferansın Gündemi ve Alınan Kararlar

Üçüncü Balkan Konferansına katılan Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Arnavutluk ve Yunanistan aralarındaki siyasi sorunları bir çözüme kavuşturmak istiyordu. Büyük devletlerin Balkan yarımadasında takip ettikleri politikalar Balkanlara sadece savaş ve felaket getirmiş durumdaydı. Balkan devletleri bu tecrübeden yola çıkarak büyük devletlerin müdahalesini istemediği gibi Balkanlar Balkanlılarıdır sloganıyla hareket ederek aralarındaki sorunları kendi başlarına çözmek istiyordu. Üçüncü Balkan Konferansına kadarki süreçte Balkan devletleri bazı konularda birbirlerine yakınlaşma sağlamış durumdaydı. Bunlarda bir tanesi Atina'da sona eren Balkan oyunlarıydı. Bu gibi spor faaliyetleri Balkan devletlerinin birbirlerini tanımalarına ve yakınlaşmasına zemin hazırlamıştır.²⁷⁵

Romanya Temsilcisi Stefan Cicio Pop'un başkanlığında toplanan Siyasi Yakınlaşma Komisyonu'nun görüşmeleri sırasında şiddetli tartışmalar yaşanmıştır. Komisyon Balkan Misakı metnini görüştüğü sırada Bulgaristan temsilcisi öncelikli mesele olarak azınlıklar meselesinin görüşülüp karara bağlanması gerektiğini ifade etmiştir.²⁷⁶ Ancak bu teklifin kabul edilmemesi üzerine Bulgaristan konferanstan çekilme kararı alacaktır. Bunun üzerine aralık

²⁷³ Milliyet, 23 Ekim 1932, s. 1-6; Dan Berindei, "Nicolae Titulescu Et La Turquie D'Atatürk", **Uluslararası Konferans Atatürkçülük ve Modern Türkiye**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 22-23 Ekim, 1998, s. 426-427. (Bkz. EK 10)

²⁷⁴ Cumhuriyet, 26 Ekim 1932, s. 3.

²⁷⁵ Chicago Daily Tribune, 20 Aralık 1932, s. 13.

²⁷⁶ Cumhuriyet, 25 Ekim 1932, s. 1.

ayında Türk Dışışleri Bakanı Dr. Rüştü Aras, Bulgaristan'ın batı Trakya'da takip ettiği politikayı eleştirmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasında 14 Eylül 1933 tarihinde parafe edilen Dostluk Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma ile sınırlar karşılıklı olarak güvence altına alınmıştır.²⁷⁷ Bu antlaşma ise Türkiye ve Bulgaristan arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine neden olacaktır.²⁷⁸

Üçüncü Balkan Konferansı'nın en zorlu üyesi diğer konferanslarda olduğu gibi Bulgaristan olmuştur. Bulgaristan her fırsatta azınlıklar meselesini gündeme taşıyarak bu husus üzerinden çıkar sağlamak istiyordu. Bulgaristan'ın ayrıca komşularından toprak talepleri de vardı. Bulgaristan'ın, Bükreş konferansından çekilmesinin sebebi azınlıklar meselesinin diğer konferansa kadar ilgili devletler arasında çözülmesi teklifini kabul etmemesinden kaynaklanmıştır. Ayrıca konferansa katılan Bulgar heyetinin, Makedonya Devrim Örgütünün birer üyesi olmasının ortaya çıkması diğer Balkan devletleri tarafından büyük tartışmalar yaşanmasına sebep olmuş ve çekilme kararının örgüt tarafından verildiği ortaya çıkmıştır. Böylelikle Bulgaristan'ın Balkan Birliği düşüncesinde samimi davranmadığı ve azınlık meselesi üzerinden komşu devletlerden toprak taleplerini gerçekleştirmeyi de planladığı anlaşılmıştır.²⁷⁹

Üçüncü Balkan Konferansı Bulgaristan'ın terk etmesinden sonra Arnavutluk'ta azınlıklar meselesini öne sürerek konferanstan ayrılmıştır.²⁸⁰ Konferans görüşmeleri Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında sürmüş ve Balkan Antantı görüşmelerine geçilmiştir.²⁸¹

Bulgaristan ve Arnavutluk'un konferansı terk etmesiyle beraber Balkan Misakına giden süreç hızlanmış ve Siyasi Komisyonun hazırladığı Balkan Misakı görüşülmüştür. Taslak halinde olan Misak'a göre;

1-Balkan devletleri birbirlerine saldırmayacaktı.

2-Sınır, toprak vb. meseleler ortaklaşa çözülecekti.

²⁷⁷ Antlaşmanın metni için bkz: Soysal, a. g. e., s. 441-444.

²⁷⁸ Lüdmil Petrov, "XX. Yüzyılın Otuzlu Yıllarında Bulgaristan ve Türkiye (Siyasi İlişkiler)", XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askeri-Siyasi İlişkileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005, s. 162-163.

²⁷⁹ Savcı, a. g. t., s. 43-44; H. Dilan, a. g. e., s. 89; Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934, Dışışleri Bakanlığı, Ankara, 1973, s. 309.

²⁸⁰ Sander, a. g. e., s. 22-23.

²⁸¹ Değerli, "Türkiye'nin Balkan Ülkeleri Yakınlaşma Çalışmaları Balkan Paktı", s. 125.

3-Balkan devletlerinin temsilcilerinden daimî bir jüri oluşturulacak ve bu jüri sorunların çözümüyle meşgul olacaktı.

4-Sorunların jüride çözülememesi durumunda hakem ya da Milletler Cemiyetine başvurulacaktı.²⁸²

24 Ekim günü yapılan toplantıda Reşit Saffet Bey başkanlığında toplanan Deniz İşleri Komisyonu, Balkan Odasının İstanbul'da bir şube açmasına ve bu şubenin ekonomik kriz dolayısıyla acilen açılması gerektiğine karar vermiştir. Şubenin programının ise Atina'da yapılacak toplantıda belirlenmesi kararlaştırılmıştır.²⁸³ 25 Ekim günü Balkan Misakı hususu hakkında yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye, Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan projeyi kabul etmişlerdir. Ayrıca bu dört devlet arasında saldırmazlık ve karşılıklı yardımlaşma paktı taslağı üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Balkan Misakında antlaşma sağlandıktan sonra ekonomik meseleler üzerinde görüşmeler yapılmış ve bir gümrük birliği oluşturulmasına karar verilmiştir.²⁸⁴

Balkan devletlerinin ekonomileri büyük ölçüde tarıma dayandığından dolayı 1929 dünya ekonomik krizinin etkilerini azaltabilmek maksadıyla konferansın Ekonomi Komisyonu yapmış olduğu görüşmeler neticesinde birtakım kararlar alınmıştır. Bu kararlar şunlardır; Tütün Odası, Balkan Hububat Odası, Ortak Borsa oluşturulması, Balkan Ticaret ve Endüstri Odası, Kooperatiflerin merkezi birliğinin sağlanması gibi uygulanabilir kararlar alınmıştır.²⁸⁵ Balkanlarda yetiştirilen ürünlerin Balkan piyasasında değerinin korunması maksadıyla İstanbul'da bulunan Balkan Ticaret ve Sanayi Odası'nda bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Konferansın ardından Balkan Ziraat odası kurulmuş ve programı tespit edilmiştir. Bu program dâhilinde tarımın geliştirilmesi için çağdaş yöntemlere yer verilmiştir. Ancak Balkan ülkeleri arasında tarım faaliyetlerinin geri kalmış yöntemlerle yapıldığı düşünüldüğünde tarımda modernleşme hususunun zorlu bir süreç olacağı da aşikârdır.²⁸⁶

²⁸² Cumhuriyet, 26 Ekim 1932, s. 3.

²⁸³ Cumhuriyet, 25 Ekim 1932, s. 1.

²⁸⁴ H. Dilan, **a. g. e.**, s. 89-90; Gönlübol ve Sar, **a. g. e.**, s. 100-101.

²⁸⁵ Esin Tüylü, *"1934 Balkan Antantı'nın Dış Basındaki Yansımaları"*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010, s. 90.

²⁸⁶ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 251. 695. 15. Lef: 8.

Üçüncü Balkan Konferansı görüşmeleri esnasında Yugoslavya, Balkan ülkeleri arasında bir ticaret antlaşması yapılmasını teklif etmiştir. Ayrıca görüşmeler esnasında Yunan temsilciler gümrük birliği ile alakalı bir proje sunmuş olsalar da zamanın yetersiz olması nedeniyle proje görüşülememiştir.²⁸⁷

Yugoslavya, azınlıklar meselesi dışında Üçüncü Balkan Konferansında görüşülen bütün hususları kabul etmiştir. Yugoslav temsilciler azınlıklar meselesinin bir konferansta görüşülüp çözüme kavuşturulmasının büyük sorunlara yol açabileceğini belirtmiştir. Azınlıklar meselesinin ilgili devletlerin temsilcilerinden oluşan bir komisyon tarafından Cenevre’de toplanarak görüşülmesini istemiştir.²⁸⁸

5. Konferansın Dağılması ve Sonuçları

Üçüncü Balkan Konferansı 27 Ekim 1932’de son toplantısını gerçekleştirmiş ve M. Pop’un konuşmasından sonra saat 20.30’da çalışmasını sona erdirmiştir. M. Pop’un konuşmasından sonra konferansa katılan diğer Balkan ülkelerinin temsilcileri birer konuşma gerçekleştirmiştir. Konferansın çalışmalarından memnun kaldıklarını ifade ettikten sonra Romanya’nın kendilerine karşı misafirperver davranışlarından dolayı teşekkürlerini sunmuşlardır. Daha sonra Romanya adına söz alan M. Pella, Balkan konferansı hakkındaki olumsuz eleştirilere değinerek konferansın başarıya ulaşacağını belirtmiştir. Son olarak Türkiye adına söz alan Afyon Milletvekili Ruşen Eşref Bey (Ünaydın), Romanya’ya misafirperverliklerinden dolayı teşekkürlerini sunmuş ve Romanya’nın önemine değinerek konuşmasını bitirmiştir.²⁸⁹

Üçüncü Balkan Konferansı azınlıklar meselesini çözüme kavuşturamadığı gibi Bulgaristan’ında konferanstan çekilmesine engel olamamıştır. Bulgaristan azınlıklar meselesinin kendi lehine çözülmesini istemiş ve olumlu bir cevap alamayınca konferansı terk etmiştir. Üçüncü Balkan Konferansı’nın en zayıf halkasını zaten Bulgaristan oluşturmaktaydı. Azınlıklar meselesinin yanında komşu ülkelere toprak talepleri de devam etmekteydi. Bulgaristan’ın konferanstan çekilmesiyle beraber Arnavutlukta azınlıklar meselesini bahane

²⁸⁷ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 251. 695. 15. Lef: 7-8.

²⁸⁸ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 251. 695. 15. Lef: 12-14.

²⁸⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ekim 1932, s. 4.

ederek konferanstan çekilmiştir. Bunun üzerine diğer Balkan ülkeleri konferansa devam etmiştir.

Bükreş konferansı Balkan Misakı düşüncesini somut bir şekilde ortaya koyması bakımından önemlidir. Balkan ülkeleri arasında 1929 Dünya Ekonomik Krizinin etkilerini azaltabilmek ve ticaret hacminin artırılması bakımından önemli kararlar almıştır. Konferansta, Gümrük Birliği oluşturulması, Balkan Ticaret ve Sanayi Odası ve Balkan Ziraat Odası'nın kurulması gibi kararlar alınmıştır. Böylelikle daha önceki konferanslarda üzerinde ikinci aşamada durulan ekonomik meselelere daha fazla önem verilmiştir.

Bükreş Konferansı Balkan Misakı ve ekonomik meseleler hakkında somut kararlar alarak yoluna Bulgaristan olmaksızın devam etmiştir. Bükreş Konferansı'nın başarısızlıkları arasında Bulgaristan'ın konferansı terk etmesi ifade edilebilir. Ancak komşularından toprak talepleri olan revizyonist bir politika takip eden ve azınlık meselesinde ise sadece kendi çıkarlarını düşünen bir Bulgaristan'ı konferansta tutmanın ne kadar zorlu bir süreç olduğu da aşikardır.

6. Konferansın Dış Basındaki Yansımaları ve Konferans Sonrasında Yapılan Açıklamalar

Bulgaristan'ın Üçüncü Balkan Konferansını terk etmesinden sonra Sofya'da yayınlanan İzgrev Gazetesi'nin 13 Kasım 1932 tarihli sayısında kaleme alınan makalede Türkiye'nin kendisini neredeyse Asyalı bir devlet olarak telakki etmesinden dolayı konferansa iş birliği amacıyla katıldığını bu yüzdende azınlıklar meselesi gibi karmaşık sorunlara pek fazla dâhil olmadığını belirtmiştir. Ancak Arnavutluk heyetinin azınlıklar meselesindeki tutumunu anlamadıklarını belirterek eleştiride bulunmuştur.²⁹⁰

Üçüncü Balkan Konferansı'nın dağılmasından sonra A. Papanastassiou, Yugoslavya basınından Politika Gazetesine 29 Ekim 1932 tarihinde bir demec vermiştir. Papanastassiou demecinde Bulgaristan'ın konferansı terk etmesine rağmen konferansın başarılı geçtiğini ifade etmiştir. Papanastassiou, Bulgaristan'ın konferansta öncelikli olarak azınlıklar meselesinin çözülmesini teklif ettiğini belirtmiştir. Bu sorunun ikili görüşmeler neticesinde çözüleceğinin

²⁹⁰ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 523. 31. Lef: 1.

kabul edilmesine rağmen Bulgaristan Balkan Misakı görüşmeleri esnasında tekrar bu konuyu dile getirmiştir. Ancak konferansın aldığı kararların hükümetlere bağlı olmamasından dolayı bu talepleri reddedilmiştir. Bunun sonucunda da Bulgaristan'ın konferanstan çekildiğini ifade etmiştir. Ancak Papanastassiou, Bulgaristan'ın ilerleyen zamanlarda parafe edilecek olan Balkan Paktı'na dâhil olacağını ümit ettiğini belirterek sözlerine son vermiştir.²⁹¹

Arnavut delegesi Mehmet Konitza Bey ise Yugoslavya basınından Politika Gazetesine 1 Kasım 1932 tarihinde bir demeç vermiştir. Bu demecinde Bulgaristan'ın konferansı terk etmesine rağmen konferansın gayet olumlu geçtiğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında ise Bulgaristan'ın öncelikli olarak azınlıklar meselesi gibi çözülmesi bir hayli zor hususların çözüme kavuşturulmasını talep ettiklerini ve bu yüzden konferansı terk ettiğini belirtmiştir. Bulgaristan'a rağmen Balkan Paktının kabul edilerek Balkan ülkelerinin hükümetlerine gönderildiğini ifade ederek sözlerini sonlandırmıştır.²⁹²

Türkiye'nin Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Bey konferansla alakalı görüşlerini 4 Nisan 1933 tarihli 220/98 numaralı raporu ile Dışişleri Bakanlığına göndermiştir. Hamdullah Bey raporunda Bulgaristan'ın konferans esnasında sadece azınlıklar meselesiyle ilgilendiğini ve Balkan Birliği düşüncesini ise azınlıklar sorununun çözümünde bir araç olarak kullandıklarını ifade etmiştir. Yugoslavya'nın Dördüncü Balkan Konferansına ev sahipliği yapmak istemediğini belirterek Yugoslavya'nın samimiyetsiz davrandığını belirtmiştir. Konuşmasının devamında ise Selanik'te toplanması planlanan Dördüncü Balkan Konferansı'nın Yugoslavya ve Bulgaristan arasındaki azınlıklar meselesinden dolayı çekişmeli geçeceğini ve bu husus hakkında Türkiye ile Yunanistan'ın gerekli müdahaleyi yapması gerektiğini ifade etmiştir.²⁹³

²⁹¹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 251. 694. 27. Lef: 1-3.

²⁹² B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 251. 694. 27. Lef: 4.

²⁹³ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 524. 3. Lef: 1-3.

D. Dördüncü Balkan Konferansı

1. Konferans İçin Yapılan Hazırlık Çalışmaları

Üçüncü Balkan Konferansı'nın dağılmasından sonra Dördüncü Balkan Konferansı'nın toplanmasıyla alakalı hazırlık çalışmaları başlamıştır. Dördüncü Balkan Konferansı'nın Belgrad'da toplanması fikrine Yugoslavya'nın karşı çıkması yüzünden konferansın Selanik'te toplanması kararlaştırılmıştır. Dördüncü Balkan Konferansı'nın hazırlık çalışmalarının Bükreş'te yapılması onaylandıktan sonra heyetler 17 Mart 1933 tarihinde çalışmalara başlayacaktır.²⁹⁴

Bükreş'te toplanması kararlaştırılan hazırlık toplantısına Türkiye, Balkan Birliği Başkanı Hasan Bey, Afyon Milletvekili Ruşen Eşref, Kocaeli Milletvekili Reşit Saffet Beylerden oluşan bir heyetle katılım sağlamıştır. Heyet üyeleri 15 Mart sabahı İstanbul'dan, Romanya vapuru ile Köstence'ye doğru yola çıkmışlardır. 15 Mart günü İstanbul'a ziyarete gelen A. Papanastasiu'nun başkanlığındaki Yunan Balkan Birliği heyeti de aynı vapurla Köstence'ye hareket etmiştir.²⁹⁵ Romanya Meclis Başkanı M. Cicio Pop'un riyasetinde 17 Mart 1933 tarihinde Bükreş'te hazırlık toplantısı başlamış ve Balkan ülkeleri heyetleri raporlarını okumuşlardır. Daha sonra Yunan heyet başkanı A. Papanastasiu'nun teklifi üzerine Balkan Birliği fikriyle alakalı Balkan hükümetlerine ve halklarına bir beyanname yayınlanması kabul edilmiştir. Bu beyannamenin içeriği şu şekildeydi:

*"Balkan Konferansı heyetleri anlaşma yolundaki girişimlere azim ile devam etmektedir. Bu anlaşma gayesinin gerçekleşebilmesi için hükümetlerin, siyaset adamlarının, basının ve aydın kesimin yardımı şarttır. Meclis bu amaca ulaşabilmek için Balkan Konferansı kararları ve taleplerinin uygulanmasını hükümetlere rica eder. Barışa yönelik verilen sözler her ne kadar cesaret dolu olsa bile Balkan milletlerinin şu an ki emellerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli değildir."*²⁹⁶

Hazırlık Konferansı 17 Mart 1933 tarihinde başlamış ve 21 Mart 1933'e kadar çalışmalarını sürdürmüştür. Bu süre zarfında azınlıklar meselesi, Balkan Misakı, Komisyon seçimleri gibi hususlar görüşülmüştür. Hazırlık konferansı'nın

²⁹⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 2 Mart 1933, s. 3; H. Dilan, a. g. e., s. 90.

²⁹⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 16 Mart 1933, s. 2.

²⁹⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mart 1933, s. 3. (Bkz. EK 11)

alışmalarını bitirmesiyle beraber 24 Mart 1933 sabahı Türk heyet başkanı Hasan Bey ve Ruşen Eşref İstanbul'a geri dönmüşlerdir.²⁹⁷

Dördüncü Balkan Konferansı hazırlık çalışmalarını tamamladıktan sonra Yunan ve Bulgar temsilciler Sofya'da ortak bir toplantı düzenleyerek birtakım kararlar almışlardır. Bu kararlar şunlardır:

- 1- Balkan lkeleri arasındaki yakınlaştırma teşebbüslerinin hızlandırılması,
- 2- Pasaport işlemlerinin kolaylaştırılması,
- 3- Kültürel bağımsızlıklar ve Azınlıklar hukukunun korunma altına alınması için siyasi ve ekonomik bir antlaşma imzalanması,
- 4- İşkn zgrlğ,
- 5- Konferans dahilindeki milli gruplar ile siyasi ve iktisadi sorunların çözülmesi.²⁹⁸

Bulgaristan'ın nc Balkan Konferansını azınlıklar meselesini bahane ederek terk ettiği düşünüldüğünde alınan bu ortak kararın olumlu olduğu aşıkardır.

2. Konferansın Toplanma Süreci

4-10 Kasım 1933 tarihlerinde Selanik'te toplanan Dördüncü Balkan Konferansından nce Türkiye ile Yunanistan arasında 14 Eylül 1933 tarihinde Samimi Anlaşma Paktı imzalanmıştır.²⁹⁹ Samimi Anlaşma Paktının imzalanmasıyla beraber Türkiye ve Yunanistan Balkan Misakının kurulmasında nc devletler olmuşlardır. Türkiye ile Yunanistan, gayri resmi olarak toplanan Balkan Konferanslarından kesin bir netice almanın g olduğunun farkına varmış ve hkmetler arasında anlaşmalar yapmak suretiyle Paktın kurulmasına yönelik girişimlere başlamıştır. Balkan Paktı önündeki en önemli sorun Bulgaristan'ın ikna edilememesi olmuştur. Bulgaristan Balkan Paktına katılmadığı gibi

²⁹⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 25 Mart 1933, s. 1-2.

²⁹⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 23 Mart 1933, s. 3.

²⁹⁹ Soysal, **a. g. e.**, s. 443-444.

Arnavutluk'u yanına çekmeyi başarmış ve Yugoslavya'yı da Balkan Paktından caydırmak için çalışmalarda bulunmuştur.³⁰⁰

Romanya Dışişleri Bakanı Titulesco, Balkan Birliği'nin kurulabilmesi için birtakım seyahatler düzenlemiştir. Titulesco, Ekim 1933'te Varşova'ya daha sonra Sofya, Ankara, Atina ve Belgrad'a ziyaretler gerçekleştirmiştir. Titulesco'nun Polonya ve Küçük İtilafla da bağlantıları vardı. Bu bağlantılarını kullanarak Küçük İtilaf ve Balkan ülkelerini birbirlerine yaklaştırmayı hedeflemiştir. Zaten Romanya, Küçük İtilafın bir üyesiydi ve Balkan Misakını imzalayacak devletler arasında yer almaktaydı. Titulesco'nun diplomatik girişimleri Küçük İtilaf ile Balkan Birliği arasındaki yakınlaşmayı sağlayarak Doğu Avrupa'yı koruyacak bir güvenlik hattı oluşturulmasını amaçlıyordu.³⁰¹

Dördüncü Balkan Konferansı başlamadan önce Bulgaristan'ın pakta dahil edilebilmesi maksadıyla Balkan ülkeleri arasında diplomatik girişimler başlamıştır. İlk olarak Türkiye adına İsmet Paşa başkanlığında bir heyet 20-24 Eylül 1933 tarihlerinde Sofya'ya giderek görüşmelerde bulunmuştur. Daha sonra 4 Ekim 1933 tarihinde Yugoslavya Kralı Alexander, Bulgar Kralı III. Boris ile Varna'da bir görüşme gerçekleştirmiştir.³⁰² Kral Alexander 4-5 Ekim 1933 gecesi Türkiye'ye geçerek Venizelos ve Mustafa Kemal Paşa'nın, katılımlarıyla üçlü bir görüşme gerçekleştirmiştir.³⁰³ Kral Alexander 6 Ekim 1933 tarihinde Korfu adasına geçerek Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos ile bir görüşme gerçekleştirmiştir.³⁰⁴ Romanya Kralı II. Carol'da 31 Ekim 1933 tarihinde Kral Boris ile görüşerek Balkan Birliğine katılması için ikna etmeye çalışmıştır. Ancak Balkan devletlerinin bu diplomatik girişimleri herhangi bir sonuç vermemiştir. Bulgaristan bütün bu çabalara rağmen Balkan Birliğine katılmak için ikna edilememiştir.³⁰⁵

İtalya, Balkanlardaki emellerini gerçekleştirebilmek maksadıyla Yugoslavya'nın içişlerine karışarak Balkanlarda tek başına bırakmak istiyordu. Bu yüzden azınlıklar ve toprak meselelerini gündeme taşıyarak Yugoslavya'yı

³⁰⁰ İsmail Soysal, **Balkan Paktı 1934-1941**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1985 s. 125.

³⁰¹ Akşin **Aptülahat**, a. g. e., s. 260.

³⁰² Vakit Gazetesi, 4 Ekim 1933, s. 1.

³⁰³ Vakit Gazetesi, 8 Ekim 1933, s. 1.

³⁰⁴ Vakit Gazetesi, 9 Ekim 1933, s. 1; Akşam Gazetesi, 7 Ekim 1933, s. 1.

³⁰⁵ Değerli, "Atatürk Dönemi Türk- Yunan Siyasi İlişkileri", s. 254.

baskı altında tutmaya çalışıyordu. Ayrıca revizyonist bir politika takip eden Bulgaristan'ı müttefik olarak görmektedir. Bulgaristan'ın Balkan Paktına karşı soğuk davranmasındaki en önemli nedenlerden birisi İtalya olmuştur.³⁰⁶

Dördüncü Balkan Konferansı toplanmadan önce Türkiye, Arnavutluk, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Bulgaristan'ın katılımlarıyla Atina'da 1 Ekim 1933 tarihinde Dördüncü Balkan Oyunları başlamıştır.³⁰⁷ Balkan ülkeleri arasında siyasi yakınlaşmanın sağlanmaya çalışıldığı bu dönemde spor müsabakalarına bütün Balkan ülkelerinin katılım sağlaması oldukça olumlu bir gelişmedir.

3. Konferansa Katılım Sağlayacak Heyet ve Üyeleri

Dördüncü Balkan Konferansına Türkiye, Hasan Bey başkanlığında bir heyet ile katılım sağlamıştır. Bu heyette; Tahir Bey, İbrahim Fazıl, Ruşen Eşref, Nazım İzzet, Fazıl Ahmet, Reşit Saffet, Cevat Abbas, Zeki Mesut, Vasfi Raşit, Akil Muhtar, Ahmet Mithat, Ali Muzaffer, Abdülhak Şinasi, Hamit Bey, Baki Bey, Suat Hanım ve Veysel Beyler yer almıştır. Türk heyeti, 2 Kasım 1933 tarihinde Stella d'Italia vapuruyla Pire'ye doğru hareket etmiştir. Bulgar heyetine M. Sakızof, Yugoslavya heyetine M. Yavanoviç başkanlık edecektir. Romanya ve Arnavutluk heyetlerine ise eski başkanları riyaset edecektir.³⁰⁸

4. Konferansın Açılması

Dördüncü Balkan Konferansı'nın ilk toplantısı 4 Kasım 1933 tarihinde Selanik Üniversitesi'nin büyük salonunda gerçekleştirilmiştir. Yunanistan Başbakanı Çaldaris, bu toplantıya katılmamış ancak diğer toplantılara katılacağına bildirmiştir.³⁰⁹ Bu toplantıda Balkan ülkeleri terk ettikleri topraklarda birer abide yapılmasını teklif etmiştir. Ancak bu talebin eski düşmanlıkları yeniden ortaya çıkarabileceği gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Bulgaristan, bu toplantıda da azınlıklar meselesinin görüşülmesini talep etmiştir. Ancak Hasan

³⁰⁶ H. Dilan, **a. g. e.**, s. 90.

³⁰⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 1 Ekim 1933, s. 1; Akşam Gazetesi, 1 Ekim 1933, s. 2.

³⁰⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 3 Kasım 1933, s. 1-2.

³⁰⁹ Yunanistan Başbakanı Çaldaris, konferansın açılmasıyla alakalı konferans başkanı M. Papanastasiu'ya şu telgrafi göndermiştir: *"Konferansın bu celsesinde bulunmaya imkân bulamadığımdan dolayı çalışmalarınızın başarıyla sonuçlanmasını umuyorum."* (Telgrafın devamı için Bkz., Cumhuriyet, 6 Kasım 1933, s. 6; Hakimiyeti Milliye, 7 Kasım 1933, s. 3.)

Bey bu konunun askıya alındığını belirterek Bulgaristan'ın teklifini reddetmiştir.³¹⁰

Konferansın resmi açılışı yine Selanik Üniversitesi'nin büyük salonunda 5 Kasım 1933 tarihinde Yunan Başbakanı Tsaldaris ve Dışişleri Bakanı Maximos'un katılımlarıyla gerçekleşmiştir. Konferansın açılış konuşmasını gerçekleştiren Papanastasiu, daha önceki konferanslara değindikten sonra Dördüncü Balkan Konferansında daha çok ekonomik meseleler üzerinde durulacağı ve Balkan devletleri arasında gümrük birliği kurulması için anlaşma imzalanacağından bahsetmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos açılış konuşmasında şu sözleri sarf etmiştir: *“Sizler hem dost milletlerin güzide mümessilleri hem de büyük ve parlak bir davanın hadimlerisiniz.”*³¹¹ Konuşmasının devamında ise Yunanistan'ın, Balkan Birliğinin kurulabilmesi için her türlü fedakârlığı yapabileceğini söyleyerek sözlerini bitirmiştir. Maximos'un konuşmasını bitirmesinden sonra sırasıyla Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye ve Yugoslavya heyet başkanları birer konuşma gerçekleştirmiştir.

Türk Heyet Başkanı Hasan Bey ise açılış konuşmasında şu sözleri sarf etmiştir: *“Balkan konferansına vücut veren bizler milletler arasında Balkanlık fikrini muhafaza etmek suretiyle efkârı umumiyei uyanık bir halde tutmaktayız. Her zaman zihinlere ve gönüllere hitap ediyoruz. Ümitlerimizin sebep ve nedenlerini anlatıyoruz.”*³¹²

Hasan Bey'in yapmış olduğu konuşma diğer Balkan ülkeleri tarafından oldukça beğenilmiş ve konuşması sık sık alkışlarla kesilmiştir. Hasan Bey Balkanlarda birleşmenin önemine vurgu yaparak maddi ve manevi açıdan Balkan ülkelerinin güç kazanacağını ifade etmiştir.

Hasan Bey'in konuşmasını bitirmesinden sonra konferansa gözlemci sıfatıyla katılan MC'nin temsilcisi söz almıştır. MC'nin temsilcisi dünyada yaşanan gelişmelere değinerek Almaya ve Japonya'nın MC'den ayrılmasından bahsetmiştir. Almanya'nın silahsızlanma konferansına katılmaması ve silahlanmaya devam ettiğini ifade etmiştir. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde

³¹⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 5 Kasım, 1933, s. 1-6.

³¹¹ Hakimiyeti Milliye, 7 Kasım 1933, s. 1.

³¹² Hakimiyeti Milliye, 7 Kasım 1933, s. 1.

Balkan ülkelerinin barışı korumaya yönelik çabalarını takdir etmiş ve bu çabaların Avrupa ülkelerine örnek olacağını ifade ederek sözlerini bitirmiştir.³¹³

5. Konferansın Gündemi ve Alınan Kararlar

Dördüncü Balkan Konferansına katılım sağlayan ülkeler resmi olmayan temsilciler göndermiştir. Devletlerarasın da bir antant yapılması amacıyla toplandığı için siyasi konular görüşülmemiştir. Konferans toplandığı esnada ikili antlaşmalar ile meydana gelen bir ittifak sistemi mevcut durumdaydı. Bu konferansta Balkan Paktı üzerinde durulmuş ve konferansta kabul edilen bir demeçte bu pakta bütün Balkan devletlerinin katılım sağlaması ümidiyle paktın oluşturulmasına karar verilmiştir.³¹⁴

Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve Türkiye, Bulgaristan'ı pakta dahil edebilmek için girişimlerde bulunmuş olsa bile başarılı olamamıştır. Bulgaristan'ın pakta katılmamasında iki ana sebep bulunmaktaydı. Azınlıklar meselesi ve Ege denizine çıkma isteğiydi. Revizyonist bir politika takip eden İtalya'nın, Bulgaristan'ı kendisine müttefik olarak görmesi de Bulgaristan'ın pakta karşı soğuk davranmasındaki bir diğer sebep olacaktır. Bu sebeplerden ötürü Bulgaristan diğer Balkan ülkeleri tarafından ikna edilememiştir.³¹⁵

Konferans sonrasında, oluşturulacak Balkan Antantı anlaşmasının Londra Konvansiyonu'nun saldırgan tanımlamasıyla uyumlu hale getirilmesi kararlaştırılmıştır. Dördüncü Balkan Konferansında İtalya'nın etkisinde bulunan Bulgaristan ve Arnavutluk'un pakta katılmayacağı anlaşılınca birliğin onlar dışarıda bırakılarak oluşturulmasına karar verilmiştir.³¹⁶

6 Kasım günü yapılan ön toplantıda gündem üzerine görüşüldüğü için ana konulara geçilememiştir. 7 Kasım günü yapılan toplantıda ise siyasi komisyonda görüşülen azınlıklar meselesi diğer konferanslarda olduğu gibi tartışmalara yol açmıştır. Bunun üzerine Yunan heyeti gündemin kesin olarak belirlenmesini talep etmiştir. Yunan heyetinin bu teklifine Bulgar ve Türk heyetleri de katılmıştır.

³¹³ Cumhuriyet Gazetesi, 6 Kasım 1933, s. 5.

³¹⁴ Gönlübol ve Sar, a. g. e., s. 102-103.

³¹⁵ H. Dilan, a. g. e., s. 90.

³¹⁶ Cüneyt Göreci, "Türk Basınında İkinci Balkan Antantı 1952-1955", Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmış Yüksek Lisan Tezi), İstanbul, 2004, s. 18.

Böylelikle azınlıklar meselesini incelemek üzere bir komisyon teşkil edilmiştir.³¹⁷

7 Kasım günü yapılan görüşmeler sonucunda komisyon başkanları tespit edilmiştir. Komisyonlar ve başkanları şunlardır:

1-Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu: Dr. Akil Muhtar (Alt Komisyon Başkanı),

2-Ulaştırma Komisyonu Raportörlüğü: Reşit Saffet Bey,

3-Fikri Yakınlaşma Komisyonu Raportörlüğü: Fazıl Ahmet Bey.³¹⁸

7 Kasım günü Siyasi Komisyonda Balkan Misakı görüşüleceği esnada Yugoslavya temsilcileri bütün Balkan ülkelerine özel bir Balkan Birliği oluşturulmasını teklif etmiştir. Bu teklif üzerine M. Papanastasiu, bu teklifin uygun olmadığını çünkü bu suretle konferansın yarı resmi özelliğini kaybedeceğini belirterek itiraz etmiştir.³¹⁹

8 Kasım günü çalışmalara ara verilmiş ve heyet üyeleri şehir dışında bulunan Naussa'ya giderek gezi yapmışlardır.³²⁰ 9 Kasım günü gündemle alakalı görüşmeler bitmiş ve diğer konular görüşlmeye başlanmıştır. İlk üç konferansta Balkan Misakını kabul etmeyen Bulgaristan, görüşmeler neticesinde misakı kabul etmiştir.³²¹

10 Kasım günü gerçekleşen toplantıda birtakım kararlar alınmıştır. Bunlar;

1-Balkan ülkelerinin devlet başkanları ve dışişleri bakanlarının görüşmesi memnuniyet vericidir. Altı ülkenin dışişleri bakanlarının her sene görüşmelerini umuyoruz.

2-Balkan Misakıyla alakalı üçüncü konferansta alınmış olan kararları yeniler ve birçok taraflı misak imzalanmasını Balkan hükümetlerinden rica eder.³²²

Dördüncü Balkan Konferansında, sağlık ve sosyal hizmetler, kanunların düzenlenmesi, iletişim ve Balkan dilleriyle alakalı konulara öncelik verilmiştir.

³¹⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 7 Kasım 1933, s. 1.

³¹⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 8 Kasım 1933, s. 1-5.

³¹⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 9 Kasım 1933, s. 5.

³²⁰ Cumhuriyet Gazetesi, 9 Kasım 1933, s. 1.

³²¹ Cumhuriyet Gazetesi, 10 Kasım 1933, s. 6.

³²² Cumhuriyet Gazetesi, 11 Kasım 1933, s. 3.

Eğitim ve Kültür Komitesinde yapılan görüşmeler neticesinde Balkan dillerinin bölgede bulunan üniversiteler tarafından öğretilmesine, Balkan Tarihi Bölümü'nün kurulmasına, Balkan Haftaları olarak adlandırılan organizasyonların her sene düzenli olarak yapılmasına karar verilmiştir. Konferansta yaşanan bu olumlu gelişmeler Balkan Antantına giden süreci de olumlu etkileyecektir.³²³

Konferans esnasında Balkan ülkeleri arasında para birliği sağlanması için çalışmalar yapılmıştır. Balkan Birliği Konfederasyonu için oluşturulan ortak anayasa taslakları heyetler tarafından kabul görmemiştir. Bunun üzerine konferansa katılım sağlayan ülkelere kurulacak birliğin yapısıyla alakalı bir anket gönderilmiştir. Bu ankete sadece Yunanistan heyet başkanı Papanastasiu cevap vermiştir. Ona göre birliğin yapısı İsviçre ve Almanya konfederasyonları ile uyumlu olmalıydı. Henüz Balkan ülkeleri arasında birlik oluşturulmamış olsa bile Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya anlaşmanın altyapısını oluşturmaya çalışmıştır.³²⁴

6. Kapanış Toplantısı

Dördüncü Balkan Konferansı 11 Kasım 1933 tarihinde son toplantısını gerçekleştirmiş ve temsilciler alınan kararları değerlendirerek birer konuşma yapmışlardır. Yunanistan heyet başkanı Papanastasiu, daha önceki konferanslara değinmiş ve Dördüncü Balkan Konferansında alınan kararların önemini belirtmiştir. Arnavutluk heyet başkanı ise geçmiş konferansları değerlendirdikten sonra Dördüncü Balkan Konferansında alınan kararların bir zafer niteliği taşıdığını beyan etmiştir. Bulgaristan heyet başkanı ise Üçüncü Balkan Konferansında Balkan Misakına imza atmaya çekindiğini belirterek ilerleyen zamanlarda siyasi yakınlaşmanın da sağlanmasını umduklarını ifade etmiştir. Bu konferansın diğer konferanslara göre en verimli olduğunu söylemiş ve toplanacak diğer konferanslarda mükemmel bir uyumun sağlanacağını ifade etmiştir.³²⁵

³²³ Esin Tüylü, **a. g. t.**, s. 364.

³²⁴ Atilla Kollu, *“Türkiye Balkan İlişkileri 1919-1939”*, (Yayımlanmış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1995, s. 38.

³²⁵ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 1933, s. 1-5.

Heyet başkanlarının yapmış olduğu konuşmalardan da anlaşılacağı üzere Dördüncü Balkan Konferansında alınan kararlardan bütün devletler memnun bir şekilde ayrılmıştır. Özellikle diğeri üç konferansta önce azınlıklar meselesinin çözülmesini talep eden Bulgaristan bu konferansta azınlıklar meselesinin daha sonra çözülmesine razı olarak pakta katılması önemli bir husustur. Bulgaristan bu konferansta katı tutumundan vazgeçerek uzlaşmaya yönelik bir politika takip etmiştir.

7. Konferans Sonucunda Yayınlanan Bildiri

Konferansın bitmesiyle beraber alınan kararlar bir bildiri ile yayınlanmıştır.

- 1- Balkan milletlerinin maddi ve manevi sahalarda ancak birlik ve anlaşma yoluyla kalkınacağı,
- 2- Daha önce toplanan üç konferansa nazaran iş birliği, barış ve dayanışma duygularının bu konferansta daha kuvvetli olduğu,
- 3- Bu konferansta barış ve birlik duygusunun artarak devam ettiğı ve geçmiş konferanslarda yaşanan sorunların, fikir ayrılıklarının hafif birer etkiden başka bir şey olmadığı anlaşılmıştır,
- 4- Balkan ülkeleri arasındaki sorunların birlik ve beraberlik içerisinde çözülebileceğı kanıtlanmıştır,
- 5- Balkan hükümetlerinden ortak teşkilatlar kurmaları ve bunları işletmeleri beklenmektedir,
- 6- Balkan ülkeleri arasında çok taraflı anlaşmaların imzalanması ve ortak teşkilatlar kurularak birlik ve beraberliğin arttırılması önemlidir,
- 7- Dünyada barışı korumaya yönelik yapılan teşebbüslerin başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen Balkan ülkelerinin barışı korumaya yönelik tutum ve davranışları takdir ile karşılanmaktadır,
- 8- Altı Balkan ülkesinin birleşmesi hususunda hızlı adımlarla ilerlemek yüksek vazifemizdir.³²⁶

³²⁶ Cumhuriyet Gazetesi, 13 Kasım 1933, s. 5. (Bkz. EK 12)

8. Konferansın Sonuçları

Dördüncü Balkan Konferansında siyasi meselelerden ziyade Balkan Misakı ve ekonomik meseleler üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. Konferans sonrasında yayınlanan bildiride Balkan Misakına bütün Balkan devletlerinin katılması için çağrı yapılmıştır. Konferansa katılım sağlayan devletlerin dış işleri bakanlarının her sene toplanarak Balkan devletleri arasındaki sorunların görüşülmesi kararlaştırılmıştır. Beşinci Balkan Konferansı'nın, İstanbul'da Ekim 1934'te toplanması kararlaştırılmıştır. Ancak 9 Şubat 1934'te Balkan Misakının imzalanması sonucunda Beşinci Balkan Konferansı'nın toplanmasına gerek kalmayacaktır.

Dördüncü Balkan Konferansı'nın en önemli sonucu ise daha önceki konferanslarda Balkan Misakına karşı olumsuz bir politika takip eden Bulgaristan'ın ikna edilmesi olmuştur. Bulgaristan öncelikli mesele olarak azınlıklar sorununun çözülmesinde ısrar ederken Dördüncü Balkan Konferansında azınlıklar sorunun daha sonra çözülebileceği şartıyla Balkan Misakına katılmaya ikna edilmiştir.

Konferans, uygulanması daha kolay olan meseleleri ele almış ve Balkan ülkeleri arasında ekonomi, haberleşme, sosyal ve kültürel alanlarda kararlar almıştır. Böylelikle diğer üç konferansta yaşanan zorlu süreçler meyvesini vermiş ve Balkan Misakına giden süreçte Dördüncü Balkan Konferansı kilit bir rol oynamıştır.³²⁷

³²⁷ Esin Tüylü, *a. g. t.*, s. 364.

IV. BALKAN ANTANTININ İMZALANMA SÜRECİ, ÖZELLİKLERİ VE BASINDAKİ YANSIMALARI

A. Balkan Antantının İmzalanması

Toplanan Balkan Konferansları sonucunda nihai karar Dördüncü Balkan Konferansı'nın bitmesiyle açıklanmıştır. Dördüncü Balkan Konferansı sonucunda Bulgaristan ve Arnavutluk Balkan Antantına çeşitli nedenlerden ötürü katılmamıştır. Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya'nın dahil olacağı bir Balkan Antantı oluşturulmasına karar verilmiştir. Ancak antant imzalanmadan önce Bulgaristan'ı ikna etmek için birtakım diplomatik girişimler yapılmış olsa bile 9 Şubat 1934 tarihinde imzalanacak Balkan Antantına Bulgaristan dahil edilemeyecektir.

B. Balkan Antantının İmzalanma Süreci

1. Balkan Antantı Öncesinde Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye arasında İmzalanan Antlaşmalar

Hitler, 1933 yılında Almanya'da Başbakan seçilmiş ve yönetimi eline almıştır. Hitler yönetimi eline aldıktan sonra Versailles Antlaşmasının getirdiği siyasi, ekonomik ve askeri kısıtlamaları kaldırmak amacıyla çalışmalara başlamıştır. Hitler'in, 1934 yılında Führer olmasıyla beraber Mussolini gibi yayılmacı bir politika takip etmeye başlamıştır. Almanya, 14 Eylül 1933 tarihinde Silahsızlanma Konferansı ve Milletler Cemiyetinden çekildiğini açıklayarak Versailles Antlaşmasını kaldırmayı hedef haline getirmiştir.³²⁸

İtalya'da ise 1922 seçimlerinde başbakan olan Mussolini demokratik düzeni kaldırarak faşist bir yönetim kurmuştur. Mussolini kısa süre içerisinde İtalya'da birliği sağladıktan sonra Balkanlar ve Afrika'da revizyonist bir politika takip

³²⁸ Değerli, “Türkiye’nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları Balkan Paktı”, s. 119.

etmeye başlamıştır.³²⁹ Almanya'nın ve İtalya'nın revizyonist politikaları Balkan Antantının oluşturulması maksadıyla görüşmeler gerçekleştiren Balkan ülkelerinin çalışmalarına hız kazandırmasına neden olmuştur.

Balkan Antantının temelini Romanya ve Yugoslavya'nın oluşturduğu Küçük Antant ve 14 Eylül 1933 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Samimi Antlaşma Misakı oluşturacaktır.³³⁰

Balkan Antantının en hararetli savunucuları Türkiye ve Yunanistan olmuştur. Yunanistan başbakanı Çaldaris'in, Ankara ziyareti sırasında 14 Eylül 1933 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında Samimi Anlaşma Misakı imzalanmıştır.³³¹ Bu antlaşma gereğince Türkiye ile Yunanistan sınır hatlarını güvence altına almış ve herhangi bir saldırı karşısında ise ortak hareket etmeyi kararlaştırmıştır. Yunanistan'ın, sınırlarının bu antlaşma ile güvence altına alınması Bulgaristan'ı rahatsız edecektir. Çünkü Bulgaristan'ın, Yunanistan üzerinde iddiaları bulunmaktaydı. Türkiye'nin bu antlaşmaya imza atması Bulgaristan cephesinden düşmanca bir tavır olarak değerlendirilmiştir. Ancak Yunanistan ve Türkiye'nin bu yakınlaşması diğer Balkan ülkeleri tarafından olumlu değerlendirilmiş ve Balkan Antantının kurulması çalışmalarını da olumlu yönde etkilemiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Antlaşmadan bir ay sonra Romanya dışişleri bakanı Titulesco, Ankara'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret sonucunda ise 17 Ekim 1933 tarihinde Türkiye ile Romanya arasında Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması imzalanmıştır.³³²

Yugoslavya Kralı Alexander, 4 Ekim 1933 tarihinde Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüştür. Bu görüşmede Kral Alexander, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan dostluk antlaşmasının Balkan Antantının kuruluş sürecine olan faydasına değinmiştir. Böyle bir antlaşmasının Türkiye ile Yugoslavya arasında da imzalanmasının yararlı olacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, dostluk antlaşmasının

³²⁹ Akşin, Sina, **a. g. e.**, s. 151-155.

³³⁰ **Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934**, s. 315.

³³¹ Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 443-444; Zafer, Çakmak, "*Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan Samimi Anlaşma Misakı (14 Eylül 1933) Ve Yankıları*", **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı 172, Şubat 2008, s. 115.

³³² Gönlübol ve Sar, **a. g. e.**, s. 101-102; Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 445-448.

gerçekleşebilmesi için hükümete talimat vermiştir. İki ülke arasında sorun teşkil eden emlak meselesinin çözüme kavuşturulması amacıyla bir antlaşma oluşturulması için Cenevre’de çalışmalar başlatılmıştır.³³³ Türkiye Dışışleri Bakanı Tefvik Rüştü Bey’in, Belgrad ziyareti sırasında 27 Kasım 1933 tarihinde Türk- Yugoslav Dostluk, Saldırmazlık, Adli Tasviye, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması imzalanmıştır.³³⁴

Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında gerçekleşen dostluk ve saldırmazlık anlaşmalarının imzalanmasıyla ikili ittifak zinciri de tamamlanmıştır. Bulgaristan ise Birinci Dünya Savaşı sonucunda imzaladığı Neuilly Antlaşmasının hükümlerinden memnun olmadığı için antlaşmayı kendi lehine değiştirmek istiyordu. Bu sebepten ötürü Balkan ülkelerinin girişimlerine rağmen ittifak sistemine dahil olmamıştır. Balkan ülkeleri ise bu durum üzerine Bulgaristan’ı dışarıda bırakacak şekilde Balkan Antantı’nı oluşturmaya karar vermiştir. Ancak Balkan Antantı’nı Bulgaristan’ın daha sonradan katılma ihtimaline karşı açık tutmayı kararlaştırmışlardır.³³⁵

Belgrad’da 28 Kasım 1933 tarihinde Yugoslavya Dışışleri Bakanı Jevtitch ile Türkiye Dışışleri Bakanı Tefvik Rüştü Bey arasında bir protokol imzalanmıştır. Bu protokole göre, dört ülke arasında imzalanması kararlaştırılan Balkan Antantı, imzalanana kadar geçecek zaman diliminde taraflar birbirlerine haber vermeden diğer Balkan ülkeler ile herhangi bir antlaşma imzalamayacaktı. Böylelikle dört Balkan devleti arasında bir disiplin sağlanmıştır.³³⁶

2. Yunanistan Dışışleri Bakanı Maximos’un Yurt Dışı Ziyaretleri

Yunanistan Dışışleri Bakanı Maximos, ocak ayının başında 1934 yılında Balkan Antantının özellikleri ve bu antant karşısında Bulgaristan’ın tutumunu anlatmak üzere Londra, Paris ve Romanya’ya ziyaretler gerçekleştirmiştir.³³⁷

³³³ Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934, s. 321-322.

³³⁴ Soysal, Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları, s. 449-454; Gönübol ve Sar, a. g. e., s. 102.

³³⁵ Gönübol ve Sar, a. g. e., s. 102.

³³⁶ Savcı, a. g. t., s. 51.

³³⁷ Gönübol ve Sar, a. g. e., s. 102, Pars Tuğlacı, Çağdaş Türkiye I, Cem Yayınları, İstanbul, 1987, s. 325; Maximos’un yurt dışı ziyaretleriyle alakalı ayrıntılı bilgi için bkz. (Hakimiyet-i Milliye, 15 Ocak 1934, s. 3.)

Maximos, 9 Ocak 1934 tarihinde Roma'dan, Londra'ya geçerek Balkan Antantı hakkında görüşmeler gerçekleştirmiştir.³³⁸ 10 Ocak 1934 tarihinde ise İngiliz Dışişleri Bakanlığı tarafında kabul edilmiş ve Sir John Simon ile görüşmüştür.³³⁹

Maximos, 12 Ocak 1934 tarihinde Londra ziyaretiyle alakalı basına bir demeç vermiştir. Bu demecinde; ziyaretinin İngiliz hükümetini, Balkan Antantı hakkında bilgilendirmek olduğunu ifade etmiştir. Maximos, Balkanlarda ekonomik kalkınmanın sağlanarak Balkan ülkeleri arasında bir yakınlaşma sağlanmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan dostluk antlaşmasına değinerek Yunanistan'ın takip etmiş olduğu dış politikanın özelliklerinden bahsetmiştir. Bütün Balkan ülkelerinin Balkan Antantı'na dahil olmasını beklediğini ifade etmiştir.³⁴⁰

Maximos, gerçekleştirmiş olduğu yurt dışı ziyaretleri sonucunda Bulgaristan'ın dahil olmadığı bir Balkan Antantı oluşturulabileceğini belirtmiştir. Bulgaristan ve Yugoslavya arasındaki sorunların Antantı tehlikeye atabileceğini belirterek antanta Bulgar hükümetinin davet edilmediğini söylemiştir. Fransa ve İngiltere Balkan Antantını destekleyeceklerini ifade etmiştir. Ancak İtalya, antant hakkında olumlu herhangi bir yorumda bulunmaktan çekinmiştir. İtalyan basının da ise Balkan Antantı soğuk karşılanmıştır.³⁴¹

3. Bulgaristan'ı Antanta Katılmaya İkna Etme Çabaları

Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşında aldığı yenilgi sonucunda Neuilly Antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşma sonucunda Tsaribrod, Stromitsa, Struma Vadisi ve Batı Trakya'yı kaybetmiştir. Ayrıca Balkan Savaşları esnasında ise Makedonya'nın büyük bir bölümünü ve Güney Dobruca'yı da elden çıkarmak zorunda kalmıştır. Bulgaristan, bu kayıplarında etkisiyle Balkanlarda revizyonist bir dış politika takip etmiştir. Revizyonist politika sebebiyle Balkanlarda oluşturulacak mevcut durumu korumaya yönelik Balkan Antantı gibi oluşumlara katılım sağlamayacaktır. Bulgaristan Balkan Antantı yerine komşuları ile ikili

³³⁸ The Times, 10 January 1934, s. 10.

³³⁹ The Times, 12 January 1934, s. 12.

³⁴⁰ The Times, 13 January 1934, s. 12.

³⁴¹ Gönübol ve Sar, a. g. e., s. 102.

saldırmazlık antlaşmaları yapmak istiyordu. Bulgaristan'ın, bu ikili antlaşma tekliflerine komşuları olumlu bir cevap vermemiştir.³⁴²

Bulgaristan, Türkiye ile Yunanistan arasında 14 Eylül 1933 tarihinde imzalanan dostluk antlaşmasını kendi açısından düşmanca olarak nitelemiştir. Çünkü antlaşma Türkiye ve Yunanistan sınırlarını karşılıklı olarak teminat altına almaktaydı. Türkiye, Bulgaristan'ın antlaşma karşısındaki bu tutumunu değiştirebilmek ve Balkan Antantına dahil olması için birtakım girişimlerde bulunmuştur. İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Bey 20 Eylül 1933 tarihinde Sofya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret esnasında Türkiye, Bulgaristan'ın Türk-Yunan Antlaşmasına katılmasını teklif etmiştir. Ancak Bulgaristan bu teklife de karşı çıkarak kabul etmemiştir. İsmet Paşa ve Tefik Rüşti Bey'in bu ziyareti sırasında 1929 yılında imzalanan Türk- Bulgar Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması beş yıl süreyle uzatılabilmiştir.³⁴³

Romanya Gazetesi, Dreptatea'nın 2 Ekim 1933 tarihli sayısında, Balkan Antantının imzalanma aşamasına geldiğini ancak Yugoslavya ve Bulgaristan arasındaki sorunların çözülmesi durumunda Balkanlarda barışın sağlanacağı belirtilmiştir.³⁴⁴ Bulgar Kralı III. Boris, 30 Ocak 1934 tarihinde Romanya'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında Romanya Kralı II. Carol, Balkan Antantı'na katılması için teklifte bulunmuştur. Ancak Bulgar Kralı bu teklifi de reddetmiştir. Bulgaristan'ı ikna etme çabaları böylelikle bu son girişimle de başarısız olmuş ve kısa süre içerisinde Balkan Antantı Bulgaristan olmaksızın imzalanmıştır.³⁴⁵

4. Antantın Parafe Edilmesinden Önceki Gelişmeler

Yunanistan Başbakanı Venizelos, 26 Eylül 1933 tarihinde Ankara'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Mustafa Kemal Paşa ile yapmış olduğu görüşmede Arnavutluk'un dışarıda bırakılarak Yunanistan, Türkiye, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya'nın dahil olacağı bir Balkan Antantı oluşturulmasına karar

³⁴² Kuyucuklu, **a. g. m.**, s. 399-401.

³⁴³ Gönübol ve Sar, **a. g. e.**, s. 101-102.

³⁴⁴ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 525. 7. Lef: 3.

³⁴⁵ The Times, 30 January 1934, s. 13.

vermişlerdir.³⁴⁶ Arnavutluk, İtalya güdümünde olduğundan dolayı Balkan Antantı'na katılması beklenemezdi. Ayrıca Arnavutluk Kralı Zogo, İtalya ile birlikte Yugoslavya karşıtı bir dış politika takip ediyordu. Bütün bu sebeplerden dolayı Arnavutluk Balkan Antantı'na katılım sağlamayacaktır.³⁴⁷

Balkan Antantıyla alakalı bu gelişmeler yaşanırken Türkiye ise elçilikler ile yoğun bir yazışma trafiğine girmiştir. Türkiye 8 Ocak 1934 tarihinde Moskova Büyükelçiliğine bir telgraf çekmiştir. Bu telgraf da dört ya da beş devletle imzalanacak ve Balkanlardaki sınırları karşılıklı olarak teminat altına alacak Balkan Antantının, Sovyetler Birliği sınırları hakkında herhangi bir yükümlülük getirmeyeceğini ve Sovyetler Birliği ile Romanya arasındaki sınırın Antanta dahil olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca daha önce imzalanan Türkiye-Romanya ve Türkiye-Yugoslavya antlaşmalarında olduğu gibi Balkan Antantının son hali imzalanmadan önce Sovyetler Birliğine gönderilecektir.³⁴⁸ Türkiye bu telgrafiyle Sovyetler Birliği ile olan dostane ilişkilerine zarar gelmemesi bakımından ayrıntılı bir açıklama yapmıştır.³⁴⁹

Türkiye'nin, Londra Büyükelçisi Münir Bey, 10 Ocak 1934 tarihli telgrafında Belgrad Elçisi Ali Haydar Bey ile görüşme sağladığını belirtmiştir. Bu görüşmede Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos tarafından dört devlete gönderilecek olan antantın kararlaştırılması durumunda Bulgaristan'ın antanta davet edilmesi teklifini Yugoslavya'nın yapması gerektiğini belirtmiştir. Şubatın on beşinden önce Antantın Yunanistan tarafından sonuçlandırılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁵⁰

³⁴⁶ Mustafa Türkeş, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Bölgesel Dış Politikaları 1923-1938", **Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı 22-23 Ekim 1998**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1999, s. 135.

³⁴⁷ Mustafa Türkeş, "The Balkan Pact and Its Immediate Implications for the Balkan States 1930-34", **Middle Eastren Studies**, Cilt 30, Sayı: 1, Londra, 1994, s. 133.

³⁴⁸ 17 Aralık 1929 tarihinde Türkiye ile SSCB arasında imzalanan protokol gereğince sözleşme taraflarından birisi komşularını ilgilendiren siyasi anlaşmalara katılırken diğerinin de onayını alacaktır. Bu protokol kapsamında Türkiye Balkan Antantı hususunda anlaşma metni imzalanmadan önce Sovyetler Birliğini bilgilendirecek ve onayını alacaktır.

³⁴⁹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 9. Lef: 34-36.

³⁵⁰ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 9. Lef: 19.

Türkiye'nin Belgrad Büyükelçisi Ali Haydar Bey, 12-13 Ocak 1934 tarihli telgraflarda Yunanistan'ın, Balkan Antantını sonuçlandırmak için Romanya ve Yugoslavya ile kesin görüşmelere geçmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁵¹

Türkiye Dışışleri Bakanlığından, Londra Büyükelçisi Münir Bey'e 13 Ocak 1934 tarihinde gönderilen yazıda Balkan Antantının en kısa sürede sonuçlandırılmasının Türkiye tarafından memnuniyetle karşılanacağı belirtmiştir. Yunanistan Dışışleri Bakanı Maximos'un, bir ay içerisinde Antantın bitmesini istediğini ve Türkiye'nin de bu görüşe katıldığı ifade edilmiştir.³⁵² Londra Büyükelçisi Münir Bey'e gönderilen 12-13 Ocak 1934 tarihli telgraflarda, Balkan Antantının içeriğıyle alakalı hususlara değinilmiştir. Buna göre Balkanlarda savaşın kesin suretle yasaklanması, barışın sağlanması ve Balkan Antantı ile teminat altına alınacak sınırların açık bir şekilde ifade edilmesi gerektiğı belirtilmiştir. Bulgaristan'ın ise ilerleyen zamanlarda Antanta dahil olma ihtimaline karşı Balkan Antantına bu hususla alakalı bir madde eklenmeli ve Antant sonradan katılım sağlayacak devletlere karşı açık bırakılmalıdır. Balkan Antantı projesine Yunanistan Dışışleri Bakanı Maximos'un kendi ifadeleri ile belirtilen hususları eklemesinin uygun olacağı belirtilmiştir.³⁵³ Türkiye Dışışleri Bakanlığı, Büyükelçiliklerine göndermiş olduğı telgraflarda görüldüğü üzere Balkan Antantının başka devletlerle olan ilişkilere zarar vermemesi için oldukça dikkatli davranmıştır.

Balkan Antantının taslağı, Yunanistan Dışışleri Bakanı Maximos tarafından hazırlanmıştır. Taslak, mevcut durumun karşılıklı olarak teminat altına alınmasını öngörmekteydi. Taslak metni 1933 sonlarında Ankara'ya iletilmiştir. Türkiye'nin taslak metne onay vermesi üzerine Belgrad ve Bükreş'e de iletilmiştir.³⁵⁴

5. Balkan Antantının Parafe Edilmesi

Türk Dışışleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, 29 Ocak 1934 sayılı kararname ile Balkan Antantı projesinin görüşüleceğı Belgrad konferansına katılmak için görevlendirilmiştir. Tevfik Bey Başkanlığındaki heyette Özel Kalem Müdürü

³⁵¹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 9. Lef: 10.

³⁵² B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 9. Lef: 16.

³⁵³ B. C. A. Fon Kodu. 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 9. Lef: 17-18.

³⁵⁴ Soysal, **Balkan Paktı**, s. 152.

Refik Amir, Kâtip Mehmet Cevat ve Emniyet memuru Sadık Efendiler bulunmaktaydı.³⁵⁵

Balkan Dört Güç konferansına katılmak üzere, Türkiye Dışışleri Bakanı Tefik Rüştü ve Romanya Dışışleri Bakanı Titulescu, 1 Şubat 1934 tarihinde özel tren ile yola çıkmışlardır. 2 Şubat'ta Belgrad'a ulaşmışlar ve istasyonda tören ile karşılanmışlardır.³⁵⁶ Yunanistan Dışışleri Bakanı Maximos ise 3 Şubat 1934 tarihinde Belgrad'a ulaşmıştır.³⁵⁷ Ertesi gün 4 Şubat tarihinde Balkan Antantı taslağının dört dışışleri bakanı tarafından parafe edilmesi bekleniyordu. Yunanistan hükümeti antant taslağının aynı hafta sonu Atina'da imzalanmasını istemekteydi. Belgrad Konferansı, basında önemli bir yer teşkil ediyordu ve dış devletler tarafından da yakından takip edilmekteydi. Yugoslavya'nın tasarlanan Balkan Antantı projesini imzalanmasının beklenmediği ve bu sebepten ötürü konferansın başka bir tarihe erteleneceği kanısı konferansın genel görüşüne hâkim durumdaydı. Bulgaristan basını bir hafta sonra Yugoslavya ile yapılacak olan ticari anlaşma ve veterinerlik konvansiyonu toplantısını delil olarak göstererek Yugoslavya'nın taslağa imza atmayacağını söylüyordu.³⁵⁸

3-4 Şubat 1934 tarihlerinde yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya dışışleri bakanları tarafından Balkan Antantı parafe edilmiştir. Bu görüşmelere Bulgaristan ve Arnavutluk temsilciler katılım sağlamamıştır. Balkan Antantının parafe edilmesinden sonra Antantın aynı hafta sonu Atina'da imzalanacağı belirtilmiştir. Balkan Antantının parafe edilmesi üzerine Bulgaristan, Balkanlarda barışın sağlanabilmesi maksadıyla saldırmazlık paktını kendilerinin önerdiklerini ancak Balkan devletlerinin bu fikir yerine başka bir siyasi yöntem ile durumu çözmeye yöneldiklerini belirtmiştir.³⁵⁹

6. Balkan Antantının İmzalanması

4 Şubat 1934 tarihinde Belgrad konferansında Balkan Antantının parafe edilmesinden sonra Antantın 8 Şubat günü imzalanması kararlaştırılmıştır.

³⁵⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 42. 4. 14; **Aydın Tarihi**, Sayı 2, 1-31 Kanun 1934, s. 49.

³⁵⁶ **Aydın Tarihi**, Sayı 3, 1-28 Şubat 1934, s. 90.

³⁵⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 3 Şubat 1934, s. 1-6.

³⁵⁸ The Times, 3 February 1934, s. 14.

³⁵⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 5 Şubat 1934, s. 1-6; The Times, 6 February, 1934, s. 13; **Aydın Tarihi**, Sayı 3, 1-28 Şubat 1934, s. 90-91.

Yunanistan, 6 Şubat tarihinde, Atina’da imzalanacak olan Antantın hazırlık çalışmalarını başlatmış durumdaydı. Balkan Antantı sadece Balkan ülkeleri tarafından değil dünyanın çeşitli ülkeleri tarafından yakından takip ediliyordu. Balkan Antantı imzacı dört devletin sınırlarını karşılıklı olarak korumayı sağlayacak önemli bir antlaşmaydı.³⁶⁰

7 Şubat tarihinde alınan karar ile Balkan Antantının imzalanması 9 Şubat Cuma gününe ertelenmiştir.³⁶¹ Yunanistan, Balkan Antantının imzalanacağı 9 Şubat Cuma gününü resmi bayram ilan ederek, dükkanların kapatılacağı, Atina’nın ışıklandırılacağı, sokakların dört Balkan devletinin bayrakları ile süslediği ve askeri bir tören yapılacağını ilan etmiştir. Sovyetler Birliği ise Balkan Antantını imzalayacak olan devletlere Antantı onayladığına dair bir mesaj göndermiştir.³⁶²

Balkan Antantı iki temel unsurdan meydana gelecektir. Birincisi Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Samimi Anlaşma Misakı, ikincisi ise Romanya ve Yugoslavya’nın üyesi olduğu Küçük Antant grubuydu.³⁶³ Balkan devletinden çok Akdeniz devleti görünümü veren Türkiye ile Yunanistan grubuyla çıkarları daha çok Orta Avrupa’da olan Küçük Antant grubu arasında nasıl bir ilişki olacağı merak konusuydu.³⁶⁴ Bu hususla alakalı olarak Romanya Dışişleri Bakanı M. Titulescu Anadolu Ajansına şu demeci vermiştir: *“İki itilaf, birbirlerinden ayrı şeylerdir. Fakat amaçları birbirlerinin aynısıdır. Bu amaç şu an mevcut olan sınırları korumaktır.”*³⁶⁵ Titulescu’nun da beyan ettiği üzere Balkan Antantı ve Küçük Antant grupları her ne kadar ayrı birer kuruluş olsalar bile her iki grubunda amacı Birinci Dünya Savaşından sonra kurulan mevcut dünya düzenini korumaya yöneliktir.

Bulgaristan, sınırları garanti eden herhangi bir anlaşmaya katılmayacağını belirtmiş olduğundan dolayı Balkan Antantının sonuçlandırılacağı görüşmelere davet edilmemiştir.

³⁶⁰ The Times, 9 February, 1934, s. 13.

³⁶¹ Cumhuriyet, 8 Şubat 1934, s. 1.

³⁶² The Times, 8 February, 1934, s. 13; Cumhuriyet, 8 Şubat 1934, s. 1-6.

³⁶³ **Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paketi 1923-1934**, s. 315.

³⁶⁴ Hakimiyeti Milliye, 15 Ocak 1934, s. 3.

³⁶⁵ **Ayın Tarihi**, Sayı 3, 1-28 Şubat 1934, s. 109.

Türkiye, Balkan Antantının imzalanması sürecinde Sovyetler Birliği ile dostane olan ilişkilerin bozulmasını istemediği için hassas bir siyaset takip etmiştir. Balkan Antantı parafe edildikten sonra metin Sovyetler Birliği temsilcisi Suriç'e gönderilmiştir. Suriç, Antantın hiçbir maddesini beğenmemiştir. Tevfik Rüştü Bey'in, çabaları sayesinde Suriç, iki nokta haricinde ikna edilmiştir. İlk olarak Suriç, Antantın Sovyetler Birliği ile Romanya arasında sorunlu olan Besarabya bölgesini kapsamı dolayısıyla endişelenmiş ve bu konuyla alakalı ek bir protokol ya da mektup gönderilerek Moskova'nın ikna edilmesini talep etmiştir. İkinci olarak ise yine Besarabya bölgesinden kaynaklanan sorun nedeniyle protokolün 7. Maddesindeki mevcut sınırların tanınması hususunun değiştirilmesini istemiştir.³⁶⁶

Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, 7 Şubat 1934 tarihinde Balkan Antantı hususuyla alakalı İsmet Paşa'ya bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta Sovyetler Birliği ile olan mevcut antlaşmaya zarar vermemesi şartıyla Balkan Antantının İstanbul veya Atina'da imzalanmasını istemiştir. Bulgaristan ve İtalya'nın Balkan Antantını istemeyebileceklerini belirtmiştir. Tevfik Rüştü Bey'in bir kelime oyunu dikkatsizliği nedeni ile Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerin bozulabileceğini ve daha dikkatli olması konusunda uyarıda bulunmuştur.³⁶⁷ Türkiye, Sovyetler Birliği'nin Balkan Antantıyla alakalı endişelerini gidermek maksadıyla antant metnine bir madde eklemiştir. Türkiye'nin metne eklettiği çekince maddesi şu şekildedir: *"Türkiye'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğine karşı yöneltilmiş herhangi bir eyleme, hiçbir zaman, katılmak durumuna girmeyi kabul etmeyeceğini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına açıklamaktan onur duyarım."*³⁶⁸

Türkiye'nin antant metnine eklemiş olduğu çekince maddesiyle alakalı Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya Dışişleri Bakanları bir demeç yayınlamıştır. Bu demeçte şu ifadeler yer almıştır: *"Romanya, Yugoslavya, Yunanistan Dışişleri Bakanları, Sayın Tevfik Rüştü Beyin yaptığı demeci not ederek, bu demecin*

³⁶⁶ Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934, s. 329.

³⁶⁷ Atatürk'ün Milli Dış Politikası 1923-1938, s. 247-248; Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934, s. 331-333.

³⁶⁸ Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, s. 465.

Balkan Anlaşma Paktına ve her üç devletçe izlenen barış politikasına aykırı olmadığını açıklar.”³⁶⁹

Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan’ın uzun görüşmeleri neticesinde 9 Şubat 1934 tarihinde Balkan sınırlarını karşılıklı olarak korumaya alan ve ekonomik alanda iş birliği sağlayacak Balkan Antantı; Atina Akademisinde Türkiye adına Tevfik Rüştü Bey, Yugoslavya adına M. Yevtiç, Romanya adına, M. Titulesko, Yunanistan adına M. Maksimos tarafından saat 12.40’ ta imzalanmıştır.³⁷⁰

Balkan Antantının imzalanmasından sonra 10 Şubat 1934 tarihinde antantı imzalayan dört devletin dışişleri bakanları, dört devlet arasındaki siyasi, ekonomik ve hukuki ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bir görüşme yapmışlardır. Balkan Antantı hususunda büyük devletlere bir açıklama gönderilmiştir. Bu açıklamada; Balkan Antantının herhangi bir askeri faaliyetle alakalı madde içermediği, ekonomik ve siyasi alanlarda birleşme sağladığı belirtilmiştir.³⁷¹

Balkan Antantının onay belgesi Yunan parlamentosunda 15 Mart 1934 tarihinde ilk kez okunmuştur.³⁷² Balkan Antantının onaylanma sürecinde Yunanistan’da, Türkiye gibi bir çekince metni eklemiştir. Bu çekince metni şu şekildeydi; “*Balkan Paktı’nın amacı yalnızca Balkan devletlerinden gelecek bir saldırıyı karşılamaktır. Yunanistan, paktın bir gereği olarak, hiçbir durumda, büyük devletlerden birine karşı savaş ilan etmez.*”³⁷³

Türkiye hükümeti, 7 Mart 1934 tarihinde Yugoslavya Kralı Alexander ise 22 Haziran 1934 tarihinde Balkan Antantını onaylamıştır.³⁷⁴

7. Antantın İmzalanmasından Sonra Yapılan Açıklamalar ve Gönderilen Telgraflar

Balkan Antantının imzalanması dolayısıyla Yunanistan Cumhurbaşkanı M. Aleksandr Zaimis, Mustafa Kemal Paşa’ya bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta şunlar yazmaktaydı;

³⁶⁹ Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 465-466.

³⁷⁰ Cumhuriyet, 9 Şubat 1934, s. 1-6; Cumhuriyet, 10 Şubat 1934, s. 1-6. (Bkz. EK 13)

³⁷¹ The Times, 12 February 1934, s. 11.

³⁷² The Times, 16 March 1934, s. 13.

³⁷³ Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 466.

³⁷⁴ The Times, 23 June 1934, s. 11.

“Balkan anlaşma misakının, imzası vesilesi ile zati devletlerinize, Balkanlarda barışın devamını temin eden bu mutlu olaydan doğan derin sevgilerimi sunar ve bu vesile ile tebriklerimin kabulünü rica ederim. Bunu tasarlayan değerli devlet adamlarının çalışması neticesi olan bu eser altına imza koyan devletlerin barış için kati iradeleri sayesinde husul bulmuştur ve Yunan halkının asil Türk Milletine, o lan dostluk hislerini teyit etmektedir.”³⁷⁵

Romanya Dışişleri Bakanı M. Titulesco, antantın imzalanmasıyla alakalı şu sözleri sarf etmiştir; *“Nihayet Atina muahedesi bir adalet eseridir, zira başkalarının hukukuna mutlak olarak o derece riayet etmektedir ki bütün alakadarları imza edenlerin ihdas ettikleri rejime iştirake davet eylemektedir.”³⁷⁶*

Yunanistan Başbakanı Çaldaris, antantla alakalı şu sözleri sarf etmiştir; *“Bu hayırlı neticeye ulaşma yolunda tesadüf edilen halledilen her sorun yaptığımız binanın sağlamlığını temin eden yeni birer çivi olmuştur.”³⁷⁷*

Yugoslavya Dışişleri Bakanı M. Yevtiç, şu demeci vermiştir; *“Memleketlerimizi birbirine daha iyi bağlayan bu mutlu neticeden dolayı kendimi tebriğe layık görürüm. Fakat yapmış olduğumuz antlaşma ile yalnız memleketlerimizi birbirlerine yaklaştırmakla kalmadık. Aynı zamanda devamlı bir dostluğun ve bilhassa Balkan barışının da sağlam temellerini attık.”³⁷⁸*

Balkan Antantının imzalanması dolayısıyla, Cumhuriyet Halk Fırkasını adına Saffet Bey ve CHF Genel Kâtibi Recep Bey, Antantı imzalayan Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey’e bir teşekkür telgrafı göndermiştir. Tevfik Rüştü Bey ise 12 Şubat tarihinde bir telgraf göndererek Recep ve Saffet Beylere sarf etmiş oldukları iltifatlar için teşekkürlerini sunmuştur.³⁷⁹

Bulgaristan’ın Mir Gazetesi, Balkan Antantının imzalanması dolayısıyla 11 Şubat 1934 tarihli sayısında şu ifadelerle yer vermiştir;

“Bu misak bir Balkan Misakı mahiyetinde kabul edilemez, o sadece müttefikler arasında imzalanmış bir ittifaktan ibarettir. Bu misak, bu mahiyetini muhafaza ettikçe bir barış eseri değil, bir nifak eseri olacaktır. Vücuda getirilen eser, Bulgaristan’ın zararınadır. Eğer biz bu eseri imzalamış olsaydık bu bizim menfaatimize olmayacaktı. Büyük bir sabır ve tahammül göstermeye çalışalım. Dahili birliğimizi, milli vahdetimizi muhafaza edelim.”³⁸⁰

³⁷⁵ Cumhuriyet, 12 Şubat 1934, s. 6.

³⁷⁶ Cumhuriyet, 12 Şubat 1934, s. 6.

³⁷⁷ Cumhuriyet, 12 Şubat 1934, s. 6.

³⁷⁸ Cumhuriyet, 12 Şubat 1934, s. 6.

³⁷⁹ B. C. A. Fon Kodu: 490. 01. Yer Bilgisi: 41. 172. 2. Lef: 1-4.

³⁸⁰ Milliyet, 12 Şubat 1934, s. 6.

Görüldüğü üzere Bulgaristan basını Balkan Antantının imzalanmasını bir barış eseri olarak değil kendilerine karşı yapılmış düşmanca bir antlaşma olarak ifade etmiştir.

C. Bulgaristan'ın Balkan Antantına Katılmama Sebepleri

Bulgaristan'ın, Balkan Antantına katılmamasında birtakım sebepler vardı. Bu sebepler Ege Denizine Çıkma İsteği, Azınlıklar sorunu ve dış politikada revizyonist bir tutum sergilemesi olarak ifade edilebilir.

1. Ege Denizine Çıkma İsteği

Bulgaristan, 29 Kasım 1919 tarihinde imzalamış olduğu Neuilly Antlaşması ile Batı Trakya'yı, Yunanistan'a bırakmış durumdaydı. Yunanistan ile Türkiye arasında 14 Eylül 1933 tarihinde imzalanan Samimi Anlaşma Misakı sonucunda Ege Denizine çıkma ümidi de ortadan kalmış oluyordu. Bu anlaşma Türkiye ile Yunanistan'ın, Trakya'daki sınırlarını teminat altına almaktaydı. Bulgaristan bu antlaşmayı Ege Denizine inme isteğine karşı bir engelleme girişimi olarak algılamıştır.³⁸¹

Venizelos, vermiş olduğu bir demeçte Bulgaristan'ın, İtalya'nın yönlendirmesi sonucunda Balkan Antantına katılmadığını iddia etmiştir.³⁸²

2. Bulgar Azınlıklar Sorunu

Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı sonucunda imzalamış olduğu Neuilliy Antlaşması sonucunda kaybetmiş olduğu topraklarında Bulgar azınlıkları kalmış durumdaydı. Bulgaristan, komşu ülkelerde kalan azınlıkların haklarının korunması hususunda önemle durmuştur. 23-26 Ekim 1932 tarihlerinde Bükreş'te toplanan Üçüncü Balkan Konferansında Bulgar heyeti azınlıklar meselesinin kendi istekleri doğrultusunda çözüme kavuşturulmasını talep etmiştir. Ancak bu teklifin kabul edilmemesi sonucunda konferansı terk etmişlerdir.³⁸³

³⁸¹ Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, s. 441-444; Sander, *a. g. e.*, s. 23; Gönübol ve Sar, *a. g. e.*, s. 103.

³⁸² Cumhuriyet, 2 Mart 1934, s. 1.

³⁸³ H. Dilan, *a. g. e.*, s. 89.

3. Dış Politikada Revizyonist Bir Tutum Sergilemesi

Bulgaristan, dış politikada revizyonist bir politika takip ederek Birinci Dünya Savaşında kaybettiği toprakları almak istemekteydi. Bu sebepten dolayı Balkan sınırlarını karşılıklı olarak teminat altına alan Balkan Antantını, çıkarlarına karşı yapılmış bir ittifak olarak görmekteydi.

Bulgaristan, başbakanı Muşanof, Balkan Antantı hakkında şu demeci vermiştir; *“Size kati olarak şunu söyleyebilirim ki bugünkü hudutları teyit eden bir misakı bile bile imza etmeyeceğiz.”*³⁸⁴ Başbakan Muşanof’un, sözlerinde de anlaşılacağı üzere Bulgaristan komşu ülkelerde takip etmiş olduğu revizyonist dış politikasını devam ettirecektir.

Balkan Antantının maddelerinde de anlaşılacağı üzere antant, Bulgaristan’ın Balkanlardaki revizyonist emellerine karşı yapılmış bir antlaşmadır. Bulgaristan hem Ege Denizine bir çıkış noktası ararken hem de Romanya’ya ait Dobruca, bölgesini almak için faaliyetler bulunmaktaydı.³⁸⁵

D. Balkan Antantının Özellikleri

1. Antantın İçeriği

9 Şubat 1934 tarihinde Atina’da imzalanan Balkan Antantının 1. Maddesinde şu ifadeler yer almıştır; *“Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya, kendilerinin tüm Balkan sınırlarının güvenliğini, karşılıklı olarak, güvence altına alırlar.”*³⁸⁶ Bu maddeden de anlaşılacağı üzere bu Antantın bir bölgesel savunma ittifakı yani sadece saldırı durumunda yardımlaşmayı esas aldığı anlaşılmaktadır.

Antantın ikinci maddesinde ise şu ifadeler yer almıştır; *“Taraflar antlaşmada belirtilen hususları bozabilecek her türlü olasılık karşısında tedbir almak ve görüşmek yapmakla yükümlüdür. Bu paktı imzalamamış olan herhangi bir Balkan Ülkesine karşı birbirine haber vermeden siyasi bir eylemde*

³⁸⁴ İhsan Sabri Balkaya, *“Basınımıza Yansıdığı Şekliyle Balkan Antantı Sürecinde Türkiye ve Bulgaristan”*, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt: XX, sayı: 60, Ankara, 2004, s. 779.

³⁸⁵ Gönübol ve Sar, *a. g. e.*, s. 103.

³⁸⁶ Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, s. 462; Cumhuriyet, 14 Şubat 1934, s. 3.

bulunamaz.”³⁸⁷ Bu madde ile pakta katılmamış olan Bulgaristan ve Arnavutluk ile yapılacak siyasi antlaşmalarda Antant üyeleri birbirleriyle görüşme sağlamadan karar almaları yasaklanmıştır.³⁸⁸

Antantın üçüncü maddesinde şu ifadeler yer almıştır; “*Bu antlaşma en kısa süre içerisinde yürürlüğe girecektir ve Antant, Balkan ülkelerinin katılımına açık olacaktır.*”³⁸⁹ Bu madde ile Bulgaristan ve Arnavutluk’un Antanta katılım sağlama ihtimali düşünülmüş ve antant katılıma açık bırakılmıştır. Ancak bu maddeye rağmen Arnavutluk ve Bulgaristan’ın böyle bir talebi de olmayacaktır.³⁹⁰

Ek Protokol’ün 2. Maddesi şöyleydi; “*Balkan Antantı herhangi bir devlete karşı yöneltilmiş değildir. Amacı Balkan sınırlarını herhangi bir Balkan devletinin saldırısından korumaktır.*”³⁹¹ Bu madde açıkça Antantın, saldırgan değil Balkan bölgesini korumaya yönelik savunma amaçlı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu maddeden, Bulgaristan’ın herhangi bir Balkan devletine saldırması durumunda ortak hareket edileceği de anlaşılmaktadır.

Ek Protokol’ün 3. Maddesi şöyleydi; “*Antantı imzalayan devletlerden biri Balkanlı olmayan herhangi bir devletin saldırısına uğrarsa ve bir Balkan devleti bu saldırıya o anda ya da sonradan katılırsa, Antant üyeleri beraber hareket ederek saldırgan Balkan devletine karşı birlikte savaşacaklardır.*”³⁹² Türkiye Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Bey, Antantın imzalandığı 9 Şubat 1934 tarihinde SSCB Dışişleri Bakanı Litvinof’a bir çekince maddesi eklediğini iletmıştır. Bu çekince maddesinde Türkiye’nin, SSCB’ye yöneltilmiş herhangi bir eyleme katılmayacağını belirtiyordu. Türkiye’nin eklemiş olduğu bu çekince maddesine, Antantın diğer üç üyesi de vermiş oldukları bir demeçle uygun bulmuş ve onaylamıştır.³⁹³

Yunanistan, ana muhalefet lideri Venizelos, Balkan Antantı onaylanmadan önce şu sözleri sarf etmiştir;

³⁸⁷ Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, s. 462-463.

³⁸⁸ Cumhuriyet, 14 Şubat 1934, s. 3.

³⁸⁹ Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, s. 463.

³⁹⁰ Cumhuriyet, 14 Şubat 1934, s. 3.

³⁹¹ Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, s. 464.

³⁹² Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, s. 464.

³⁹³ Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*, s. 465-466.

*“Parti reisleri henüz misakı onaylamamıştır. Bunun karakterinin değiştirilmesi ve Tevfik Rüştü Beyin memleketini harp tehlikesinden kurtardığı gibi Yunanistan’ında kurtarılmasına çalışması lazımdır. Mesela Yugoslavya, harbe tutuşursa Yunanistan’da İtalya’ya karşı cephe almak taahhüdünden kurtarılmalıdır.”*³⁹⁴

Venizelos’un mecliste gerçekleştirdiği konuşmadan sonra Antanta Türkiye’den başka Yunanistan’da bir çekince maddesi eklemiştir. Bu çekince maddesinde Balkan Antantının görevi sadece Balkan devletlerinden gelecek bir saldırıyı engellemektir. Yunanistan, hiçbir durumda büyük devletlerden birisine savaş ilan etmeyecektir ibaresi yer almaktadır.³⁹⁵ Yunanistan’ın, bu çekince maddesindeki asıl amacı herhangi bir durumda İtalya gibi bir büyük devletle savaşmak istememesidir. 16 Mart 1934 tarihinde Yunanistan meclisinde yapılan oylama sonucunda Balkan Antantı onaylanmıştır.³⁹⁶ Yunanistan bu çekince maddesi ile herhangi bir savaş durumunda İtalya’yı kışkırtmak istememiş ve Balkan Antantının yapısını sınırlı tutmaya çalışmıştır. Mustafa Kemal Paşa ise Venizelos’un aksine Balkan Antantının sınırlarını ve etkinliğini arttırarak herhangi bir savaş durumunda caydırıcılık özelliğinin kuvvetli olmasını istemekteydi. Venizelos’un kışkırtmaktan korktuğu İtalya, 1940 yılında doğrudan Yunanistan’a saldıracaktır. Böylelikle ilerleyen süreçte tarih Mustafa Kemal Paşa’nın görüşünü haklı çıkartmış olacaktır.³⁹⁷

Ek Protokol’ün 5. Maddesi şöyleydi; Balkan Antantı daha önce imzalanmış olan antlaşmalarla ve üstlenilmiş olan yükümlülüklerle aykırı düşmemektedir.³⁹⁸ Burada Balkan Antantını imzalayan devletlerin daha önce birbirleriyle imzalamış oldukları dostluk antlaşmaları kastedilmiş ve Antantın bu antlaşmalarla uyumlu olduğu ifade edilmiştir.

Ek Protokol’ün 8. Maddesi şöyleydi; *“Balkanlarda bugünkü siyasi sınırlar kesin niteliktedir.”* Bu madde, Balkanlarda revizyonist bir politika takip eden Bulgaristan’ı hedef alıyor ve herhangi bir saldırı ihtimaline karşı önlem alınmıştır. Maddenin devamında ise Balkan Antantının, süresi ilk olarak iki yıl daha sonra ise beş yıllık devreler olarak kendiliğinden uzayacağı belirtilmiştir.³⁹⁹

³⁹⁴ Cumhuriyet, 2 Mart 1934, s. 1-6.

³⁹⁵ Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 466.

³⁹⁶ Cumhuriyet, 17 Mart 1934, s. 1-2.

³⁹⁷ Soysal, **Balkan Paktı 1934-1941**, s. 161.

³⁹⁸ Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 464.

³⁹⁹ Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 464.

Balkan Antantı, TBMM’de 6 Mart 1934 tarihinde onaylanmıştır.⁴⁰⁰ Diğer Balkan devletlerinin de onay işlemlerini bitirmesi üzerine Balkan Antantı hukuksal olarak yürürlüğe girmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos, 27 Eylül 1934 tarihinde Balkan Antantı ve Ek Protokollerini Milletler Cemiyeti Genel Sekreterliğine iletmiştir. Gönderilen belgeler 1 Ekim 1934 tarihinde 3514 sayılı olarak kütüğe kaydedilmiş ve Milletler Cemiyeti Antlaşmalar Dizisi içerisinde yayınlanmıştır.⁴⁰¹

Türkiye, 5 Haziran 1934 tarihinde Cenevre’de Yugoslavya ve Romanya ile askeri özellikte iki adet gizli sözleşme imzalamıştır. Türkiye, Yugoslavya ve Romanya Dışişleri Bakanlarının imzaladığı sözleşme üç maddeden oluşmaktaydı. Bu maddeler şöyleydi;

- 1- İmzacı iki devletten biri, hangi şartlar altında olursa olsun, bir başka Balkan devletinin yalnız başına ya da Balkanlı olan ya da olmayan bir devletle birlikte saldırısına uğrarsa, öteki imzacı devlet kendisini de saldırıya uğramış sayacak ve kendisiyle ortak sınırı bulunan saldırıcı Balkan Devletine ya da devletlerine karşı silahlı eyleme geçecektir.
- 2- İmzacı devletler, 1. Maddede belirtilen sorumluluklarını yerine getirirken Balkanlı olmayan bir devletin saldırısına uğrarsa diğer imzacı devletler savaşa girecektir.
- 3- İmza edilir edilmez yürürlüğe girecek olan bu sözleşme, imzacı devletlerin anayasaları uyarınca en geç 6 ay içerisinde onaylanacaktır. Taraflar onay işlemlerinin yapıldığını birbirlerine bildireceklerdir.⁴⁰²

Sözleşmenin imzalanmasıyla beraber Balkan Antantının sınırları biraz daha genişlemiş oluyordu. İtalya’nın, Balkanlarda girişebileceği herhangi bir saldırı karşısında Türkiye, Romanya ve Yugoslavya’nın birlikte askeri olarak harekete geçmesi öngörülmüştür.

⁴⁰⁰ Cumhuriyet, 7 Mart 1934, s. 1-5.

⁴⁰¹ Soysal, **Balkan Paktı 1934-1941**, s. 163.

⁴⁰² Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 467

2. Antant ve Ekleri

Balkan Antantının tam manasıyla anlaşılabilmesi için imza edilen Ek Protokoller ile beraber incelenmesi daha uygun olacaktır. Balkan Antantı ve Ekleri on belgeden oluşmaktaydı. Bu belgeler şunlardır;

1-Balkan Anlaşma Misakı (Atina, 9 Şubat 1934)

2-Ek Protokol (Atina, 9 Şubat 1934)

3-Türk Dışişleri Bakanı'nın Sovyetler Birliği Dışişleri Komiserine Sunduğu Demeç (Atina, 9 Şubat 1934)

4-Öteki İmzacı Devletlerin, Türkiye'nin Çekince Maddesini Kabul Ettiklerine Dair Demeci (Atina, 9 Şubat 1934)

5-Askeri Sözleşmeler İmzalanması Gereğine İlişkin I Sayılı Gizli İmza Protokolü (Atina, 9 Şubat 1934)

6-Balkanlar'da teminat altına alınan sınırların çizelgesini içeren II sayılı Protokol (Atina, 9 Şubat 1934)

7-Yunanistan Eklediği Çekince Maddesi

8-Türkiye, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalanan gizli askeri sözleşmeler (Cenevre, 5 Haziran 1934)

9-Balkan Antantının Statüsü (Ankara, 2 Kasım 1934)

10-Balkan Antantı ile Bulgaristan arasında imzalanan anlaşma (Selanik, 31 Temmuz 1938)⁴⁰³

E. Balkan Antantının Türkiye ve Dış Basındaki Yansımaları

1. Balkan Antantının Türkiye'deki Yansımaları

Vakit Gazetesi'nin 13 Şubat 1934 tarihli sayısında Mehmet Asım, Balkan Antantı hakkındaki yazısında şunları ifade etmiştir;

“Atina’da imzalanmış olan misakın aldığı son şekil hakikaten her memleketten ziyade Türkleri sevindirecek, yalnız kendimiz için değil, bütün dost memleketler ve milletler için iftihar edilebilecek bir mahiyettedir. Bu itibarla başta Balkan Birliği

⁴⁰³ Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, s. 462-471.

*fikrinin rehberi Büyük Gazimiz olduğu halde İsmet Paşa hükümeti içinde en derin takdir ve tebriklere layık olacak siyasi bir zaferdir.”*⁴⁰⁴

Yazısının devamında ise Balkan Antantının imzalanması dolayısıyla SSCB’ ile ilişkilerin bozulacağı endişelerinin yersiz olduğunu ve Bulgaristan’ın Antanta katılmamış olsa bile Antantın daha sonradan katılacak devletlere açık olduğunu belirterek sözlerini bitirmiştir.⁴⁰⁵

Vakit Gazetesi’nin 1 Mart 1934 tarihli sayısında Sadri Etem, “*Balkan Medeniyeti Nasıl Doğacak*” başlıklı yazısında şunları söylemiştir; “*Balkan Misakı, Balkan milletlerinin barış, dostluk ve anlaşma yolunda yaptıkları güzel eserdir.*” Konuşmasının devamında Balkan bölgesinde yaşanan savaşlara değinerek, Balkan devletlerinin Avrupa sanayisi karşısında güçsüz bir durumda olduğunu ve bu sorunun ancak gümrük antlaşmaları ve her alanda yapılacak kalkınma hareketleri ile çözülebileceğini belirtmiştir.⁴⁰⁶

Milliyet Gazetesinin 12 Şubat 1934 tarihli sayısında Ahmet Şükrü, “*Balkan Misakı*” başlıklı yazısında; Savaştan sonra imzalanan bu Antantın kıymetli bir eser olduğunu ve Antantın Bulgaristan olmaksızın imzalandığını ancak Bulgaristan Başbakanı Muşanov’un ifadelerinde de anlaşılabileceği üzere Bulgaristan barışı destekleyen bir tutum içerisinde olduğunu belirtmiştir. Ahmet Şükrü, konuşmasının devamında Balkan Antantının herhangi bir devlete karşı imzalanmadığını ve Bulgaristan’ında en kısa süre içerisinde Antanta katılacağını düşündüğünü ifade etmiştir.⁴⁰⁷

Akşam Gazetesinin 11 Şubat 1934 tarihli sayısında Necmeddin Sadık, “*Balkan Misakı*” başlıklı yazısında; Balkan Antantının sadece bir bölgede değil aynı zamanda Avrupa’da da barışın tesis edilmesinde etkili olacağını ifade etmiştir. Balkan devletlerinin yakın mazide birbirlerine düşman olduğunu ancak Antantın imzalanmasıyla beraber bu düşmanca tutumunda sona erdiğini belirtmiştir. Balkan Antantının ortaya çıkışındaki en önemli olay Türkiye ve Yunanistan arasındaki dostluk bağlarıdır. Türk- Yunan dostluğunun bir sonucu olan Balkan Antantı, tarihin insanlık lehine kaydedeceği en mühim olaylardan

⁴⁰⁴ Vakit Gazetesi, 13 Şubat 1934, s. 1-6.

⁴⁰⁵ **Ayın Tarihi**, Sayı 3, 1-28 Şubat 1934 s. 133-134.

⁴⁰⁶ Vakit Gazetesi, 1 Mart 1934, s. 3.

⁴⁰⁷ Milliyet Gazetesi, 12 Şubat 1934, s. 1.

birisidir. Necmeddin Sadık yazısının devamında Antantın imzalanmasında en çok Türkiye'nin emeğinin olduğunu ve Antantın sadece barışı sağlamaya yönelik bir mahiyette olduğunu belirtmiştir.⁴⁰⁸

Cumhuriyet Gazetesinin 11 Şubat 1934 tarihli sayısında Yunus Nadi, “*Balkan Misakının İmzasından Sonra*” başlıklı yazısında; Türk- Yunan Dostluk Antlaşması'nın, Balkan Antantının temelini oluşturduğunu ve Türkiye'nin Antantın imzalanma sürecinde çok emek verdiğini ifade etmiştir. Yazısının devamında ise Bulgaristan ve Arnavutluk'un, Antanta imza atmamasının bir eksiklik olduğunu ancak bu eksikliğinde ilerleyen süreçte giderileceğini belirtmiştir.⁴⁰⁹

Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, Völkischer Beobachter Gazetesine Balkan Antantıyla alakalı şunları söylemiştir; Balkan Antantı, mevcut sınırları teminat altına alarak barışın korunmasına yönelik bir mahiyettedir. Balkan Misakı her şeyden evvel anti revizyonizmin bir ifadesidir.⁴¹⁰ Bu demeçte Tevfik Rüştü Bey, Balkan Antantının açık bir şekilde revizyonizm karşıtı bir hareket olduğunu ifade etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, 9 Mart 1935 tarihli Cumhuriyet Halk Partisinin Dördüncü Büyük Kurultayında Balkan Antantı hakkında şunları söylemiştir; “*Asıl dikkate değen, Balkan Paktı'nın, daha bir yıl içinde milletlerarası barış için büyük bir etken olduğunun anlaşılmasıdır. Balkan Antantı gittikçe Avrupa Barışının başlıca temel taşlarından birisi olmaktadır.*”⁴¹¹ Mustafa Kemal Atatürk, Balkan Antantının başarılarından memnun olduğunu ve Antantın Avrupa barışına olan katkısından dolayı duyduğu sevinci ifade etmiştir.

2. Balkan Antantının İtalya'daki Yansımaları

İtalya'da çıkan Lavoro Fascista Gazetesi Balkan Antantı hakkında şu eleştirilerde bulunmuştur; “*Yunanistan'ın girişimiyle oluşturulan Balkan Antantı uluslararası ilişkilerin iyileşmesine hizmet etmemektedir. Bu Antantı Balkan*

⁴⁰⁸ Akşam Gazetesi, 11 Şubat 1934, s. 1-2.

⁴⁰⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 11 Şubat 1934, s. 1.

⁴¹⁰ Hakimiyeti Milliye Gazetesi, 3 Nisan 1934, s. 1-5.

⁴¹¹ Atatürk'ün Milli Dış Politikası 1923-1938, s. 61.

devletleri arasındaki sorunları çözmekten ziyade bazı sorunları daha da kötüleştirmiştir.”⁴¹²

İtalyan Gazetelerinin sert eleştirilerinden anlaşılacağı üzere İtalya Balkan Antantının imzalanmasından memnun olmamıştır. İtalya’nın, Arnavutluk ve Bulgaristan’ın Antanta katılmaması yönünde teşvik etmesi de bu memnuniyetsizliğin somut bir örneği olmuştur.⁴¹³

Roma Büyükelçisi Vasıf Bey 12 Ocak 1934 tarihli raporunda, Polonya’nın Roma Büyükelçisi ile görüşüğünü belirtmiştir. Bu görüşmede, Polonya büyükelçisi Balkan Antantı hususunda duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir. Ayrıca Küçük İtilaf, Balkan Bloğu, Polonya, Fransa, İtalya ve Almanya’nın, Balkan Antantı karşısında boyun eğeceklerini belirtmiştir. Vasıf Bey ise Türkiye ile İtalya arasındaki dostluk ilişkilerinin kuvvetli olduğunu ve herhangi bir düşmanlığın olmadığını söylemiştir. Ayrıca Balkanlarda izlenen siyasetin sadece barışı korumaya yönelik olduğunu ve Türk- İtalyan ilişkilerine herhangi bir zarar getirmeyeceğini belirtmiştir.⁴¹⁴

Roma’da yayınlanan D’Italia Gazetesinin 12 Ocak 1934 tarihli sayısında, Bulgaristan’ın komşu devletler tarafından iç ve dış durumunun dikkate alınması gerektiğini ve İtalya’nın Balkan Antantını güzel karşılamasını gerektiren sebepler olduğunu ifade etmiştir. Ancak Antantın, İtalya’ya karşı cephe almamasının ümit edildiği belirtilmiştir. Bu haber Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos’un, Roma ziyaretinin başarılı olduğunun bir göstergesidir.⁴¹⁵

Türkiye’nin Roma Büyükelçisi Vasıf Çınar Bey’e, Mussolini ile görüşerek Balkan Antantı ve Türkiye’nin izlemiş olduğu siyaset hakkında bilgi verilmesi için talimat verilmiştir. Vasıf Bey, Mussoli’nin Roma’da olmaması sebebiyle Dışişleri Müsteşarı Suviç ile bir görüşme sağlamıştır. Bu görüşme sırasındaki izlenimlerini şu şekilde açıklamıştır; *“Politikalarımızı anladıklarını ve muhalif bir konu olmadığını söyledi. Bulgaristan’ında Balkan Antantına katılması için çalışma yapılması gerektiğini ilave etti.”⁴¹⁶* Suviç’in bu kadar pasif bir açıklama

⁴¹² Akşam Gazetesi, 16 Şubat 1934, s. 2.

⁴¹³ Akşın, **Aptülahat**, a. g. e., s. 268.

⁴¹⁴ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 525. 20. Lef: 1.

⁴¹⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 525. 20. Lef: 7-8.

⁴¹⁶ **Cumhuriyet’in İlk On Yılı ve Balkan Paktı**, s. 323.

yapmasındaki sebep Mussolini ile görüşme sağlayarak talimat almamasından kaynaklanmıştır.

İtalya, Türkiye'yi Balkan Antantından vazgeçirebilmek maksadıyla Yunanistan, Almanya ve İtalya'nın dahil olacağı bir ittifak teklif etmiştir. Ancak bu teklif karşısında Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey Roma Büyükelçiliğine şu cevabı göndermiştir; *“Mahut üçlü anlaşma için zamanın hayli geçmiş olduğunu dürüstlüğümüzün icabı olarak söylemeye mecburum.”*⁴¹⁷ İtalya, görüldüğü üzere Balkan Antantının imzalanmaması için elinden geleni yapmıştır.

Sonuç itibariyle İtalya, Balkan Antantına giden süreçte Bulgaristan ve Arnavutluk'un Antanta katılmasına engel olmuş ve Antant imzalandıktan sonra da İtalyan basını tarafından eleştirilmiştir.

3. Balkan Antantının Bulgaristan'daki Yansımaları

Bulgar basını henüz Balkan Antantı imzalanmadan önce Antant hakkında eleştirilere başlamış durumdaydı. Le Temps Gazetesinin 13 Ocak 1934 tarihli sayısında, Bulgaristan'ın Neuilly Antlaşması'nın kısıtlamalarından kurtulmadan ve Ege denizine çıkacak bir yol bulmadan mevcut durumun korunması amacıyla oluşturulacak bir antlaşmaya imza atmayacağına dair haber yayınladıklarını belirtmiştir.⁴¹⁸

Türkiye'nin Sofya Elçisi Tevfik Kamil Bey 15 Ocak 1934 tarihli raporunda, Bulgaristan'ın ilk aşamadan itibaren çekindikleri ve imzalanma aşamasına gelen Balkan Antantı nedeniyle Bulgaristan basınında bir reaksiyonun başladığını ifade etmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos'un, Roma, Paris ve Londra ziyaretlerinin Bulgaristan basını tarafından düşmanca bir hareket olarak değerlendirildiğini belirtmiştir. Raporun devamında ise Bulgaristan ve Yugoslavya arasındaki ılımlı ilişkilerin kaybolmaya başladığını ve Bulgaristan basınının Yugoslavya karşıtı haberler yazdıklarını beyan etmiştir.⁴¹⁹

Bulgar Mir Gazetesi 16 Ocak 1934 tarihli haberinde, Bulgaristan'ın pakta katılmayacağını belirtmesine rağmen Titulescu ve Maximos'un Bulgaristan'ı

⁴¹⁷ Cumhuriyet'in İlk On Yılı ve Balkan Paktı, s. 324.

⁴¹⁸ B. C. A. Fon Kodu: 226. 525. 20. Lef: 10.

⁴¹⁹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 2. Lef: 2.

pakta dahil etmek için çalışmasının hayretle karşılandığını belirtmiştir. Ayrıca Bulgaristan'ın mevcut şartlar içerisinde pakta katılması için çalışılmasının faydasız olduğu da ifade edilmiştir.⁴²⁰

Komünist Bulgar gazetesi EHC 16 Ocak 1934 tarihli haberinde, Bulgar devlet adamlarının Londra ziyaretleri sırasında paktın diplomatik hazırlıklarının yapıldığını ve Maxmimos'un Londra ziyareti ile paktın fiili olarak kurulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca paktın İngiltere güdümünde olduğu ve paktın komünizm karşıtı olduğu belirtilmiştir.⁴²¹

Balkan Antantının imzalanmasına en büyük tepki Bulgaristan'dan gelmiştir.⁴²² Bulgar gazeteleri, Milletler Cemiyetinin 19. Maddesinde kabul edilen; antlaşmaların barış yoluyla değiştirilmesi hakkından vazgeçmeyeceklerini ve Bulgaristan'ın katılmadığı için Balkan Antantının eksik kaldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca Bulgaristan'ın herhangi bir ülkeye saldırıyı düşünmediğini Balkan Antantının gereksiz ve anlamsız olduğunu da beyan etmişlerdir.⁴²³

Bulgar Mir Gazetesi ise Balkan Antantını şu ifadelerle eleştirmiştir;

*"Bu misak bir Balkan misakı mahiyetinde kabul edilemez, o sadece müttefikler arasında yapılmış bir itiliftir. Bu misak, bu yapısını muhafaza ettikçe bir barış değil bir nifak eseri olacaktır. Bulgar milleti hemen her şeyini kaybetmiştir. Fakat henüz şerefini müdafaa edebilir. Vücuda getirilen eser, Bulgaristan'ın zararınadır. Eğer biz bu eseri imzalamış olsaydık bu bizim menfaatimize olmayacaktı."*⁴²⁴

Görüldüğü üzere Bulgar basını tarafından Balkan Antantının imzalanması çok sert bir dille eleştirilmiştir.

La Bulgarie Gazetesi Balkan Antantı hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur; *"Eğer maksat barışı kuvvetlendirmek ise bunun çaresi vardır. Mr. Mouchanof Bükreş'te, saldırılmazlık paktları imzalanmasını teklif ederek bu yolu göstermiştir ve bu yol Milletler Cemiyeti ile Briand- Kellog paktlarına uygundur."*⁴²⁵ Bulgaristan, Balkan Antantı yerine ikili anlaşmalar imzalayarak barışın korunabileceği fikrini savunmuştur.

⁴²⁰ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 525. 20. Lef: 11.

⁴²¹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 525. 20. Lef: 12.

⁴²² Sabri, a. g. m., s. 779.

⁴²³ Akşin Aptülahat, a. g. e., s. 267.

⁴²⁴ Milliyet Gazetesi, 12 Şubat 1934, s. 6.

⁴²⁵ Akşin Aptülahat, a. g. e., s. 268.

Bulgaristan Başkanı Muşanov, 12 Şubat 1934 tarihli demecinde; Bulgaristan'ın barış siyaseti izlediğini ancak komşularının kendi arasında Balkanların hudutlarını güvence altına aldıkları bir antlaşma imzaladıklarını belirtmiştir. Bulgaristan, kendilerinin olmaksızın imzalanan bu Antant karşısında barış siyaseti izlemeye devam edeceklerini beyan etmiştir.⁴²⁶

Bulgar Akademisyen Lüdmil Petrov ise Balkan Antantını şu sözlerle yorumlamıştır; Antantın imzalanması ile beraber Bulgaristan karşıtı bir ittifak yapıldığını ve Bulgaristan'ın sert bir daire içerisinde sıkıştırıldığını belirtmiştir. Petrov, Balkan Antantına katılan ülkelerin 1939 yılına gelindiğinde 127 tümene sahip olduğunu ve bu tümenlerden 38'inin Bulgaristan sınırlarına yerleştirildiğini bu tümenlere karşı ise Bulgaristan ordusunda sadece 10 tümen olduğunu ifade etmiştir.⁴²⁷

Sonuç itibariyle Bulgaristan basını Balkan Antantı imzalanmadan önceki süreçte eleştirilerine başlamış ve Antant imzalandıktan sonra da eleştirilerine devam etmiştir. Hem hükümete muhalif gazeteler hem de hükümet yanlısı gazeteler Balkan Antantı hakkında olumsuz haberler yayınlamıştır.

4. Balkan Antantının İngiltere'deki Yansımaları

İngiliz Times Gazetesinin 12 Şubat 1934 tarihli haberinde, Balkan Antantına Bulgaristan ve Arnavutluk'un dahil olmaması sebebiyle Antantın kıymetinin azaldığını ve buna Balkan Misakı adı verilmesinin yanlış olduğu ifade edilmiştir. Haberin devamında ise Bulgaristan'ın azınlıklar sorunu ve Ege denizine çıkma isteklerinin çözülmediği belirtilmiştir.⁴²⁸

İngiltere Dışişleri Bakanı Sir John Simon, Avam Kamarasında Balkan Antantıyla alakalı sorulan bir soruya şu cevabı vermiştir; İngiliz Hükümeti barışı destekleyen herhangi bir ittifaka karşı değildir. Ancak bu ittifak herhangi bir devlete karşı olmaması şartıyla kabul edilebilir. Simon, Balkan Antantına, Bulgaristan'ında katılmasının önemli olduğunu ifade etmiştir.⁴²⁹

⁴²⁶ Hakimiyeti Milliye Gazetesi, 13 Şubat 1934, s. 6.

⁴²⁷ Petrov, **a. g. m.**, s. 164-165.

⁴²⁸ **Ayn Tarihi**, Sayı 3, 1-28 Şubat 1934, s. 132-133.

⁴²⁹ **Ayn Tarihi**, Sayı 3, 1-28 Şubat 1934, s. 135.

İngiltere Hükümeti ise yayımlamış olduğu bir notta; Balkan Antantının iş birliğini kolaylaştırmadığını ve Antantın Bulgaristan olmaksızın hazırlanmasını onaylamadıklarını bildirmiştir. İngiltere'nin bu açıklamasından revizyonizmi desteklediği anlaşılmamalıdır. Ancak Fransa'nın Balkan Antantı aracılığıyla bölgede nüfus kazanmamasını isteyen İngiltere, Fransa'ya karşı revizyonizmi destekleyecektir.⁴³⁰

5. Balkan Antantının Romanya'daki Yansımaları

L'Independence Romaine gazetesinin 14 Ocak 1934 tarihli sayısında şu ifadeler yer verilmiştir; Milletler Cemiyetinin buhran geçirdiği bir dönemde Cenevre ruhu Balkanlara sirayet etmiştir. Balkan Antantı şubat ayına doğru imza edilecektir. Haberin devamında ise yıllardır süregelen savaş ve entrikalara sahne olan Balkanlara, Antantın imzalanmasıyla beraber barışın geleceği ve Antantın öncelikle Romanya'da selamlanacağı ifade edilmiştir. Titulescu'nun Balkan Antantıyla alakalı yapmış olduğu ziyaretler ve diplomatik girişimlerin ne kadar önemli olduğu belirtilmiştir.⁴³¹

Varşova Elçisi Ferit Bey, 10 Şubat 1934 tarihli raporunda, Romanya'nın Varşova Elçisi Mösyö Cadere ile bir görüşme sağladığını ve bu görüşmede Bulgaristan'ın, Yugoslavya ve Romanya ile bir ittifak yapmak için teklifte bulunduğunu belirtmiştir. Mösyö Cadere ise Türkiye ve Yunanistan ile olan ilişkilere zarar gelmemesi için bu teklifin Romanya ve Yugoslavya tarafından reddedildiğini belirtmiştir.⁴³²

Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu, Balkan Antantı imzalandıktan sonra Anadolu Ajansına şu demeci vermiştir; *"Bu antlaşma Balkan devletleri arasında oluşturulabilecek en kuvvetli barış vesikasıdır. Bu antlaşmasının imzalanmasıyla beraber Balkan halkları arasında çok kuvvetli yardımlaşma ve dayanışma bağları meydana gelmiştir."* Konuşmasının devamında ise Balkan Antantının mevcut sınırları korumaya yönelik olduğunu belirterek Antantın yayılmacı bir siyaset takip edeceğinin söylenmesinin saçma olduğunu ifade etmiştir.⁴³³

⁴³⁰ Akşin, **Aptülâhat**, a. g. e., s. 269.

⁴³¹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 525. 20. Lef: 3.

⁴³² B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 10. Lef: 2.

⁴³³ Hakimiyeti Milliye, 13 Şubat 1934, s. 1.

Romanya’da yayınlanan *Universul Gazetesi*, Balkan Antantının Milletler Cemiyeti ve Briand- Kellog ruhuna uygun olduğunu belirtmiştir. Haberin devamında ise Balkan Antantının prensipleri, mevcut sınırların korunması ve sorunların barışçıl yollarla çözülerek herhangi bir savaşın önlenmesi olarak ifade edilmiştir. Romanya’da yayınlanan *Karantul Gazetesi* ise, Balkan Antantının mevcut sınırları korumaya yönelik bir tutum sergileyerek 55 milyon kişiyi temsil eden dört devletin siyasi birliğini ifade ediyor şeklinde yorumlamıştır.⁴³⁴

Türkiye’nin Köstence Konsolosu Nebil Süreya Bey, 26 Şubat 1934 tarihli raporunda, Atina’da imza edilen Balkan Antantı vesilesi ile Köstence’de tören düzenlendiğini bu törene eski donanma mensupları, ticaret memurları, Harp malulleri, Türk ve Yunan okullarına mensup öğrencilerin katıldığını ifade etmiştir.⁴³⁵

6. Balkan Antantının Yunanistan’daki Yansımaları

Yunanistan Başbakanı Çaldaris 10 Şubat 1934 tarihinde Anadolu Ajansı muhabirine vermiş olduğu demeçte, Balkan Antantının imzalanmasından dolayı duyduğu mutluluğu belirtmiş ve barış yolunda çok önemli bir eser meydana getirildiğini ifade etmiştir.⁴³⁶

Venizelos ise Balkan Antantı hakkında muhalif bir tutum sergilemiş ve İtalya’nın, Arnavutluk üzerinden Yugoslavya’ya saldırması durumunda Yunanistan’ında savaşa girebileceğini ve Antantın Yunanistan’ın gerçekleştiremeyeceği taahhütler getirdiğini ifade etmiştir.⁴³⁷

Venizelos, Balkan Antantı imzalandıktan sonra muhalefetin eleştirileri ve şüphelerini iletme amacıyla Türkiye’nin Atina elçisi Enis Bey ile bir görüşme sağlamıştır. Venizelos bu görüşmede Antantın ortak sınırları koruma görevi üstlendiğini ve bu yüzden Yunanistan’ın büyük devletler ile bir savaşa girebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca Balkan Antantıyla alakalı şüphelerini İsmet Paşa’ya bir mektup göndererek dile getireceğini de belirtmiştir.⁴³⁸

⁴³⁴ **Ayın Tarihi**, Sayı 3, 1-28 Şubat 1934, s. 134.

⁴³⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 10. Lef: 5.

⁴³⁶ **Ayın Tarihi**, Sayı 3, 1-28 Şubat 1934, s. 92.

⁴³⁷ Akşin Aptülâhat, a. g. e., s. 265.

⁴³⁸ **Cumhuriyet’in İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934**, s. 343.

Yunanistan Dışışleri Bakanı Maximos, Balkan Antantının parlamentoda kabul edilmesi münasebetiyle verdiği demeçte, Balkanlı devletler dışında herhangi bir büyük devletle Antantın uygulanması için savaşa girilmeyeceğini ifade etmiştir. Venizelos ise bu açıklamaya binaen Maximos'a bir mektup göndererek Balkanlı devletler dışında İtalya gibi bir büyük devletle savaşılmayacağı tespit edildiğine göre Antantın ruh ve manasına aykırı olduğunu söyleyerek eleştiride bulunmuştur.⁴³⁹

Muhalefette yer alan devlet adamı Metaxas ise Antantın Yunanistan'ın çıkarlarına uygun olmadığını ve Yunanistan ile İtalya'yı karşı karşıya getirerek Türk- Yunan dostluğunu bile sarsacağını ifade etmiştir.⁴⁴⁰

Yunan Gazetesi Katimerini, Balkan Antantına imza atan devletlerin saldırgan değil savunmacı bir özellik taşıdığını ifade etmiştir. Ayrıca Proiya Gazetesi ise, Antanta imza atan ülkelerin barışa büyük bir katkı sağladıklarını ve ilerleyen zamanlarda barışa yaptıkları katkının takdir edileceğini yazmıştır. Haberin devamında ise Bulgaristan ile Arnavutluk'un Antanta katılmalarından mutluluk duyulacağı belirtilmiştir.⁴⁴¹

Genel itibariyle Balkan Antantını eleştiren muhalif gazeteler ve Venizelos gibi devlet adamları Bulgaristan'ın Antanta dahil olmamasından ve İtalya ile herhangi bir savaşa sürüklenme ihtimalinden dolayı eleştirilerde bulunmuştur. Balkan Antantını destekleyenler ise Antantın saldırma amacıyla değil imza atan devletlerin savunmaya ve barışı korumaya yönelik bir tutum içerisinde olduğunu ifade etmiştir.

7. Balkan Antantının Macaristan'daki Yansımaları

Balkan Antantının imzalanmasından sonra Macar basınında bu hususla alakalı haberler yayınlanmaya başlamıştır. Függetlenseg Gazetesi, Balkan Antantının imzalanmadan önce Macaristan'a karşı oluşturulmuş bir ittifak olarak yorumlandığını ancak Balkan Antantının sadece Balkan devletlerinin güvenliğini sağlayan bir ittifak olduğu belirtmiştir. Haberin devamında ise Tevfik Rüştü Bey'in revizyonizme karşı nötr olduğu yönündeki açıklamasına yer verilmiştir.

⁴³⁹ Hakimiyeti Milliye, 10 Nisan 1934, s. 1.

⁴⁴⁰ Akşın **Aptülâhat**, a. g. e., s. 265.

⁴⁴¹ Hakimiyeti Milliye, 13 Şubat 1934, s. 3.

Başka bir Macar gazetesi Budapesti Hirlap ise Türkiye'nin, Macar dostluğuna sadık kaldığını ve Balkan Antantı ile Macar Dostluk Antlaşması'nın TBMM tarafından aynı tarihte onaylandığına dikkat çekerek Balkan devlet adamları tarafından Macaristan'a karşı oluşturulan bu antantın Türkiye sayesinde başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmiştir⁴⁴²

Macar gazetesi Peşti Naplo 11 Şubat 1934 tarihli haberinde, Türkiye'nin, Balkan Antantında oynamış olduğu rolün Macaristan tarafından hoş karşılanmadığını belirtmiştir. Haberin devamında ise Macaristan'ın, SSCB ile ilişkilerini düzeltmeye başladığı bir anda Türkiye'nin, Balkan Antantı için yoğun çaba harcamasının yanlış olduğunu ve Balkan Antantının Bulgaristan olmadan imzalandığı için yarım kaldığı ifade edilmiştir.⁴⁴³

Aynı tarihli Macar Peşter Loyt gazetesinde yayınlanan haberde, Bulgaristan'ın, Antanta katılmamakta haklı olduğu belirtilmiştir. Haberin devamında ise Balkan Antantından dolayı Macaristan'ın, Türkiye ve Bulgaristan'a karşı izlemiş olduğu politikalarda herhangi bir değişiklik olmadığı ve samimi dostluk ilişkilerinin devam edeceği belirtilmiştir.⁴⁴⁴

Türkiye'nin, Budapeşte Elçisi Behiç Bey raporunda, Macaristan Dışişleri Bakanı Kalman Kanya'nın, Bulgaristan Başbakanı Mushanoff ile hangi hususları görüştüğü üzerine bilgi istediğini belirtmiştir. Kanya ise Mushanoff'un Roma ziyareti sırasında Balkan Antantına katılmamalarından dolayı kendilerini takdir ettiğini belirtmiştir. Raporun devamında ise Kanya, Mushanoff'un Romanya ile aralarındaki sorunları çözme aşamasına gelerek komşuları ile saldırmazlık antlaşmaları imzalamaya hazır olduğunu söylediğini ifade etmiştir.⁴⁴⁵

8. Balkan Antantının Yugoslavya'daki Yansımaları

Yugoslav gazetesi Politika, Balkan Antantının imzalanmasıyla alakalı şu değerlendirmeyi yapmıştır; Balkan konferanslarında antantın imzalanamayacağı düşüncesinin boşa çıktığını ve ümitsizliğe kapılanların ise yanıldıklarını belirtmiştir. Haberin devamında ise Balkan hükümetlerinin doğru yolda oldukları

⁴⁴² B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 19. Lef: 1-2.

⁴⁴³ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 10. Lef: 10.

⁴⁴⁴ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 10. Lef: 10-11.

⁴⁴⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 232. 566. 20. Lef: 1-2.

ve Antantın diğer Balkan hükümetlerine açık şekilde düzenlendiği ifade edilmiştir.⁴⁴⁶

Belgrad Elçisi Ali Haydar Bey, Balkan Antantının imzalanmasından sonra Antantla alakalı görüşlerini 13 Mayıs 1934 tarihli raporunda Türkiye Dışişleri Bakanlığına iletmiştir. Ali Haydar Bey bu raporunda, Avrupa’da, genel olarak Balkan bölgesinin savaş alanı gibi görüldüğünü ancak Balkan Antantının imzalanmasıyla bu düşüncenin ortadan kalktığını ve Venizelos ile İtalya gibi Antant karşıtı hareketlerin başarılı olamayacağını ifade etmiştir. Raporun devamında ise Balkan devletleri haricinde başta İtalya olmak üzere bazı devletlerin Balkan Antantına karşı bir savaş açtıkları ancak bunun başarıya ulaşmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir.⁴⁴⁷

Yugoslavya Dışişleri Bakanı Jevtich, Balkan Antantının Yugoslavya Millet Meclisinde onaylanması sırasında vermiş olduğu demeçte, Balkan Antantının, Balkanlarda barışı sağlamaya yönelik olduğunu ve Antantın şu an ki şartlar altında her şeyin azamisini kapsadığını belirtmiştir. Konuşmasının devamında ise Balkan Antantının başka bir devlete karşı yapılmadığını sadece Balkanlarda barış ve güvenliğin sağlanması amacını taşıdığını belirterek Antant hakkındaki kaygıları gidermeye çalışmıştır.⁴⁴⁸

Yugoslav Stampa gazetesi, Balkan Antantının imzalanmasından sonra bir yazısında Balkan Antantının temelini Türk- Yugoslav, Türk- Romen ve Türk- Yunan dostluklarının oluşturduğunu belirtmiştir. Bu Dostluk antlaşmalarının imzalanmasında ise Türk Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Bey’in önemli bir yeri olduğuna dikkat çekerek Tefik Bey’in çalışmalarından övgü ile bahsetmiştir.⁴⁴⁹

9. Balkan Antantının Arnavutluk’taki Yansımaları

Türkiye’nin Tiran Büyükelçisi Ruşen Eşref Bey 6 Mart 1934 tarihli raporunda, Arnavutluk’un, Ankara elçiliğini kapatması, Balkan Antantı ve Arnavutluk’un dış politikası hakkında bilgi vermiştir. Raporda, Ruşen Bey Balkan Antantının Arnavutluk’ta olumsuz karşılandığını ve Arnavutluk’un

⁴⁴⁶ Hakimiyeti Milliye, 13 Şubat 1934, s. 3.

⁴⁴⁷ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 527. 3. Lef: 1.

⁴⁴⁸ Akşin, **Aptülâhat**, a. g. e., s. 266.

⁴⁴⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 26 Şubat 1934, s. 1.

Antanta katılma çabalarının olumsuz karşılanması tepkiyle karşılandığını belirtmiştir. Arnavutluk Dışişleri Bakanı Cafer Villa, Ruşen Eşref Bey'e, Balkan Antantının iyi bir şey olduğunu ve zamanla daha da gelişim göstereceğini söylemiştir. Raporun devamında ise Arnavutluk ve İtalya arasındaki ilişkilerin gerilemesiyle beraber Arnavutluk ve Yugoslavya arasındaki ilişkilerin ilerleme kaydettiği ve Yugoslavya Ticaret Bankası'nın, Arnavutluk'ta bir şube açacağı ifade edilmiştir.⁴⁵⁰

Arnavutluk ve Yugoslavya arasında iki tarafında hudutlarını karşılıklı olarak kapsayacak şekilde 15'er kilometrelik bir alan serbest ticaret bölgesi olarak ilan edilmiştir. Raporda, İtalya'nın iki ülke arasında gelişen dostluk ilişkilerini önemsemediği sadece Arnavutluk'a maddi yardım talebinde bulunduğunu ancak Kral Zogo'nun nu teklifi reddettiği belirtilmiştir. Kral Zogo ülkesinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek maksadıyla 15-16 milyon civarında olan milli savunma bütçesini azaltarak 5-6 milyona indirmiştir. Bu tasarruflar dahilinde ise Arnavutluk, Ankara'da bulunan elçiliğini kapatmıştır. Ancak Ruşen Eşref Bey elçiliğin kapatılmasıyla alakalı olarak Arnavutluk'un, Litvanya, Çekoslovakya, Almanya ve Avusturya'da yeni elçilikler açtığına dikkat çekerek Balkan Antantının dışında kalan Arnavutluk'un bu durum karşısında Ankara'daki elçiliğini kapatmış olabileceğine dikkat çekmiştir.⁴⁵¹

10. Balkan Antantının Fransa'daki Yansımaları

Fransız gazeteleri Balkan Antantı hakkında övgü dolu sözlerle bahsetmiştir. Paris basını Balkan Antantının sadece bölgesel barışın değil aynı zamanda uluslararası barışında korunmasında önemli bir etken olacağını ifade etmiştir.⁴⁵²

Balkan Antantının imzalanmasından sonra Fransız Temps gazetesi, Türkiye, Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan'ın tıpkı Küçük Antant devletleri gibi müşterek bir cephe oluşturarak dört balkan devletinin asıl gayelerinin barışın korunmasına yönelik olduğuna dair bir haber yayınlamıştır.⁴⁵³

⁴⁵⁰ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 233. 572. 5. Lef: 1.

⁴⁵¹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 233. 572. 5. Lef: 1-3.

⁴⁵² Akşam, 14 Şubat 1934, s. 2.

⁴⁵³ Akşam, 14 Şubat 1934, s. 2.

Temps gazetesinin bir başka haberinde ise Balkan Antantının Bulgaristan'a ya da başka bir devlete karşı oluşturulmadığına ve antlaşmanın 3. Maddesi gereğince Arnavutluk ve Bulgaristan'ın istedikleri zaman Antanta katılabileceklerine dikkat çekilmiştir.⁴⁵⁴

Fransız basını Balkan Antantını bir zafer olarak telakki etmiş ve artık yabancı devletlerin Balkanlara müdahale edemeyeceğini belirtmiştir. Küçük İtilaf hükümet merkezlerini ziyaret eden Fransız Dışişleri Bakanı Barthou vermiş olduğu bir demeçte, Balkan Antantının mevcut statükoyu korumak için büyük bir etken olduğunu ve başka devletlerin topraklarını almak isteyenler içinde bir engel taşıdığını ifade etmiştir.⁴⁵⁵

⁴⁵⁴ **Ayın Tarihi**, Sayı 3, 1-28 Şubat 1934, s. 138.

⁴⁵⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 233. 572. 13. Lef: 3.

V.BALKAN ANTANTININ İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINA KADAR ÇALIŞMALARI

A. Balkan Antantının 1934 Yılı Çalışmaları

1. Balkan Antantı Daimi Konseyi'nin 30 Ekim 1934 Tarihli Ankara Toplantısı

Balkan Antantının imzalanmasının ardından imzacı devletlerin dışişleri bakanları ilk toplantılarını haziran ayının ikinci haftasının 1934 yılında Cenevre'de gerçekleştirmişlerdir. Bu toplantıda Balkan Antantı hakkındaki olumsuz eleştirileri ortadan kaldırmak maksadıyla antantın Milletler Cemiyetine kaydedilmesi hususunu tartışmışlardır. Ancak daha sonra yapılan görüşmeler neticesinde bu fikirden vazgeçilmiştir.⁴⁵⁶

Balkan Antantının imzalanmasıyla beraber Balkan Konferansları bitmiş ve Balkan Antantı Konseyi toplantılarına geçilmiştir. Beşinci Balkan Konferansını tertip etmekle görevli Türk heyet başkanı Hasan Bey, 18 Ağustos 1934 tarihinde Balkan Antantı üyesi devletleri 1-6 Ekim 1934 tarihlerinde gerçekleştirilmesi planlanan konsey toplantısına davet etmiştir. Bu toplantıda Balkan Birliği, Ekonomik yakınlaşma, Kültürel yakınlaşma, Konsolosluk antlaşması imzalanması, Konsey Tüzüğü'nün düzenlenmesi, Ulaşım, Sağlık ve Sosyal alanlarda görüşmeler yapılması kararlaştırılmıştır. Balkan Antantı Konsey toplantısının 1-6 Ekim tarihi yerine 30 Ekim'e ertelenmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁵⁷

Yugoslavya Kralı Alexander'ın, 9 Ekim 1934 tarihinde suikast sonucunda öldürülmesi Balkan Antantını sarsmıştır.⁴⁵⁸ Bu suikast sonucunda Balkan Antantı Konsey toplantısının ertelenebileceği düşünülmüştür. Ancak Havas Ajansı'nın 16 Ekim'de yayınlamış olduğu haberde; konsey toplantısının 30 Ekim tarihinde yapılacağı ve herhangi bir erteleme söz konusu olmadığı ifade edilmiştir.

⁴⁵⁶ B. C. A. Fon Kodu: 030.10. Yer Bilgisi: 233. 572. 13. Lef: 3; Soysal, **Balkan Paktı 1934- 1941**, s. 185.

⁴⁵⁷ **Ayın Tarihi**, Sayı 9, 1-31 Ağustos 1934, s. 162.

⁴⁵⁸ Suikastla alakalı ayrıntılı bilgi için bkz. (Cumhuriyet 10 Ekim 1934, s. 1.)

Yugoslavya'nın, konsey toplantısına katılma kararı alması suikast sonrasında Balkan Antantı üyesi devletlere izlenecek siyasette bir değişiklik olmadığını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca suikast sonrasında Balkan Antantı üyesi devletlerle birliktelik mesajı da vermek istemekteydi.⁴⁵⁹

Balkan Antantı Konseyinin Ankara toplantısı 30 Ekim 1934 tarihinde başlamış ve 2 Kasım 1934'te son oturumunu gerçekleştirmiştir.⁴⁶⁰ Son oturum yapıldıktan sonra resmi bir bildiri yayınlanmıştır.⁴⁶¹ Bu bildiriye göre Balkan Antantı Konseyi⁴⁶² dört devletin dışişleri bakanlarından teşekkül edecek ve başka ekleme yapılmayacaktır. Balkan devletleri arasında ticari ilişkilerin geliştirilmesi maksadıyla ekonomik bir konsey oluşturulması⁴⁶³ ve bu konseyin üyeleri ise dört devletin belirleyeceği temsilcilerden oluşacaktır. Ekonomi Konseyi ilk toplantısını Mayıs'a kadar gerçekleştirecek ve Balkan Antantı üyesi devletlerin ticari ilişkilerinin geliştirilmesi, Balkan bankası oluşturulması yönünde çalışma yapılması ve turizmin geliştirilmesi gibi hususları görüşülmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Balkan Antantı Konseyi, hukuk birliği ve posta teşkilatının sağlanması gibi konularda çalışma yapılmasını kararlaştırmıştır. Ayrıca Balkan Antantı Konseyi, Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde 10 Ekim 1933 tarihinde imzalanan Saavedra Samas Saldırmazlık ve Uzlaşma Antlaşmasına isteyen devletlerin katılabileceğine dair karar almıştır. Bir sonraki toplantının ise Romanya Milli Bayramı vesilesiyle 10 Mayıs 1935 tarihinde Bükreş'te yapılmasını kararlaştırmıştır.⁴⁶⁴

Ankara toplantısının bitmesiyle beraber Balkan Antantı üyesi devletlerin fikirlerini yayması için Antantın bir gazete çıkarması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla Belgrad'da, İngilizce olarak yayınlanacak Balkan Herald gazetesinin kurulmasına karar verilmiştir. Gazetenin aylık masrafı Balkan Antantı üyesi devletlere pay edilmiş ve Türkiye'nin payına ise 5.275 dinar düşmüştür. Dışişleri

⁴⁵⁹ **Ayın Tarihi**, Sayı 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, s. 178-179.

⁴⁶⁰ Milliyet, 30 Ekim 1934, s. 1-5.

⁴⁶¹ Vakit, 3 Kasım 1934, s. 1.

⁴⁶² Konseyin oluşturulmasıyla alakalı esaslar için bkz. Arhiva M. A. E. Fond: Conventii Multilaterale, Ankara 2 Noviembrie 1934, Filale: 1-4.

⁴⁶³ Ekonomi Konseyinin kurulması ve çalışma yöntemleri için bkz. Arhiva M. A. E. Fond: Conventii Multilaterale, Ankara, 2 Noviembrie 1934, Filale: 1-2.

⁴⁶⁴ **Ayın Tarihi**, Sayı 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, s. 94-95; Milliyet, 3 Kasım 1934, s. 1-5.

Bakanlığı, Başbakanlıktan, Belgrad Elçiliğine gönderilmek üzere 3 aylık masraf olarak 16.825 Dinar istemiştir.⁴⁶⁵

2. Yugoslavya Kralı Alexander'ın Suikast Sonucunda Öldürülmesi ve Balkan Antantı Konseyinin Belgrad Toplantısı

Yugoslavya Kralı Alexander, 9 Ekim 1934 tarihinde Marsilya'da Fransız Dışişleri Bakanı Louis Barthou ile görüşürken uğramış olduğu suikast sonucunda öldürülmüştür. Yugoslavya Kralının ölmesi üzerine Balkan Antantı üyesi devletlerin temsilcileri Ankara'daki Yugoslav temsilciğinde toplanarak birlik ve beraberlik mesajı vermişlerdir. Balkan Antantı üyesi devletlerin temsilcileri Kral Alexander'ın cenaze törenine katılmak amacıyla Yugoslavya'ya gitmiştir.⁴⁶⁶

Kral Alexander'ın cenaze töreni sebebiyle Balkan Antantı Konseyi 19 Ekim 1934 tarihinde Belgrad'da bir toplantı gerçekleştirmiştir. Balkan Antantı Konseyinin 30 Ekim 1934 tarihli Ankara toplantısı esnasında Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu, Belgrad'da gerçekleşen toplantının sadece müttefik devlet Yugoslavya'nın acısını paylaşmak ve Kral Alexander'a saygılarını gösterebilmek amacıyla gerçekleştiğini belirtmiştir.⁴⁶⁷ Belgrad toplantısı esnasında Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos, Yugoslavya'yı üzen felaket karşısında Balkan Antantı Konseyinin nefret hislerini bildirmek için toplandığını belirtmiştir. Ayrıca Alexander'ın, Balkan Birliğinin öncülerinden olduğunu ve bu eserin ilerlemesi için çalışmaya devam edeceklerini ifade etmiştir.⁴⁶⁸

19 Ekim 1934 tarihli Belgrad toplantısından sonra Küçük Antant ve Balkan Antantı üyeleri ortak bir bildiri yayınlamışlardır. Bu bildiride; Balkan Antantı ve Küçük Antant üyeleri Yugoslav Kralı Alexander'ın öldürülmesi sebebiyle Yugoslav halkına üzüntü ve kederlerini iletmiştir. Ayrıca bu suikastın yabancı güçler tarafından planlandığının kabul edildiği ve Balkan Antantının uluslararası alanda kazanmış olduğu başarının engellenemeyeceği belirtilmiştir. Küçük Antant

⁴⁶⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 528. 2. Lef: 1-2. (Belgede üç aylık masraf 16.825 Dinar olarak yazılmış ve 3 aylık ödeme de bu miktar üzerinden gerçekleşmiştir.)

⁴⁶⁶ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 233. 572. 13. Lef: 3.

⁴⁶⁷ **Ayın Tarihi**, Sayı 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, s. 180-181.

⁴⁶⁸ **Ayın Tarihi**, Sayı 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, s. 162.

ve Balkan Antantı konseylerinin bir daha böyle bir olay yaşanmaması için ortak hareket edecekleri ifade edilmiştir.⁴⁶⁹

Küçük Antant ve Balkan Antantının ortak bir bildiri yayınlamasından sonra dış basında iki antantın birleşebileceği yönünde haberler yayınlanmaya başlamıştır. Tiran’da çıkan Vatra gazetesinin 4 Kasım 1934 tarihli haberinde; iki antantın birleşip birleşmeyeceği hususunun merak konusu olduğu ifade edilmiştir. Haberin devamında ise Venizelos’un, Maxmimos’a bir mektup göndererek bu birleşmenin karşısında olduğunu açıkça belirtilmiştir. Bu birleşmeyle alakalı olarak Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu ise iki antantında aynı amaca hizmet etmelerinden dolayı birleşmeleri gayet doğaldır demiştir. Ancak iki antantın icraat sahalarının farklı olduğuna dikkat çekmiş ve ideallerinin aynı olduğunu dile getirmiştir. Bu açıklamalar sonucunda iki antantın birleşmeyeceğinin anlaşıldığı haberde belirtilmiştir.⁴⁷⁰

B. Balkan Antantının 1935 Yılı Çalışmaları

1. Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin 3-9 Ocak 1935 Tarihli Atina Toplantısı

Balkan Antantı Ekonomik Konseyi 3-9 Ocak 1935 tarihleri arasında Atina’da Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos’un riyasetinde toplanmıştır. Atina’da toplanacak olan Ekonomik Konsey toplantısına Türkiye adına Hasan Saka, Dışişleri Bakanlığı ticaret genel müdürü Vedii Bey, iktisat müsteşarı Faik Kurdoğlu, İş Bankası genel müfettişi Sami İşbaydan ve Türk Ofis baş müşavirlerinden Burhan Zihni 31 Aralık sabahı Pire’ye hareket etmişlerdir.⁴⁷¹ 3 Ocak tarihinde gerçekleşen açılış toplantısında⁴⁷² Yunanistan Bankası’ndan M. Varvaressos başkanlığa seçilmiştir. Yugoslavya’dan M. Pelivanovitch, Romanya’dan M. Tambakovitch ve Türkiye’den Hasan Saka başkanlık yardımcılıklarına seçilmiştir. Balkan Antantı Ekonomik Konseyi toplantıda Balkan Antantı üyesi devletler arasında ekonomik yakınlaşma sağlanması, Balkan Bankası kurulması, ticaret ve turizm gibi alanların geliştirilmesi için görüşmeler

⁴⁶⁹ **Ayın Tarihi**, Sayı 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, s. 163.

⁴⁷⁰ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 527. 24. Lef: 1-2.

⁴⁷¹ Cumhuriyet, 1 Ocak 1935, s. 5.

⁴⁷² Açılış toplantısında gerçekleşen konuşmalar için bkz. (Cumhuriyet, 4 Ocak 1935, s. 1-3.)

yapmıştır. Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin yapmış olduğu 6 günlük çalışma sonucunda bir bildiri yayınlanmıştır. Bu bildiride; yapılan çalışmaların 10 Mayıs 1935 tarihinde Bükreş'te toplanacak olan Balkan Antantı Daimi Konseyi toplantısına gönderilecek raporların hazırlanması için toplanıldığı bildirilmiştir.⁴⁷³

Balkan Antantı Ekonomik Konseyi, Balkan Antantı Daimi Konseyine sunulacak raporları hazırlayabilmek için Nisan ayında toplantılarına devam etmiştir. 5 Nisan 1935 tarihinde Belgrad'da gerçekleşen toplantıda dört komisyon teşekkül etmiştir. Bu komisyonlar posta, telgraf, telefon haberleşmesi, demiryolu ulaşımı, hava ve denizyolu ulaşımı gibi konuları görüşmüştür.⁴⁷⁴

Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin 18 Nisan 1935 tarihinde Ankara'da gerçekleştirmiş olduğu toplantı Dışişleri Bakan Vekili Hasan Saka Bey'in açılış konuşması ile başlamıştır. Görüşmelerin bitmesiyle beraber Hasan Saka, Anadolu Ajansına vermiş olduğu demeçte; toplantıda görüşülen konuların dört komisyon olarak yapıldığını ve bu komisyonlarında banka komisyonu, ticari ilişkiler komisyonu, turizm komisyonu ve ulaşım komisyonu olarak teşekkül ettiğini belirtmiştir. Haberin devamında ise Hasan Saka, Banka komisyonunun çalışmalarını bitirmek üzere olduğunu ve ticaret komisyonunun ise görüşmeleri bitirerek karar aşamasına geçtiğini belirtmiştir. Turizm komisyonunun ise görüşmelere devam ettiğini ifade etmiştir.⁴⁷⁵

Balkan Antantı Ekonomik Konseyi, 18-25 Nisan tarihlerinde gerçekleştirmiş olduğu toplantılar neticesinde almış olduğu kararları Balkan Antantı Daimi Konseyine göndermiştir. Bu kararlar Daimi Konsey tarafından onay alarak yürürlüğü girmiştir.⁴⁷⁶

2. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 10-13 Mayıs Tarihli Bükreş Toplantısı

Balkan Antantı Daimi Konseyinin Bükreş toplantısına Türkiye adına Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras heyet başkanı olarak atanmıştır. Heyette ayrıca Trabzon Milletvekili Hasan Saka, ikinci daire Şefi Cevat Açıkalın, özel

⁴⁷³ **Ayın Tarihi**, Sayı 14, 1-31 II. Kanun 1935, s. 151-155; Bildirinin ayrıntılı metni için ayrıca bkz. (Cumhuriyet 11 Ocak 1935, s. 1-5.)

⁴⁷⁴ **Ayın Tarihi**, Sayı 17, 1-30 Nisan 1935, s. 175.

⁴⁷⁵ **Ayın Tarihi**, Sayı 17, 1-30 Nisan 1935, s. 175-176.

⁴⁷⁶ **Ayın Tarihi**, Sayı 17, 1-30 Nisan 1935, s. 177.

kalem müdürü Refik Amir Kocamaz bulunmaktaydı.⁴⁷⁷ Dışışleri Bakanı Tevfik Rüştü, 8 Mayıs 1935 tarihinde Ankara'dan yola çıkarak 9 Mayıs günü İstanbul'a gelmiş ve Bükreş'e gidecek heyet üyeleri ile beraber Daçia isimli vapurla Köstence'ye hareket etmiştir.⁴⁷⁸

Bükreş toplantısına katılan heyet üyeleri Romanya milli bayramı olması sebebiyle kutlamalara katılmış ve resmi geçit törenini izlemiştir. Daha sonra Romanya Kralı'nın yemek ziyafetine katıldıktan sonra ilk toplantılarını gerçekleştirmişlerdir. İlk toplantı Romanya Dışışleri Bakanlığı binasında saat 18.30 da başlamış ve 21.30'da bitmiştir. Romanya Dışışleri Bakanı toplantı bittikten sonra basına şu demeci vermiştir; İlk oturumun amacı görüşülecek konuları tespit etmek ve Balkan Antantının güçlenmesini sağlamak içindir. Diğer toplantıların bitmesiyle beraber alınan kararlar bildiri olarak yayınlanacaktır.⁴⁷⁹

11 Mayıs günü gerçekleşen ikinci toplantıda ise şu konular ele alınmıştır; Roma anlaşmalarına bağlı hususlar, Avusturya ve Tuna meseleleri, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan'ın askeri durumlarının değiştirilmesi, İtalya, tarafından düşünülen Orta Avrupa barışının kuvvetlendirilmesi ve Akdeniz anlaşması hususları ele alınmıştır.⁴⁸⁰

Daimi Konseyin 12 Mayıs günü gerçekleştirdiği toplantı saat 13.30 bitmiştir. Toplantının bitmesiyle beraber Romanya Dışışleri Bakanı Titulescu, Balkan Antantı üyesi devletleri ilgilendiren konuların ele alındığını ve Roma Konferansı'nın tartışıldığını belirtmiştir. Bu açıklamayla beraber Avrupa meselelerinin de görüşüldüğü anlaşılmaktadır.⁴⁸¹

Balkan Antantı Daimi Konseyi 13 Mayıs günü öğleden sonra son toplantısını bitirmiş ve alınan kararları, görüşülen konuları bir bildiri ile yayınlamıştır. Bu bildiriye göre; Balkan Antantı Konseyi 10, 11 ve 13 Mayıs tarihlerinde Romanya Dışışleri Bakanı Titulescu başkanlığında toplamda yedi toplantı yapmıştır. Konsey Avrupa'nın genel durumunu incelemiş ve Doğu Avrupa'da barışının sağlanmasında önemli bir yeri olan Fransa- Rusya yardım

⁴⁷⁷ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 54. 38. 3. Lef: 1.

⁴⁷⁸ Cumhuriyet, 9 Mayıs 1935, s. 1-6.

⁴⁷⁹ Cumhuriyet, 11 Mayıs 1935, s. 1-4.

⁴⁸⁰ Cumhuriyet, 12 Mayıs 1935, s. 1-4.

⁴⁸¹ Cumhuriyet, 13 Mayıs 1935, s. 1.

anlaşmasını olumlu olarak karşılamıştır. Balkan Antantının çıkarlarına uygun olduğu sürece Roma anlaşmasının gerçekleşmesi için yardımcı olacakları belirtilmiştir. Ekonomik meselelerde ise Ekonomik Konseyin 9 Ocak 1935 tarihli oturumunda alınan kararları onaylamıştır.⁴⁸²

C. Balkan Antantının 1936 Yılı Çalışmaları

1. Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin 10-17 Ocak 1936 Tarihli Bükreş Toplantısı

Bükreş'te toplanacak olan toplantıya Türkiye adına heyet başkanı olarak Trabzon Milletvekili Hasan Saka seçilmiştir. Heyette ayrıca Dışişleri Bakanlığı Ticaret Dairesi Şefi Dürü Mazhar, Bayındırlık Bakanlığı Hava İşleri Müdürü Şevket, Maliye Bakanlığı adına Halit Nazmi, Ziraat Bakanlığı adına Mehmet Ali Tayyar ve Ekonomik Konsey Türk Seksiyonu Daimi Sekreteri Şinasi Bey bulunacaktır. Ayrıca Türk ofisten Huldi Sarhan uzman olarak ve Dışişleri Bakanlığı memurlarından İzzet Tahsin katip olarak heyete dahil olmuştur.⁴⁸³

Balkan Antantı Ekonomik Konseyi'nin üçüncü toplantısı 10- 17 Ocak 1936 tarihinde Bükreş'te açılmıştır. Konsey yapmış olduğu görüşmelerde Balkan Antantı üyesi devletler arasında döviz kısıtlaması, ithalat, ihracat, deniz ulaşımını kolaylaştırma ve turist trafiğini geliştirme hususlarını ele almıştır.

Balkan Antantı Ekonomik Konseyi, 1936 yılında temmuz ayının ilk haftasında Yugoslavya'nın Beld şehrinde dördüncü toplantını gerçekleştirmiştir. Toplantıya Türkiye adına heyet başkanı olarak Dışişleri Bakanlığı Üçüncü Daire Müdürü Bedi Arbel atanmıştır. Ayrıca heyette Bayındırlık Bakanlığından Ulaştırma Müdürü Rıfat, Maliye Bakanlığından Nakit İşleri Müdürü Halit Nazmi, Ziraat Bakanlığından Müşavir Mehmet Ali Bagana, Ekonomik Konsey Türk Daimi Katibi Şinasi, Dışişleri Bakanlığından Ticaret İşleri Şefi Atıf, 3. Daire Şube Müdürü Faik Zihni, İktisat Bakanlığından Türk Ofis Asbaşkanı Burhan Zihni, Deniz Nakliyat Umum Müdürü Ayet Altuğ ve Deniz Yolları İşletme Müdür Yardımcısı Nihat Bey görevlendirilmiştir. Toplantıda ticaretin gelişimi,

⁴⁸² Cumhuriyet, 14 Mayıs 1935, s. 1-12; **Ayın Tarihi**, Sayı 18, 1-31 Mayıs 1935, s. 230-231.

⁴⁸³ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 60. 99. 12. Lef: 1.

haberleşme, banka, turizm ve ulaşım gibi husularda ülkelerin hazırlamış oldukları teklifler incelenmiştir.⁴⁸⁴

2. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 4-6 Mayıs 1936 Tarihli Belgrad Toplantısı

Balkan Antantı Daimi Konseyinin Belgrad'da gerçekleştireceği toplantıya Türkiye adına heyet başkanı olarak Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras seçilmiştir. Ayrıca heyette; İkinci Daire Şefi Cevat Açıkalın, Elçilik Başkatibi Faik Zihni bulunmaktaydı. Emniyet Memuru Sadık Bey ise heyete refakat etmek ile görevlendirilmiştir.⁴⁸⁵ Basın Müdürlüğü adına Belgrad konferansına katılacak Kemal Altınkaya'ya masrafların karşılanabilmesi maksadıyla 300 liralık döviz verilmiştir.⁴⁸⁶

Balkan Antantı Daimi Konseyi, 4-6 Mayıs 1936 tarihlerinde Belgrad'da, Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, Yugoslavya Dışişleri Bakanı Stoyadinovitch, Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu ve Yunanistan Dışişleri Bakanı Metaxas'ın katılımlarıyla toplanmıştır. Toplantıda görüşülecek konu başlıkları şu şekildeydi;

- Bulgaristan ile olan genel ilişkiler ve Ege denizinden bir mahreç verilmesi,
- İtalya ve Habeşistan arasındaki çatışmalar sebebiyle Avrupa'nın bu durum karşısındaki tepkisi,
- Boğazların askersizleştirilmesiyle alakalı hükümlerin kaldırılması,
- İtalya ve Arnavutluk arasındaki 19 Mart 1936 tarihinde imzalanan antlaşma,
- Balkan Antantı yükümlülüklerinin çevirisinde Yunanistan'ın tavrı,
- Balkan Antantının ilk maddesinde belirtilen ve imzacı devletler tarafından garanti altına alınan Balkan sınırlarının tam olarak tanımlamasının yapılması.⁴⁸⁷

⁴⁸⁴ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 66. 57. 3. Lef: 1.

⁴⁸⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 64. 37. 5. Lef: 1.

⁴⁸⁶ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 64. 35. 1. Lef: 1.

⁴⁸⁷ V. Merkatz, "Die Tragweite der Beistandsverpflichtungen aus dem Balkanpakt auf der Belgrader Tagung des Ständigen Rates der Balkanentente", *Heidelberg Journal of International Law*, Cilt: 6, 1936, s. 582-583.

Balkan Antantı Daimi Konseyi 6 Mayıs 1936 tarihinde son toplantısını gerçekleştirmiştir. Toplantının bitmesiyle beraber alınan kararlar Tevfik Rüştü Aras tarafından gazetecilere bildiri olarak tebliğ edilmiştir. Bu bildiriye göre;

-Daimi Konseyin 4-6 Mayıs 1936 tarihleri arasında Tevfik Rüştü Aras'ın önderliğinde 5 toplantı yaptığı,

-Arnavutluk ve İtalya'nın imzalamış olduğu antlaşma göz önüne alınarak Arnavutluk artık Balkan devletleri dışında sayılmasına,

-Yunanistan'ın özel durumu göz önüne alındığından dolayı Balkanlı devletlerin Yunanistan'dan Balkan bölgesi dışında bir taahhüt istemekten vazgeçmişlerine,

-Balkan Antantı siyasetinin mevcut sınırlara dokunulmaması hususunda ortak karara varılmıştır ve Balkan devletlerinin bulunmuş oldukları Avrupa bölgesinde sınırların korunmasına yönelik tedbirlerin alınacağı,

-Görüşülen bütün konuların dört ülkenin de menfaatleri gereğince dostça görüşüldüğü ve genel barışın korunmasına yönelik kararlar alındığı,

-Daimi Konseyin, Cenevre'de Eylül 1936' da sonra da Atina'da toplanacağı kararlaştırılmıştır.⁴⁸⁸

3. Balkan Antantı Basın Birliği Konferansı'nın 11-13 Haziran 1936 Tarihli Bükreş Toplantısı

Balkan Antantı Basın Birliğinin kurulması maksadıyla Bükreş'te gerçekleşecek toplantıya Türk basınıni temsilen Basın Genel Müdürü Vedat Tör, Ulus Gazetesinin Başyazarı Falih Rıfkı Atay, Ankara Basın Müdürü Reşad Nuri, İstanbul Gazetecilerinden Ahmet Şükrü Esrem ve Müşavir Sadri Ertem görevlendirilmiştir. Ayrıca toplantıya katılacak heyet üyelerine siyasi pasaport verilmesi de İcra Vekilleri Heyetinin 21.05.1936 kararı ile onaylanmıştır.⁴⁸⁹

Basın Birliği Konferansı, 11 Haziran 1936 tarihinde Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun açılış konuşması ile başlamıştır. Titulescu konuşmasında Balkan Antantı bünyesinde kurulacak Basın Birliğine neden ihtiyaç duyulduğunu

⁴⁸⁸ Cumhuriyet, 7 Mayıs 1936, s. 1-7.

⁴⁸⁹ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 65. 42. 2. Lef: 1.

şu sözleriyle ifade etmiştir; siyasi anlaşmalar eğer gündelik hayatın bir parçası gibi halka iletilmezse ne kadar kıymetli anlaşmalar olursa olsunlar soyut yapılar halinde kalacağını ifade etmiştir. Bu sebeple kurulacak olan Basın Birliği çok önemliydi.⁴⁹⁰

Görüşmeler sonucunda Balkan Birliği Tüzüğü oluşturulmuştur. Bu tüzüğe göre; Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya basınının birleştirilmesine karar verilmiştir. Bu birlik dört devletin dostluk ilişkilerini geliştirmek ve dört devletin basınlarında iş birliğini sağlamayı amaçlıyordu. Ayrıca Balkan Antantı üyesi devletlerin üniversite öğrencilerine ülkelerinde eğitim hakkı vermesi, kitap ve dergilerin yayınlanması, gazetecilere ulaşım hususunda kolaylık sağlanması gibi maddeleri içeriyordu. Basın Birliği Konferanslarının her yıl gerçekleşecek olan Daimi Konsey toplantılarının yapılacağı şehirde toplanması kararlaştırılmıştır.⁴⁹¹

Balkan Basın Birliği Konferansı'nın almış olduğu karar gereğince milli komitelere oluşturulacaktı. Balkan Basın Birliği Türk Komitesi bu karar gereğince 4 Aralık 1936 tarihinde oluşturulmuştur.⁴⁹²

4. Balkan Antantı Genelkurmay Başkanlarının 5-11 Kasım 1936 Tarihli Bükreş Toplantısı

Romanya, Türkiye ve Yugoslavya arasında 1935 yılında kabul edilen Balkan Paketi Üçlü Askeri Antlaşması'nın imzalanması ve Yunanistan'ında bu antlaşmaya dahil olarak dörtlü bir askeri antlaşma oluşturulması amacıyla 5-11 Kasım 1936 tarihlerinde Bükreş'te toplanacak olan Genelkurmay Başkanları toplantısına Türkiye adına Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın katılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca heyette; Hareket Şubesi Müdürü Tuğbay İsmail Hakkı, Hava Alay Komutanı Albay Şefik, Genelkurmay Şube Müdürlerinden Yarbay Yusuf Adil, Dışişleri Bakanlığı 3. Şube Müdürü Faik Zihni ve Emniyet Genel Müdürlüğü sivil komiserlerinden Mehmet Salim Demircan bulunmaktaydı.⁴⁹³

⁴⁹⁰ **Ayın Tarihi**, Sayı 31, 1-30 Haziran 1936, s. 101.

⁴⁹¹ **Ayın Tarihi**, Sayı 31, 1-30 Haziran 1936, s. 105-107.

⁴⁹² Cumhuriyet, 5 Aralık 1936, s. 3.

⁴⁹³ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 69. 83. 18. Lef: 1.

Toplantıya katılacak Mareşal Fevzi Çakmak ve yanındaki heyet üyeleri 2 Kasım 1936 tarihinde Hamidiye kruvazörü ile yola çıkmış ve 3 Kasım'da Köstence'ye ulaşmıştır. Karşılama töreni bittikten sonra Fevzi Çakmak ve beraberindeki heyet üyeleri tren ile Bükreş'e hareket etmişlerdir.⁴⁹⁴

5 Kasım 1936 tarihinde Kral Karol tarafından yemek ziyafetinde ağırlanan Genelkurmay Başkanları öğleden sonra ilk toplantılarını gerçekleştirmişlerdir. İlk toplantıda görüşülen bütün konularda fikir birliğine varıldığı açıklanmıştır.⁴⁹⁵ 7 Kasım günü Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya Genelkurmay başkanları Meçhul Asker anıtına gerçekleşen tören ile çelenk bırakmışlardır.⁴⁹⁶ 9 Kasım tarihinde yapılan görüşmeler sırasında Küçük İtilaf Devletleri'nin, ordu sistemleri incelenmiş ve Balkan Antantı üyesi devletlerin bu sistemleri kullanacağı yönünde yorumlar yapılmıştır.⁴⁹⁷ 11 Kasım günü gerçekleşen son toplantının ardından alınan kararlar Londra basınında açıklanmıştır. Bu kararlar şunlardır;

-Herhangi bir savaş esnasında dört devletin ordularının tek bir kumanda altında birleşeceği,

-Dört devletin de birbirlerine yardım edebilmesi amacıyla aynı modelde silah ve mühimmat kullanmaları,

-Balkan Antantı ordularının ortak eğitim yapabilmeleri amacıyla karşılıklı olarak asker ve subay gönderilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁹⁸

Son toplantının da bitmesiyle beraber Mareşal Fevzi Çakmak 15 Kasım saat 6'da Köstence limanında hazır bulunan Hamidiye kruvazörü ile Türkiye'ye geri dönmüştür.⁴⁹⁹

5. Balkan Antantı Üyesi Devletlerin Merkez Bankalarının 17-19 Aralık 1936 Tarihli Atina Toplantısı

Balkan Antantı üyesi devletlerin Merkez Bankası temsilcileri 17 Aralık 1936 tarihinde Atina'da toplanarak ilk toplantılarını gerçekleştirmişlerdir.

⁴⁹⁴ Cumhuriyet, 4 Kasım 1936, s. 1-8.

⁴⁹⁵ Cumhuriyet, 6 Kasım 1936, s. 1-7.

⁴⁹⁶ Cumhuriyet, 8 Kasım 1936, s. 1.

⁴⁹⁷ Cumhuriyet, 10 Kasım 1936, s. 1.

⁴⁹⁸ Cumhuriyet, 12 Kasım 1936, s. 1.

⁴⁹⁹ **Ayın Tarihi**, Sayı 36, 1-30 Sontesrin 1936, s. 142-143.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası adına Selahaddin Bey, Yunanistan Merkez Bankası adına Çuderos, Yugoslavya adına Radoslavliviç ve Romanya adına Kostantinesko katılım sağlamıştır. Toplantının asıl gayesi Balkan Antantı üyesi devletler arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesi için gerekli şartları tespit edilmesi idi.⁵⁰⁰

19 Aralık'ta son toplantının yapılmasıyla beraber Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası temsilcisi Selahaddin Bey, Atina'dan dönmüştür. Selahaddin Bey, Merkez Bankaları Toplantıları esnasında görüşülen konuları ve alınan kararları şu şekilde açıklamıştır;

-Fransa, İngiltere ve Amerika arasından imzalanan para antlaşmasının Balkan devletleri üzerindeki ekonomik tesirleri gözden geçirilmiş ve altının kıymetinin artması üzerine Balkan bölgesine ait ihraç maddelerinin kıymetleri üzerindeki tesirleri incelenmiştir,

-Balkan Antantı üyesi devletlerin para birimlerinin birbirlerine uygun olması,

-Ağır gümrük ücretlerinin ve Klering usulünün kaldırılması,

-Balkan Antantı üyesi devletlerin ekonomik durumlarının tespit edilebilmesi maksadıyla her ülkede birer büro kurulmasına karar verilmiştir.⁵⁰¹

D. Balkan Antantının 1937 Yılı Çalışmaları

Balkan Antantı 1937 yılında ekonomik, askeri ve basın gibi konularda toplantılar gerçekleştirmiştir.

1. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 15-17 Şubat 1937 Tarihli Atina Toplantısı

Türkiye Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras, başkanlık görevini 8 Şubat 1937 tarihinde göndermiş olduğu telgraf ile Yugoslavya Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Stoyadinoviç'e devretmiştir. Toplantının 1937 yılının şubat ayında Atina'da yapılması kararlaştırılmıştır.⁵⁰² Romanya Dışişleri Bakanı M. Antonescu'nun, şubat ayı içerisinde Ankara'ya düzenleyeceği ziyaretten dolayı

⁵⁰⁰ Cumhuriyet, 19 Aralık 1936, s. 3.

⁵⁰¹ Cumhuriyet, 24 Aralık 1936, s. 2.

⁵⁰² **Ayın Tarihi**, Sayı 39, 1-28 Şubat 1937, s. 174.

toplantının 15 Şubat'a ertelenmesine karar verilmiştir.⁵⁰³ Türkiye Dışışleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras ve Romanya Dışışleri Bakanı Antonescu 13 Şubat tarihinde Atina'ya doğru hareket ettiler ve 14 Şubat tarihinde Atina'ya ulaştılar.⁵⁰⁴

Konsey, 15 Şubat saat 17.00'da ilk toplantısını Yugoslavya Başbakanı ve Dışışleri Bakanı Stoyadinoviç'in başkanlığında gerçekleştirmiştir. Daimi Konseyin 16 Şubat tarihinde yapmış olduğı toplantıda Balkan Antantının uluslararası alandaki durumu incelenmiş ve Akdeniz'in güvenliği için önemli bir yer teşkil eden İtalya- İngiltere Centilmenlik Antlaşması ve Bulgaristan ile Yugoslavya arasında imzalanan Dostluk Antlaşması görüşülmüştür.⁵⁰⁵ Son toplantısını ise 17 Şubat'ta yaparak aldığı kararları bir bildiri ile yayınlamıştır. Bildiride, Balkan Antantı üyesi devletlerin dış politikada aynı görüşe sahip olduğı, yapılan çalışmaların barışı korumaya yönelik olduğı belirtilmiştir. Ayrıca 24 Ocak 1937 tarihinde Belgrad'da imzalanan Bulgar-Yugoslav Paktının Balkan ülkeleri ile olan dostluk ilişkilerini iyileştireceğı ve İtalyan- İngiliz Antlaşmasının hoş karşılandığı ifade edilmiştir.⁵⁰⁶ Balkan Antantı Daimi Konseyi toplantıda, Ekonomik Konseyin almış olduğı kararları onaylamıştır. Bu kararlar Türkiye tarafından Bakanlar Kurulunda 9 Mart 1937 tarihinde onaylanacaktır.⁵⁰⁷

2. Balkan Antantı Basın Birliğinin 15-17 Şubat 1937 Tarihli Atina Toplantısı

Balkan Antantı Basın Birliği 15 Şubat 1937 tarihinde Yunanistan heyet başkanı Papadakis'in riyasetinde Atina Akademisinin büyük salonunda ilk toplantısını gerçekleştirmiştir. Papadakis, toplantıyı açtıktan sonra Atatürk'e bir telgraf göndererek saygılarını iletmiştir. Atatürk ise telgrafa cevaben teşekkürlerini ileterek Basın Birliği toplantısının başarıya ulaşmasını temenni ettiğini belirtmiştir. Basın Birliği toplantısı hakkında Balkan gazetecileri önemli makaleler yayınlamıştır. Katemerini gazetesinde çıkan bir yazıda Belgrad Basın Müdürünün şu sözlerine yer verilmiştir; Balkan Basını, Balkan barışının

⁵⁰³ The Times, 1 January 1937, s. 11.

⁵⁰⁴ **Ayın Tarihi**, Sayı 39, 1-28 Şubat 1937, s. 175; Cumhuriyet 15 Şubat 1937, s. 1-6.

⁵⁰⁵ Fadime Tosik, "*Tevfik Rüştü Aras'ın Siyasi Kişiliğı*", İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Malatya, 2002, s. 226.

⁵⁰⁶ **Ayın Tarihi**, Sayı 39, 1-28 Şubat 1937, s. 188-189.

⁵⁰⁷ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 72. 17. 1. Lef: 1.

düşmanları tarafından hazırlanan entrikalara karşı başarılı şekilde mücadele ederek zafer kazanmıştır.⁵⁰⁸

Basın Birliği Konferansı, Basın ve Turizm Müsteşarı B. Nikoludis'in konuşması ile açılmış ve Romanya, Türkiye ve Yugoslavya temsilcilerinin konuşmaları ile devam etmiştir. Nikoludis açılış konuşmasında şu sözleri sarf etmiştir;

*“Bu klasik topraklar üzerinde, Romen, Türk ve Yugoslav gazeteciliğinin saygıdeğer temsilcileri hoş geldiniz demekle mesudum. Balkan dış siyasetinin saygıdeğer idarecileri, antantımızın büyük hedefleri hakkında görüşmelerde bulunurlarken, basın temsilcileri de dört memleket gazetecileri arasında sıkı ve samimi bir çalışma gerçekleştirerek bu güzel esere kendi yardımlarını getireceklerdir.”*⁵⁰⁹

Basın Birliğinin 16 Şubat tarihli toplantısında üç komisyon tespit edilmiş ve çalışmalar bu komisyonlar üzerinden gerçekleşmiştir. Bu komisyonlar ve başkanları şunlardı; Manevi Yakınlık Komisyonu başkanı Vedat Tör, Siyasi Komisyon başkanı Nezesk, Teknik Komisyon başkanı Sokiç bulunmaktaydı.⁵¹⁰ Basın Birliğinin 17 Şubat tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda Manevi Komisyon başkanı Vedat Tör, Balkan ülkeleri arasında sergiler açılması, dram ve musiki sanatkarlarının karşılıklı ziyaretleri, radyo servislerinin kurulması ve Balkan ülkeleri fikirlerine uygun olan eserlere ödül verilmesi yönündeki teklifi kabul edilmiştir. Siyasi Komisyonda ise Yunan temsilcisinin Balkan Basınının ortak çalışması yönünde verdiği teklifi kabul edilmiştir. 18 Şubat tarihinde meçhul asker anıtına çelenk koyulmasıyla beraber Balkan Antantı Basın Birliği çalışmalarını bitirmiştir.⁵¹¹

3. Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin 18-26 Mart 1937 Tarihli Atina Toplantısı

Balkan Antantı Ekonomik Konseyi 18 Mart 1937 tarihinde Atina'da toplanacaktır. 10 Mart 1937 tarihinde Eleftron Vima gazetesi Ekonomik Konseyin toplantısıyla alakalı yayınlamış olduğu baş makalesinde, daha önce Bled şehrinde belirlenen komisyonların çalışmalarının onaylanması, deniz

⁵⁰⁸ **Ayn Tarihi**, Sayı 39, 1-28 Şubat 1937, s. 176-178.

⁵⁰⁹ **Ayn Tarihi**, Sayı 39, 1-28 Şubat 1937, s. 182-183.

⁵¹⁰ Cumhuriyet, 17 Şubat 1937, s. 7.

⁵¹¹ Cumhuriyet, 18 Şubat 1937, s. 6.

ticareti, demiryolu, turizm ve posta teşkilatıyla alakalı konuların görüşüleceğinin tahmin edildiğini yazmaktadır.⁵¹²

17 Mart günü toplantıya katılacak olan Türkiye, Romanya ve Yugoslavya heyetlerinin Atina'ya ulaşmasıyla beraber ilk toplantı Yunan Başbakanı B. Metaxas'ın, açılış konuşması ile 18 Mart saat 17.00'da Yunanistan Dışişleri Bakanlığında başlamıştır. Başbakan Metaxas açılış konuşmasında, Balkan Antantı üyesi devletlerin temsilcilerini selamladıktan sonra dört devlet arasındaki çalışmalar neticesinde Ekonomik Konseyin aldığı yolun önemine dikkat çekmiştir. Yapılan toplantıların sadece ekonomik sahada olmadığını demiryolu, denizyolu, posta teşkilatı ve turizm sahalarını da kapsadığını belirtmiştir.⁵¹³

Balkan Antantı Ekonomik Meclisi, 24 Mart tarihine kadar gündemdeki konular üzerinde çalışmış ve 25 Mart günü Yunanistan milli bayramından dolayı çalışmalarına ara vermiştir.⁵¹⁴ 26 Mart tarihinde tekrar çalışmalarına başlayan meclis komisyonlardan gelen raporları onaylamış ve 28 Mart tarihinde alınan kararları bir bildiri ile yayınlamıştır. Bildiride;

-Yugoslavya'nın, Bled şehrinde alınan kararların uygulanması amacıyla görüşmeler yapıldığı,

-Çalışmaların ticaret ve ulaşım komisyonu olarak iki komisyon halinde yapıldığı,

-Ticaret Komisyonunda milli komitelerin karşılıklı mübadelenin arttırılması için verilen tekliflerin incelendiği,

-Dört devletin ihraç ettiği ürünler için bir sergi açılması,

-Dört devlete ait ticaret odalarının kongreler halinde toplanacağı,

-Ulaşım komisyonunda turizm, yolcu ve bagaj nakliyatı, telefon, telsiz, posta ve telgraf gibi konularda önemli kararlar alındığı belirtilmiştir.⁵¹⁵

⁵¹² **Ayın Tarihi**, Sayı 40, 1-31 Mart 1937, s. 158.

⁵¹³ **Ayın Tarihi**, Sayı 40, 1-31 Mart 1937, s. 160; Cumhuriyet, 20 Mart 1937, s. 6.

⁵¹⁴ Cumhuriyet, 26 Mart 1937, s. 3.

⁵¹⁵ **Ayın Tarihi**, Sayı: 40, 1-31 Mart 1937, s. 160-161.

4. Balkan Antantı Genelkurmay Başkanlarının 28 Ekim 1937 Tarihli Ankara Toplantısı

Balkan Antantı Genelkurmay Başkanları toplantısına katılmak üzere Yunanistan ordusu Genelkurmay Başkanı Papagos ve beraberindeki heyet 22 Ekim 1937 tarihinde Romanya vapuru ile İstanbul'a doğru hareket etmiştir. Yugoslavya ordusu Genelkurmay Başkanı Nediç ve beraberindeki heyet ise 24 Ekim 1937 tarihinde Sirkeci istasyonuna ulaşmıştır. Yugoslav heyeti 25 Ekim günü İstanbul'dan ayrılarak toplantının yapılacağı Ankara şehrine geçmişlerdir. 26 Ekim günü ise Yunanistan ve Yugoslavya heyetleri kendileri ayrılan özel bir tren ile Kayseri ve Kırıkkale'de bulunan fabrikaları ziyaret etmiştir. Romanya ordusu Genelkurmay Başkanı ve beraberindeki heyet ise 26 Ekim günü İstanbul'a gelmiş ve akşam treni ile Ankara'ya doğru yola çıkmıştır.⁵¹⁶

Genelkurmay Başkanları toplantısı 28 Ekim günü başlamıştır. Toplantı sabah ve öğleden sonra olmak üzere iki oturum şeklinde yapılmıştır. Görüşmelerde Balkan Antantı ordularının birleştirilmesi hususu görüşülmüştür. Görüşmelerin bitmesi üzerine Genelkurmay Başkanları ve heyetler 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı etkinliklerine katıldıktan sonra ülkelerine dönmüşlerdir.⁵¹⁷

5. Balkan Antantı Merkez Bankalarının 22-24 Kasım 1937 Tarihli Ankara Toplantısı

Balkan Antantı Merkez Bankaları toplantısına katılmak üzere Yugoslavya Merkez bankası Genel Müdürü Yovan Lovçeviç, Yunanistan Merkez Bankası Genel Müdürü Emmanuel Tsuderos, Romanya Merkez Bankası Genel Müdürü Mittiza Costantinesco ve Türkiye Merkez Bankası Genel Müdürü Selahattin Çam, 22 Kasım 1937 tarihinde Ankara Merkez Bankasında toplanmışlardır.⁵¹⁸

22-24 Kasım tarihlerinde yapılan görüşmeler sırasında Balkan Antantı üyesi devletlerin para ilişkileri, döviz değişikliklerinden dolayı zararların karşılanması, Balkan Antantı devletleri arasındaki Kliring Antlaşmalarının incelenmesi gibi hususlar görüşülmüştür. Merkez bankaları arasında istihbarat sistemine benzer bir sistem kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca uluslararası para politikaları, altın

⁵¹⁶ **Ayın Tarihi**, Sayı 47, 1-31 İkteşrin 1937, s. 104-105.

⁵¹⁷ Cumhuriyet, 6 Kasım 1937, s. 5.

⁵¹⁸ **Ayın Tarihi**, Sayı 48, 1-30 Kasım 1937, s. 220.

fiyatlarındaki dengesizlik yüzünden bazı devletlerin paralarının altın fiyatlarından ayrılması ve Balkan Antantı devletlerinin para değerlerinde istikrar sağlanabilmesi için çalışmalar yapılmıştır.⁵¹⁹

E. Balkan Antantının 1938 Yılı Çalışmaları

Balkan Antantı 1938 yılında basın, ekonomik ve askeri meseleler hakkında toplantılar gerçekleştirmiştir.

1. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 25-27 Şubat 1938 Tarihli Ankara Toplantısı

Balkan Antantı Daimi Konseyin toplantısına katılmak üzere Yunanistan Başbakanı Metaxas, Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç ve Romanya Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Bay Petresco Commene 25 Şubat 1938 tarihinde kendilerine ayrılan özel bir trenle saat 10.30'da Ankara'ya ulaşmıştır. Ankara istasyonunda gerçekleşen karşılama töreninden sonra toplantıya katılacak olan konsey üyeleri dinlenmek üzere Ankara Palas Oteline gitmişlerdir.⁵²⁰

Balkan Antantı Daimi Konseyinin ilk toplantısı 25 Şubat günü saat 15.30' da Dışişleri Bakanlığı binasında Yunanistan Başbakanı Metaxas'ın başkanlığında gerçekleşmiştir. 27 Şubat günü çalışmalarını bitiren Daimi Konsey, almış olduğu kararları resmi bir bildiri ile yayınlamıştır. Bu bildiriye göre alınan kararlar şunlardı;

- Balkan Antantı üyesi devletlerin temsilcileri genel politikanın bütün yönleri hakkında değerlendirmelerde bulunmuş ve Antantı ilgilendiren hususlar hakkında görüşmeler gerçekleştirmiştir. Balkan Antantının, Avrupa'nın bu bölgesinde barışı sağlayacak en sağlam etken olduğu bütün üyeler tarafından tespit edilmiştir,

-Balkan Antantı, en başından beri Milletler Cemiyetinin prensiplerini uygun hareket etmiş ve Cenevre teşkilatının üyesi olarak kalmaya devam edecekleri yönünde karar almıştır. Antant üyesi devletler siyasi egemenlik haklarına ve tam

⁵¹⁹ **Ayın Tarihi**, Sayı 48, 1-30 Kasım 1937, s. 221-223.

⁵²⁰ Cumhuriyet, 26 Şubat 1938, s. 1-7.

eşitlik ilkesine saygı duymaktadır. Balkan Antantı üyesi devletler birbirlerinin içişlerine karışmamaya karar vermişlerdir.

-Balkan Antantının, Akdeniz siyasetini kapsayan konular incelendiğinde Akdeniz'e kıyısı bulunan İtalya ve Fransa ile dostane ilişkiler yürütülmesine karar verilmiştir.

-Balkan Antantı Daimi Konseyi, Atina'da gerçekleşen son Ekonomik Konsey toplantısının kararlarını onaylamıştır,

-Konsey, İspanya konusuna karışmama kararı almıştır ancak ekonomik menfaatlerin korunması için İspanya'ya temsilciler gönderilebileceği kararlaştırılmıştır.

-Konsey Başkanı Metaxas ve Tefik Rüştü Aras Türk- Yunan Samimi Antlaşması'nın kapsamını genişletmek amacıyla taslak bir metin hazırlamışlardır,

-Konseyin toplantılarını Eylül 1938'de Cenevre'de ve Şubat 1939'da Bükreş'te yapması kararlaştırılmıştır.⁵²¹

2. Balkan Antantı Basın Birliğinin 7-14 Nisan 1938 Tarihli İstanbul Toplantısı

Balkan Antantı Basın Birliği toplantısı 7 Nisan 1938 tarihinde Yıldız Sarayında saat 16.20'de Yunanistan temsilcisi M. Seferyadis tarafından açılmıştır. Seferyadis, geçen sene gerçekleşen Basın Birliği toplantısının bu seneki başkanlığının Türkiye'ye geçtiğini ifade ederek Başkan Yunus Nadi'yi kürsüye davet etmiştir. Yunus Nadi, Fransızca olarak yapmış olduğu konuşmasında, Basın Birliğinin ilk toplantısını 1937 yılında Bükreş'te yaptığını ve yeni bir oluşum olmasına rağmen kısa süre içerisinde önemli çalışmalar gerçekleştirdiğini ifade etmiştir.⁵²²

7-14 Nisan 1938 tarihlerinde çalışmalarını sürdüren Basın Birliği çalışmalarını Teknik Komisyon, Kültürel Komisyon ve Siyasi Komisyon olmak üzere gerçekleştirmiştir. 14 Nisan tarihinde çalışmalarını bitiren Basın Birliği,

⁵²¹ Cumhuriyet, 28 Şubat 1938, s. 1-7.

⁵²² Cumhuriyet, 8 Nisan 1938, s. 1-7.

komisyonların almış olduğu kararları açıklamıştır. Teknik Komisyonun aldığı kararlar şunlardı;

-Balkan Antantı üyesi devletlerin ülkelerinde bulunan profesyonel gazetecilerin sahip olduğu ayrıcalıklarla alakalı rapor hazırlamaları ve bu raporların bir sonraki Basın Birliği toplantısında incelenmesine,

-Balkan Antantı üyesi devletler arasında doğrudan telefon hatlarının kurulması ve dört devletin başkentlerinde konuşma saatlerinin sabah 11.00-12.00 arası akşam ise 20.00 olarak yapılmasına,

-Balkan kamuoyunun doğru haber alabilmesi maksadıyla dört devlete ait Anadolu, Atina, Avala ve Rador ajanslarının yayınladığı haberlerin gazetelerin baş sayfalarında yer verilmesine karar verilmiştir.⁵²³

Siyasi Komisyonun aldığı kararlar şunlardı;

-Toplantıların daha sık yapılması ve ilköğretim kitaplarında Balkan ülkelerinin birbirlerine karşı düşmanlık beslememesi için düşmanlık içeren yazıların çıkarılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca dört ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin gelişmesi için okul kitaplarına dostluk içeren yazılar eklenmesine,

-Balkan ülkeleri arasında kültürel yaklaşmayı sağlayabilmek için sözlükler basılmasına,

-Dört devlete ait kurumların, kendi tarihlerine ilişkin kitaplar hazırlayarak dört dilde yayınlamalarına karar verilmiştir.⁵²⁴

Kültürel Komisyon'un aldığı kararlar;

-Balkan Dergisinin çıkarılmasına,

-Gazetecilerin karşılıklı olarak değişimine ve seyahat etmesine,

-Film, bilgi ve eserlerin değiştirilmesine ve Balkan Antantını halka ulaştırabilmek amacıyla bir film hazırlanmasına karar vermiştir.⁵²⁵

⁵²³ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 530. 17. Lef: 2.

⁵²⁴ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 530. 17. Lef: 3.

⁵²⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 530. 17. Lef: 4.

3. Balkan Antantı Ekonomik Meclisinin 7-15 Nisan 1938 Tarihli İstanbul

Toplantısı

Balkan Antantı Ekonomik Meclisinin ilk toplantısı 7 Nisan günü Yıldız Sarayında saat 16.00'da Dışişleri Bakan Vekili Şükrü Saraçoğlu'nun açılış konuşmasıyla başlamıştır. Şükrü Saraçoğlu açılış konuşmasında, huzursuz bir dünyada Balkan devletlerinin barış ülküsü için giderek daha sıkı çalışmaya başlamasının büyük bir güç kaynağı oluşturduğunu belirtmiştir.⁵²⁶

Komisyonlar halinde çalışmalarını sürdüren Ekonomik Meclis 15 Nisan günü son toplantısını gerçekleştirdikten sonra almış olduğu kararları bir bildiri ile açıklamıştır. Bu bildiride; Konsey, Balkan devletleri arasındaki ticaret hacminin arttığını tespit etmiştir. Ayrıca Konsey, Balkan devletlerinde yapılan fuar etkinliklerinin daha fazla önem kazandığını belirtmiştir. Konsey, Türkiye ve Romanya arasında kurulan ticaret odalarını memnuniyetle karşılamıştır. Balkan devletlerinde üretilen aynı cins ürünlerin satılmasında danışıklı hareket edilmesine ve bu konuda Doğu Tütünleri Konferansı ile Merkez Bankası genel müdürlerinin toplantılarının kabul edildiği ifade edilmiştir. Konsey, Yugoslavya'nın öncülük yaptığı Balkan deniz yollarında iki belge kullanmasını kaldıran Balkan Hattı Antlaşmasını memnuniyetle karşılamıştır.⁵²⁷

4. Bulgaristan ile Balkan Antantı Devletleri Arasında İmzalanan Selanik

Antlaşması (31 Temmuz 1938)

İtalya'nın 1935 yılında Habeşistan'a saldırması, Akdeniz'de İtalyan korsan denizaltılarının düzenlemiş olduğu saldırılar, Almanya ile Avusturya'nın birleşmesi ve Bulgaristan ile Yugoslavya arasında imzalanan Dostluk Antlaşması Yunanistan tarafından kuşkuyla karşılanmıştır. Almanya ve Avusturya'nın birleşmesi üzerine SSCB ve Fransa Bulgaristan'ın, Almanya'nın yanında yer alma tehlikesine karşı girişimlere başlamış durumdaydı. Bulgaristan ise yaşanan son gelişmeleri değerlendirdikten sonra komşuları ile yakınlaşma politikasına geçmiş ve Balkan Antantı üyesi devletler ile Selanik'te bir antlaşma imzalamıştır. Bulgaristan Başbakanı Köseivanof ile Balkan Antantı üyesi devletleri temsilen

⁵²⁶ Cumhuriyet, 8 Nisan 1938, s. 1-7.

⁵²⁷ Cumhuriyet, 16 Nisan 1938, s. 1-7.

Yunanistan Başbakanı Metaxas arasında 31 Temmuz 1938 tarihinde Selanik'te antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre; İmzacı taraflar karşılıklı ilişkilerde kuvvete başvurmayacaktır. Ayrıca Bulgaristan'ın hava, deniz ve kara kuvvetlerini sınırlandıran Neuilly Antlaşması'nın maddeleri ile Trakya hudutlarını askersizleştiren Lozan Antlaşması'nın maddelerinden karşılıklı olarak vazgeçilecektir.⁵²⁸

Antlaşmanın imzalanmasından sonra yayınlanan bildiride imzacı devletlerin karşılıklı ilişkilerde kuvvet kullanmayacağı, bu antlaşmanın yapılan görüşmelerin mutlu bir sonucu olduğu ve Bulgaristan ile Balkan Antantı üyesi devletlerin imzalanan antlaşma sonucunda Balkan yarımadasında yeni bir devre açıldığı bildirilmiştir.⁵²⁹

5. Balkan Antantı Genelkurmay Başkanlarının 2-6 Aralık 1938 Tarihli Atina Toplantısı

2 Aralık 1938 tarihinde Atina'da gerçekleşecek toplantıya katılmak üzere Mareşal Fevzi Çakmak 22 Kasım Salı günü tren ile yola çıkmıştır. 1 Aralık günü heyet üyeleri fabrikaları ve askeri tesisleri gezdikten sonra Meçhul Asker anıtına çelenk bırakmışlardır.⁵³⁰

Genelkurmay Başkanları toplantısı 2 Aralık 1938'de başlamış ve 6 Aralık günü son toplantısını yapmıştır. 6 Aralık günü çalışmalarını bitiren konsey alınan kararları bir bildiri ile yayınlamıştır. Bu bildiride; Dört devletin Genelkurmay Başkanları, Balkan Antantının oluşturduğu Balkan barışına bağlı olduklarını ve Balkan Antantını alakadar eden askeri hususlar üzerinde görüşmeler yapıldığını ifade etmişlerdir. Ayrıca Bulgaristan ile Balkan Antantı üyesi devletlerin 31 Temmuz 1938 tarihinde imzalamış oldukları Selanik Antlaşmasına dikkat çekilerek Balkan Antantının gücünü kanıtlandığı belirtilmiştir.⁵³¹

⁵²⁸ Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 459-460.

⁵²⁹ Cumhuriyet, 1 Ağustos 1938, s. 7.

⁵³⁰ Cumhuriyet, 5 Aralık 1938, s. 7.

⁵³¹ **Ayın Tarihi**, Sayı 61, 1-31 Aralık 1938, s. 155-157.

F. Balkan Antantının 1939 Yılı Çalışmaları

Balkan Antantı 1939 yılında Daimi Konsey ve Ekonomik Konseyin gerçekleştirmiş olduğu toplantılar ile çalışmalarını sürdürmüştür.

1. Balkan Antantı Daimi Konseyinin 20-22 Şubat 1939 Tarihli Bükreş Toplantısı

Balkan Antantı Daimi Konsey toplantısına katılmak üzere Türkiye Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu beraberindeki heyet ile beraber özel tren ile 20 Şubat günü saat 21.45'te Bükreş'e ulaşmıştır. Yunanistan Başbakanı Metaxas ve beraberindeki heyet özel tren ile saat 22.18'de Bükreş'e ulaşmıştır. Yugoslavya Dışişleri Bakanı Markoviç ve beraberindeki heyette 20 Şubat tarihinde Bükreş'e ulaşmıştır.⁵³²

20 Şubat 1939 tarihinde ilk toplantısı gerçekleştiren Konsey toplantısında, Şükrü Saraçoğlu Almanya'nın tehlikeli bir tutum sergilediği konusunda Balkan devletlerini uyarmıştır. Ancak Balkan Antantı üyesi devletleri ikna ederek ortak bir tutum sergilemeyi başaramamıştır.⁵³³

22 Şubat günü çalışmalarını bitiren Daimi Konsey, almış olduğu kararları bir bildiri ile yayınlamıştır. Bildiride; Konsey, uluslararası siyasi durumu gözden geçirmiş ve Balkan Antantı üyesi devletlerin çıkarlarını alakadar eden hususlar hakkında görüşmüştür. Balkan Antantının barışa olan bağlılığı vurgulanmıştır. Konsey, 31 Temmuz 1938 tarihinde Bulgaristan ile imzalanan Selanik Antlaşmasına vurgu yaparak Balkan yarımadasında tam anlamıyla bir barışın sağlandığını belirtmiştir. Konsey, 1938 yılında Bükreş'te yapılan Ekonomik Meclisin almış olduğu kararları onaylamıştır. Ayrıca konsey, İspanya'da kurulan General Franco hükümetinin de yasal olarak tanınmasını kararlaştırmıştır.⁵³⁴

⁵³² Cumhuriyet, 21 Şubat 1939, s. 1.

⁵³³ Sander, **a. g. e.**, s. 31-32.

⁵³⁴ Cumhuriyet, 23 Şubat 1939, s. 1-9.

2. Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin 17-27 Mayıs 1939 Tarihli Bükreş Toplantısı

Bükreş'te 17-27 Mayıs tarihleri arasında toplanacak olan Ekonomik Konsey toplantısına Türkiye adına Celal Osman Abacıoğlu yerine Dışışleri Bakanlığı Birinci Daire Üçüncü Şube Müdürü Faik Hüseyin Hozar'ın gönderilmesi kararlaştırılmıştır.⁵³⁵

Ekonomik Konseyin ilk toplantısı 17 Mayıs tarihinde Romanya Dışışleri Bakanı B. Gafenko'nun açılış konuşması ile başlamıştır. Gafenko açılış konuşmasında, Balkan Antantının ekonomik ya da siyasi bakımdan kimsenin aleyhinde olmadığını ve toplantıda Bulgaristan'dan herhangi bir temsilci olmadığını üzüntüyle ifade etmiştir. Konseye başarılar dileyerek konuşmasını sonlandırmıştır.⁵³⁶

17 Mayıs tarihinde başlayan toplantı 27 Mayıs günü bitmiştir. Toplantının bitmesiyle beraber konsey alınan kararları bir bildiri ile yayınlamıştır. Bu bildiride; Turizm, ulaşım, havacılık, denizcilik, ekonomik anlaşmalar ve maliye gibi alanlarda görülen gelişmeler üzerinde durulduğu ifade edilmiştir.⁵³⁷

⁵³⁵ B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 87. 42. 12. Lef: 1.

⁵³⁶ **Ayın Tarihi**, Sayı 66, 1-31 Mayıs 1939, s. 281-282.

⁵³⁷ **Ayın Tarihi**, Sayı 66, 1-31 Mayıs 1939, s. 280.

VI. BALKAN ANTANTININ DAĞILMA SÜRECİ

A. İtalya'nın, Arnavutluk'u İşgal Etmesi

Almanya'nın 15 Mart 1939 tarihinde Çekoslovakya'yı işgal etmesinin ardından İtalya, 7 Nisan 1939 tarihinde kendi güdümünde olan Arnavutluk'u işgal etmiştir. Bulgaristan'da yaşanan bu gelişmeler sonucunda Dobruca meselesini çözüme kavuşturmak için girişimlere başlamıştır.⁵³⁸

İtalyan askerlerinin Arnavutluk'a girmesi Türk basınında şok etkisi yaratmıştır.⁵³⁹ Türkiye bu gelişmeler sonucunda tarafsızlık politikasından ayrılarak 19 Ekim 1939 tarihinde İngiltere ve Fransa ile Üçlü bir İttifak Antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşmada, Türkiye'ye herhangi bir Avrupa devleti saldırır ise İngiltere ve Fransa yardım edecekti. Ayrıca herhangi bir Avrupa devleti Akdeniz bölgesinde üçlü ittifak üyelerinden birine saldırırsa karşılıklı yardımlaşma yapılmasını taahhüt ediyordu. Türkiye, bu antlaşmaya bir Sovyet çekincesi de ekletmiştir.⁵⁴⁰

B. Balkan Antantı Daimi Konseyi'nin 2-4 Şubat 1940 Tarihli Belgrad Toplantısı

Balkan Antantı Daimi Konsey toplantısı 2 Şubat 1940 tarihinde Romanya Dışişleri Bakanı M. Gafenko'nun başkanlığında başlamıştır.⁵⁴¹ 2 Şubat günü yapılan toplantıda, Türkiye Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu savunma ittifakını desteklediğini belirtmiştir. Antant üyesi diğer devletler ise Almanya'nın bu ittifakı bir tehdit unsuru olarak algılayarak saldırmasından korktuğu için bu ittifaka yanaşmamışlardır. Toplantı devam ettiği sırada SSCB, Finlandiya'ya saldırmış durumdaydı. Şükrü Saraçoğlu, bu tehdit unsurları karşısında Balkan bölgesinin korunması amacıyla genelkurmay başkanlarının bir toplantı

⁵³⁸ Tüylü, a. g. t., s. 182.

⁵³⁹ Cumhuriyet, 8 Nisan 1939, s. 1-7.

⁵⁴⁰ Soysal, **Balkan Paktı**, s. 202-205.

⁵⁴¹ Cumhuriyet, 3 Şubat 1940, s. 1- 5.

düzenleyerek ortak bir savunma planı oluşturmasını teklif etmiştir. Antant üyesi devletler Türkiye'nin, İngiltere ve Fransa ile imzalamış olduğu Üçlü İttifak Antlaşmasını göz önünde bulundurarak Türkiye'nin kendilerini İngiltere tarafına çekmek istediği düşünmüş ve bu teklifte Metaxas, Gafencu ve Markoviç tarafından kabul edilmemiştir.⁵⁴²

Daimi Konsey 4 şubat günü gerçekleştirdiği toplantı sonucunda şu kararlar almıştır; Balkan Antantının 7 yıl daha uzatılmasına ve diğer toplantının Atina'da yapılmasına karar verilmiştir.⁵⁴³ Ancak Romanya'nın parçalanması ve Ekim ayında ise İtalya'nın Yunanistan'a saldırması sonucunda Balkan Antantı Daimi Konseyi bir daha toplanamamıştır.

C. Belgrad Toplantısından Sonra Türk Dış Politikasında Yaşanan Değişim

Türkiye'nin dış politikada takip etmiş olduğu siyaset Balkan yarımadasından savaşı uzak tutabilmeyi amaçlıyordu. Eğer bu başarılı olmaz ise en azından Balkan Antantı aracılığı ile herhangi bir saldırıya karşı ortak hareket etmeyi amaçlıyordu. İtalya'nın, Nisan 1939 tarihinde kendi güdümündeki Arnavutluk'u işgal etmesi üzerine Balkan Antantı Daimi Konseyinin 2-4 şubat 1940 tarihleri arasında yapmış olduğu Belgrad toplantısında Türkiye Dışışleri Bakanı şükrü Saraçoğu, antant üyesi devletleri herhangi bir saldırıya karşı ortak hareket etmek için ikna etmeye çalışmıştır. Ancak diğer devletleri ikna etmeyi başaramamıştır.⁵⁴⁴

Türkiye, Avrupa'da ve Balkanlarda yaşanan işgallere karşı dış siyasette izlemiş olduğu tarafsızlık siyasetini bırakarak 12 Mayıs 1939 tarihinde İngiltere⁵⁴⁵ ile 19 Ekim 1939 tarihinde ise İngiltere ve Fransa ile karşılıklı yardım antlaşmaları imzalamıştır.⁵⁴⁶ Türkiye, Almanya ve İtalya'nın yayılmacı hareketleri karşısında dış politikada tarafsızlık politikası yerine kendi güvenliğini sağlayabilmek amacıyla İngiltere ve Fransa ile antlaşmalar imzalamıştır.

⁵⁴² Soysal, **Balkan Paktı**, s. 207.

⁵⁴³ Cumhuriyet, 5 şubat 1940, s. 1-5.

⁵⁴⁴ Barış Ertem, "Atatürk'ün Balkan Politikası ve Atatürk'ün Dönemi'nde Türkiye- Balkan Devletleri İlişkileri", **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 21, 2010, s. 22.

⁵⁴⁵ Cumhuriyet, 13 Mayıs 1939, s. 1-9.

⁵⁴⁶ Cumhuriyet, 20 Ekim 1939, s. 1-5.

Görüldüğü üzere Türk Dış Politikası, uluslararası gelişmelerin ışığında yeni bir ivme kazanmıştır.

D. Balkan Antantının Zayıflama Sebepleri

9 Şubat 1934 tarihinde kurulan Balkan Antantı, sadece Balkanlara yönelik bir saldırıyı önlemeyi öngören bir yapıdaydı. Bu saldırı ise büyük devletlerden birinden geldiği takdirde Antant herhangi bir ortak savunma taahhüdü vermemekteydi. Antantın en zayıf noktası büyük devletlerin saldırılarına karşı koyabilecek askeri bir yapının kurulamaması olmuştur. Balkan Antantı kurulurken Bulgaristan ve Arnavutluk'un birlik dışında bırakılması Balkan bölgesinin güvenliğini ve Antantın bölgesel yapısının da eksik kalmasına sebep olmuştur. Antant üyesi, Yugoslavya'nın 24 Ocak 1937 yılında Bulgaristan ile imzalamış olduğu Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması ise Balkan Antantının temel taşlarından birisini sarsmıştır. Antantın en büyük amacı Balkan yarımadasında Bulgaristan'ın yayılmacı hareketlerine karşı önleyici bir unsur oluşturmasıydı. Ancak antant üyesi olan Yugoslavya'nın, Bulgaristan ile antlaşma imzalaması antantın ruhuna aykırı bir durum olmuştur. İtalya'nın, Habeşistan'ı işgal etmesi ve Milletler Cemiyetinin ise bu durum karşısında aldığı önlemlerin yetersiz kalması Avrupa'nın koruyucusu konumunda olan Fransa'nın güçsüz olduğunu kanıtlamış ve Balkan Antantını da etkilemiştir. Milletler Cemiyetinin İtalya karşısında almış olduğu ekonomik yaptırımlara Balkan Antantı üyesi devletlerde katılmıştır. Bu durum karşısında Almanya, Güneydoğu Avrupa'da ekonomisini ele geçirmeyi başarmıştır. Ayrıca Balkan devletlerinde kurulan diktatörlük rejimleri ise Almanya'nın Balkan yarımadasına girmesini kolaylaştıran bir unsur olacaktır.⁵⁴⁷

Balkan Antantının zayıflamasındaki en önemli sebeplerden birisi de Antant üyesi devletlerin farklı dış politikalar takip etmeseydi. Yunanistan sadece Bulgaristan ile olan sınırlarını güvence altına almak istiyordu ve olası bir İtalyan - Arnavutluk saldırısına karşı Yugoslavya'ya güvence verme taraftarı değildi. Türkiye ise Lozan Antlaşması gereğince Boğazları silahlandıramıyordu. Bu hükmü değiştirebilmek maksadıyla Türkiye antant üyesi devletler ile

⁵⁴⁷ Sander, a. g. e., s. 26-27.

görüştür. Ancak Romanya Türkiye'nin bu fikrine karşı çıkmıştır. Çünkü Türkiye eğer Lozan Antlaşması'nın bir hükmünü değiştirirse Bulgaristan'da Neuilly Antlaşması'nın maddelerini değiştirmek isteyebilirdi. Balkan Antantının 1936 yılında Mayıs ayında gerçekleştirdiği toplantıda antant sadece politik alanda sınırlandırılmış ve askeri iş birliği kaldırılmıştır.⁵⁴⁸ Görüldüğü üzere Antant üyesi devletler dış politikada birlik sağlayamadığı gibi farklı düşünceleri desteklemiş ve İkinci Dünya Savaşına giden süreçte giderek zayıflamış ve Almanya'nın Balkanları işgal etmesiyle beraber dağılmıştır.

E. Almanya'nın, Balkanları İşgali ve Balkan Antantının Yıkılması

Almanya'nın, 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'yı işgal etmesiyle başlayan İkinci Dünya Savaşı Balkan yarımadasını olumsuz etkilemiştir. Ayrıca 28 Ekim 1940 tarihinde İtalya'nın, Yunanistan'a saldırması sonucunda Balkan Antantının barışı korumaya yönelik siyaseti de çökmüş oluyordu. Balkan Antantı büyük devletlerin saldırısına karşı herhangi bir garanti vermiyordu. Bu yüzden İtalya'nın, Yunanistan'ı işgal etmesi Türkiye'yi herhangi bir yükümlülük altına sokmamıştır. İngiltere, Balkan yarımadasındaki Alman yayılmasına karşı Balkan Antantını canlandırmaya çalışmış olsa bile başarılı olamayacaktır.⁵⁴⁹

Romanya'nın, Almanya tarafından işgal edilmesiyle beraber Balkan Antantının bir geçerliliği de kalmamıştır. Romanya, Alman işgaline karşı Balkan Antantı üyesi devletlerden herhangi bir yardım alamadığı için 6 Eylül 1940 tarihinde Almanya, İtalya ittifakına katıldığını belirtmiştir. Böylelikle Balkan Antantı da yıkılmış oluyordu. Almanya, 1 Mart 1940 tarihinde Bulgaristan'ı, 6 Nisan 1940'ta ise Yugoslavya'yı işgal etmiştir. Almanya, 1941 yılında Balkan yarımadasındaki yayılma sahasını iyice genişletmiş durumdaydı. Bu gelişmeler üzerine Türkiye askeri tedbirlerini almasına rağmen diplomatik olarak temasları da kesmemiştir. Almanya'nın, önerisi üzerine 18 Haziran 1941 tarihinde Türkiye ile arasında Saldırmazlık Antlaşması imzalanmıştır.⁵⁵⁰

⁵⁴⁸ Sander, a. g. e., s. 28; Mehmet Seyfettin ve Abdurrahim Aydın, "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar 1919-1939", **Balkanlar El Kitabı Cilt 1**, s. 633-634.

⁵⁴⁹ Hikmet Öksüz, "Turkey's Balkan Policy 1923-2000", **Türkler**, Cilt 16, Ankara, 2002, s. 1155; Gönübol ve Sar, a. g. e., s. 152-153.

⁵⁵⁰ Gönübol ve Sar, a. g. e., s. 151; Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, s. 645-646.

Sonuç itibariyle, Almanya'nın, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'ı işgal etmesi Balkan Antantını da fiilen yıkmış oluyordu. Balkan Antantının yıkılış tarihi olarak Almanya'nın Yugoslavya'yı işgal ettiği 18 Nisan 1941 tarihi kabul edilebilir. Yugoslavya'nın işgal karşısında teslim olmasıyla beraber Antant çok taraflı özelliğini kaybetmiş ve Yugoslavya'nın işgalinden beş gün sonra 23 Nisan günü Alman kuvvetleri Atina'yı da ele geçirmiştir.⁵⁵¹

F. Balkan Antantının, Türkiye'nin Bölgesel Güç Olma Çabaları Bağlamında Değerlendirilmesi

Türkiye, Balkan devletleriyle gerçekleştirdiği Balkan Konferanslarının ardından Yugoslavya, Romanya, Türkiye ve Yunanistan'ın dahil olduğu 9 Şubat 1934 tarihli Balkan Antantını imzalamayı başarmıştır. Uzun süren savaşlar neticesinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ilk başarısını diplomatik sahada Lozan Antlaşması ile almış ve 1934 tarihine gelindiğinde ise Balkan Antantını oluşturabilecek kadar dış politikada söz sahibi olmayı başarmıştır.

Türkiye, Balkan yarımadasında mevcut düzenin ve barış ortamının devam ettirilebilmesi amacıyla hiçbir devletten toprak talebinde bulunmamış ve barışa yönelik bir dış politika takip etmiştir. Bu politikasının bir ürünü olarak imzalamış olduğu Balkan Antantı, yeni kurulan Türk devletinin kısa süre içerisinde dış politikada sözü geçen ve etkin bir konuma yükseldiğini göstermektedir. Ayrıca Türkiye, sadece Balkanlarda değil doğu sınırlarını da güvence altına alabilmek maksadıyla 8 Temmuz 1937 tarihinde Tahran'da, Sadabat Paktını imzalamıştır. Bu antlaşma ile Türkiye, İran, Irak ve Afganistan birbirlerinin sınırlarına saygı duyacaklarını ve birbirlerine karşı herhangi bir saldırıda bulunmayacaklarını garanti etmişlerdir. Görüldüğü üzere Türkiye, Balkan Antantı ile batı sınırlarını Sadabat Paktı ile de doğu sınırlarını garanti almaya çalışmış ve bölgesel antlaşmalar yapmıştır. Türkiye, imzalamış olduğu bölgesel antlaşmalar neticesinde hem sınırlarını garanti altına almış hem de yeni kurulmuş bir devlet olmasına rağmen dış politikada aktif bir rol üstlenmiştir.

⁵⁵¹ Armaoğlu, a. g. e., s. 333-334.

VII. SONUÇ

Türk ulusu 1919-1922 yılları arasında Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde işgal kuvvetlerine karşı Milli Mücadeleyi başarıyla tamamlamıştır. Savaş meydanındaki zaferden sonra Türk ulusu 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile zaferini masa başına da taşımayı başararak uluslararası diplomaside başarı elde etmiştir. Türkiye, Lozan Antlaşmasını imzaladıktan sonra dış politikada öncelikli olarak Lozan'da çözüme kavuşturulamayan hususlar hakkında çalışmalarda bulunmuş ve Balkan yarımadasında ise mevcut düzeni korumayı yönelik bir politika takip etmiştir. Bu maksatla Yunanistan Yugoslavya, Arnavutluk ve Bulgaristan ile ikili dostluk antlaşmaları imzalayarak ilişkilerini dostane bir şekilde devam ettirmiştir. Özellikle Türkiye'nin, 1930 yılında Yunanistan ile imzalamış olduğu dostluk antlaşması Balkan Antantına giden süreçte çok önemli bir merhale olmuştur. Bu dostluk antlaşması Balkan Antantına giden süreçte ilk basamak olarak değerlendirebileceğimiz Birinci Balkan Konferansı'nın da temel taşı olacaktır.

Eski Yunanistan Başbakanlarından Papanastasiu, Milletlerarası Barış Bürosunun 6-10 Ekim 1929 tarihli oturumunda Balkan Birliği Enstitüsü'nün kurulmasını teklif etmiştir. Bu teklifin onaylanmasıyla beraber Birinci Balkan Konferansı 5-10 Ekim 1930 tarihin de Atina'da toplanmış ve bütün Balkan ülkeleri katılım sağlamıştır. Birinci Balkan Konferansı'nın toplanmasıyla beraber yıllardır savaş meydanlarında mücadele içerisinde olan Balkan ülkeleri aynı masa etrafında toplanarak sorunlarını barışçıl yollarla ve büyük devletlerin müdahalesi olmaksızın konuşma fırsatı bulmuştur. Birinci Balkan Konferansı'nın bitmesiyle beraber 20 Ekim 1931 tarihinde İstanbul'da İkinci Balkan Konferansı, 23-26 Ekim 1932 tarihinde Bükreş'te Üçüncü Balkan Konferansı ve 4-10 Kasım 1933 tarihlerinde ise Selanik'te Dördüncü Balkan Konferansı toplanmıştır. Balkan devletleri yapmış oldukları bu konferanslarda siyasi, kültürel, ekonomik, askeri ve azınlıklar sorunlarını görüşmüşlerdir. Konferansların sonucunda kurulan komisyonlar bu konular hakkında ayrı ayrı çalışmalar yapmış ve Balkan devletleri

arasındaki sorunları çözmek için kararlar almıştır. Ancak İtalya'nın, güdümünde olan Arnavutluk ve Yugoslavya ile aralarında azınlık sorunu olan Bulgaristan Balkan Antantına girmeye ikna edilememiştir. Çünkü Birinci Dünya Savaşını bitiren barış antlaşmaları galip devletlerin yenilen taraflara dayattığı ağır şartlar içeren antlaşmalardı. Mevcut dünya düzeninden memnun olmayan Bulgaristan özellikle Neuilly Antlaşması'nın dayattığı kısıtlamalardan kurtulmak istemekteydi. İtalya'nın güdümünde olan Arnavutluk ise Balkan Antantına katılmaya ikna edilememiştir. Balkan Antantı 9 Şubat 1934 tarihinde Atina'da, Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya'nın katılımlarıyla imzalanmıştır. Balkan Antantının amacı imzacı devletlerin sınırlarını garanti altına almak ve Balkan devletlerinden gelebilecek askeri bir saldırıya karşı ortak hareket etmeyi amaçlıyordu. Büyük devletlerden gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı garanti verilmiyordu. Türkiye 1929 yılında SSCB ile imzalamış olduğu Dostluk Antlaşması sebebiyle Antanta çekince maddesi koydurtmuştur. Yunanistan ise Balkan devletleri haricinde büyük bir devletin saldırısı durumunda savaşa girmeyeceğine dair bir çekince maddesi ekletmiştir. Görüldüğü üzere Balkan Antantı sadece Balkan devletlerinden gelebilecek bir saldırıya karşı garanti vermemekteydi. Bu durumda Antantın dışında kalan Bulgaristan ve İtalya güdümündeki Arnavutluk'un herhangi bir saldırısına karşı set çekilmiş oluyordu.

Türkiye, Lozan'da kurulması kararlaştırılan Boğazlar Komisyonunu kaldırabilmek maksadıyla 10 Nisan 1936 tarihinde Lozan Antlaşması'nda imzası bulunan devletlere ve Milletler Cemiyetine başvurarak bir konferans yapılması için talepte bulunmuştur. Balkan Antantı üyesi devletlerin desteğini alan Türkiye, 20 Temmuz 1936 tarihinde Möntrö Boğazlar Sözleşmesini imzalayarak İstanbul ve Çanakkale boğazlarında tam bir kontrol ve egemenlik sağlamıştır. Möntrö Boğazlar Sözleşmesinde Balkan Antantı üyesi devletlerin desteğini alan Türkiye aynı zamanda dış politikada izlemiş olduğu siyasetin etkili olduğunu ve bölgesel bir güç olarak ön plana çıktığını da kanıtlamıştır. Ayrıca, Türkiye sadece Balkanlarda değil doğu sınırlarında da garanti altına alabilmek maksadıyla 8 Temmuz 1937 tarihinde İran, Irak ve Afganistan ile Sadabat Paktını imzalamıştır. Görüldüğü üzere Türkiye, kısa süre içerisinde Balkan Antantı ile batı sınırlarını, Sadabat Paktı ile de doğu sınırlarını güvence altına almıştır. Türkiye, izlemiş

olduğu aktif dış politikasının bir ürünü olarak bölgesel güç olma yolunda kendini kanıtlamıştır.

Balkan Antantı İkinci Dünya Savaşına giden süreçte gerçekleştirmiş olduğu toplantılarda Almanya ve İtalya'nın yayılmacı faaliyetleri karşısında ortak savunma planı kurmayı başaramadığı için gücünü kaybetmeye başlayacaktır. Özellikle Balkan Antantı Daimi Konseyinin 2-4 Şubat 1940 tarihli toplantısında Türkiye Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun Antant üyesi devletlerin herhangi bir saldırıya karşı ortak hareket etmesi teklifinin kabul edilmemesiyle beraber Antant askeri özelliğini aslında kaybetmiş oluyordu. Bunun üzerine Türkiye Avrupa Devletleri ile yakınlaşarak İngiltere ve Fransa ile Üçlü İttifak Antlaşması imzalayarak Almanya ve İtalya'nın yayılmacı faaliyetleri karşısında tarafsızlık politikasından vazgeçerek önlem almaya çalışmıştır. Almanya'nın, 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'yı, işgal etmesiyle başlayan İkinci Dünya Savaşı Balkan yarımadasındaki mevcut barış ortamının bozulmasına sebebiyet vermiştir. 28 Ekim 1940 tarihinde, İtalya'nın, Yunanistan'a saldırması ve Romanya'nın ise Alman işgali karşısında Balkan Antantı üyesi devletlerden yardım alamaması üzerine 6 Eylül 1940 tarihinde Almanya ittifakına katılmak zorunda kalması Balkan Antantını zayıflatmıştır. Almanya'nın, 1 Mart 1941 tarihinde Bulgaristan'ı, 18 Nisan 1941 tarihinde Yugoslavya'yı ve 23 Nisan 1941 tarihinde Alman kuvvetlerinin Atina'yı ele geçirmesiyle beraber Balkan Yarımadasındaki barış ortamı yıkılmıştır. 18 Nisan 1941 tarihinde Yugoslavya'nın işgal edilmesiyle beraber Balkan Antantı çok taraflı özelliğini ve etkinliğini yitirmiştir.

Sonuç itibarıyla Balkan Antantı kuruluşu itibarıyla Bulgaristan ve Arnavutluk'u sisteme dahil edememiş ve İkinci Dünya Savaşına giden süreçte Almanya ve İtalya gibi devletlerin yayılmacı faaliyetleri karşısında askeri bir savunma planı oluşturamadığından dolayı etkinliğini kaybetmiştir.

Türkiye 9 Şubat 1934 tarihli Balkan Antantı ile batı sınırlarını 8 Temmuz 1937 tarihli Sadabat Paktı ile de doğu sınırlarını güvence altına almayı başarmış ve bölgesel ittifaklar kurmak suretiyle dış politikada etkin bir konuma yükselerek bölgesel bir güç olma yolunda önemli adımlar atmıştır. Ayrıca Balkan Antantı aracılığıyla Möntro Boğazlar Sözleşmesi'nde Antant üyesi devletlerin destediğini alarak Çanakkale ve Boğazlarda tam hakimiyet sağladığı gibi 31 Temmuz 1938 tarihli Selanik Antlaşması ile de Lozan Antlaşması'nda belirtilen Trakya

hudutunu askersizleştiren maddeyi kaldırarak kendi lehine kazanımlar sağlamayı başarmıştır. Görüldüğü üzere Türkiye bölgesel ittifaklar kurduğu gibi bu ittifakları kendi lehine yönlendirerek kazanımlar sağlamayı başarmış ve bölgesel bir güç unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh şiarıyla yola çıkan Türkiye imzalamış olduğu bölgesel antlaşmalar ile dış politikada etkin bir konuma yükseldiğini ve bölgesel bir güç unsuru olarak ortaya çıktığını kanıtlamıştır.

VIII. KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (B. C. A.)

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 14. 69. 20.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. Yer Bilgisi: 14. 62. 12.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 523. 13. Lef: 1-5

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. 0. Yer Bilgisi: 251. 693. 11. Lef: 3-5.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 523. 18. Lef: 1-5.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 523. 16. Lef: 1-6.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 233. 570. 15. Lef: 2.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 267. 801. 20. Lef: 1-3.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 251. 693. 14. Lef: 1-10.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 255. 715. 11. Lef: 1-2.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 25. 5. 7.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 251. 695. 15. Lef: 7- 14.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 523. 31. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 251. 694. 27. Lef: 1-4.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 524. 3. Lef: 1-3.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 525. 7. Lef: 3.

B. C. A. Fon Kodu: 030.10. Yer Bilgisi: 227. 526. 9. Lef: 10-36.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 42. 4. 14.

B. C. A. Fon Kodu: 490. 01. Yer Bilgisi: 41. 172. 2. Lef: 1-4.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 226. 525. 20. Lef: 1-12.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 2. Lef: 2.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 10. Lef: 2-11.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 526. 19. Lef: 1-2.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 232. 566. 20. Lef: 1-2.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 527. 3. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 233. 572. 5. Lef: 1-3.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 233. 572. 13. Lef: 3.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 528. 2. Lef: 1-2.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 527. 24. Lef: 1-2.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 54. 38. 3. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 60. 99. 12. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 66. 57. 3. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 64. 37. 5. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 64. 35. 1. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 65. 42. 2. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 69. 83. 18. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 72. 17. 1. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 18. 1. 2. Yer Bilgisi: 87. 42. 12. Lef: 1.

B. C. A. Fon Kodu: 030. 10. Yer Bilgisi: 227. 530. 17. Lef: 2-4.

Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi (Arhiva Ministerul Afacerilor Externe)

Arhiva. Fond: Conventii Multilaterale, Ankara 2 Kasım 1934, Filale: 1-4.

Arhiva. Fond: Conventii Multilaterale, Ankara 2 Kasım 1934, Filale: 1-2.

KİTAPLAR

- AKŞİN, S. (2020). **Kısa 20. Yüzyıl Tarihi**, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
- APTÜLAHAT, A. (2019). **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- ARAS, T. (2003). **Atatürk'ün Dış Politikası**, İstanbul, Kaynak Yayınları.
- ARMAOĞLU, F. (2017). **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, İstanbul, Timaş Yayınları.
- Atatürk'ün Milli Dış Politikası 1923-1938** (1993), Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- AYDEMİR, Ş. S. (2017). **Tek Adam**, cilt 1, İstanbul, Remzi Kitapevi.
- Balkanlar'ın Dünü Bugünü Yarını**, (1993). İstanbul, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları.
- Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk- Bulgar İlişkileri 1913-1938**, (2002). Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- BOZKURT ve YAĞCI, (2018). **Prof. Dr. Ali Ünal'a Armağan**, Ankara, Berikan Yayınevi.
- CAMPUS. E. (1978). **The Little Entente and the Balkan Alliance**, çeviren Delia Razdolescu, Bükreş, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- CASTELLAN, G. (1995). **Balkanların Tarihi 14-20. Yüzyıl**, Çev. Ayşegül, Başbuğu, İstanbul, Milliyet Yayınları.
- Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934**, (1973). Ankara, Dışişleri Bakanlığı.
- ÇELİK, M. ve ALEV, D. (2020). **Türkiye'nin Bölgesel Sorunları Osmanlı'dan Günümüze Balkanlar**, İstanbul, Hiper Yayınları.
- ÇOKER, F. (1996). **Türk Parlamento Tarihi IV. Dönem 1931-1935**, Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları.

- DEMİRÖZÜ, D. (2007). **Savaşın Barışa Giden Yol Atatürk- Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- EROĞLU, H. (1987). **Türk İnkılâp Tarihi**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- GÖKDAĞ ve KARATAY. (2017). **Balkanlar El Kitabı**, cilt 1, Ankara, Akçağ Yayınları.
- GÖKDAĞ ve KARATAY. (2017). **Balkanlar El Kitabı**, cilt 2, Ankara, Akçağ Yayınları.
- GÖNLÜBOL ve SAR, (2014). **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Ankara, Siyasal Kitapevi.
- GÜRÜN, K. (1986). **Savaşın Dünya ve Türkiye**, İstanbul, Bilgi Yayınevi.
- HACİPOĞLU, D. (2003). **Osmanlı İmparatorluğu'nun 1. Dünya Harbine Girişi**, İstanbul, Deniz İkmal Grup Komutanlığı Matbaa Müdürlüğü.
- HASAN. D. B. (1998). **Türkiye'nin Dış Politikası 1923-1939**, İstanbul, Alfa Yayınları.
- JELAVICH, B. (2018). **Balkan Tarihi 18. ve 19. Yüzyıllar**, cilt 1, Çev. İhsan Durdu, Gülçin Tunalı ve Haşim Koç, İstanbul, Küre Yayınları.
- JEZERNİK, B. (2006). **Vahşi Avrupa Batı'da Balkan İmajı**, Çev. Haşim Koç, İstanbul, Küre Yayınları.
- ORAN, B. (2019). **Türk Dış Politikası 1919-1980**, cilt 1, İstanbul, İletişim Yayınları.
- RENOUVIN, P. (2014). **1. Dünya Savaşı ve Türkiye 1914-1918**, İstanbul, Örgün Yayınevi.
- SANDER, O. (2018). **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye 1945-1965**, Ankara, İmge Kitapevi.
- SLOANE, W. (1987). **Bir Tarih Laboratuvarı Balkanlar**, İstanbul, Süreç Yayınları.
- SOYSAL, İ. (1985). **Balkan Paktı 1934-1941**, Ankara, Türk Tarih Kurumu.
- SOYSAL, İ. (2000). **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları 1920-1945**, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

TODOVORA, M. (2003). **Balkanlar'ı Tahayyül Etmek**, Ankara, İletişim Yayınları.

TUĞLACI, P. (1987). **Çağdaş Türkiye I**, İstanbul, Cem Yayınları.

ÜLMAN, H. (2002). **I. Dünya Savaşına Giden Yol ve Savaş**, Ankara, İmge Kitapevi.

YALÇIN, S. (2010). **Atatürk'ün Milli Dış Siyaseti**, Ankara, Berikan Yayınevi.

YAZICIOĞLU, Y. (2018). **Her Yönüyle Lozan Antlaşması**, Ankara, Kripto Yayınları.

MAKALELER

AKANDERE, O. (2003). “20-26 Ekim 1931 Tarihlerinde İstanbul’da Toplanan İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, sayı 14, Konya, s.249-298.

AKMAN, F. F. (2014). “İki Dünya Savaşı Arasında Balkan Konferansları”, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir, s.1-234.

AKŞİN, S. ve FIRAT, M. (1993). “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar”, **Balkanlar Obiv Yayınları**, İstanbul, s.97-125.

BALKAYA. S. İ. (2004). “Basınımıza Yansıdığı Şekliyle Balkan Antantı Sürecinde Türkiye ve Bulgaristan”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt 20, sayı 60, Ankara, s.759-783.

BARLAS, D. (1996). “İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Türkiye’nin Balkanlar ve Avrupa’daki İş Birliği Arayışları”, **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, s.262-266.

BARLAS, D. (1999). “Türkiye’nin 1930’lardaki Balkan Politikası”, **Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç**, Ankara, s.361-371.

BERINDEI, D. (1998). “Nicolae Titulescu Et La Turqoue D’Atatürk”, **Uluslararası Konferans Atatürkçülük ve Modern Türkiye**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, s.423-431.

BİLİG, M. (2003). “1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye’de Devletçiliğe Geçiş” **Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Dergisi**, sayı 26, s.77-101.

- BİRİCİKİLİ, İ. (2019). “Avlonyalı İsmail Kemal Bey’in Bağımsızlık Mücadelesi 1912-1914”, **Tarih Okulu Dergisi**, sayı 41, s.592-620.
- CALOYANNİ, M. A. (1932). “The Balkan Union the Balkan Conferences and the Balkan Pact”, **Transactions of The Grotius Society**, cilt 18, Viyana, s.97-108.
- ÇAKMAK, Z. (2008). “Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan Samimi Anlaşma Misakı (14 Eylül 1933) ve Yankıları”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, sayı 172, s.107-128.
- DEĞERLİ, E. (2006). “Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 15, s.239-262.
- DEĞERLİ, E. (2018). “Türkiye’nin, Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çabaları Balkan Paktı”, **Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 9, Eskişehir, sayı 2, s.115-134.
- ERDAL, İ. (2010). “Bulgaristan Kamuoyunun Bakış Açısından Balkan Antantı”, **Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi**, cilt 3, Ankara, sayı 2, s.195-202.
- ERTEM, B. (2010). “Atatürk’ün Balkan Politikası ve Atatürk’ün Dönemi’nde Türkiye-Balkan Devletleri İlişkileri”, **Akademik Bakış Dergisi**, sayı 21, s.1-24.
- GHEORGHE, S. (2005). “*Les Conférences des Balkans-une nouvelle manière de penser et d’agir en matière de politique, pour une fédération régionale européenne 1930-1931*”, **Valahian Journal Of Historical Studies**, sayı 3-4, s.37-49.
- GÖLEÇ, M. (2016). “Hakimiyet-i Milliye Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye-Bulgaristan İlişkileri 1923-1930”, **Türkiyat Mecmuası**, cilt 26, sayı 1, s.147-168.
- GÖRECİ, C. (2004). “Türk Basınında İkinci Balkan Antantı 1952-1955” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Üniversitesi**, İstanbul, s.1-70.
- İNAN, A. (1968). “Balkan Antantı 1934”, Ankara, cilt 32, sayı, 126, Belleten.

- KAÇMAZ, M. (2013). “Balkan Coğrafyası”, Türk Tarihinde Balkanlar, **Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları**, cilt 1, s.1-40.
- KOLLU, A. (1995). “Türkiye’nin Balkan İlişkileri 1919-1939” (Yayınlanmış Doktora Tezi), **Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Ankara, s.1-437.
- MERKATZ, V. (1936). “Die Tragweite der Beistandsverpflichtungen aus dem Balkanpakt auf der Belgrader Tagung des Ständigen Rates der Balkanentente”, **Heidelberg Journal of International Law**, cilt 6, s.582-587.
- PETROV, L. (2005). “XX. Yüzyılın Otuzlu Yıllarında Bulgaristan ve Türkiye (Siyasi İlişkiler)”, Ankara, **Genelkurmay Basımevi**, s.161-168.
- SAVCI, M. (2007). “Balkan Konferansları Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkileri” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), **İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İstanbul, s.1-132.
- SEYFETTİN, M. ve AYDIN, A. (2017). “İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar 1919-1939”, **Balkanlar El Kitabı I**, s.623-635.
- SOYLU, Ü. P. (2017). “Kaostan Barışa Köprü: Balkan Antantı’nın İnşası 1928-1934”, **Tarih Okulu Dergisi**, sayı 29, s.235-276.
- TOSİK, F. (2002). “Tevfik Rüştü Aras’ın Siyasi Kişiliği” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), **İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Malatya, s.1-451.
- TURAN ve TÜYLÜ. (2012). “The Rise of the Concept of a Balkan Pact and the First Balkan Conference”, **History Studies International Journal of History**, cilt 4, sayı 4, s.433-446.
- TÜRKEŞ, M. (1994). “The Balkan Pact and Its Immediate Implications for the Balkan States 1930-34”, **Middle Eastren Studies**, cilt 30, sayı 1, Londra, s.123-144.
- TÜRKEŞ, M. (1999). “Atatürk Döneminde Türkiye’nin Bölgesel Dış Politikaları 1923-1938”, Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı

22-23 Ekim 1998, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları**, s.129-142.

TÜYLÜ, E. (2010). “1934 Balkan Antantı’nın Dış Basındaki Yansımaları” (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, İstanbul, s.1-246.

ULUSAN, Ş. (2008). “Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne (Cemiyet-i Akvam) Girişi”, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, cilt 7, sayı 16-17, s.237-258.

ÜNAL, S. (1989). “Atatürk’ün Balkanlar’daki Barışçıl Politikası”, **IX Türk Tarih Kongresinden Ayı Basım**, Ankara, s.1985-1998.

YİĞİT, A. (2015). “Balkan Yarımadasının Beşeri Coğrafya Özellikleri ve Türk ve veya Müslüman Nüfus Varlığı”, **Yeni Türkiye Yayınları**, sayı 66, s.943-971.

ANSİKLOPEDİLER

ARUÇI, M. (2013). “Yugoslavya”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, cilt 43, İstanbul, s.573-579.

DURSUN, D. (1993). “Çekoslovakya II. Tarih”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, cilt 8, İstanbul, s.254-255.

HANİOĞLU, Ş. (2012). “Pantürkizm”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, cilt 41, s.551-554.

KARPAT, K. (1992). “Balkanlar”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, cilt 5, İstanbul, s.25-32.

KURAN, E. (1992). “Birinci Dünya Savaşı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, cilt 6, İstanbul, s.196-200.

KUYUCUKLU, N. (1992). “Bulgaristan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, cilt 6, İstanbul, s.399-401.

ÖKSÜZ, H. (2002). “Turkey’s Balkan Policy 1923-2000”, **Türkler**, cilt 16, Ankara, s.1134-1170.

SOYSAL, İ. (2005). “Montrö Boğazlar Sözleşmesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, cilt 30, İstanbul, s.274-276.

GAZETE VE DERGİLER

Hakimiyeti Milliye, 3 Ekim 1930, s. 5.

Hakimiyeti Milliye, 7 Ekim 1930, s. 1-4.

Hakimiyeti Milliye, 14 Ekim 1930, s. 2.

Hakimiyeti Milliye, 18 Ekim 1930, s. 1.

Hakimiyeti Milliye, 28 Ekim 1930, s. 1.

Hakimiyeti Milliye, 31 Ekim 1930, s. 1.

Hakimiyeti Milliye, 24 Eylül 1931, s. 1.

Hakimiyeti Milliye, 1 Ekim 1931, s. 4.

Hakimiyeti Milliye, 20 Ekim 1931, s. 1-4.

Hakimiyeti Milliye, 21 Ekim 1931, s. 1- 4.

Hakimiyeti Milliye, 25 Ekim 1931, s. 3.

Hakimiyeti Milliye, 7 Kasım 1933, s. 1-3.

Hakimiyeti Milliye, 15 Ocak 1934, s. 3.

Hakimiyeti Milliye, 13 Şubat 1934, s. 1-6.

Hakimiyeti Milliye, 3 Nisan 1934, s. 1-5.

Hakimiyeti Milliye, 10 Nisan 1934, s. 1.

Cumhuriyet, 2 Ekim 1930, s. 3.

Cumhuriyet, 8 Ekim 1930, s. 3.

Cumhuriyet, 9 Ekim 1930, s. 3.

Cumhuriyet, 10 Ekim 1930, s. 3.

Cumhuriyet, 19 Ekim 1930, s. 2.

Cumhuriyet, 12 Ekim 1930, s. 3.

Cumhuriyet, 28 Ocak 1931, s. 1.

Cumhuriyet, 3 Şubat 1931, s. 3.

Cumhuriyet, 7 Şubat 1931, s. 1-3.

Cumhuriyet, 31 Ağustos 1931, s. 2.

Cumhuriyet, 6 Eylül 1931, s. 1-2.

Cumhuriyet, 15 Eylül 1931, s. 2.

Cumhuriyet, 17 Eylül 1931, s. 2.

Cumhuriyet, 22 Eylül 1931, s. 2.

Cumhuriyet, 17 Ekim 1931, s. 4.

Cumhuriyet, 18 Ekim 1931, s. 3.

Cumhuriyet, 19 Ekim 1931, s. 5.

Cumhuriyet, 20 Ekim 1931, s. 1-6.

Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 1-5.

Cumhuriyet, 22 Ekim 1931, s. 1.

Cumhuriyet, 23 Ekim 1931, s. 5.

Cumhuriyet, 24 Ekim 1931, s. 4.

Cumhuriyet, 25 Ekim 1931, s. 4.

Cumhuriyet, 26 Ekim 1931, s. 3-4.

Cumhuriyet, 27 Ekim 1931, s. 1-5.

Cumhuriyet, 28 Ekim 1931, s. 3.

Cumhuriyet, 31 Ekim 1931, s. 3.

Cumhuriyet, 18 Ocak 1932, s. 2.

Cumhuriyet, 29 Ocak 1932, s. 4.

Cumhuriyet, 3 Şubat 1932, s. 3.

Cumhuriyet, 17 Ekim 1932, s. 1-6.

Cumhuriyet, 22 Ekim 1932, s. 3.

Cumhuriyet, 25 Ekim 1932, s. 1-3.

Cumhuriyet, 26 Ekim 1932, s. 3.

Cumhuriyet, 27 Ekim 1932, s. 4.

Cumhuriyet, 2 Mart 1933, s. 3.
Cumhuriyet, 16 Mart 1933, s. 2.
Cumhuriyet, 19 Mart 1933, s. 3.
Cumhuriyet, 23 Mart 1933, s. 3.
Cumhuriyet, 25 Mart 1933, s. 1-2.
Cumhuriyet, 1 Ekim 1933, s. 1.
Cumhuriyet, 3 Kasım 1933, s. 1-2.
Cumhuriyet, 5 Kasım 1933, s. 1-6.
Cumhuriyet, 6 Kasım 1933, s. 5-6.
Cumhuriyet, 7 Kasım 1933, s. 1.
Cumhuriyet, 8 Kasım 1933, s. 1-5.
Cumhuriyet, 9 Kasım 1933, s. 5.
Cumhuriyet, 10 Kasım 1933, s. 6.
Cumhuriyet, 11 Kasım 1933, s. 3.
Cumhuriyet, 13 Kasım 1933, s. 1-5.
Cumhuriyet, 3 Şubat 1934, s. 1-6.
Cumhuriyet, 5 Şubat 1934, s. 1-6.
Cumhuriyet, 8 Şubat 1934, s. 1-6.
Cumhuriyet, 9 Şubat 1934, s. 1-6.
Cumhuriyet, 10 Şubat 1934, s. 1-6.
Cumhuriyet, 11 Şubat 1934, s. 1.
Cumhuriyet, 12 Şubat 1934, s. 6.
Cumhuriyet, 14 Şubat 1934, s. 3.
Cumhuriyet, 26 Şubat 1934, s. 1.
Cumhuriyet, 2 Mart 1934, s. 1-6.
Cumhuriyet, 7 Mart 1934, s. 1-5.

Cumhuriyet, 17 Mart 1934, s. 1-2.
Cumhuriyet, 10 Ekim 1934, s. 1.
Cumhuriyet, 1 Ocak 1935, s. 5.
Cumhuriyet, 4 Ocak 1935, s. 1-3.
Cumhuriyet, 11 Ocak 1935, s. 1-5.
Cumhuriyet, 9 Mayıs 1935, s. 1-6.
Cumhuriyet, 11 Mayıs 1935, s. 1-4.
Cumhuriyet, 12 Mayıs 1935, s. 1-4.
Cumhuriyet, 13 Mayıs 1935, s. 1.
Cumhuriyet, 14 Mayıs 1935, s. 1-12.
Cumhuriyet, 7 Mayıs 1936, s. 1-7.
Cumhuriyet, 5 Aralık 1936, s. 3.
Cumhuriyet, 4 Kasım 1936, s. 1-8.
Cumhuriyet, 6 Kasım 1936, s. 1-7.
Cumhuriyet, 8 Kasım 1936, 1.
Cumhuriyet, 10 Kasım 1936, s. 1.
Cumhuriyet, 12 Kasım 1936, s. 1.
Cumhuriyet, 19 Aralık 1936, s. 3.
Cumhuriyet, 24 Aralık 1936, s. 2.
Cumhuriyet, 15 Şubat 1937, s. 1-6.
Cumhuriyet, 17 Şubat 1937, s. 7.
Cumhuriyet, 18 Şubat 1937, s. 6.
Cumhuriyet, 20 Mart 1937, s. 6.
Cumhuriyet, 26 Mart 1937, s. 3.
Cumhuriyet, 6 Kasım 1937, s. 5.
Cumhuriyet, 26 Şubat 1938, s. 1-7.

Cumhuriyet, 28 Şubat 1938, s. 1-7.

Cumhuriyet, 8 Nisan 1938, s. 1-7.

Cumhuriyet, 16 Nisan 1938, s. 1-7.

Cumhuriyet, 1 Ağustos 1938, s. 7.

Cumhuriyet, 5 Aralık 1938, s. 7.

Cumhuriyet, 21 Şubat 1939, s. 1.

Cumhuriyet, 23 Şubat 1939, s. 1-9.

Cumhuriyet, 8 Nisan 1939, s. 1-7.

Cumhuriyet, 13 Mayıs 1939, s. 1-9.

Cumhuriyet, 20 Ekim 1939, s. 1-5.

Cumhuriyet, 3 Şubat 1940, s. 1-5.

Cumhuriyet, 5 Şubat 1940, s. 1-5.

Milliyet, 24 Ekim 1930, s. 1.

Milliyet, 23 Ekim 1932, s. 1-6.

Milliyet, 12 Şubat 1934, s. 1-6.

Milliyet, 30 Ekim 1934, s. 1-5.

Milliyet, 3 Kasım 1934, s. 1-5.

Akşam, 20 Ekim 1931, s. 1-2.

Akşam, 1 Ekim 1933, s. 2.

Akşam, 7 Ekim 1933, s. 1.

Akşam, 11 Şubat 1934, s. 1-2.

Akşam, 14 Şubat 1934, s. 2.

Akşam, 16 Şubat 1934, s. 2.

Vakit, 4 Ekim 1933, s. 1.

Vakit, 8 Ekim 1933, s. 1.

Vakit, 9 Ekim 1933, s. 1.

Vakit Gazetesi, 13 Şubat 1934, s. 1-6.

Vakit, 1 Mart 1934, s. 3.

Vakit, 3 Kasım 1934, s. 1.

Chicago Daily Tribune, 20 Aralık 1932, s. 13.

The Times, 10 Ocak 1934, s. 10.

The Times, 12 Ocak 1934, s. 12.

The Times, 13 Ocak 1934, s. 12.

The Times, 30 Ocak 1934, s. 13.

The Times, 3 Şubat 1934, s. 14.

The Times, 6 Şubat 1934, s. 13.

The Times, 8 Şubat 1934, s. 13.

The Times, 9 Şubat 1934, s. 13.

The Times, 12 Şubat 1934, s. 11.

The Times, 16 Mart 1934, s. 13.

The Times, 24 Haziran 1934, s. 11.

The Times, 1 Ocak 1937, s. 11.

Ayın Tarihi, sayı 79-81, cilt 23-24, Birinci Teşrin- Birinci Kanun 1930.

Ayın Tarihi, sayı 2, 1-31 Kanun 1934.

Ayın Tarihi, sayı 3, 1-28 Şubat 1934.

Ayın Tarihi, sayı 9, 1-31 Ağustos 1934.

Ayın Tarihi, sayı 11, 1-31 Teşrinievvel 1934.

Ayın Tarihi, sayı 14, 1-31 II. Kanun 1935.

Ayın Tarihi, sayı 17, 1-30 Nisan 1935.

Ayın Tarihi, sayı 18, 1-31 Mayıs 1935.

Ayın Tarihi, sayı 31, 1-30 Haziran 1936.

Ayın Tarihi, sayı 36, 1-30 Senteşrin 1936.

Ayın Tarihi, sayı 39, 1-28 Şubat 1937.

Ayın Tarihi, sayı 40, 1-31 Mart 1937.

Ayın Tarihi, sayı 47, 1-31 İlkteşrin 1937.

Ayın Tarihi, sayı 48, 1-30 Kasım 1937.

Ayın Tarihi, sayı 61, 1-31 Aralık 1938.

EKLER

EK 1: Cumhuriyet, 2 Ekim 1930, s. 3.

EK 2: Hakimiyeti Milliye, 3 Ekim 1930, s. 5.

EK 3: Milliyet, 24 Ekim 1930 s. 1.

EK 4: Hakimiyeti Milliye, 18 Ekim 1930, s. 1.

EK 5: Cumhuriyet, 28 Ocak 1931, s. 1.

EK 6: Balkan Konferansları İçin Basılan Pullar

EK 7: Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s. 1.

EK 8: Cumhuriyet, 27 Ekim 1931, s. 5.

EK 9: “Gazeta Shqipture” gazetesinde İkinci Balkan Konferansıyla ilgili yayınlanan haber

EK 10: Milliyet, 23 Ekim 1932, s. 1-6.

EK 11: Cumhuriyet, 19 Mart 1933, s. 3.

EK 12: Cumhuriyet, 13 Kasım 1933, s. 5.

EK 13: Balkan Antantının, Fransızca Orijinal Metni.

Hakimiyeti Milliye

No. 3229; On birinci sen. CUMARTESİ 18 EKİM 1930 Her yerde 5 kuruş.

Gündelik.

BALKAN KONFERANSINDA. ARNAVUTLUK.

Balkan konferansında Arnavutluk delegasyonunun hatırı hareketi, Arnavutluğun Balkanlardaki hususî vaziyetini bir kere daha tebarüz ettirmiştir. Arnavutluk millî ve coğrafî vaziyeti iltihaplı olduğu müşkül bir mevkiide bulunmaktadır. Memleketinin üç tarafını, ha-yatıyetî kuvvetli ve nüfusa kaba-balık milletler ihata etmektedir. Balkanların birçok noktalarında millî hudutların nerede başlayıp nerede bittiğini tesbit etmek mümkin değildir. Bu itibarla arnavut-ların da gündelik millî hudutları haricinde kaidükalları iddia ettikleri milletlerdendir. Hatta Arna-vutluk delegasyonunun iddiasına göre bunların adedi hemen Arna-vutluğun nüfusuna yakın bir mik-tara baliğ olmaktadır.

Konferansta bulgarlar ile arna-vutlar ekaliyet meselesinde elele hareket ediyorlar. Güçlüsünüm Arnavutluk delegasyonunun de-tilerî gibi bu, arif bulgarların hatırı için iltihap edilmiş bir hatırı hareket değildir. Arnavutluğun da Yu-goslavya'ya karşı mühim bir ekali-yetler meselesi vardır. Arnavutlar Yugoslavya hududı dahilinde ka-lan milletdaşlarının adedini dokuz yüz bine yakın tahmin ediyorlar. Yugoslavya ve bilhassa sırp-lar ekaliyetlere karşı pek gırtlı ve merhametli değildirler. Onun için ekaliyetler meselesindeki Arna-vutluk siyaseti ilk evel Yugoslav-ya'yı iltihap etmekle idi bu noktada tahli olan bulgarlarla bileşime çıkıyorlar. Yunanistana karşı aynı mevzudan, yani altmış bine yakın arnavudun yunan topra-ğında bulunmasından doğan mese-le nisbeten ikinci, üçüncü planda kalmaktadır.

Arnavutluğun Balkan siyasetine tesir yapan diğer mühim bir amil de İtalya ile olan ittifakıdır. Yu-goslavya'da hasıl etmiş olduğu asıybet ve gayri müsait havadır. Bir Yugoslav delikası, siyaseti ko-misyonunda, Arnavutluğun müstakil olarak yapacak bir kuvvet ve ka-biliyeti haiz olup olmadığının nokta-sına temas ettikten sonra Arna-vutluk iltihapının bütün Balkanla-rın tamamını ve iltihaplı için el-lem olduğunu ve ancak bu iltihap-lı Balkan devletleriyle hakiki bir ullaşma neticesinde daha sağlam teminata rapteedileceğini söy-lemiş ve zımmen İtalya — Arna-vutluk ittifakını tenkit etmiştir. Arnavutluk heyeti murahhası buna ertesi gün bir beyanname ile cevap verdi. Ve Arnavutluk iltihap-ının ancak bu bir arnavut kal-madından sonra kaybolabileceğini, ve Arnavutluk İtalya ile ittifak et-miş ise bunun Arnavutluğun baş-ka tarafından tehlikeye kalmış ol-madından ileri geldiğini söyledi.

Arnavutluk millî mevcudiyete-rinin buçünkü vaziyetini türklerle ve türk iltihapı harbinin muvafa-kıyetine borçlu olduklarını da şük-ran ve memnuniyetle söylüyorlar. Arnavutluk bir aralık iki ateş ara-sında kalmak vaziyetinden kurtul-muş ise bunun başlıca amilinin Türkiye olduğunu tasdik ediyorlar. Milletlerin tekâmülünde siyasi hâ-dîseler kadar şu veya bu şekilde his ve hatıraların da büyük bir te-dir ve kıymeti vardır. Endişeler ve sempatieler samimiyyetle meydana çıktıkça bir Balkan ittiha-dı için alınacak tedbirlerde de o kadar sa-miniyet ve ciddiyetle hareket edil-mesi lüzumu kendiliğinden zahir olmaktadır.

Zeki MESUT

DÜNE KADAR İHTİHA-BI BİTEN 236 BELEDİ-YENİN 235 İNDE NAM-ZETLERİMİZ İHTİHAP EDİLMİŞTİR.

AYIN 20. GÜNÜ HER TARAF-TA İHTİHAP İKMAL EDİLECEK.

GİRESUN, BİLECEK, BOZÜ-YÜK VE DİĞER ŞEHİRLERDE KAZANDI.

Memleketin her tarafında belediye iltihabı iltihap edilmiş üzeredir. Nahi-yeler beraber 302 belediye mevcut ol-duğuna göre iltihap iltihap edilmiş mi-haller mevcudun yarısını geçmiştir. Hâ-kimîet merkezine bu akşama kadar 163 kaza, 32 vilâyet ve 41 nahiyyedeki iltihap sonucu bildirilmiştir. İltihap iltihap olu-muş ta neticesi heniz bildirilmemiş olan nahiye merkezine mevcut olduğu tahmin olmaktadır. İltihap iltihap olmuş 236 merkezden yalın birinde, Biga kazası merkezinde Serhat Fıka iltihap kazandı ve diğerlerinde kâmilin Cümhuriyet Halk Fırkası namzetleri seçilmiştir. Dün yeni aldığı malumatı aşağıya ayıran dercediyordu:

Dün gelmiş gelen malumata na- (Devamı 2 ilci sayıfada)

İsmail Hakkı Beyin Vaziyeti.

HEM MÜDERRİS, HEM FAAL POLİTİKACI OLMAK KAHİTİ DEĞİLDİR.

İ. HAKKİ B., REŞİT GALİP BEYİN YAZININ CEVAP YERİNE LÜZUM GÖRMİYORMUŞ...

Edebiyat fakültesi Türkiye müderrisi İsmail Hakkı Beyin S. Fıka İstambul ocağı reisi olarak faal politika hayatı-na atılması dolayısıyla müderrislikten menâsi olacağı hakkında darülfünun tahliya yapmanın tehlikesi vardır. Bu müderrisin yegane ilim münasip ve olan darülfünun siyaseten uzak kalma-sı sarvı olduğunu nazarı dikkate al-mayarak ocağı reisiği yapması birçok defedebildikleri müstak. Darülfünun emni vektîli ile Edebiyat fakültesi reisi bu meselede aralarında ihtilaf oldu-ğuna dair vaki olan neyriyatı teker te-dek sipaşe meşgul bir müderris hakkında ancak hükümet tarafından ka-rar iltihap edilebileceğini söylenmiş-tir.

Emni vektîli Mustafa Hakkı Bey Ma-riz Vektîli ile münasabı hakkında ki suallerle cevap denir ki:

— Maarif Vektîli darülfünunun ta-bil reisi. Lüzum görüldüğünde bir müderris için nazarı dikkate: celbedil-iir. Bu hususta darülfünun emnetinin yapacağı bir şey yoktur. Bu gibi husu-sata meşgul olabilecek teşkilatı dıvan-dır.

İsmail Hakkı Beyin bir mektubu. İsmail Hakkı Bey dün gazetemize iltihap eden Reşit Galip Beyin makalesi üzerine gazeteciler bir mektup gönder-miştir. Bu nevi neyriyatı daima en kaloy cevap vermek tarzını teğkil eden bu mektubu yeni bir nümune ve misal ol-mak üzere ayıran dercediyordu:

Mahremen Etilendi: Milliyyet dün-kü nüshasında "Yarm, da iltihap eden bir makalem münasabette yazdığını yarıdan okudum. Hükümetimle bir bi-likası olmanın bu yazıma ve sualleri-miz cevap vermeye lüzum görmediğini ve bu hümetlerim teyit ederim Etilen-dim.

Müderres İsmail Hakkı (Milliyet)

Balkan Konferansı Reisinin Beyanati.

M. PAPANASTASYO'NUN BEYANATI.

"Türk ve yunan milletinin mu-karretini, bütün Balkan milletle-rinin mukarretine ve iltihapla-rının husulüne amil olacaktır."

Balkan konferansı reisi sükk Yunan heyetkili M. Papa Anastasyo Atina'ya giden arkadaşımız Vafî Râşit Bey'e şu beyanati bulundurmıştır:

— Türk heyeti murahhasını tam-mak ve onunla beraber çalışmaktan do-layı son derece memnun olduğumu, hat-ta fışın altında kalmasın olduğumu söy-lemek isterim. Türk Heyeti Murah-hası, konferansta mevzu bahis ettiği me-seleleri halletmekte büyük bir ehliyet ve bilimi niyet göstermiştir.

Bundan başka Türk heyeti murah-hası, hissiyatı dostanelerini lıhar için belii ifadelerde bulunmaktan diğer hey-e-i murahhasılarına faik olmuştur. Bu nebeylelerden dolayı, daha ilki gündem i-tilbaren Yunan mahallinde sevilmişler-dir. Hâkimimizde Türk heyeti murah-hasının lütfen kullandıkları yüksek söz-lerden dolayı kendilerini minnettar-ım. Emni olmanın bir Türk heyeti murah-hasının kullandıkları kelimeler, Yu-nanlıların "ekler hakkında besedikleri hissiyatı da Hade eder. Aramızda ge-ten mülâhazelerle, hükümetimiz heyeti-tini öğrendik. Milli iltihaplarımız halinden sonra da asır" za beraber ya-yama olmağımız, fikir ve seciyetimiz lilerinde münasip olmuş bulundukları gördük. Birbirimizi kardeş hissediy-ör ve birbirimizden istiyerek bir davama kalıyorduk. Bundan sonra, davalarımız meşguliyetimiz bizimle beraber (Devamı 4 ilci sayıfada)

DARÜLFÜNUN EMİNİ NAMZETLERİ.

MUAMMER RAŞİT VE YUSUF ZİYA BEYLER NAMZETLİĞE İHTİHAP OLUNDULAR.

İstambul, 17 (H. M.) — Bugün Da-rülfünun, Darülfünun Emniyeti için iki namzedin seçilmesi yapıldı.

Hukuk Fakültesi namzedi, Hukukî hususiyetli dâim müderrisi Muammer Raşit Bey 56, Ussul münasabı emni-ye müderrisi Yusuf Ziya Bey 56 rey ile namzet iltihap olundular.

Edebiyat Fakültesi müderrislerinden Köprülüazade Fust Bey 25, aradağıla kilitleri okutubiliyor yapmıştır. Bu 2 müderris ve muallim arasında Serbet-i İrfan'ın İstanbul ocağı reisi müderrisi İsmail Hakkı Bey de vardır.

ÜÇ KIZIN HİKÂYESİ.

HAKKINDA.

Ata Gündüz diyor ki:

(—İşğin evimde çalışırken Nemi-de, kardeşleriyle beni ziyarete geldiler. Edebiyat ilâfari arasında bana bu mevzu anıldı, ben de nazırlarında de-ğilim, yitahi edebiyattan anladım, bana bana yaz getir, dedim, yazdı getirdi. Dağın sonuna kadar okuyunca anladım ki en aziz dostum Kızılköğ Ali Beyefen-dinin bu kâfesi, balçığı ve kalence olmaktadır.

Bunu neye tavassut edeceğimi söy-ledim, katıyen rast olmadı, nazırlı teke-lifi üzerine emniyet üzerinde bir daha be-raber çalıştık. Ve bu suretle

ÜÇ KIZIN HİKÂYESİ.

maydana geldi. Esri beraber lıma ettik. Fakat hakikatte emniyet tamamı Nemi'dendir.

İkinci esriyi kendi başına lıma lıma-ya-cek olan bu genç yaz arkadaşımın hay-ka meciyeti daha var: Bu ilk esri lıma lıma gurur yerine hicap ve tevazu duyuyor...) Fak yazında neyredileceğini.

Başvekil P.ş. Dünkü Yarışlar Enusında.

Dünkü At Yarışları.

İkinci Yarışta Yeni Getirilen Alınarı Birinci Geldi.

Beşinci koşuya yazılı hayvanların ekserisi Rüş-han'ın korkusundan koşuya giremediler.

Dünkü yarışlar havanın güzel olma-sına rağmen kalabalık değildi. Bu gü-nel spora halkımız nedense rağbet gös-termiyor. Yalnız bu spora değil, diğer-lerinde aynı vaziyettir. Sporcularımız Yunanistan'a gitmiş, yenilmişler bir mevcudiyet gösterememişler, diye gas-siler feray edip duruyorlar. Bu işleri iltihapı gımleri için en birinci parti hafız-ı rüşhan'ın. Faydâ göstermeye baş bir ya-lırlıyorsa.

BİRİNCİ KOŞU: Bu koşuda yalnız bir hayvan koştu.

İKİNCİ KOŞU: Bu koşuda beş hay-yan koştu. Halim Sait Beyin yeni getir-tiği Alınarı kolaylıkla kazandı. Gelo-cek haftaki yarışlarda bu güzel atın Strativaryus ve Andriniküs ile yarış-ması seyretmek çok heyecanlı olaca-ktır. Hincelliği olan Yungtürk de çok iyi koştı, bu küçük hayvanda da çok cev-her var.

ÜÇÜNCÜ KOŞU: Bu yarışta da bir hayvan koştu.

DÖRDÜNCÜ KOŞU: Handikap olan bu yarışta da Andriniküs birinci, Pampallus ikinci geldi. Tahli olarak Andriniküs bu hayvanlarla oyun oy-nadı. Pampallus'a birçok avans verildi-ken sonra geldi ve geçti. Galiba Akit Beyin Alınarı'nın gövdesi korkutmak için böyle yaptı. Foleapour, o bir za-velli.

BEŞİNCİ KOŞU: Bu koşuya yazıl-ı olan hayvanlar Rüşhan'ın korkun-dan giremediler, hakları da var ya! Yürde-yüs cili geçilecekler. Neden hayvanları urpalmazlar, her halde Halim Sait Bey.

YARISLARIN RESMİ NETİCESİ.

I

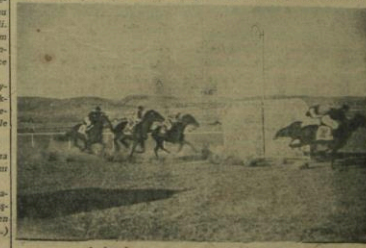
Mesafe 1400, ikramiyesi 300.
Devlik Efendi Mayistar (Omey)
K. 56.
Rikof 146 idmancı Ömer efendi.

II

Mesafe 2200, ikramiyesi 508.
1 — Halim Sait Bey Alınarı (Paul)
K. 58.
2 — M. Yantes Yungtürk (Şnel)
K. 53.
3 — Rüşhan'ın Rikof Bey Mışpıel (Göy) K. 56.5
4 — Rahmi Bey Mışpıel (Hovet)
K. 56.5
5 — Kınacıazade Şakir Bey Feyza'di (Bayram) K. 56.5
Geliş mesafesi iki beşgir boyu bir neyir boyu.
Rikof 223. Ganyan 160, Place 145, 200 Alınarı'nın idmancı Ali Maydar Bey.

III

Mesafe 2400 ikramiyesi 500. Handikap
(Devamı 4 ilci sayıfada)

İKİNCİ KOŞUNUN BAŞLANGICINDA.

EK 6: Balkan Konferansları İçin Basılan Pullar

EK 9: "Gazeta Shqiptare" gazetesinde İkinci Balkan Konferansıyla ilgili yayınlanan haber

Bari'de arnavutça-İtalyanca müntesir "Gazeta Shqiptare" gazetesinden :

Balkan Konferansı

İstanbulda toplanan ikinci Balkan Konferansının mukarreratından bedbin görünenlerin hakları vardır . Bu Konferansta müzakere edilen bütün meselelerin içinde en başta bulunması ve en mühim olarak telakki edilmesi lâzım gelen mesele akalliyetler meselesi idi . Halbuki Konferans bu defa da dolanbağı yollardan geçerek ve diplomatik sistemler kullanarak bu akalliyetler meselesini tâvike ugrattı . Doğrusunu söylemeli : Konferans reisi de bu hususta hiç hazırlanmamıştı . Bu meselenin halli diğer daha mühim meselerin halline bağlı olduğunu ifade etmekle Konferans reisi bu hususta alâkadar devletleri hiata tatmin etmedi . Çünkü bilmek lâzım ki kalplerinde hançer saplı maddur milletler bu dolanbağı yollardan yurumesini istemezler ve bu sistem siyasetin taraftarı degiillerdır .

Konferansın ictimaidan evvel Konferans hakkında bedbin görünenlere hemen hemen hak vermek lâzımdır .

030	10			233	570	15
-----	----	--	--	-----	-----	----

BURHAN CAHİT
ROMANLARI
Çengiz Gülü, Arsen,
Serap, Gülü Yuvacı, Har-
nisi, her bir birer büyük
ve modern romanlar bu-
lu ve edebiyat dünyasında devla-
sıdır biriken bu eserler

hələ tedarik etmələri qə-
dərli əliqer kəsuruza atıldığı
fə mənzərəyə cəhələri
ruqur. Kəmərinin
yüclərə rəvəndi nəkətli
ləvəl külliyətdə. Fəvə
məz ədəvəli. "hələ"

teşirler" 25, Kirengişi İbn. "bikâyetleri, tâtîfeleri 10 ku. Kile kad: 5 kuruştur. Sipar: lerdin posta ücreti: almanca² Yegine satıy yeri; İstanbul A⁴ hane caddesi 131, Geyret hitu

Devredilecek iştirak be
Tavuk vanaire müallik tary-
hazara müallik usul ve ex-
aklarda iştirak için Sinal Müallik

1930 tarih ve 17672 sayılı mekuyyot müracaat için. mekuk bu kere harkama feragat verdiğinden mekuk ihtiyat almak ve letice için a. mekuk bulunan yerin İstanbul

İstanbul üçüncü icra memurları
İlanı: Satışına hazır verilmiştir.

medya, gardorop ve tüvalet 36
32 tarihine mülasedi garayemba vi
nat 11 de Takimde Ayazap
Lami sakagunda 42 No lu han
birinci aklı settarına (de bilürün

Devredilecek ihtira ber...

1936 tarih ve 17855 Vilyet
rak numarası ile mükayyet list
cratı mülküne. Üzerindeki bu
kare başkına, foraj ve
ara verileceğinden meşhûr İtli

...nimek ve isiflar atmak iza
nda bulunan zevaten Istanbul
aherkagoda Tay Henda 43-49 N
nda kide H. W. STOCK Fierde
denenatları ilin planur.

Evvelceki iktidara bera
"Saniye Tapa" hakkında
mabul Vilyet estilesinin 27 Eyl
1932 tarih ve 18886 Vilyet av
nemat ile mukayyet İhtida b
et mülkünü ilerindeki huk
u kısıt bağlamına fersah ve

Yara virilceceğinden maskülen İtliye
stis almış ve İtlicar cinsiyet
ında bulunan zevatin İstanbul
ahçıkapıda Taş Hende 43-45 N
da kılın H. W. STOCK Ekleml
cinsiyetleri ile olmuştur.

Bryagla diadema zulu buh
shkemardind; Terekhine jash
nec vaziyet elenen madam Yak
Çiçkyana ait olarak: 1 — Ba
ğında Hoca zade sokagında
la, la kasesin bir odasında muv

25-35-832 adı, saat 16 da alınmıştır. Talip olanların mekûr olduğu saat ta mahallinde hazır bulundurulmuş olan ilân olunur.

İLAN
Galleri de Müddet unvanile 50
bedellilik ve Şürekânı namında
münasab münasab Eliya Behar
indî Beyoğlu Birinci Notalıgında
münasab edilek 13-10-532 tarih
1912 No lu Şerh emirinele şerh

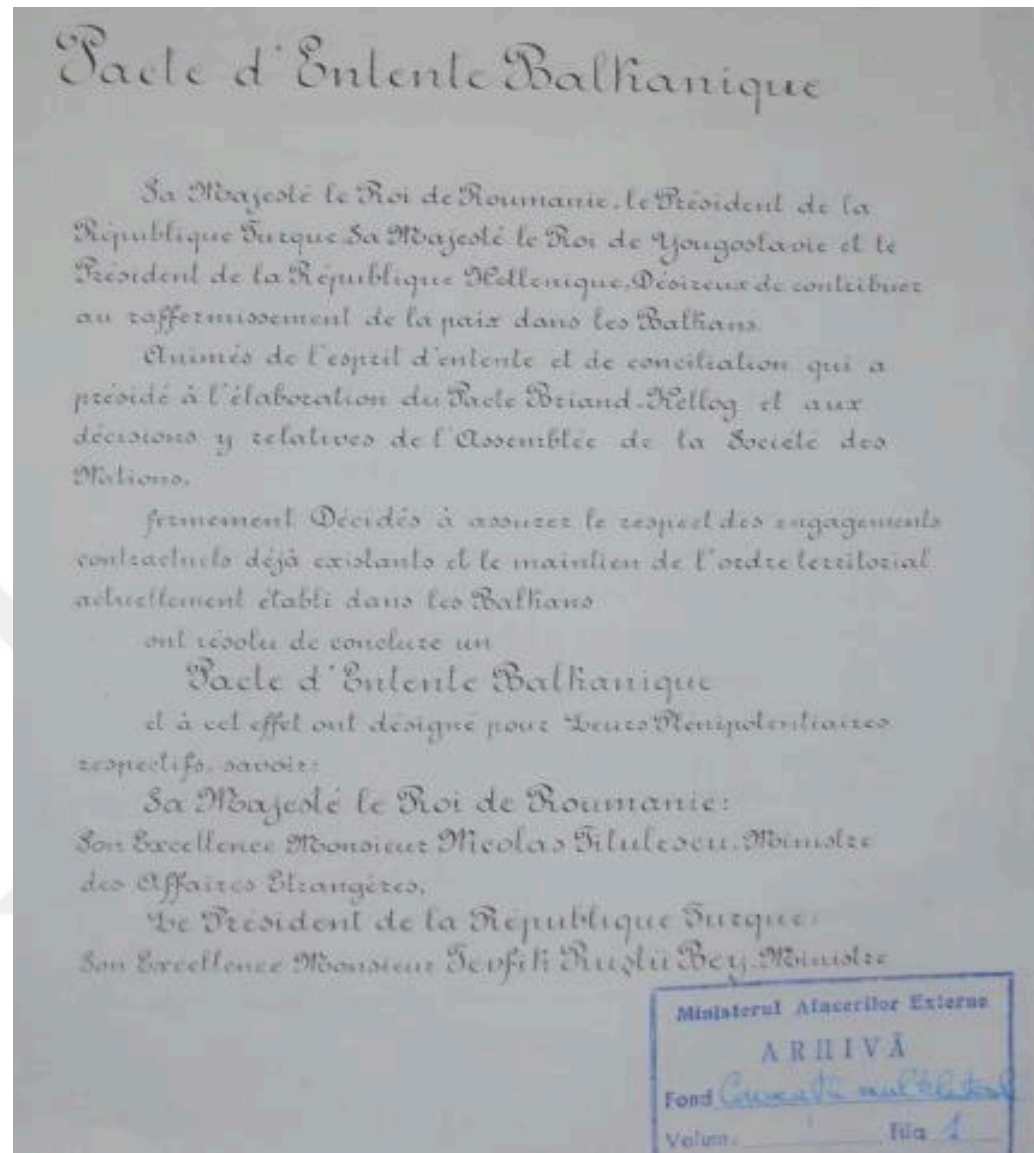
Devredilecek ihtira bera
- Ukre pervanelerde ilâhâ
akademi Sanayi Müdüriyeti um
iyesinden istihâl edilmiş olan

ayrılmaz 1830 tarih ve 1043 P
İhtira beyatı üzerindeki büyük
ve başkalarına fahiş veyahut icaz
vilonglarından meşhûr İhtiray
n almak veya İhticar etmek
nedeniyle hukukun cevabını İstanbul
Mahkemelerinde Tas Hukuk 43-48 P

*Soldureniy...
Amz böyle ise... c*

des Affaires Étrangères

La Majesté le Roi de Roumanie
Son Excellence Monsieur Bogdan Gheorghiu des
des Affaires Étrangères

Le Président de la République Hellénique
Son Excellence Monsieur Dimitris Karamanlis des
des Affaires Étrangères

Lesquels, après avoir échangé leurs pleins pouvoirs
revêtus en bonne et due forme, ont convenu des dispositions
suivantes :

Article Premier

La Roumanie, la Turquie, la Yougoslavie et la Grèce
garantissent mutuellement la neutralité de toutes leurs frontières
balkaniques.

Article 2

Les Parties Contractantes s'engagent à se
conformer aux lois internes à prendre en présence d'obligations
pouvant affecter leurs intérêts tels qu'ils sont définis par le
présent accord. Elles s'engagent à n'entreprendre aucune
action politique envers tout autre pays balkanique sans
signature du présent accord, sans une mutualité préalable et
à s'abstenir d'aucune obligation politique envers tout autre
pays balkanique, sans le consentement des autres Parties
Contractantes.

Article 3

Le présent accord entrera en vigueur dès sa signature
par toutes les Parties Contractantes, et sera ratifié, le
plus rapidement possible. Il sera inscrit à l'Annuaire des Nations Unies.

Ministère Affaires Étrangères
ADHIV
Fait à Paris le 20 mai 1948
Ambr. 2

dont l'adhésion fera l'objet d'un examen favorable de la part
des Parties Contractantes et prendra effet dès que les autres
pays signataires auront notifié leur accord.

En foi de quoi les dits Représentants ont signé le présent
Traité.

Fait à Athènes, le neuf février mil neuf cent trente-quatre
en quatre exemplaires dont un a été remis à chacune des
Hautes Parties Contractantes.

M. Liliou

P. P.

Levrie

Ministerul Afacerilor Externe	
ARHIVĂ	
Fond	Curcuzia m. B. B. B.
Volume	Fila 3

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: SEFA SELÇUK

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans: 2017, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih

Yüksek Lisans: 2021, İstanbul Aydın Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı, Tarih

Pedagojik Formasyon: 2017, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER

SELÇUK, S. (2021). “5 Ekim 1930 Tarihinde Atina’da Toplanan Birinci Balkan Konferansı ve Sonuçları”, **Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi (ETA Journal)**, sayı 1, s. 59-77.

DİĞER YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER

SELÇUK, S. ve ÖZÇELİK. H. M. (2020). “Gaspıralı İsmail Bey ve Modern Eğitim Anlayışı”, **Aydın Türklük Bilgisi Dergisi**, sayı 10, s. 71-84.

SELÇUK, S. (2020). Kitap Kritiği: “Özgür, Türker, *Güney Kafkasya’da Rusya-İran Nüfuz Mücadelesi 1779-1813*, **Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi (ETA Journal)**, s. 111-114.

